

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer Ḥaye adam

Danzig, Abraham ben Jehiel Michal

מהרבא, גיצנאד

Frankurt a.M., 620 = 1860

תולפתו תוכרב תוכלה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10937

הלכות ברכות ותפלות.

כלל א.

דין כשיתעורר משנתו ודין מצות הפוגות בכל רגע (נ"ע ס' ח' ז').

(א) מצות עשה מה"ת שיהיה אדם דבק תמיד במחשבתו בהקב"ה כדכתיב את ה' אלהיך תירא וכו' וכו' הדבק וכי אפשר לאדם שיהיה דבוק בהקב"ה אלא ר"ל שידבק תמיד מחשבתו בו כדכתיב שויתי ה' לנגדי תמיד והוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים כי אין ישיבת האדם והוא לבדו בכיתו כשישבתו ועסקיו ותנועותיו והוא לפני מלך גדול ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו כדבורו במושב המלך וכ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כדכתיב אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' מיד יגיע אליו היראה והכנעה בפחד הש"י ובושתו ממנו תמיד (סיון ח'). ואל יחבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הבורא ית"ש ועכ"פ לא יתקוטט עמהם והעיקר בעבודת הבורא בהצנע לכת להסתיר מעשיו הטובים מבני אדם והבט נא וראה מה דאיתא בזוהר הק' פ' ח"י ופ' שלח זכאה איהו מאן דאזעיר גרמי בהאי עלמא כמה איהו רב ועילאה בההוא עלמא וכו' מאן דאיהו זעיר איהו רב ומאן דאיהו רב איהו זעיר אך גם בזאת צריך האדם לדעת אם ה"ו פיתוי היצר הוא לכל עשות מעשה טוב מחמת שיהיה בפרהסיא ע"ז נאמר בתחבולות העשה מלחמות ועיין בחובת הלכות שער יהוד המעשה (פ"ה ס') וכשידבק האדם מחשבתו בה' ית"ש בודאי יהיו כל מעשיו לשם שמים כדכתיב בכל דרכיך דעהו ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לש"ש שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו שאפילו היה צמא ורעב אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח אלא יכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו. וכן אפילו לישיב בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת חמימים אם עשה להנאת עצמו להשלים הפצו ותאותו אינו משובח אלא עשה לש"ש. וכן בשכיבה אין צ"ל שבזמן שיוכל לעסוק בתורה ובמצות לא יתגרה בשינה לענג עצמו אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנאת גופו אינו משובח אלא יחבין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה וכן בתשמיש אפילו עונה האמורה בתורה אם עשה להשלים תאותו או להנאת גופו ה"ז מנוגה ואפילו אם נתכוין כדי שיהיה לו בנים שישימשו אותו וממלאי מקומו אינו משובח אלא יכוין שיהיה לו בנים לעבודת בוראו או לכוין שיקיים מצות עונה כאדם הפורע חובו וכן בשיחה אפילו לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כוונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו כללו של דבר הייב אדם לתת עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיבא לידי עבודת הבורא ית' יעשהו ואם לאו לא יעשהו ומי שנוהג כן עובר את בוראו תמיד (ס' רל"ח) וראיתי לאנשי מעשה שקודם אכילה היו אומרים הנני רוצה לאכול ולשתות כדי שאהיה בריא והוק לעבודת הבורא ית"ש (ועיין

לקמן כלל מ"ה סו' ד') וזש"ה במשלי בהתהלכך תנחה אותך וכשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. ובארתי שכוונת הכתוב שיהיה אדם כמו סומא שא"א לו להלך כ"א ע"י המושך אותו ובאם שילך יחידו יפול ויסתכן כן האדם יהיה בכל מעשיו שא"א לו לעשות איזה דבר כ"א ע"פ התורה. וזש"ה בהתהלכך תנחה אותך ר"ל תתנהג אותך ואפילו בשעה שא"א לו לעסוק בתורה כגון בעת השינה הדע שהיא חמתן עליך מלשון ואביו שמר, ואז תיכף בהקיצותה היא תשיחך תיכף תשיח ותדבר עמך. וכמו שכתב החסיד בחובת הלכות לא יישן כ"א על יצועי אהבתו ואל יקץ כ"א במתקת זכרו ולכן תיכף כשיעור משנתו יאמר מודה אני לפניך מלך חי וקים שהתורה בי נשמתי בחמלה רבה אמונתך אף שעדיין אין ידיו נקיות כיון שאינו מזכיר שום שם.

(ב) יתגבר על יצרו ויקום ברויזות ואסור לשכוב כך במטתו כמתעצל וע"ז נאמר עד מתי עצל תשכב ונאמר הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו. וידמה בדעתו אלו היה עליו עבודת מלך בשר ודם כמה היה זריו כ"ש עבודת הבורא ית"ש. ראוי לכל ירא שמים להיות מיצר ודואג על חורבן בה"מ ובענין הצות האריכו האחרונים בזה עפ"י ספרי המקובלים אימת זמן הצות (ועיין במ"א סימן ח' סק"ד).

(ג) אף שראוי לכל ירא שמים לעמוד איזה שעות קודם אור היום בחורף וגם בקיץ להתפלל כותיקין עכ"פ חוב גמור הוא לקום שעה ולפחות חצי שעה קודם קריאת השמש לבהכ"נ כדי שיוכל להכין עצמו ולפנות ולהתפלל בצבור ובנקיות.

(ד) אע"ג שעדיין לא בירך ברכת התורה ואסור לדבר דברי תורה מ"מ מה שיוכל לקיים יקיים, ולכן יפנה מהשבתו לקיים מצות התלויות בלב ויכול האדם לקיים אותם בכל רגע כמחשבה וגם יקבל עליו לקיים כל מצות התורה הן מצות דאורייתא או מצות דרבנן בכל עת שתבוא לידו לקיים ובל הפורק ממנו עול מצוה א' שיאמר שיקיים כל המצות חוץ מזו אפילו היא מצוה קלה ה"ז נקרא מוסר ועליו נאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ולא נאמר אשר לא יעשה אלא אשר לא יקים ר"ל שאינו מקפיד עליו לקיים כל התורה (ע"ט לר"י).

(ה) ואלו הן המצות התלויות בלב וחיוכן תמיד ולא יפסקו מהאדם אפילו רגע א' וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהם קיים מ"ע שאין קצבה למחן שבר של מצות. [ח] להאמין שיש אלוה אחד בעולם שהמציא כל הגמצאות ומחפצו ורצונו היה כל מה שהוא עכשיו ושהיה לעדי עד ושהוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה ולא נחשוב ה"ז שהיה במקרה אלא בהשגחה פרטית כי הוא ב"ה משגיח בכל העולמות וזו מ"ע דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וכו' ופירושו תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה המשגיח שהרי הוצאתיך מארץ מצרים. [ג] שלא נאמין בשום אלקים זולתו שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים וכו' ואפילו מודה שהקב"ה שולט בכל העולם רק שידמה בדעתו שמסר הגנת העולם למלאך או לכוכב או לאדם ה"ז מודה בעבודת כוכבים ומזלות וכופר בעיקר ובהקב"ה אלא יאמין שהקב"ה בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות ואין למלאך וכוכב שום כח לעשות דבר בלתי רצונו ולכן נקרא אלהי אלהים. [ג] ליחדו שנאמר שמע ישראל וכו' ה' אחד ופירושו שמע ישראל ודע כי ה' ההויה הכל ברצונו והוא אלהינו המשגיח בכל העולמות הוא ה' אחד בלא שום שיחוף, וענין אמונה זו בג' מצות אלו הוא שיקבע בנפשו שהאמת כן הוא ושאי אפשר בחילוף זה בשום פנים ואפילו אם יראה במופת חותך להיפך ה"ז יאמין שהמופתים הם שקר מוחלט וכמש"כ בפרשת ראה כי יקום נביא וכו' וכן האות והמופת וכו' לא תשמע אל דברי הנביא וכו' כי מגפה ה' אתכם לדעת הישכם

הלכות ברכות ותפלות כלל א

אוהבי' את ה', והאמת מה שקבלנו מאבותינו כי אדם הראשון ראה בהרוש העולם ומסר למתושלה והוא לנה ונה לשם ולאברהם עד משה רבינו ע"ה וגם כמשה רבינו ע"ה לא האמינו בו ישראל מחמת המופתים אלא מחמת שראו בשעת סתן תורה, ולכן לא חמצא שכתוב אצל ישראל מופת אלא ויעש האותות אבל גבי פרעה כתיב תנו לכם מופת. ושם כמעמד הגדול והקדוש והנורא אשר ראו כלם עין בעין יותר מששים רבוא גברים לכד מטף ונשים כמש"כ אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ופירושו כי אל הוא לשון חזק כמ"ש אילי הארץ ואמר כי ה' הוא כח של כל הכחות כמ"ש הוה לאלהי האלהים ר"ל לכה של כל הכחות (ועיין דבר זה באריכות בפ' ח' מסל' יסודי תורה). ועל ג' מצות אלו, ומכללם להאמין ביציאת מצרים ובכל האותות והמופתים שהראה הקב"ה ע"י משה ובנתינת התורה שבכתב ושבע"פ, כל אשר בשם ישראל יכנה מחויב למסור גופו למיתה אכזריות כמו שקדשו ש"ש אלפים ורכבות מיישראל שלא להכחיש ה"ו דבר קטן או גדול מתורה שבכתב ותורה שבעל פה שהיא הגמרא הקדושה שהיא הפירוש על תורה שבכתב כפי שקיבל משה רבע"ה בהר סיני הפירוש הוה מפי הקב"ה ומסר ליהושע וכן דור אחר דור וכן אנחנו מקבלים עלינו ועל זרעינו ודורותינו למסור גופנו למיתה על אמונה בלא שום פיקפוק ונפשנו ורוחנו ונשמתנו יעלו לשמים למקום מוצבם. [7] לאהוב המקום ב"ה שנאמר ואהבת את ה' וכו' וענין אהבה זו שישם האדם כל מחשבתו וכל מגמתו לאהבת הש"י ויעריך בלבו כי כל התענוגים שיש בעולם מעושר וכןם וכבוד הכל כאין אפס ותוהו נגד אהבתו ית' ופיצד יגיע האדם לאהבה זו הוא על ידי התורה כמש"כ ואהבת וכו' ואח"ו אמר והיו הדברים האלה וכו' שע"י התבוננת בתורה התיישב האהבה בלבו והקובע מחשבתו בענינים הגשמי' ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג ולהשיג כבוד ביטל עשה זו וענשו גדול. [8] לירא מפני ה' ולשום יראתו על פניו תמיד כמ"ש את ה' אלהיך תירא. וענין היראה לידע כי אף שהקב"ה הוא נעלם מכל מ"מ רואה מעשינו ומבין מחשבותינו כי הוא בוחן לב ויודע כל תעלומות כמש"כ אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו. [9] שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם וכו' ואמרו הנביאים אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות (נרכות פ"ח). ובכלל מינות הוא כל מחשבות זרות שהם היפוך דעת התורה, ובכלל זנות הוא כל תאות העה"ז שאם יסיה דעתו למלאות תאוותו בדבר א' ומשך מזה שלעולם תחאה לה. אלו מצות שיכול אדם לקיים בכל הגע (ס' סו"ט) כקמ"ס וס"י כ"ב כ"ו תי"ו תי"ח תל"ג ע"ג) וממילא מקיים עוד מ"ע ולדבקה בו.

(1) יקבל על עצמו בפרטות לאהוב כל א' וא' מבני אדם כגופו כמש"כ ואהבת לרעה כמין ועי"ז יכלול תפלתו בכלל תפלות כל ישראל והיו לאהדים.

(2) כששוכב ערום לא ילבש חלוקי מיושב דאו בהכרה יגלה גופו אלא יקה חלוקי וכנים בו ראשו וזרועותיו בעודנו שוכב ונמצא כשיקום יהיה מכוסה וידקדק בחלוקי ללבושו כדרכו שלא יהפוך הפנימי לחוץ (סימן 3) ואל יטול חלוקי שתחית מיד השמש וילבוש (סימן 7' מ"א סק"ח).

(ח) כשנעל מנעלו ינעול תחלה של ימין ואם יש בו הצעות לקשור או לא יקשרנו עד שינעול של שמאל ויקשרנו ואח"כ יקשור של ימין סימן לדבר תפלין דחשיבות התפלין היא בקשירה על יד שמאל (ט"ו סי' 3' ס"ג ק') לזה חלקו כבוד לרגל שמאל להקדים הקשירה וכשהולך יתלוץ תחלה של שמאל וכשהוא רוחץ וסך ימין תחלה וכשהוא רוחץ כל גופו ראש תחלה. (מ"א גמ' כגמרת).

והקיצות
כ"א ע"י
לעשות
לו בשעה
ומר, ואז
הלכות
תו יאמר
עדיין אין

נאמר
אלו היה
א שמים
י ספרי

זורף וגם
קריאת

ה שיכול
תם בכל
ת דרכנו
המצות
קים את
קמ"ס עליו

רנע א'
להאמין
א עכשו
במקרה
אלהיך
וזאתה
אחרים
העולם
בהקב"ה
שום כח
ל וכו' ה'
יח בכל
ג בנפשו
ת חותך
ביא וכו'
הישכם

הלכות ברכות ותפלות כלל א ב

(ט) אסור לילך בקומה זקופה ולא ילך בגלוי ראש והכל כדי שיחול עליו יראה ה' ואסור להוציא מפיו דבר שבקדושה בגלוי ראש ואפילו כשמניח ידו עליו לא מהני אבל הנחת יד חבירו מהני (סי' נ' ו"ח).

כלל ב. דין נט"י לאחר השינה (סי' ג').

(א) אסור לילך שלא לצורך גדול בלא נט"י, וכשהאדם ישן אזי מצא רוח רעה מקום להתדבק בו כי כן הפץ וחשק הטומאה להתדבק באיש הישראלי להתטיואו אך כ"ז שהאדם ער ורוחו ונשמתו בקרבו א"א לו להתדבק כ"כ אם לא כשמסיר יראה ה' ממנו לגמרי ואז טמא טמא יקרא אבל בעת השינה שרוחו ונשמתו מסתלקים מן האדם ולא נשאר בו אלא נפש חיוני אזי שורים רה"ט עליו וכאשר יעור משנתו והזרת נשמתו אזי רוח הטומאה השורה על הגוף בע"כ הולך לו רק על האצבעות שהם קצוות הגוף ומשם אינו עובר אלא ע"י נטילה ולכן יכין כלי עם מים לפני מטתו וגם כלי ליטול בתוכו דהמים שנוטל ידיו רוח הטומאה שורה עליהם ולכן אסור ליטול על הקרקע במקום שבני אדם הולכין. וגם אסור ליהנות מהן. וחיכה בקומו יטול ידיו ע"ז הסדר, יקה הבלי בימינו ויתנו ליד שמאלו ואז ישפוך מים על יד ימינו ואח"כ יקה הבלי בימינו וישפוך על שמאלו וכן ג"פ וע"י זה בע"כ הולך רוח הטומאה ממנו אבל אם משכשך ידיו בנדר ג"פ ספק אם מהני לרוח רעה כי אפשר כן יסד מלכו של עולם שאינו הולך אלא ע"י עירוי ו"א דוקא בסירוגין. ולא יטול ממי שלא נטל ידיו שחרית (סי' ד').

(ב) אסור ליגע קודם נטילה לפה ולחוטם ולעינים ולאזנים ולפי הטבעת ולא בגניית של שבר כ"א ע"י הפסק בגד משום שרוח הטומאה שורה עליהן (כ"ח ט"ז ח"ר). לפי זה היה משמע דאם נגע באוכלין אסורים וכן הורה מורה א' אך נ"ל מדלא אמר הש"ס סתם יד לאוכלין תקצץ משמע דדוקא בגניית שבר אבל שאר אוכלין עכ"פ בדיעבד אין לחוש וכ"מ בסוף יומא גבי שמאי הוקן (וככדי האכרך המופלג מוה"ר אליה הביא ראיה שכל דבר שאמרו רוח רעה שורה עליו מותר נדיעבד דכ"ז נ"ד סי' ו' כתב הא דאין שחטין נקנה יש אומרים הטעם משום קיסמין כפרשים וממנו ולפי זה אפילו נדיעבד אסור ו"א הטעם משום רוח רעה ולפי זה נדיעבד מותר עכ"ל הכ"י).

(ג) מים שנעשה בהם מלאכה או שנשחטו מראיהן אע"ג שפסולין לנט"י לאכילה כמבואר לקמן כלל ל"ט כשרים לנטילה זו וכן אם אין לו כלי שלם מותר ליטול אף מבלי נקוב וכן אן רער קסטן או אן פואפוז אף שאין כאן כח גברא כמבואר לקמן בה"ל נט"י כלל ל"ח וכן אפילו בפחות מרביעית (ד"ע נ"ט מרדכי וכך כתוב בל"ט נה"ח) דמהני אף לרוח רעה ומ"מ לכתחלה יזהר בכלן אבל לנקות ידים במידי דמנקי כדלקמן כלל ו' לא מהני רק לחפלה אבל לא לרוח רעה כי בת הורין היא ומקפרת דוקא על שלשה פעמים ועיין במ"א (ס).

(ד) דבר הגורם שישרה רוח הטומאה על הידים מספקא לן אם מחמת השינה וא"כ ה"ה הישן ביום חייב בנט"י או שמא הלילה לבד גורם כי בלילה הוא זמן שליטת המזיקין וא"כ אפילו הניעור בלילה צריך ליטול ג"פ או שמא דוקא שניהם גורמים דהיינו הישן בלילה דוקא ולכן מספק בין שניעור כל הלילה או הישן ביום יטול ג"פ בלא ברכה. (ה) עוד קבלו הקדמונים שיש דברים הצריכים נטילה במים דוקא ולא במידי דמנקי אם יש לו מים מזוכנים לפניו כדלקמן כלל ז'. היוצא מכח הכסא ומכח המרחץ והנוטל צפרניו והחולץ מנעליו בידיו ואפילו הם נקיים לגמרי (כדל"ו נ"ט) קכ"ח נ"ח ס"ק

הלכות ברכות ותפלות כלל ב ג

כ"י) והנוגע ברגליו והחופף ראשו והיוצא מבית הקברות ומי שנגע במת ה"ה אפילו לא נגע רק נכנס למת א' או המלוה את המת (מ"א ע"א ס"ק כ"ח) והמפלה כליו אפילו לא נגע בכינה או בגופו והנוגע בכינה והמשמש מטחו והמקוץ דם והמגלה (ס"ט).

(1) אע"פ דאין חיוב נטילה אלא הידים בלבד מ"מ מצוה שירחוק גם פניו כי כל פעל ה' למענהו וכיון שהגוף נברא לעבוד ה' והוא לבוש של הנשמה שהיא נר ה' נשמת אדם מהראוי לכבד הלבוש כמו עבדי המלך ששומרים בגדיהם שנתן להם המלך מכל טינוף כן ראוי לרחוק פניו שלא יהיה עליו שום דבר מאוס וכן במלבושים שלובש האדם ומכ"ש ת"ח צריך לזהר שלא יהיה עליו שום דבר מאוס וטינוף ולא ילבוש בגדים יקרים כי זה מביא את האדם לידי גאווה אלא ילבוש בגדים ממוצעים שלא יתבוה בעיני בני אדם ומכ"ש ת"ח שלא יהיה ח"ו בכלל כל משניאי אהבו מות. והעיקר שכל מה שיעשה האדם הכל ישים מגמתו ומהשבתו שהוא לעבודת היוצר וע"ז אמרו ז"ל כל מעשיך יהיו לשם שמים וכו'.

כלל ג. דין טהרת גוף ומלבוש ומקום מכל טינוף:

(א) כתיב ברכי נפשי וכו' וכל קרבי את שם קדשו וכיון שצריך האדם לברך את השם בכל קרביו אסור לברך עד שינקת הקרבים מצואה ומי רגלים ולכן יבדוק עצמו מגדולים ואם אין שם אדם מפנה ברחוב אבל לא בפני ע"ז אבל להשתין מותר אפילו בפני אשה אם אין לו מקום וכשיכנס לבית הכסא יהיה צנוע ולא ידבר שם ולא ילכו שנים ביהר ויסגור הדלת ואם מפנה בשדה ישב פניו לדרום ואחוריו לצפון ולא יגלה עצמו יותר רק מה שצריך בשביל שלא יטנף הרגלים ולא ירחוק עצמו יותר מדאי שמביא לידי סכנה וחולי ר"ל ויבדוק עצמו היטיב ולא ימהר לצאת כמו שעושי המון העם אלא ישהא שם עד שירגיש בעצמו שא"צ עוד (סי' ג' ד').

(ב) יקנה עצמו היטיב ביד שמאל ולא באצבע האמצעי שכורך עליו תפילין ולא ביד ימין. ואיטר צ"ע (סי' ג' מ"א ס"ק ח'). וירחוק פי הטבעת היטיב במים או ברוק כי צואה כפי הטבעת אע"פ שכשהוא עומד אינו נראה אם נראית כשהוא יושב אסור להתפלל ואפילו כדעבד שעבר והתפלל אפשר דצריך לחזור ולהתפלל ולכן צריך לזהר מאוד (סי' ע"ז).

(ג) וכן יבדוק עצמו ממי רגלים וכשהוא משתין יזהר מאוד שלא יגע בגיד בידו והוא איסור חמור מאוד ואמרו רז"ל כל האוחז באמה ומשתין כאלו מכיא מכול לעולם שדור המבול חטאו והוציאו זרע לבטלה והנוגע באמה הוא בא לידי חימום והרהור ואפילו מי שיש לו אשה אם היא נדה או שהוא בדרך אסור להתחבך באמה וכל אדם אסור אפילו נשוי ואשתו טהורה אם לא על ידי בגד עכ אבל מותר לסייע שלא יטנפו בגדיו ולאחוז בכינים להגביה האמה קצת וזהר שלא יפלו נצוצות על רגליו ואם נפלו צריך לשפשפם (סי' ג') וכל הנצרך לנקביו אסור אפילו בדברי תורה כל זמן שגופו מושקף מן הנקבים (סי' ל"ג).

(ד) כתיב הכון לקראת כו' וכתיב שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים והכוונה לשמור עצמו מהנקבים שבין רגליו ולכן אסור להתפלל כשמרגיש בעצמו קצת שצריך לנקבים אפילו משער בעצמו שיכול לעצור עצמו שיעור שילך ד' מילין ואפילו אם עי"ז לא יוכל להתפלל בצבור מוטב לו שיהפיל ביהודי בנקיות ואם מתירא שיעבור זמן תפלה

ליו יראת
לא מדני
רוח רעה
או אך כ"ז
ה' ממנו
אדם ולא
עמתו אזי
אין ומשם
ו דהמים
בני אדם
שני ויתנו
מאלו וכן
ספק אם
א' דוקא
א בנינית
לפי זה
ד הש"ס
עבד אין
אזיה שכל
בקה יס
זכוס רוח
לאבילה
אף מבלי
הל' נטי'
מדני אף
לל ד' לא
פעמים
ה השינה
ן שליטת
ם דהיני
א ברכה.
א במידי
המרחץ
מ"א ס"ק

הלכות ברכות ותפלות כלל ג

ומשער בעצמו שיכול לעצור עצמו ד' מילין מותר להתפלל (דהיינו עפ"י גירסת רי"ף וכ"כ בתוס' שגורם ואם יכול לעמוד עליו ד' מילין מותר וכל זה היה ג"כ גירסת רש"י שכ' ד"ה ועד כמה וכו' מותר להתחיל וכו' עכ"ל (סי' נ"ג).

(ה) אם אינו יכול לעצור שיעור ד' מילין ועבר והתפלל אם לגדולים תפלתו תועבה דהכי קים להו לחול' דכל שלא יוכל לעצור שיעור זה כבר נהפך המאכל במעוין לצואה וצריך לחזור ולהתפלל ואם לקטנים בדיעבד א"צ לחזור ולהתפלל ודוקא תפלת י"ח צריך לחזור ולהתפלל אבל שאר ברכות בדיעבד יצא ומ"מ אסור לברך או ללמוד כל זמן שהוא צריך לנקביו והמשהה נקביו וצריך להם עובר משום כל תשקצו (סג).

(ו) כתיב והיה מהניך קדוש וקבלו הו"ל שהיא מ"ע שאסור לדבר או להרהר בדברי תורה וקדושה במקום צואה או מבואות המטונפים או כל דבר המסריח כגון צואת חתולים ושאר בהמה ועוף שידוע שצואתן מסרחת כגון צואת חמור הרבה לאחר שבא מן הדרך או צואת כלב וחזיר אם נתן בהם עורות וי"א דאף צואת תרנגולת שקורין אינדישע או ועלשע הינר אבל סתם בהמה ועוף אין צואתן מסרחת ומ"מ דיר בהמות ולול תרנגולין דינן כצואה וכן פי חזיר אע"פ שהוא נקי בוודאי וכן גרף של רעי ועביט של מי רגלים דידוע דהעביט מסריח יותר ממי רגלים ממש כל אלו דינן כצואה מה"ח (ז"ל תר"י עביט של מ"ר אסור לקרות כנגדו דכתיבה דייבינן לה ואסור מה"ח בין זה בין מי קשרה וכיולא ט דככלל יוציך קדוש הוי) ואסור עד שיכסה אותן כמש"כ ושבת וכסיה וכו' ואפילו בכיסוי שאינו קיים כגון שנפל עליו שלג או רוק עבה כל זמן שלא נימוח עד שלא נראה הצואה מותר ואם כיסה אפילו בזכוכית וכיוצא בו אע"פ שנראה כיון שהוא מכוסה מותר שהרי הכתוב לא הקפיד רק שיהיה מכוסה (סי' ע"ז ע"ז ע"ח ע"ט).

(ז) אשפה שריחה רע ומים סרוחים שברחובות אם מסריחים דינם כצואה ואסור מדאורייתא ולכן אותן המקדשים הלבנה ברחובות המסריחים מהצדדים אפילו הם ברהוק ד' אמות כיון שנמשכים גם מלפניו אסור כמלא עיניו ומכ"ש שצריך להרחיק ד"א במקום שכלה הריח ומוטב שלא לקדש כלל ולמצוה יחשב להם אם אי אפשר להם לקדש במקום נקי כא"ל ובדבר הזה תאריכו ימים (סי' ע"ט).

(ח) צואה אפילו מקטן אם אכל מיני דגן ויכול לאכול כזית בכדי שיכול גדול לאכול אכילת פרס שהוא ג' ביצים אסור ואם אינו אוכל להם רק מאכל מקמח מבושל משערין כדי שיוכל גדול לאכול מאותו מאכל אכילת פרס. ואמנם אם ידעין בוודאי שלא אכל דגן איזה ימים בקטן מותר אבל בגדול לעולם אסור (סי' פ"ח נ"ח) ולא יקרא לתהלה נדר חינוך דסתם חינוך מטפח באשפה ויש ליותר אפילו בצואת קטן כן ח' ימים (עיין פ"ח ריש סי' פ"ח).

(ט) אפילו כשהצואה וכיוצא בו כבר נתיבש ואינו מסריח עדיין דין צואה עליו עד שחזרה יבישה כ"כ שאם יגלגלה התפרך לפרורין דאז הוא כעפר ואז אם אינו מסריח מותר ואם נקדש מחמת הקור אפ"ה דין צואה עליו (סי' פ"ד) וצואה לחה אפילו אינה מסריח צריך להרחיק ד"א (סי' ע"ט מ"ח ס"ק י"ג).

(י) ספסל נקוב שמפניו עליו כיון שמוחר לכן יש לו דין בית הכסא ואפילו בשעה שאין הגרף מונח תחתיו ולא מהני מה שיכסה הנקב אלא צריך לכסות כל הכסא (פ"ג נ"ח). (וכ"כ ב"י והו"פ ומעי"ט וע"ז וז"ל וז"ל מה שכתב הורדכי והתירתי להם ל"ל שצוה להתפלל באותו בית ולא דייבינן לכל הבית לנהב"ס כיון שיש בו בית עושב וכמע"כ ח"ר ונרע מנרף דאע"פ שהוא נקי דינו כנהב"ס).

הלכות ברכות ותפלות כלל ג

(יא) מחיצות בהכ"ס אם ריח רע מגיע לו או שהמחיצות אינם גבוהים י"ט לכ"ע אסור ואפילו גבוהים י"ט כל הפוסקים האחרונים אוסרים כדן צואה (סי' ס"ג) ודוקא שהמחיצה נעשה בשביל בהכ"ס אבל אם נעשה בשביל הבית מותר ואפילו הבהכ"ס חדש רק שהומינו לבהכ"ס אסור לקרות בתוכו אבל כנגדו מותר ובהכ"ס ישן אע"פ שפינו ממנו הצואה דינו כבהכ"ס ומרחץ ישן דינו כבהכ"ס והיינו דוקא בית הפנימי שכולן עומדים שם ערומים אבל בית האמצעי שמקצתן עומדים ערומים ומקצתן לבושים אינו אסור רק לדבר דברי תורה ומותר להרהר וליתן שלום. ובבית החיצון שכולם לבושים מותר בכל דבר. אבל הומינו למרחץ מותר אפילו בתוכו (ס"ז).

(יב) כשם שמרחיקין מן הצואה כך מרחיקין מהריח רע אפילו אינה צואה וכל שדרך בני אדם להצטער מאותו ריח נקרא ריח רע ואפילו יש לו חולי שאינו מריח וכן סומא שאינו רואה כיון ששאר בני אדם יכולים לראות ולהריח אסור ואפילו בלילה דינו כביום (סי' ע"ט) ג"ל דדבר שטבעו ריח רע מותר ולא נקרא צואה אלא מה שנסרה מחמת עיפוש (כלאי' בירו' אין מדליקין בעטן מפני כבוד השבת שלא תאמר כו"ל וכיוצא רע יחס ענין הרחק ד"ל לפוס כן ג"ל אין מדליקין וכ"מ בסוכה י"ג ע"ט).

(יג) בד"א כשעדיין הטינוף במקומו אבל אם לא נשאר כאן טינוף אלא ריח רע כגון שהעבירו צואה בבית ועדיין נשאר הריח כיון שהוא ריח רע שאין לו עיקר מי שאינו מריח מותר (סי' ע"ט ע"א ס"ק ט') ואפילו המריח א"צ להרחיק אפילו מלפניו רק עד מקום שכלה הריח. ואם העבירו צואה לפניו כיון שאינו מונח במקום אחד יש אומרים דדינו כצואה ממש וי"א דבזה סגי ד' אמות אפילו לפניו (עיין סי' ע"ז נ"ז וד"מ ס'). ופי' חזיר דינו כצואה עוברת אפילו עולה מן הנהר אין הרחיצה מועיל לו ודינו כצואה עוברת. (יד) כמה צריך להרחיק ד' אמות מכל צד כדכתיב והיה מחניך קדוש וקבלו חול' שמחנה של אדם הוא ד' אמות מכל צד אבל מלפניו צריך להרחיק כמלא עיניו לכ"ע (רק להרא"ש ס"ל שהו' מדרבנן ולרשב"א הוא מדאורייתא כלקטן סי' ט"ז) וצדדן שלפניו כגון ג' מטען המסריחים הנמשכים לאורך הרחוב י"א דינו כשלפניו (סימן ע"ט נ"ח) וי"א דינו כמו הצדדן וסגי בד"א (ח"ד) ומה שרואה בלא הטיית ראשו לצדדן לכ"ע דינו כלפניו. ולא מן הצואה בלבד אלא צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח.

(טו) היחה הצואה מונחת על מקום גבוה י"ט ורחב ד"ט על ד"ט או להיפך שהאדם עומד על אותו מקום והצואה מונח למטה אם אין מגיע לו ריח רע ואינו רואה אותה ואפילו יכול לראותה רק שמעצים עיניו מותר לכ"ע דכיון שהוא ברשות כפ"ע ואינו רואה להדי' אין כאן לא משום מחניך קדוש ולא משום ולא יראה כך ערוח דבר (ע"ט) אבל א"ר כתב דמדברי רשב"א משמע דוקא כשאינו רואה מחמת גובהו של מקום או עומקו אבל עצימת עין לא מהני.

(טז) אבל אם רואה הצואה לרא"ש ותר"י מותר דקרא דולא יראה כך ערות דבר לא קאי כלל על צואה רק על ערוה וכצואה אינו מותר על מחניך קדוש אע"פ שרואה אותה כיון שאינו במהנהו והרשב"א אוסר דס"ל דולא יראה קאי גם על צואה אם אינה מכוסה כלל אע"פ שאינה במהנהו אסור וכיון שהוא אסור דאורייתא אולתן לחומרא. ולכן אסור לדבר דברי קדושה והוא מסתכל דרך חלון פתוח אם רואה האשפות שברחובות אע"פ שאין מגיע לו ריח רע. וצריך לזוהר בזה בשעת קידוש לבנה דרך חלון פתוח או על ג' מטען אלא צריך עכ"פ שיעצים עיניו ואז אם אין ריח רע מגיע לו מותר (כ"ל דמקום שמסוכף אם הוא אשפה מותר להו' ס"ס שג"ל כר"ס וי"מ ככון להעצים עיניו מסוית טוב וכו') (יז)

רי"ף וכ"כ
ד"ה ועד
הו' תועבה
ניו לצואה
י"ח צריך
מן שהוא
ו להרהר
כגון צואה
הר' שבא
ת שקורין
ד בהמות
עביט של
ה"ת (ז"ל)
מי משה
ו' ואפילו
לא נראה
מה מותר
ה ואסור
ם כדחוק
ממקום
ש במקום
כל גדול
ת מבשל
מן כדאי
לא יקרא
ח' ימים
עליו עד
ו מסריח
לו אינה
ו בשעה
סא (ס"ג)
ל שמתר
רע שנקף

הלכות ברכות ותפלות כלל ג

אבל להרהר ד"ת מותר לכ"ע כיון שאינו ברשותו דגבי ולא יראה כתיב ערות דבר ודרשינן דיבור אסור הרהור מותר. ואם צואה בבית לא מהני שיוציא ראשו חוץ לחלון דשרינן ראשו בתר רובו ואם הכנים ראשו לחדר שיש בו צואה פשיטא דאסור שהרי הצואה כנגדו וכן הדין לענין ערוה (סי' ע"ד נ"ח).

(יז) חיבה (ומלאוואן) וכיוצא בו עומד בבית גבוה י"ט ורחב במשך ד"ט המפסיק בין האדם לצואה יש להחמיר כדעת המ"א דאעפ"כ אסור אא"כ מפסיק מכותל לכותל אבל אם היו מי רגלים על הארץ או בכלי שאינו גרף בענין שאין בו אלא איסור דרבנן נ"ל דמותר לעמוד נגד המחיצה ולקרוא ולברך אבל לא כנגד האויר דמחיצה הרחב ד"ט חשוב מחיצה להתיר כנגדו. ואם המחיצה הוא יותר מן האויר דהוי עומד מרובה על הפרוץ נ"ל דאפילו בצואה יש להתיר בשעת הדחק נגד המחיצ' ובלבד שלא יראה הצואה. (יח) וכן חריץ המפסיק עמוק י"ט במשך ד"ט ורחבו משפתו לשפתו רחב ד"ט ה"ז כב' רשויות (אע"פ שנמחילה סגי עוביו כ"ג ע"י נפ"כ דכלאים נ' ח' נתי"ט ע"ס ד"ה ולחריץ ונ"ע).

(יט) ודוקא שהמחיצה הוא גבוה י"ט ברחב ד' מן הקרקע עד סוף גובה י"ט או אע"פ שפחות מג' טפחים סמוך לקרקע אין בו רחב ד' כגון שעומד על רגלים דקים דאמרינן לבוד אבל שלהן שלנו וכיוצא בו שעומד על רגלים ואין ברחב ד"ט אע"פ שהן גבוהין י"ט לא הוי מחיצה להפסיק וכן דפים הקבועים בכותל (שקורין רעגלן) או טרומנק אע"פ שגבוהים י"ט ואפשר אפילו רחב ד"ט לא הוי רשות לעצמו כיון שאין לו מחיצות המגיעות לארץ.

(כ) גרף או אפילו מי רגלים העומד בין חנור לכותל נ"ל דאסור לעמוד נגד החנור ולקרוא אע"פ שהחנור מפסיק דכיון דהוא מתשמישי הבית בטל לגבי הבית וכן כל כיוצא בו אבל שאר כלי הבית שאינו מיוחד לבית נ"ל דמפסיקים עפ"י האופנים המבוארים בס"י י"ט (עיין סימן כ"ה נ"ע ונ"ג) ע"ס סעיף י"ט ונסמיון קע"ח נתי"ט ס"ק ה' ועיין נתי"ט ע"ס עכתתי סמיון ה').

(כא) קי"ל כל פחות מג"ט לארץ כלבוד דמי ולכן אם יש אויר מן המטה לארץ פחות מג"ט מותר להעמיד שם אפי' גרף דהוי כמכוסה וכן אם כפה על הגרף כלי אע"פ שיש בצד א' בליטה ומכה זה אין הכלי נוגע בארץ אם הוא פחות מג"ט הוי כלבוד וא"צ שום הרחקה (סי' ס"ז נ"ח) ומכ"ש אם כסה בחול ואפר או בגד דמותר בסמוך לו ואפי' באותו בית מותר וכן אם הרחיק מהצואה כשיעור המבואר בס"י י"ד (ע"ס).

(כב) הא דמהני מחיצה לצואה דוקא שאינו מגיע לו ריח רע אבל אם ריח רע מגיע לו לא מהני המחיצה ולא כיסוי שגם מן הריח לבד צריך להרחיק ד"א (ע"ט). (כג) יצא ממנו רוח מלמטה אסור ללמוד עד שיכלה הריח ואם לומד עם שאר אנשים ויצא מחבירו לא החמיר חכמים אפילו כשמגיע לו הריח כדי שלא יחבטל מלימוד אבל לברך ולקרוא ק"ש אסור עד שיכלה הריח (ע"ס).

(כד) הוי ידיו מלוכלכות מצואה ואין בו ממש רק חוותא בעלמא ונתיבש כבר עד שאין מסריח מותר אפילו אינה מכוסה (נתי"ט ס"ק ג' סי' ע"ז) דאין שם צואה עליו. (כה) היה צואה על גופו או על ידו אע"פ שהוא מכוסה בבגד אסור דדוקא כשמונח על הארץ מהני כיסוי אבל על גופו כיון דכתיב כל עצמותי תאמרנה וא"כ ה"ז דומה לצואה מגולה ומעצים עיניו עד שאינו רואה דאפ"ה אסור ומ"מ בשעת הדחק יש להתיר ד"א דדוקא דבר שהנשמה תלוי בו דהיינו הפה והחוטם דכתיב כל הנשמה תהלל יה שמהפה והחוטם יוצא נשימה ולכן אם מגיע להם ריח אסור שבהם תלוי להלל השם

הלכות ברכות ותפלות כלל ג

אבל שאר איברים לא וא"כ דומה כאלו מונח הצואה בארץ דמהני כיסוי (עיין ח"ר סי' ע"ו) וכ"ז בשאר הגוף אבל צואה בפני טבעת אסור לד"ה דבמקומה נפיש' וזחמא טפי ומסריח ביותר ואפילו בדיעבד אם קרא ק"ש צריך לחזור אפילו אינה נראית כשהוא עומד כיון שנראית כשהוא יושב אבל מה שאינה נראית אפילו כשהוא יושב מותר שלא ניתנה תורה למה"ש. ובתפלה צ"ע אם צריך לחזור להתפלל.

(כו) היה צואה על בגדיו ומכוסה מותר, ומ"מ יזהר כל אדם שיהיו בגדיו נקיים, ודוקא בשאר בגדים אבל צואה המדובק בסנדלו כשהוא לבוש אף על גב שנחכסה על ידי עמידתו בארץ כיון שמתגלה בדרך הליכתו וגם הוא בטל לגבי הגוף אסור (ע"ו).

(כז) שכבת זרע י"א דדינו כצואה וצריך לרחוץ מקום הלכלוך בגוף ויש אומרים דחמיר מצואה דאפילו כשהוא על בגדיו יש לרחצו או לפשטו שלא יהיה דבוק בו הטומאה ומכ"ש ח"ו כשנכשל על ידי קרי שתהיה לו גמזכרת עון, כידוע גודל האיסור (ע"ז).

(כח) מי רגלים בשעה שמשחין הוא או חבירו אסור מדאורייתא כמו צואה, (וחס' אינו מלקח רק שתי טיטין כתב הרמ"א נפרק ג' סימן ס"ו דאינו אלא מדרבנן) אבל אחר שנפלו על הארץ או בכלי אינו אלא מדרבנן ולכן הקילו בו שאם יש בכל רביעית מים או שהטיל לתוכו מים בכל פעם שמשחין בין שהשחין הרבה או מעט לא פלוג רבנן ומותר (ע"ו).

(כט) נבלעו בקרקע או בבגד אם עדיין לח כ"כ שאם יגע בהם כידיו ויחזור ויגע בדבר אחר יתלחלה אותו דבר מעט דהיינו טופח ע"מ להטפיה אסור ואם לאו מותר (פ"ג) ומ"מ כיון שאינם בעין אלא שנבלעו בבגד א"צ רביעית אלא כשמנגב ידיו באותו בגד נמצא שהוא טופח מן המים ולא מהם (סי' ע"ג נמ"א ס"ק כ"ה).

(ל) אבל הכלי שמשחין בו חמיר וכן גרף של רעי אם הוא של חרס או עץ אפילו רחוצים יפה ואין בהם ריח רע ואפי' כפאן על פיהם דינן כצואה ואסור מדאורייתא ולא מהני הטלת מים אבל של מתכות או זכוכית וכלי חרס מצופין אבר ורחוצים יפה גם מבחוץ כיון שאינן בולעים אלא מעט ואין בהם ריח רע אין אסור אלא בשעה שהחוך שלהם מגולה לפיכך אם כסה הפה או שכפאן על פיהם מותר. ואם רחוצים יפה מבפנים ואין להם ריח רע אפילו כפיה א"צ ויש להחמיר בכל גרף כמו בבית הכסא סי' פ"ז (וע' ס"ח).

(לא) כיון דצואה מדאורייתא אסור לכן כל ספק שנולד בו אולינן לחומרא ומי רגלים כיון שאינו אלא מדרבנן אולינן לקולא כדין כל ספק דרבנן ולפיכך ספק צואה באשפה אסור דחוקת אשפה שיש בו צואה וספק צואה בבית מותר דחוקת בית שאין בו צואה וספק מי רגלים אפילו באשפה מותר ולעולם אולינן בחר המצוי שאם קטנים בבית מסתמא הטינוף מהם אפילו במי רגלים (ע"ו).

(לב) היה יודע שהיו כאן מי רגלים ונסתפק אם הטיל לחוכן רביעית מים וכיצא בו ג"ל כיון דאתחזק איסורא אפילו בדרבנן אולינן לחומרא ומ"מ בשעת הרהק שיתכבול עי"ז מק"ש ותפלה מותר לסמוך על הפוסקים דאפילו באתחזק איסורא אולינן לקולא (ועיין בכללי ס"ס וזה שכתבתי ע"ז).

(לג) התפלל ומצא צואה אם המקום ראוי להסתפק בו ופשע ולא בדק כיון דתפלה במקום קרבן ובה רשעי' תועבה וכן ק"ש כיון שהיא דאורייתא ואין בו חשש ברכה לבטלה חוזר וקורא אבל בהמ"ז וכ"ש שאר ברכות ג"ל דא"צ לחזור ומשום מי רגלים פשיטא דא"צ לחזור ולברך ואם אין המקום ראוי להסתפק כלל אפילו בתפלה א"צ לחזור (ע"ז) וכן בכל מקום שאסור לקרות אפילו אם אינו אלא איסור דרבנן בק"ש צריך לחזור

ודרשין
דשדין
הצואה
המפסיק
לכותל
ודרבנן
חב ד"ט
דובה על
הצואה.
ד"ט ה"ז
ן ול"ע).
י"ט או
ם דקים
נ"פ שהן
ארזנק)
מחיצות
התנור
ל כיוצא
ים כסי'
ג"ל קס'
ה לארץ
י אע"פ
וד וא"צ
לו ואפי'
ריח רע
ם שאר
מלימוד
בבר עד
דרוקא
א"כ ה"ז
דק יש
ה תהלה
ל השם

הלכות ברכות ותפלות כלל ג ד

ולקרות אבל בתפלה כיון שיש חשש ברכה לבטלה דוקא בעבר אדאורייתא, ובשאר ברכות אפילו עבר אדאורייתא א"צ לחזור. ואפילו בתפלה דוקא במזיד (ועיין נ"ל סימן ה' ז' פ"ג וס"ד פ"ה).

(לד) מי שבריו לו שאינו יכול לעצור עצמו מלהפיק מוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיחפלל בלא גוף נקי ואם עבר זמן תפלה אגום הוא ומתפלל תפלה חשלוּמין כדלקמן כלל ב"ג. ואם יראה לו שיכול לעמוד על עצמו בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה רבה לק"ש ומכרך עליהם (סי' פ').

(לה) אע"ג דאסור בד"ה במקום מטונף ובמרחץ מ"מ לאפרושי מאיסורא מותר ולכן בע"פ אחר הצות כשרואה שמגלהין במרחץ מותר לומר אין מגלהין דלשון זה אינו לשון הוראה אע"ג דממלא נשמע דאסור אבל אסור לומר בלשון הוראה לומר אסור לגלה דזה הוא תורה (ונש"ע סי' פ"ה קילר במקום גסיה לו להאריך) ואם שואלין איזה דבר תורה אסור להשיב אין משיבין דלא גרע מהרהור אבל במקום דמותר להרהר ואסור לדבר כגון בבית אמצעי של מרחץ שמקצתן עומדים לבושים ומקצתן ערומים דלא אסרו אלא הדבור, מותר להשיב אסור או אין משיבין, דכיון דאינו אומר טעמו של דבר הוי כהרהור [ת].

(לו) אסור ליתן שלום בבהכ"ס ובמרחץ. ואדם ששמו שלום מחלוקת בין הפוסקים י"א דאסור לקרותו בשמו ונכון לבלוע המ"ם ויאמר רק שלו בלא מ"ם רק שיכליע כריבור ויש נוהגין לומר שלון ומבליע המ"ם [ט] וכן נכון להחמיר שלא לומר רחום וחגון דיש אוסרין. (לז) עזרא ובית דינו תקנו שאסור לבעל קרי בין לאנסו ובין לרצונו בלימוד וק"ש ותפלה עד שיטביל עצמו במקוה או במ' סאה אפילו שאובין או לשפך עליו ט' קבין מים וכיון שלא נתפשטה תקנה זו מפני ביטול פריה ורביה ומפני ביטול תורה לכן ביטלו לתקנה זו ומ"מ אנשי מעשה נוהגין בתקנה זו אם לא שאינו יכול לאונסו.

(לח) יש מקומות נוהגות הגשים שכל זמן שהם בימי נידות קודם ז' נקיים שלהם אינו מתפללות ומברכות וזה מנהג שאין לו יסוד ואפילו במקומות שמחמירי מ"מ מיום א' דסליחות נכנסים לבהכ"ס ומתפללות אבל במדינתנו נוהגין הותר לעולם ומברכות ומתפללות ומ"מ לא יסתכלו בס"ת בשעה שמגביהים אותה להראות לעם. ונ"ל שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבילו (סי' פ"ח).

כלל ד. דין שאסור בד"ה נגד ערוה (סי' ע"ד ע"ה).

(א) כתיב ולא יראה כך ערות דבר קבלו חז"ל שהיא אזהרה שאסור לדבר ד"ת נגד ערוה ל"ש כשערותו מגולה או ערוה מאיש אחר ופשיטא מאשה בין א"א בין פנויה ואפילו קטן בן ט' שנים וקטנה מבת ג' שנים ואפילו מקטן בן יומיו יש אוסרין אם לא לצורך מילה.

(ב) כל גופה של אישה מזה שדרכה להיות מכוסה נקראת ערוה ולכן כשמגולה ממנה טפה אסור ברבוי תורה אפילו אינו מסתכל כלל בה ואסור לקרות כמלא עיניו אבל פניה ויריה כפי המנהג שדרך באותו מקום לגלות מידיה לא נקרא ערוה כיון דרגילין בזה אין כאן הרהור וכן פרסות רגליה במקום שדרך לילך יתף מותר אבל זרועותיה ושוקה אפילו רגילין בכך כדרך הפרוצות אסור.

(ג) אפילו אינו מסתכל בה ואפילו מכוסה בכגד רק רק שנראית מתוכה ואפילו יש הפסק חלון של זמכות כינו לבין הערוה ואפילו היא כהדר אחר כיון שנראית אסור ואפילו אם מעצים עיניו אם הערוה אינה מכוסה אסור שהרי לא נאמר ולא תראה ערוה

הלכות ברכות ותפלות כלל ד

אלא ולא יראה ר"ל לא יראה הרואה (מ' רש"ף) וכיון שנראית אסור אא"כ מחזיר גופו
 ופניו לצד אחר ואז אפילו הוא בסמוך לו מותר שהרי אינו נראה לו ובלילה אע"פ שאינו
 נראה לכל אדם מ"מ אם ביום היה נראה אסור.

(ד) אע"ג דלענין דברי תורה לא נקרא ערוה אא"כ מגולה טפח היינו כשאינו
 מסתכל בה אבל להסתכל באשה אפילו באצבע שדרך להיות מגולה כיון שמסתכל בה
 להנות עובר בלאו דולא תחורו וגו' ואחרי עיניכם. וגדול עונשו מאוד עד שאמרו אפילו
 יש בידו תורה ומע"ט לא ינקה מדינה של גיהנם.

(ה) שערות בנשים ערוה ואסור בד"ת ודוקא מנשואות שיש בהם איסור תורה
 לילך בגילוי (מדכתיב ופרע ראש האשה מכלל שהיא מכוסה) אבל בחולות שמוותרין ודרכן
 לילך בגילוי ראש מותר (ול"ע נכרי' כיון שאין מחסרות לכסות שערן אס דומין לנחלות).

(ו) קול באשה ערוה והיינו בשעה שמומרת אבל דבורה לא מיקרי ערוה ואפ"ה
 אסור לכיון להנות מדבורה שהרי אפילו בבגדיה אסור להסתכל להנות ומ"מ אם הוא
 בדרך והוא אנוס כיון דלא מצינו דמקרי ערוה מדאורייתא מותר לקרות ולברך. דאל"כ
 כיון שאנו שרויין בין הנכרים נחבטל מתורה ותפלה וע"ז נאמר עת לעשות לה' הפרו
 תורתך (ג"י נשם מרדכי).

(ז) כל מה שנקרא ערוה אין חילוק בין נשים אחרות לאשהו דאפילו טפח מגולה
 באשתו אסור בד"ת ולכן צריך ליותר בשעה שמינקת ומגלה דדיה דאסור בד"ת וכ"ש
 מאשה אחרת. וי"א דבשוק אפילו באשתו ובפחות מטפח אסור לכ"ע דקרוב לערוה
 יותר משאר איברים.

(ח) אפילו אשה אסורה לקרות ולברך נגד ערות אשה אחרת אבל לנגד שאר
 גוף של אשה יש אוסרין ויש מתירין (עיין ח"ר סי' ע"ה).

(ט) כיון דערוה בראיה חלי רחמנא ומוצינו לשון ראיה בלב כדכתיב ולכי ראה
 הרבה הכמה לכן אפילו כשלבש חלוק כיון שאין הפסק בין לבו לערותו אסור עד שיהדק
 בידו הכתונת בין לבו לערוה והעומד במים צלולין והלב הוא חוץ למים יסתכל בחוץ
 ומותר לברך ולקרות כיון שערותו עכ"פ מכוסה במים רק שיכסה ראשו דאסור לברך
 בגילוי ראש (ועיין כלל א' סי' ז') אבל אם גם הלב הוא במים כיון שהוא עם הערוה
 במים אסור לברך עד שיחבוק ברועותיו תחת לבו. ואם המים עכורין שאין איבריו נראין
 בהם מותר לקרות והוא בחוכן ובלבד שלא יהיה ריחו רע ולא מהני אם מכסה לבו כ"ז
 שערותו מגולה אבל כשהערוה מכוסה אע"פ שלבו מגולה מותר ובלבד שיפסיק בינו
 לערוה (כ"ל דה"ס נחמ"ס ערוה דק חלון או נגד דק וכיוצא בו כיון שהערוה מכוסה מותר
 להעלים עיניו ולברך כן עומע סי' ע"ה נח"א ס"ק ט') ויש לסמוך ע"ז באלו דברים שאינו
 ערוה מה"ח (ועפ"ח סי' ע"ד).

(י) ודוקא לבו אבל שאר איברים הרואים הערוה מותר ולכן אפילו הולך בלא
 מכנסים רק שהגור עצמו בחגורה על חלוקו להפסיק בין הלב אע"פ שירכותיו רואים
 הערוה מותר דל"ש ראיה בשאר איברים ובלבד שלא יגע בשרו באמה אבל אם נוגעים
 בכים מותר (סי' ע"ד נ"י).

(יא) היה ישן עם בניו כמטה א' והם מבין י"ב שנה ובת י"א שנה וכ"ש עם אחר
 וכשר שניהם נוגעים זה בזה צריכין להפסיק מכתניהם ולמטה ולא מדני החזרת גופם
 זה מזה אבל עם אשתו כיון שהיא כגופו אם מחזירים גופם ופניהם זה מזה מותר ונכון
 להחזיר גם באשתו (סי' ע"ג).

ובשאר
 כ"א סיון
 ותפלה
 תפלת
 תפילין
 מותר
 וינו לשון
 גלח דוה
 ה אסור
 וכן בבית
 מותר
 ד [ח]
 ופוסקים
 כדבור
 אוסרין.
 ד וק"ש
 בין מים
 לתקנה
 שלהם
 מיום א'
 תפלות
 לו לבית
 בר ד"ח
 ון פנויה
 אם לא
 שמגולה
 א עיני
 דרגילין
 ושוקה
 ואפילו
 אסור
 ה ערוה

הלכות ברכות ותפלות כלל ד ה

(יב) מדכתיב ערות דבר קבלו חז"ל דרוקא דיבור אסור אבל הרהור מותר נגד ערוה ואעפ"כ אם שמע איזה ברכה אע"פ שמתכוין לצאת בו אינו יוצא דליכא למימר שומע בעונה כיון שאסור לדבר (סי' פ"ה נמ"ח)

כלל ה. דיני כללים בברכות:

(א) לאחר שגופו ולבושו ומקומו טהור יבין עצמו לברך הברכות וצריך האדם לזוהר מאוד שיברך ביראה ובכינה רצויה ושלא יברך ח"ו שום ברכה לבטלה כגון שא"צ כלל לברכה זו או אפילו לגרום ברכה שא"צ כגון שיכול לפטור בברכה אחת וגורם לברך עוד ברכה כגון שהניח תפילין של יד ומפסיק בשיחה ואז חייב לברך עוד הפעם על של ראשו. והמברך לבטלה עובר על לא תשא מדרבנן אבל המוציא ש"ש לבטלה עובר על מ"ע את ה' אלהיך תירא וכתיב אם לא תשמור לצדקה את השם הנכבד והנורא וכו' כי זה הוא מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כ"א בדרך שבח וברכה מה שמחוייב אבל לא לבטלה וירא ויודעו איבריו בשעה שמוזכר השם ולא שם המיוחד בלבד אלא כל השמות שאינן נמחקין המיוחדין לשמו הגדול ב"ה ואפילו בכל לשון אסור (וכדי להלביב לב אנשים לגדל הזהירות בזה לעתיד קעשה רב. גדול אחד אנגיד ושמע נב"ד של מעלה קול רעם גדול פטו מקום ללדיק"א' שנפטר וקבלוהו בכבוד גדול וכתבו לו ס"ת בורשו ושאלוהו קיימת מה שכתוב בזה ואמר הן קיימת מזה ראשונה שהיא ס"ר לא להכחשך חלל לש"ש ואמר הן אמרו מי מעיד כך ובאו המלאכים שנבראו מהמלות אשר עשה עד אין מספר והעידו בו זה אמר נבראתי ממלה זו וכו' אח"כ הביאו לפניהם ארבעה טורים ושאלוהו קיימת תורה שנע"פ ואמר הן ומי מעיד ובאו המלאכים ככ"ל אח"כ שאלוהו מזהרת מלהוליא ש"ש לבטלה וידוע חזרו ושאלו אשתיק ולא ח"ל ולא מידי והכריזו אחר עדות ובאו גדולים מלאכים לבטלים שחורים והעידו זה אמר נבראתי בזיו פלוגי כשהוליא אזכרות כך וכך בתפלה בלא כוונה וזה אמר כך ויקרעו שמלתם כל הב"ד ש"מ וגם אני קרעתי ואמר טיפה סרוחה איך לא יראתו ונגמ' דינו או לבטל לגיהנם או לחזור ולבטל בגלגול ובחר גיהנם ונגלגול עכ"ל. ואיך לא ישים האדם אל לב להזכיר השם ביראה ופחד ובכוונת הלב) (עיין נח"מ סי' כ"ז להקלל בשם שקרין הנכרים להקב"ה לוקה ומש"כ הש"ך נ"ד סי' קע"ט ס"ק י"ח דבלשון חול מותר למחקו היינו לעגן מחיקה לוקח וכן כ' ר' ירוחם כתיב י"ד חלק ח' בהדיא לאפילו בלע"ז חייב לנדומו) והמוציא ש"ש לבטלה חייב נידוי ואפילו השומע חייב לנדותו אם הוציא במזיד ואם נכשל בלשונו והזכירו או שנוכר שכבר בירך ברכה זו יאמר תיכף ומיד בשכמל"ו או יאמר אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ או גדול ומהולל מאד וכיוצא בו ואם אמר בא"י יסיים למדני חוקך דמיוחי בקורא פסוק ואם כבר אמר אלהינו יסיים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמר ג"כ בשכמל"ו ואסור להוסיף שום ברכה רק מה שחיקנו חז"ל ולכן אסור לסיים אחר התחנות בא"י שומע תפלה ומצוה למחוק זה מן הסידורים והמחזורים לאחר תקיעות ברה"ר (רע"ו).

(ב) ג"ל דמותר לומר חצי פסוק אעפ"י שמוזכר את השם ולכן אם קרא וטעה בגנינה וטעמים מותר לקרותו עוד הפעם אף על פי שאינו חוזר כל הפסוק כיון שהוא להשלים הפסוק אבל לומר חצי פסוק בדרך קריאת פסוק אפילו בלא הזכרת השם אסור דכל פסוקא דלא פסקיה משה בחורה אנו לא פסקינן וה"ה בנביאים וכתובים (סי' תכ"ג).
(ג) כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל עורא הסופר ובית דינו תקנום ואסור לשנות או להוסיף או לגרוע. ובדיעבד אף אם שינה הלשון כגון שאמר במקום ברכת המוציא בריך רחמנא בלכא דעלמא מארי דהאי פיהא וכיוצא בו יצא ובלבד שיאמר שם

הלכות ברכות ותפלות כלל ה

ומלך עולם ואם לא אמר מלך העולם אע"פ שאמר מלך לא יצא (רי"ד) וגם יזהר שלא יאמר שקר על הדבר שמברך עליו כגון שיברך על הפילין להתעטף בציצית או על פרי אדמה בפה"ע וכיוצא בו וכן במקום שהתקינו לפתוח בברוך אינו רשאי שלא לפתוח ובמקום שאמרו לחתום אינו רשאי שלא לחתום ואם שינה לא יצא דכיון דמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא אבל אם דילג מאמצע ברכה יצא (סי' ס"ד נ"ז ח').

(ד) כל הברכות נאמרין בכל לשון והוא שיאמר כעין שתיקנו ואפילו בלשון חול (קפ"ט).

(ה) הברכות הם ג' מינין. ברכת המצות, וברכת הודאה, וברכת הנהנין, וכולן מדרבנן חוץ מברכת התורה לפנייה וברכת המזון שהם מדאורייתא. לפיכך בכל הברכות אם נסתפק אם אמרם או לא אזלינן לקולא ואסור לברך דהוי ספיקא דרבנן משא"כ ברכת התורה לפנייה ובהמ"ז לאחריו אם נסתפק צריך לחזור ולברך.

(ו) נ"ל דאפילו יש ס"ס להצריך ברכה כגון ספק אכל כזית או לא ואח"ל לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין (כדלקמן כלל נ"ט) אפילו הכי ספק ברכות להקל.

(ז) ה' דברים מצריכים לחזור ולברך. ג' מהם שייכים רק בין הברכה לעשי' אותן דבר [ח] שלא היה מזומן לפניו ונסתפק שמא לא יבא לידו כלל [ג] אפילו היה מזומן לפניו אלא שנאבד קודם שעשה הדבר שבירך עליו [ג] שהפסיק בדבור בין הברכה לעשיית אותן דבר בדברים שאינן מענין הברכה בכל זה הוי ברכתו לבטלה שלא היה מקום לברכה לחול. וב' דברים שייכים אפילו אם לא היה ברכתו הראשונה לבטלה אפ"ה צריך לחזור ולברך [ח] שינוי מקום (וייתבאר נכלל כ"ט). [ג] היסח הדעת מלעשות עוד ונמלך וחזר לעשותו צריך לחזור ולברך (וייתבאר נכלל כ"ד) ולכן הדבר שמברך עליו יקה בימינו ולא יאחזנו ע"י כלי וכיוצא בו שאין זה דרך כבוד אא"כ הוא דבר שדרכו לאכול בכף וכיוצא בו, בירך ולא אחזו בידו אם היה מזומן לפניו או שידוע בודאי שיביאו לו כיון שכבר בירך יצא אבל אם בשעה שבירך נסתפק שמא לא יבוא לידו כלל צריך לחזור ולברך (רי"ו).

(ח) בירך על טלית ונלקח מידו או שנפסק אחד מציציותיו קודם שלבש וכיוצא בו בשאר מצות וכן בירך על אוכל ונפל מידו ונמאס עד שאין ראוי לאכול ממנו אפילו מקצת וכן בירך על אגוז ומצאו שהוא מעופש אם יש לפניו עוד מאותו מין או אפילו אינו מין זה אבל ברכתן שוין כגון אגוז ותפוח והיה בדעתו בשעת ברכה שילבש גם טלית זה ויאכל גם ממין זה א"צ לחזור ולברך ואם לאו צריך לחזור ולברך (שם ועיין נכלל ס').

(ט) אסור להפסיק בין הברכה לעשיית המצוה או האכילה אפילו בשתיקה יותר מכדי דיבור וכ"ש שצריך לזוהר דרבה שלא ישהא כדי הילוך כ"כ אמה די"א דצריך לחזור ולברך. ובדיעבד נ"ל דאפילו שהיה יותר משיעור הילוך כ"כ אמה אף על פי שהיה שלא לצורך כלל א"צ לחזור ולברך [ט] וכ"ז בנשאר במקומו ושחק ולא דיבר כלום (סז).

(י) בירך בזוית זה והלך לזוית אחרת או שבירך בחדר זה על דעת שיאכל בחדר אחר והכל בבית א' (ר"ל נסיקף ח') א"צ לחזור ולברך אבל בירך בבית זה והלך לבית אחר אפילו היה דעתו עליו בשעת ברכה וכן בירך בחדר זה ולא היה דעתו והלך לחדר אחר אפילו מבית לפארהויו צריך לחזור ולברך ואם המקום שצריך לאכול שם או לשחוט שם וכיוצא בו אינו נקי מותר לכתחילה לברך בחדר הסמוך ע"ד שיאכל וישחוט בחדר אחר ובלבד שלא יהיה בית אחר לגמרי וכ"ז כשלא הפסיק בדבור (וע' עוד לקמן כלל כ"ט) (קפ"י).

יזחר נגד
למיזר

האדם
ון שא"צ
דם לברך
על של
עובר על
א וכו' כי
ייב אבל
אלא כל
להלביב לב
קול רעש

דיינות מה
חזרו עי
כנחתי
ושי מעיד
ולא ח"ל
חתי כזיס
כב"ד ש"ט
או לחזור
עם בירכה
ה ונש"כ
ין כ' ר'
זייב נידוי
ר שכבר
ל הארץ
יא פסוק
בשכמל"ז
וח בא"
(י).

א וטעה
ן שהוא
עם אסור
" מכ"ג).
ואסור
ם ברכה
אמר שם

(יא) הפסיק בדבור אם הוא לצורך אותו דבר או אפילו לצורך סעודה אפי' דיבר כמה תיבות א"צ לחזור ולברך כגון שאמר הביאו מלח או לפתן אפי' אין דעתו לטבול מ פרוסת המוציא וכן אם אמר תנו לפלוני לאכול או תנו לכהמה לאכול שגם זה צורך סעודה דאסור לאכול עד שיהן מאכל לכהמה כל זה הוא צרכי סעודה וכיוצא בו בשאר ברכות. ומ"מ לכתחלה לא יפסיק כלל ואם אינו לצורך הנ"ל צריך לחזור ולברך (כס"ק קס"ז ותל"ג) (ואם הפסיק רק בתיבה ח' או ז' ל"ע) ואם הוציא רבים בברכתו צריכין גב השומעים שלא להפסיק עד שיטעמו ואם הפסיקו שלא לצורך אותו דבר צריכין לברך דבוראי לא עדיפי השומעים מהמברך עצמו דדוקא בקידוש והבדלה אם טעם א' יצאו מולם משא"כ בברכה הנרגנין צריכין כולם לטעום ולכן אסורים להפסיק ואפשר מטעם זה נזהגין שב"א מברך לעצמו ומ"מ אם ראובן נטל ידיו ושמעון בירך המוציא ונהכווננו שניהם לצאת ואח"כ נגב ראובן ידיו וכירך ענט"ל לא היו הפסק וא"צ לברך המוציא דברכת ענט"ל הוי צורך סעודה (ס"ח קס"ז נט"ו גמ"ח).

(יב) כל זה שהפסיק בין הברכה לעשיית אותו דבר אבל אם הפסיק בשתיקה באמצע ברכה אם הוא מחמת שהמקום אינו ראוי כגון שמצא שם צואה ומי רגלים ושהה כדי שיאמר כל אותה ברכה מתחלה ועד סוף צריך לחזור לראש הברכה ומשערין כל אדם לפי דיבורו אם בנחת או במהירות אבל אם שתק ברצון או אפילו מחמת אונס אחר אפילו שהיה כדי לגמור כולה א"צ לחזור לראש (עיין גמ"ח ריש סימן ס"ה) ודין זה שוה גם לק"ש הוי' מחפלה שיחבאר לקמן דיש בכלל כ"ה סימן י'.

(יג) ואם דיבר באמצע ברכה אם היא ברכה קצרה כסריכת הפירות וברכת המצות צריך לחזור ולברך לכ"ע אפי' היה לצורך הסעודה. ונראה לו דאפי' לענות קדיש וקדושה אסור לסתחלה וכל שכן דאסור לענות אמן על שאר ברכות. ובדיעבד שענה אמן או קדיש וקדושה צ"ע אם יחזור ויברך אבל בברכה ארוכה כמו ברכת ק"ש ואשר יצר וכיוצא בו מותר לסתחילה לענות קדיש וקדושה ואמן דהאל הקדוש ושומע הפלה (כמו שיתבאר לקמן כלל כ' סי' ג' ד') ואפילו שהיה כדי לגמור את כולה (ת"ח סג). והחילוק שבין ברכה קצרה לארוכה דבברכה קצרה היקף כשאמר בא"י והפסיק לסוף הברכה א"כ אין מקום לסוף הברכה להתחבר עם תחלת הברכה ואמנם כשאמר קדיש וכיוצא בו באמצע י"ל דהוי כמוסיף בשבח המקום או אפשר דאעפ"כ אין מצטרף אבל ברכה ארוכה אין כאן הפסקה ונ"ל דאם דיבר באמצע ברכה ארוכה כשנג א"צ לחזור אלא למקום שפסק (יג' כלל כ"ה סי' ג' נ"ח).

(יד) קודם שיברך צריך לידע איזה ברכה יצריך לברך כדי שבשעה שהוא מזכיר השם שהוא עיקר הברכה יהיה ידוע לו מה שייסיים. ובדיעבד אע"פ שכונתו היה לברך ברכה אחרת כגון שנטל פרי בידו וסבר שהוא פה"ע ולאחר שהזכיר השם נזכר שהוא פה"א וסיים בפה"א יצא וכן כל כיוצא בזה ומ"מ לסתחלה אם צריך לברך ב' ברכות כגון בורא מיני בשמים ובורא מאורי אש וכו' ע"ד שיברך מאורי האש ונזכר שראוי להקדים על הבשמים יסיים מאורי האש ויברך אח"כ על הבשמים כיון שהיה כוונתו לברך בשעת הוכרת השם כיון דלא דלא יצא ולכן מוטב שישנה הברך ויסיים כראוי (ואם כסתפק באמצע ברכה כילד יסיים אם מותר להפסיק אלא ל"ע ועיין לקמן כלל כ"ה סי' ז') (סי' ר"ט).

(טו) אסור לעשות שום מלאכה אפי' דבר קל בשעה שמברך. ונ"ל נאמר ואם תלכו עמי קרי (ס"ה קל"ח סט"ו ונ"ח).

הלכות ברכות ותפלות כלל ה

(טז) צריך להוציא הברכה מפיו ולהשמיע לאוזניו ובריעבד אפי' לא השמיע רק שהוציא מפיו יצא ואם לא הוציא כלל מפיו רק שהרהר בלבו צ"ע ולכן אם הוא אנוס ורחוק לשתות בלילה וכיוצא בו והוא במקום שמוחר בהרהור ואסור בדבור (כלל ע"ג) מותר לסמוך ע"ז ויהרהר הברכה בלבו ואם המקום מטונף לגמרי שאסור אפי' בהרהור אוי' יהרהר בלבו שמצטער על שא"א לו לברך וה' יראה ללבב (ע"ז נכ"מ ס"ח מהלכות ברכות שכ' לזשנוע דעת רמב"ם דלא צהרהור לבד וצ"ח סי' ק"א ס"ק ב' ונסי' קפ"ה ונסי' ס"ז ס"ז ע"ז מה שכתבתי בכלל ג' ס"ז ס"ח נכ"ח ס"ק ב' דמשמע דעת תר"י דמותר להרהר הברכה).

(יז) כל הברכות כולן יכול א' לברך ולהוציא את האחרים ומצוה מן המובחר הוא דברוב עם הדרת מלך (סי' רל"ח) ואפשר דלא נהגו עכשיו כך מפני שאין הכל בקיאות להתכוון להוציא או מטעם המבואר בסי' י"א ובלבד שיחכוין השומע לצאת והמשמיע להוציא וישמע הברכה מתחלה ועד סוף ויענו אמן ומ"מ אפי' לא ענו אמן יצא (רי"ג) אלא שיש חילוק דברכות השחר וברכות ק"ש וק"ש אין יכולים להוציא בפחות מי' ואז מוציא בין הבקי או אינו בקי (סי' ו' מ"א ס"ק ד' וסי' כ"ט) ובתפלה אינו מוציא אלא דוקא שאינו בקי ושאר כל הברכות יכול להוציא אפי' הבקי ואפי' אין שם אלא אחד (סי' ח'). (יח) כל הברכות אע"פ שזה כבר יצא מותר לברך להוציא האחר שאינו בקי שכל ישראל עריבים זה לזה חוץ מברכת הנהנין שאם הוא אינו נהנה אסור לברך להוציא הברכה אפי' אינו בקי דכיון דאינו יכול לברך לא מהני ואפי' בריעבד שבירך וזה שמע וענה אמן לא יצא כיון שזה בירך לבטלה חוץ מברכת בפה"ג או המוציא אם אין לו יין של קידוש בין דלילה בין דיום כיון שהוא שייך לקידוש שהוא מצוה וחייב להוציא חבירו יכול ג"כ לברך בשבילו בפה"ג או המוציא כיון שזה אינו בקי וכן המוציא של אכילת מצה (קב"ו וסי' רע"ג) אבל כשקידש על היין אסור לברך להם המוציא אע"ג דאכילת שבת מצוה מ"מ אינה חובה כ"כ אבל בשביל קטני' יכול לברך כל הברכות לחנכם במצות (קס"ז). (יט) בברכת הנהנין אין א' יכול להוציא חבירו אא"כ קבעו עצמן לזה דהיינו שישבו יחד על השלחן ומ"מ כיון שיש פוסקים דלא מהני קביעות לכל חבר חוץ מפת ויין וי"א דאפי' ביין לא מהני (רי"ג) ולכן מנהג פשוט שכ"א מברך לעצמו. ומיהו בין אם קבעו עצמן לשתות מנהג במקצת מקומות שא' מברך ומוציא האחרים וכן במי דבש ושכר במקומות שאין יין מצוי (ט"ז ס"ס) ובריעבד שקבעו עצמן וברך א' אפי' בפירות יצאו וי"א דכפת אפי' לא קבעו יצאו בריעבד (קס"ז) ובתוך הסעודה אפי' לכתחילה יכול א' להוציא אפילו בפירות כיון דמהני הקביעות לפת מהני נמי לשאר דברים.

(כא) וכ"ז לברכה ראשונה שדעתן להתחבר אבל בברכה אחרונה דאדרבה דעתן להפרד אע"פ שהן רבים אין א' יכול לפטור חבירו לכ"ע דאין זימון לפירות דדוקא בבחמ"ז יכול להוציא ומ"מ בריעבד כיון שקבעו עצמן יצאו (רי"ג) ובבחמ"ז אם א' אינו יודע לברך יכול חבירו לברך לו ויכוין להוציא וטוב שיאמר עמו מלה במלה דא"א לכוין ולשמוע (קל"ג).

(כב) כל הברכות כולם יכול אחד להוציא את חבירו ובלבד שהוא מחויב בברכה. הנה מברך חייב מדרבנן והשומע חייב מדאורייתא אינו יכול להוציא אלא א"כ אומר עמו מלה במלה. לפיכך ג' שאכלו כאחד וקצתם אכלו כדי שביעה וא' אבל כזית אין זה שאכל כזית יכול להוציא האוכלים כדי שביעה, וכן מי שהחפיל בע"ש וא"כ כבר יצא ידי קידוש דאורייתא אינו יכול להוציא מי שלא התפלל עדיין כיון שזה מחויב דרבנן וזה

אפי' דיבר
לשבו
זה צריך
בו בשאר
ד' (כס"ז)
צ"ח
ים לברך
א' יצא
מטעם זה
נו שניהם
בת ענתי
בשתיקה
מי הנלים
ומשערין
מזה אנוס
(ודין זה
המצוה
וקדושה
אמן או
ד' וכיוצא
ו שיתבאר
בין ברכה
אין מקום
כצע יל'
אין כאן
שפסק
א מזכיר
זה לברך
ד שהוא
ברכות
שראוי
ה כוונתו
ם כראוי
כלל כ"ה
מר ואם

הלכות ברכות ותפלות כלל ה

מחוייב דאורייתא ודוקא כשכולן יודעין לברך ולקדש אבל אם אינו יודעין לברך ולקדש יכול זה להוציאם שהרי אפי' מי שכבר קידש שאינו אפי' מדרבנן יכול להוציא דכ"י עריבין זב"ז אבל בבהמ"ז אעפ"י שזה אינו יודע לברך אינו יכול להוציא אלא א"כ אבל עכ"פ כוזה דכתיב ואכלת וגו' וברכת, מי שאכל הוא יברך (עיין נס"י קל"ז נסעיף ד' נמנ"א סס).
 (כב) ודוקא גדול שהוא בר חיובא אבל קטן אעפ"י שהגיע לחינוך אינו יכול להוציא לגדול אפילו בדבר שאינו אלא מדרבנן כגון קריאת המגילה ולהלל משום דגדול אינו אלא א' מדרבנן ובקטן הוי תרי דרבנן דהמצוה גופה אינה אלא דרבנן והקטן אף בשאר מצות אינו אלא מדרבנן ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן.

(כג) ודוקא בהלל ומגילה שא"א בשום ענין שיהא בקטן חד דרבנן אבל גדול שאכל רק כוזה יכול הקטן שאכל ג"כ רק כוזה להוציא כיון שאם יאכל הקטן כדי שביעה לא יהיה בו אלא חד דרבנן וכיון שיש בו צד שלא יהיה בו אלא חד דרבנן יכול להוציא לזה שאינו מחוייב רק מדרבנן (עיין מ"א סי' קפ"ו וסי' תרפ"ט) ולפ"ז נ"ל דקטן יכול לקדש למי שהתפלל כבר ואינו יודע לקדש ואפי' אם כבר התפלל הקטן דכ"י שלא התפלל אינו אלא חד דרבנן וכיון שיש בו צד שלא יהיה בו אלא חד דרבנן יכול להוציא למי שהתפלל כבר ואינו מחוייב אלא מדרבנן כמו בברכת המזון.

(כד) כל דבר שהוא מדאורייתא וחייב בוודאי לעשותו רק שמסופק שמא כבר עשה כגון לולב בי"ט ראשון ושבת אם כבר נטל הלולב או לא וכן שופר בי"ט ראשון וכן ספק אם קרא ק"ש או לא וספ' אם בירך בהמ"ז כיון דחיי' לעשות המצוה מחמת ספק חייב גם לברך עלי' אע"ג דלגבי הברכות אינו אלא ס' דרבנן ולכן נס' אם קרא ק"ש חוזר ומברך עם ברכותיה וכן ס' אם בירך בהמ"ז או לא חוזר ומברך אף ברכה ד' אע"ג שאינה אלא מדרבנן אבל אם מחוייב לעשות המצוה מחמת ספק אם חייב בה או לא כגון השוחט הכוי שהוא ס' חיה וצריך לכסות מחמת ס' מ"מ כיון שאינו וודאי שהוא חייב בה וכן קטן שנולד שהוא מדול וכן המל' אנדרוניטוס שהוים ס' זכר כיון שהוא ספק אם חייב כלל אעפ"י שחייב לעשות המצוה מ"מ אין מברכין עלי' (כ"כ הפ"א נסס כנה"ג נח"ח סימן ס"ז שהוה הדרך האמיתי ונאמת מילתא דנאמנא הוה שט עתורליס כל הקד') ולפ"ז נ"ל דאם לא היה לו לולב ביום א' והביאו לו בין השמשות אע"ג שהוא ס' דאורייתא יטלנו בלא ברכה דהא הספק הוא אם מחוייב כלל (ואפשר שזהו טעם הו"א ר"ס תרכ"ג עיין בניאורי הגר"א סי' תרפ"ח ונסי' ס"ז אך הו"א כ' נס"י תקפ"ה כריכ"ג דאפילו ספק נטל לולב ביום א' נטל בלא ברכה וזוים ז' א"ל ליעול כלל זה סותר לנ"כ נס"י תרכ"ג).

(כה) כתיב ימלא פי תהלתך ולכן אסור לברך כשיש דבר בפיו ואם צריך לרוק ירוק מקודם שיברך ולכן אותן אנשים שבשעה שמגזיזין תפילין של יד מחזיקין הבית יד של הכתונת בפיהם ומברכין עושין איסור וצריך לזהר בזה.

(כו) אסור לזרוק ברכה מפיו ולברך במהירות אלא יכוין פירוש המלות ויברך בנחת. וז"ל ס"ח סי' מ"ז כשהוא נוטל ידיו או שמברך על הפירות או על המצות השגורות בפיו כל אדם יכוין לבו לברך לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם להנות מהם וצוהו על המצות ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלכ ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו ושלה לנו כיד ישעיה ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו ככדוני ולבו רחק ממני ורחי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. אמר הקב"ה לישעיה, ישעיה ראה מעשה בני כי אינו אלא לפנים ומחזיקים בה כאדם שמחזיק ונודג מנהג אבותיו בידו באים בכתי' ומתפללים לפני תפלות הקבועות

כמו
ומב
אינו
אור
חב
שם
מד
מש
רא
כמו
נכח
או
יקו
לב
יב
נ"ל
וש
הג
כת
אם
שא
אב
מב
בני
עונ
נא
עו
נר
סס
וזה
הז
הז
נר
וא
אד

הלכות ברכות ותפלות כלל ה ו

כמנהג אבותיהם לא בלב שלם הם מנקין את ידיהם ומברכים על נטילה ידיים וכו' ועושים ומברכים ברכת המוציא שותים ומברכים כמו שהדבר שגור בפייהם אך בעת שהן מברכין אינן מוחזקין לברכני לכן ע"כ הרהר אפו ונשבע בשמו הגדול לאבד הכמת חכמיו היודעים אותו ומברכים אותו כמנהג ולא ככוונה דכתיב בתורה לכן הנני יוסף וכו' ואבדה הכמת חכמיו וכו' לפיכך הזהירו חכמים על הדבר ואמרו עשה דברים לשם פועלם ומעשה בא' שמת לאחר יב"ח נגלה בחלום לא' מקרובי א"ל בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מודקדק לברך ברכת המוציא וברכת הפירות ובהנ"ל ככוונת הלכ' ושאלו לו והלא אין משפט רשעים בגיהנם אלא יב"ח א"ל אין דנין אותי בפורעניות חוקים כמו ביב"ח ראשונים עכ"ל.

(כו) ההוגה השם באותיותיו אין לו חלק לעה"כ דהיינו שקורא השם בנקודותיו כמו שהוא. נקוד היו"ד בשבא והה"א בחולם והוא"ו בקמץ (ול"כ מדלא אמר ההוגה השם בנקודותיו ומדלאמר באותיותיו ר"ל שאומר השם בהגרת האותיות כידוע לית' והוא השם המפורש) או שאומר האותיות ואפילו רק מקצתו דהיינו יו"ד ה"א אלא יאמר יו"ד קה ויו קה: ויקראנה כאילו כתוב שם אדני ונקודות אדני דהיינו האלף בחטף פת"ח אבל לא בפת"ח לבד או בשב"א לבד והד' בחולם והנו"ן בקמץ ודגיש היו"ד שיהיה ניכר יפה רק ככוונה יכוין לשם הוי"ה ובענין שמות המלאכים אעפ"י שכתבו בשם האר"י ז"ל שאסור להזכירם נ"ל דזה דוקא שלא לצורך אלא שרוצה להזכיר שמותם זה אסור אבל בדרך חפלה ושבח כדמצינו בפיוטים מותר להזכירם דלא עדיף משמות הקדושים וכן שמעתי מפי הגר"א שאמר הפיוטים כמו שנדפסו אך בלק"ת מפורש להדיא לאיסור.

כלל ו . דין עניית אמן (סי' רט"ו וקכ"ד).

(א) כתיב פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים ואו"ל מדכתיב אמונים ולא כתיב אמונה כדכתיב כל דברך אמונה ולכן אמרו אל תקרא אמונים אלא אמונים שעונין אמן על כל ברכה ופי' אמן הוא הקיום שמקיים דברי המברך שהוא אמת. והמבין מה שאמרו בב"מ דף קי"ד דהקדש צריך ברכה מדכתיב ואכלת ושבעת וברכת אם כן הכוונה אמן שיהיה מבורך לא כמו שחושבים פי' ברוך לשון שבה רק שאנחנו מבקשים שיהיה מבורך כידוע א"כ גם אמן פי' כנ"ל [ומצינו ג"כ בגמ' שא"ל הקב"ה לה' ישמעאל ישמעאל בני ברכני] וכשהחינוק עונה אמן מאותה שעה יש לו חלק לעה"ב ומי שאינו עונה אמן עונשו גדול מאוד ולכן כל השומע ברכה מישראל אפילו קטן בשעה שמברך דרך ברכה נאפילו לא שמע כל הברכה רק ששמע שהזכיר השם וסוף הברכה חייב לענות אמן (אף שזדכרי רש"י והרע"ב שזמע דאפילו לא שמע הזכרת השם וותר לעטית אס שמע סוף הזכרה אבל זרז"ש וטור ותר"י ורי"ז ולבוש כ' דוקא אס שמע הזכרת ה' עיין ח"ר סי' רט"ו ול"כ דלא פלגי שהרי כתב הב"י נסיו' קכ"ד דהרז"ש והר"י ס"ל דאפילו לא שמע כלל אלא שזדע חזיה זכרה וותר לעטת וכדמוכח וזכני אלכסנדריא ח"כ דאס יודע שזה מברך אף על פי שלא שמע הזכרת ה' כיון ששמע סוף זכרה וידע על מה ענה וותר ומ"כ הרז"ש והטור דדוקא כששמע הזכרה עיירי שאינו יודע כלל אס זה אומר לשם זכרה אבל קטן שלומד הזכרות ואין אומר בדרך זכרה ח"כ שזמיר ללמוד וכו"ש גדול שזמיר ח"ו זכרה שח"כ אסור לענות אמן).

(ב) אין עונין אמן על ברכה עצמו ואפילו אם מסיים הברכה עם הש"ץ אינו עונה ואם הוא מברך ברכה אחרת והש"ץ ברכה אחרת וכן אם מסיים ישחבה או דללוק אחר הלל וכן בערבית ברכת שומר עמו ישראל דהוי סיום ברכת ק"ש בשוה עם הש"ץ

ד ולקדש
 י"י עריבין
 כל עכ"פ
 ג"א סע.
 אינו יכול
 דבגדול
 זקטן אף
 כל גדול
 שביעה
 להוציא
 לקדש
 כלל אינו
 שהחפלה
 מא כבר
 אשון וכן
 זת ספק
 יא ק"ש
 ד' אע"ג
 או לא
 שהוא
 א ספק
 ס כנה"ג
 ולפ"ז
 זוריתא
 ז תרכ"ז
 סק כטל
 ד לרוק
 בית יד
 ויסרך
 שגורוח
 דוח או
 דברים
 יען כי
 אנשים
 החוקים
 קבועות

עונה אמן דכיון שהוא סיום ב' ברכות הרינו כ"ש וישחבת וכן ברכה ראשונה לקרות הלל והללוך די"א דלעולם אחר סיום ב' ברכות דסליק ענינא עונין אחר ברכת עצמו ולכן עכ"פ יש לסמוך עליהם כשמסיים עם הש"ץ בשהו וכן בברכה אחר ברכת בונה ירושלים עונה אחר ברכת עצמו דשם סיום ברכות דאורייתא (מ"א סי' כ"ח).

(ג) צריך לזוהר מאוד שיאמר אמן שיהיה ניכר כל התיבה שלא יחטוף באל"ף או להכליע הגון וענשו גדול מאוד ואסור לחטוף לענות קודם שיסיים המברך כל הברכה דזהו אמן חטופה ולא יאחר מלענות דזהו אמן יחומה אלא תיכף כשמסיים הברכה יענה אמן ואם הש"ץ מאריך הרבה בנינות בתיבות ואמרו אמן לא ימתין אלא יענה תיכף (סיון קכ"ד).

(ד) כל זמן שרוב צבור עונין אמן חשוב כאלו המברך סיים הברכה כי אמן הוא מצורך הברכה ולכן מותר ליחיד לענות עמהם אבל כשכבר רוב הצבור ענו אעפ"י שקצת יחידים עדיין מאריכין בענייתן הוי כאלו כבר סיים המברך ואסור אז לענות דכל שאיט עונה תיכף אחר סיום המברך נקרא אמן יחומה (סז).

(ה) יזהר כל אדם שישמע הברכה כדי לענות אמן ולא יסמוך על מה שידע איזה ברכה מברכין כי י"א דברכה שבא להוציא רבים כגון תפלה י"ח אסור לענות אא"כ שמע ואם אינו יודע כלל איזה ברכה מברכין אפילו בברכת הנהנין אסור לענות דכיון שא"י על מה עונה הוי אמן יחומה (סז). העונה אמן לא יגביה קולו יותר מהמברך דכתיב גדלו לה' אחי זנרוממה שמו יחדיו.

כלל ז. דין נט"י לתפלה ולברכות וברכות ענט"י וא"י ואלקי נשמה:

(א) כתיב ארחץ בנקיון כפי ואסובבה וכו' מזה סמכו חכמים שאסור להתפלל בין שחרית או מנחה ומעריב עד שיטול ידיו במים עד הפרק הרינו חיבור הוד לזרוע דומיא דכהן המקדש ידיו לעבודה אפילו אין שום טינוף ולכלוך ואפילו היה עוסק בתורה או באמצע סעודה (רמ"א סיון רל"ג) וכ"ש בסחם ידים. ודוקא כשיש לו מים מזומנים לפניו אבל אין צריך לחזור אחריהם.

(ב) כד"א בסחם ידים אבל אם נגע במקום מטונף וכ"ש כשעשה צרכיו צריך לחזור אחר מים עד פרסה לפניו ומלאחריו עד מיל ואם מתורא שיעבור זמן תפלה או שלא יוכל להתפלל עם הצבור (נ"ח סי' רל"ג) א"צ לחזור אחר מים אלא ינקה ידיו בכל מידי דמנקה ואפילו במפה מדכתיב ארחץ דמשמע במים וכתיב בנקיון משמע בנקיון בעלמא ולכן צריך לחלק (לנוט). וכן כשנגע באמצע תפלה י"ח במקום מטונף ינקה ידיו (סי' ל"ג) (ועיין לקמן כלל כ"ג).

(ג) סחם ידים כשרים לתורה ולברכות אבל אם היו מלוכלכות או מזוהמות כגון שנגע בשוק וירך ומקומות המכוסים או שחוכך ראשו ופשיטא כשעשה צרכיו ירחץ ידיו אם יש לו מים מזומנים ואם אין לו ינקה ידיו וכן בהשתחוץ ושפשף (סז).

(ד) לתפלה לכתחילה יזהר ליטול כדון נט"י לסעודה כמבואר לקמן בדין נט"י אבל א"צ רביעית מים לתפלה ומ"מ אפילו לא נטל בבלי אלא ששכשך ידיו בכל יצא ומברך ענט"י אבל אם אין לו מים וצריך לנקות ידיו זה לא נקרא נטילה כלל ומברך על נקיות ידים אבל הטובל בנהר מברך על נטילת ידים (סיון ד') (המ"א בסיון ד' הניח נט"ע שהרי בסיון קכ"ט כ' ה"ע דאפילו התעביל ידיו מנכך לעולם ענט"י וז"כ ה"כ ה"ל לברך לעולם ענט"י ולא הנתי כלל שהרי עס הטעם דנכלל וזאתים וזה כמ"כ

ע"ה הט"ו ש"ס הרש"ט"א וכ"כ הרש"ט"א בתשובה סימן ק"ן ע"ה"כ הכא שהיאך יברך על הנקיון על טיילת ידים כיון שאינו נוטל).

(ה) אע"ג דקיי"ל דצריך נט"י לכל תפלה מ"מ בזה קיי"ל דאין מברכין ענט"י אלא בשחרית לתפלה כיון שנעשה כבריה חדשה וצריך לקדש עצמו ככהן המתקדש לעבודה ולכן נ"ל דאם לא בירך ענט"י קודם התפלה לא יברך אחר התפלה (לא מנעו' לדעת הר"א"ג דמלך לברך גם במנחה ומערב"ב דס"ל דענט"י לא נתקן רק בשביל התפלה אלא אפילו לרש"ט"א דקיי"ל כותי' לענין ברכה שלא לברך אלא בשחר"ב מ"מ דנעשה כצריה חדשה ולריך להתקדש ככהן לעבודתו משמע דוקא מ"מ ולא מ"מ אחר שברך להתקדש זה שייך דוקא בתפלה שהוא במקום קרבן ועוד כ"ל דאז ינותן עד תפלת המנחה ויברך אז ענט"י לכ"ע וב"ע).

(ו) נכון להמתין לברך ענט"י עד לאחר שמנקה עצמו ורוצה להתפלל דאז יוצא לכ"ע אבל כשברך מקודם ואח"כ יפנה להרא"ש צריך לחזור ולברך ואף דלא קיי"ל הכי מ"מ נכון לומר בזה. (ע"ה במ"א סק"ח). ועוד מכאן שם בשם הגמרא רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום כבוד קונו.

(ז) בשחר אפילו לא עשה צרכיו מברך אשר יצר על מנהגו של עולם (סימן ד') ובכל היום אחר שהטיל מים או שנפנה ירחוץ ידיו ויברך אשר יצר וא"צ לברך ענט"י ואפילו על טפה א' מברך אשר יצר אבל על הפחה אינו מברך וגם א"צ ליטול ידיו דלא בהמוק עם. ואם הטיל מים ב"פ אינו מברך רק פעם א' דלא יהא אלא כאוכל ב"פ שמברך בהמ"ז א' (סימן ז') ונ"ל דוקא שכבר הטיל ב"פ אבל המטיל מים ולא בירך אשר יצר כגון בתוך התפלה ואח"כ רוצה עוד הפעם להטיל מים יברך תחלה ואח"כ יטיל ויחזור ויברך (שהרי לשיטת רמב"ם ופסק הכי בש"ע בסיון קע"ח אפילו באכילה הדיו הכי שריך תחלה לברך בהמ"ז כיון שכבר הסית דעתו מאכילה ראשונה ואף דלא קיי"ל הכי אלא בהמ"ז ע"ה מ"מ הא דעת הגאון והש"ע דלשולם לריך לברך אשר יצר ב"פ וא"כ בזה שעדיין לא הטיל י"ל דכ"ע מודים לדרך מוקדם וכפרט שהט"ז פסק ג"כ בש"ע כן נ"ל דבזה לכ"ע יברך מוקדם).

(ח) אחר שברך אשר יצר יסמוך לה ברכת אלהי נשמה דכיון שאינה פותחת בברוך ראוי לסמכה לחברתה והמשכים קודם אור היום וכדעתו לישן עוד לא יברך ברכה זו עד סוף שינתו ואם לא בירך אותה עד אחר שהתפלל י"ח אינו מברך עוד לאחר התפלה שכיון שכבר אמר מודה מוחים הוא דומה למחזיר נשמות (פ"ח מ"ז) הניעור בלילה או שישן ביום אינו מברך (סימן קל"ח) ומ"מ אם ישן בלילה ס' נישמן שהוא מהלך ק' אמה מברך דבזה טעם טעם מיתה. ואם כבר בירך וחזר וישן בלילה צ"ע אם יחזור ויברך ונ"ל דס' ברכות לחקל.

כלל ח. דין שאר ברכות חשחר (סימן מ"ו).

(א) ברכת הנותן לשכוי לא יברך עד היום אם לא כששמע קול תרנגול מותר לברך אפילו בלילה והמיקל לברך אחר הצות לא הפסיד שהרי מברכין על מנהגו של עולם והרש שאינו שומע לא יברך עד היום (סימן מ"ו).

(ב) יברך שלא עשני ע"א ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה וככל א' יש תוספות שבה שמתחלה מברך ש"ע ע"א שאינו הייב במצות כלל ואח"ז עבד אף דחייב בקצת מצות ואח"ז אשה שהיא מורע ישראל וחייבת בכל המצות ולכן צריך לברך כסדר. ואם הקדים לברך ש"ע עבד לא יברך עוד ש"ע אשה לא יברך עוד ש"ע עבד וכ"ש ש"ע ע"א שיש בכלל מאתים מנה כיון שברך על החמור כ"ש על הקל (ע"ה מ"ח).

הלכות ברכות ותפלות כלל ח ט

(ג) אף סומא יכול לברך פוקח עורים שיש לו הנאה שאחרים מראים לו הדרך (פ"ח וח"ר ובמ"ח נסיון מ"ו ס"ק י"ד נראה שיש ט"ס וי"ל להיכרך).

(ד) יברך תחלה מתיר אסורים שכל הלילה היה כמו כפות ואח"כ זוקף כפופים שהוא נגד מה שנוקף ואם בירך תחלה זוקף כפופים לא יברך עוד מתיר אסורים שבבר הוא בכלל (ויזמן מ"ו).

(ה) אם בשעה שאמר בא"י היחה כונחו לברך זוקף כפופים יסיים זוקף כפופים אע"ג דאז לא יוכל לברך מתיר אסורים וכן בשל"ע עכד ואשה וכיוצא בו ומכ"ש בשאר ברכות שלא יקפיד על הסדר אלא יסיים כמו שחשב בשעה שהזכיר השם (דכא לשיטת רש"י נסיון ר"ט אזל אחר הכוונה וכו' דלא קי"ל הכי אלא דאין הכוונה מפסיד מ"ו לכתחלה אסור לעשות כן).

(ו) ברכת המעביר שינה פותחת בברוך ומסיימת בברוך הגומל חסדים והעונים אמן אחר הגומה מעפעפי טועים כי הכל ברכה א' ולכן צ"ל ויהי רצון בוא"ו. והניעור בלילה אינו מברך ברכה זו ואם חזר וישן שינת קבע חזר ומברך דשינת קבע בלילה על מיטתו לכ"ע הוי הפסק ואם קם באמצע הלילה אדעתא שלא לישן עוד ויברך ואח"כ תקפה עליו שינה א"צ לחזור ולברך (פ"ח סיון מ"ו וסיון מ"ז).

(ז) כשיאמר בלפיכך פסוק שמע ישראל צריך לזרז שיכוין שאינו רוצה לצאת בזה ידי ק"ש אלא כקורא בתורה דאף דבשעת הרחק מותר לקרות ק"ש ואח"כ יאמר יוצר אור ואהבה רבה מ"מ לכתחלה אין לעשות כן אם לא שמתירא שיעבור זמן ק"ש ואז נ"ל שיקרא כל ג' פרשיות של ק"ש ויתכוין לצאת ידי ק"ש (ואף גר"ו חסיד לא היה חוזר רק שמוע ובש"כ י"ל דס"ל למסוק ראשון לבד הוא דאורייתא אבל גמי מה דקיי"ל דכ' בראשית ק"ש דאורייתא גם לר"ך להזכיר י"ו בזמן ק"ש ח"כ לר"ך לקרות כולם).

(ח) כל ברכות השחר עד ב"ש אם לא בירך קודם שהתפלל יכול לאומן אחר שהתפלל חוץ מענט"י ואלהי נשמה וכבר כתבתי דנ"ל דיברך ענט"י בתפלת מנחה.

(ט) הניעור כל הלילה מברך כל ברכות השחר חוץ מענט"י ואלהי נשמה והמעביר שינה. ואם ישן ס' נשמין מברך את כולם. וברכת התורה עיין בכלל הסמוך.

(י) כל הברכות עד פ' וידבר מותר לברך קודם היום אבל פ' קרבנות לא יאמר אלא ביום. והנהגים לומר פ' עולה והטאת ושאר קרבנות לא יאמרו עד אחר פ' התמיד או לאחר התפלה דהא אסור להקריב עד שיקריבו התמיד תחלה ולכן בשבת וי"ט אין אומרים פ' שאר קרבנות דקרבנות יהודי אין מקריבין בשבת וי"ט וכן לא בעיה"כ דבזמן הבית לא היו מקריבין שממעט זמן אכילתן.

(יא) אע"ג דבררים שבכתב אסור לאומן בע"פ מ"מ כל דבר הרגיל ושגור כפי הכל כגון פ' התמיד וברכת כהנים וק"ש ושירת הים מותר לומר בע"פ אבל דבר שאינו שגור כפי הכל כגון תהלים אע"פ שהוא רגיל נמך שלא יאמר בע"פ ולהוציא אחר לכ"ע אסור (סיון מ"ט).

כלל ט. דין ברכת התורה (סיון מ"ז).

(א) כתיב כי שם ה' אקרא הבן גודל וכו' קבלו חז"ל שהיא מצות עשה לברך ברכת התורה לפניה וחקנו ב' ברכות א' ברכת אשר קדשנו שהיא ברכת המצות וא' ברכת הודאה שהיא אשר בחר בנו וכו' וי"א דהערב נא הוא סיום ברכת אשר קדשנו וא"כ י"ל והערב בוא"ו וי"א שהיא ברכה בפ"ע וא"כ י"ל הערב וגם יש לענות לפ"ז אמן

הלכות ברכות ותפלות כלל ט י

אחר לעסוק בד"ת ומנהגנו שלא לענות אמן אחר לעסוק בד"ת גם אומרים והערב בוא"ו אך בכונות כתב שהאר"י נהג לענות אמן בינתיים.

(ב) צריך מאד לזהר בברכה זו שלא ללמוד עד שיברך ויברך אותה בשמחה גדולה דמצינו שאז"ל על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עובם תורתי ואז"ל שדבר זה נשאל לנביאים על מה אבדה הארץ שישראל היו עוסקים בתורה ומצינו שכל זמן שהיו עוסקים בתורה ויתר הקב"ה על עונותיהם ולכן לא ידעו על מה אבדה והקב"ה הבהן לבכות ידע כי אעפ"י שהיו עוסקין בתורה לא היו עוסקין לשם לימוד התורה אלא כמו שלומדין שאר חכמות ולכן לא ברכו ברכת התורה שלא היתה התורה חשובה בעיניהם ולכן לא הגינה ולכן צריך לזהר מאוד וליתן הודאה על שבחר בנו ונתן לנו כלי המדתו.

(ג) ולכן נכון לברך ברה"ת תיכף אחר יה"ר קודם לעולם יהא אדם דכיון דאנו נוהגין לומר פסוק שמע ישראל ומכוונים כקורא בתורה כדי שיאמר כסדר ברכות של ק"ש קודם לק"ש וא"כ אסור לאומרו קודם ברה"ת (כ"כ הגר"א שנתן לאמרו כאן) או כמו שנוהגין עכשיו לברך תיכף אחר אלקי נשמה.

(ד) תיכף אחר ברה"ת צ"ל איזה פסוקים דאם הפסיק בין הברכה ללימוד צריך לחזור ולברך ולכן נוהגים לומר ברכת כהנים ומשנה אלו דברים וכו' (אף דנש"ע כ' רק דנכון שלא להכסיק כגר הכריע ה"ח ופ"ח וניאורי הגר"א דלינא הוא ודנתיס נכוסס מחד).
(ה) לא בירך עד שהתפלל וכבר אמר אהבה רבה אם למד מיד אחר התפלה אפילו מעט לשם מצות לימוד עלתה לו אהבה רבה במקום ברה"ת אבל אם לא למד מיד בלא שום הפסק אע"ג שאמר כבר ק"ש ותפלה ואשרי כיון שאינו אומר לשם תורה א"כ צריך לברך אח"כ ברה"ת (הסכמת אחרונים ועיין ח"ר).

(ו) אם קראוהו לעלות לתורה קודם שבירך ברה"ת אם אפשר לו לברך קודם שיעלה יברך ויאמר אף רק פסוק א' לבר לשם לימוד ויחזור ויברך בתורה ואם לא בירך מקודם אזי נפטר מברכת אשר בחר בנו ויאמר אח"כ ברכת אשר קדשנו וכו' והערב נא (סי' קל"ט).
(ז) הישן ביום שינת קבע על מיטתו נהגו שלא לברך אבל כל האחרונים כתבו דצריך לחזור ולברך (ח"ר נצט ראשונים ואחרונים ופ"ח נסימן מ"ז מ"ו וכ"כ הגר"א) אבל שינת ארעי על ידיו ואחר מרחץ ובה"כ א"צ לברך (ג).

(ח) ספק אם בירך חוזר ומברך כדין ס' דאורייתא לחומרא (ובתשנית שנית אריה סימן כ"ה כ' ללא יברך רק צרכה ח' והיא אשר בחר בנו וכו' שהיא מעלה שצרכות).
(ט) הניעור כל הלילה א"צ לברך כל זמן שלא ישן (פ"ח סימן מ"ז וניאורי הגר"א)
(י) ואם יכול לשמוע מאחר להוציאו מהיות טוב וכו'.

(י) מותר להרהר בד"ת קודם שיברך דהרהור לאו כדיבור דמי (ד) וכן מותר לפסוק דין בלא נתינת טעם דהוי כהרהור (ובגר"א הכיח נל"ע ודעתו טעה לנכך גם המהרהר בד"ת וכ"ש כשפסק דין ועיין נ"ח).

(יא) אסור לכתוב ד"ת עד שיברך ונ"ל משום דדרך הכותב להוציא מפיו מה שכותב וכ"ש בכותב ס"ת תפילין ומוזזה דחייב להוציא מפיו ושמא יוציא מפיו בלא כוונה אבל המעתיק ספרים בשכר ואין כוונתו כלל להבין מה שכותב א"צ לברך (ט"ז מ"ח).

כלל י. דין תלמוד תורה (ני"ד סימן רע"ו).

(א) מ"ע מה"ת ללמוד תורה שנאמר ושנתם לנכד וכתוב ולמדתם אותם וכתוב והיה עקב חשמעון וכיוצא בו פסוקים הרבה ולכן כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין

הדרך
בפופים
שבבר
בפופים
בשאר
לשיטת
כתחלה
העונים
הניעור
לה על
ואח"כ
לצאת
יאמר
ק"ש
היה
ברשות
אחר
זעביר
יאמר
ור פ'
בשבת
עיה"כ
בפי
שאינו
לכ"ע
לברך
וא'
דשנו
אמן

הלכות תלמוד תורה כלל י

עני בן עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים בין בחור בין זקן גדול אפילו עני המחזיר על הפתחים אפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה בין ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה ומי שאינו יודע כלל לתלמוד יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאלו לומד בעצמו ויכול אדם להתנות עם הבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוקו לפ"ע כשכר תורה וכשכר שירותיו.

(ב) עד אימתי חייב לתלמוד עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח.

(ג) חייב אדם לתלמוד בכל יום תורה שבכתב שהוא הנ"ך ובמשנה וגמרא ופוסקים ובעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות ביום לא ילמדו בגמרא לחוד דבזה אינו יוצא אלא צורך שילמוד דוקא גם ספרי פוסקים כל אחד לפי השנתו (ע"ך ס).

(ד) לפיכך חיקנו הו"ל שיאמר כל אדם בשחרות פ' קרבנות שהיא תורה שבכתב ופרק איתרו מקומן שהיא משנה וברייתא רבי ישמעאל שהוא גמ' כדי שאם יהיה טרוד מאוד או אנוס לא יחבטל עכ"פ מלימוד תורה.

(ה) ח"ח שקול כנגד כל המצות. היה לפניו עשיית מצוה וח"ח אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים לא יפסיק לתלמודו וא"ל יעשה המצוה ויחזור לתורתו שהלומד ואינו מקיים נוח לו שלא נברא.

(ו) תחלת דינו של אדם על ח"ח ואח"כ על שאר מעשיו.

(ז) לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה דהיינו שיכבדוהו ומה"ג שמחוך שלא לשמה בא לשמה אבל הלומד ע"מ לקנטר ולקפח הבירו נוח לו שלא נברא.

(ח) אין ד"ח מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם ולא בלומדים מחוך עידון ומחוך אכילה ושתיה אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו חמיד ולא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו וכל היגע בתלמודו בצנעה מתכים וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו מתקיים בידו אבל הקורא בלחש כמורה הוא שוכח וברית כרותה שכל הלומד בבהמ"ד או בבהמ"ס לא במהרה שוכח.

(ט) מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה יזדר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהם בשינה ובאכילה ושתיה אלא בר"ת ואפילו בלילות קצרים עכ"פ ילמוד מעט וכל בית שאין ד"ח נשמעים בו כלילה אש אוכלתו.

(י) כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש להבלי עולם והגית תלמודו ה"ז בכלל כי דבר ה' בזה. ואסור לדבר בשחת חולין והמדרש שחת חולין שהם שחוק וטיוול הילדים עובר בעשה שנאמר ודברת עם ולא בדברים בטלים.

(יא) המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני וכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר. ונ"ל דר"ל ע"ד הבא לטהר מסייעין לו שאפילו כשיהיה עשיר בין שכבר זכה לתלמוד מעוני סופו גם כן לקיימה כשיהיה עשיר.

(יב) אין לאדם לתלמוד כ"א במשנה גמרא פוסקים ספרי מוסר וכו' יקנה האדם העה"ז והעה"ב. ומ"מ מותר לתלמוד באקראי שאר הכמות ובלבד שלא יהיו ספרי אפיקורסים ואין לאדם לתלמוד הכמות קבלה אלא עד שימלא סריסו בגמרא ופוסקים ויהיה ירא שמים גדול ויושב חמיד ועוסק בתורה אבל בלא זה אסור ומאוד החמיר בזה רבי חיים וויטאל ז"ל. (ועלל מעלת מי שזכה לחדש חידוש צורה טובה נזכר בכמה מקומות וזהם בהקדמות בראשית. ח"ל תכן בהסיו שעתה לעלה דקרויותא לתחדש משמיה דכ"כ הדין חלה סלקא וחתעתדת קויה דקב"ה וקב"ה נטיל להביא מלה ובסיק לה ועטרי לה בשנעין עיטורין

הלכות תלמוד תורה כלל י יא

וכו' ע"ש ואשרי לי אם מחדש על דרך האמת אבל אם ת"ו מחדש איו חידוש שאינו אמת ומחייב על דרך לא טוב בפלסול של הכל גם ע"ז פקח עיניך מזהר והבט כל זכאה ח"ל שם ת"ח הו"א ללאו אורחי נחזין לאורייתא וחדש מילין ללא ידע על טרייהון כדקא יאות הו"א מלה סלקא וכו' ע"ש מזה שגורס בזה ועיין בס' בלק מש"כ מזה ח"ל ואי מלה אחרת הו"ו ווי ליה להו"א כיסופא דחזין ליה לבני וכו' ע"ש ודי בהערה ז).

(ג) אמרו חכמים שעמי הארץ שאין להם שום חלק בתורה ואינם מהזיקים ביד לומדי תורה אעפ"י שיש בהם מצות ומקבלת נשמתם שכר בג"ע כפי שראוי להם אבל גופם אינו עומד בתחיית המתים שנאמר וכי טל אורות טליך מי שיש בידו אור תורה אור תורה מחייהו. ועוד אז"ל תורה נחנה בארבעים יום ונשמה נוצרה במ' יום כל המשמר תורתו נשמחו משתמרת וכל שאינו משמר התורה אין נשמחו משתמרת (אינו ר"ל אמת ח"ל שהנשמה הקדושה מסתלקת ממוט ולא נשארה בו ח"ל כפי נהמיות) הנא דבי ר"י משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו אמר כמדומה אחה שאם אחה מאבדה שאני נוטל ממך איסר בדמיה אלא נשמחך אני נוטל ממך.

(יד) כשם ששכר ת"ח גדול מכל המצות כך עונש ביטולי גדול מכל העבירות ומצינו לכה"מ א' שוויתר הקב"ה על ע"ז וג"ע וש"ד ולא וויתר על עון ביטול תורה שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת ה' והרוצה להנצל מן העונש המר והעון הגדול הזה ואין לו פנאי לעסוק תמיד יחזיק הלומדים כפי כחו כדכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה וכשבני אדם פוסקים ממלאכתם וממעשיהן והולכין לבתיהם או יושבים בקרנות והם בטילים או משיחים בדברים בטילים רעתם רבה וחטאתם כבדה מאוד לפי שהם מכוים התורה שאלו היו מאמינים שאין חכלית למתן שכרה למה לא ישיבו רגליהם לבית המדרש ללמוד או לקרות מקרא או תהלים הלא האדם זרין ואין בהגליו למלאכתו ועסקיו וידע כי הכל הבל ואיך ישכח חיי העוה"ב ולא יתן להם חלק מן הימים או שעה מן השעות אף כי בעת שהוא בטל ממלאכתו ובל יאמר בלבו נרא נא את ה' ועת לעשות לה' לקרוא בתורה ולתנות צדקות ה' אישם הוא אישם אשם לה' ואז"ל כי זש"ה כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר כי זה נאמר על כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שהוא בזה דבר ה' ע"כ חייב כל אדם לחקן בביתו מקום וישים לו שם גמ' ומקרא או תהלים או שאר ספרי קודש ואפילו בלשון אשכנז אם אינו מבין בלה"ק וכאשר יפנה מעסקיו ומדי עברו ממלאכתו יסור שמה לקרות ויכולות הנשים הצנועות למלט נפשן ונפש בעליהן ונפש בניהן כאשר יבואו בעליהן ממלאכתם והמה יגיעים ואינם זוכרים לתת חלק מגיעם ומחשבות לבם לתורה על הנשים החוב להזכירם ואל ישימו על נפשם עון ואשמה לבטל יומם ולילה מן התורה כי עון זה גדול מכל עבירות שבתורה (ח"ח נסס ר"י) (ועיין בס"ח מדויקי ת"ח מסימן תקקל"ט וזילך).

כלל יא. הלכות ציצית:

(א) מ"ע מה"ח לעשות ציצית בבגד שיש לו ד' כנפות כשלוכש אותו ולכן תיכף משנטל ידיו בשחרית אם כבר האיר היום משיכיר בין תכלת ללבן יתעטף בציצית או ילבש טלית קטן ולא ילך ד' אמות בלא ציצית וההורז במצות ציצית זוכה ורואה פני השכינה וגדול עונש המבטלים ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים. ולפחות זוהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה ואפילו כשמחלל בדרך ילבוש טלית גדול ולא כמו המון העם. ומצוה לאחוז בציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע

זיה על
שנא
שב לו
ציה לו
זיה
יוסקים
ה אינו
בכתב
טרוד
למצוה
הלומד
במחך
עידון
שינה
בשעת
הלומד
אחד
ל בית
עולם
חולין
תורה
עשיר
זאדם
ספרי
סקים
בוה
קויות
הכיח
יטוין

להסתכל בציצית כדי שיזכור כל המצות שנאמר וראיתם אותו וגו' שהראיה מביאה ליד עשיה ולכן נוהגין להסתכל בהם כשמגיע לפסוק וראיתם אותו ונותנין אותן על העינים ומנשקין אותן משום חיוב מצוה (סימן כ"ד).

(ב) ציצית חובת גברא לענין זה שכל זמן שאינו לובשו א"צ להטיל בבגד ציצית אע"ג דכתיב על כנפי בגדיהם קבלו חז"ל דדוקא אם לובשו כמש"כ גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה ולפיכך אינו מברך על עשיית הציצית אלא על הלבישה והעיטוף ולכן מוכרי בגדים ולובשין להראות להקונים מדהן פטורים. ואם לבשן לפטור המכס אפשר דחייב בציצית (סימן י"ט).

(ג) אינו חייב בציצית אלא ביום דכתיב וראיתם אותו משמע בזמן שיכול לראות ומצותה לכתחילה משיכיר בין תכלת ללבן עד צאת הכוכבים ומ"מ אם לובשו מעלות השחר ובירך עליו א"צ לחזור ולברך (אע"ג דנסימן י"ח כ' רמ"א דנוהגין לברך מעלת השחר עיין ח"ר וניאורי הגר"א דאין נכון לעשות כן לכתחלה) אבל קודם עלות השחר המברך מברך לבטלה וכשיאור היום אעפ"כ א"צ לפושטו אלא ימשמש בו ויברך. ואחר שהתפלל מעריב לא יברך ולכן מחטטפים בליל יוה"כ בעוד יום כדי שיוכל לברך (סימן י"ח).

(ד) אין לברך אלא על כסות המיוחד ליום וגם לובשו ביום דיש אומרים דאם אינו מיוחד ליום אע"ג שלובשו ביום פטור דס"ל וראיתם אותו דדרשינן פרט לכסות לילה ר"ל המיוחד ללילה אע"פ שלובשו ביום פטור וכסות יום אעפ"י שלובשו בלילה חייב (וזה דעת הרמ"ע) אבל דעת רמב"ם דפרט לכסות לילה ר"ל שלובש בלילה אעפ"י שמייוחד ליום פטור ואם לובש ביום אעפ"י שמייוחד ללילה חייב. ולפ"ז העושה טלית לצורך תסריקין ולפעמים לובש בחייו לרמב"ם חייב ולרא"ש פטור שהרי דומה לכסות המיוחד ללילה שהרי מת פטור ממצות (י"ט).

(ה) מדכתיב על כנפי בגדיהם ולא פירש איזה בגד משמע שכל מיני בגדים חייבים מן התורה אלא דיש אומרים דילפינן כל מקום שנאמר בחורה בגד סתם מבגדים הכתוב ננגעים דשם כתיב בגד צמר או פשתים ולכן ס"ל דדוקא בגד צמר או פשתים חייב בציצית מה"ת אבל שאר מינים אינם אלא מדרבנן ולכן ראוי להדר להיות לו אפילו טלית קטן של צמר שיקיים מצות ציצית כל היום לכ"ע.

(ו) ולכ"ע בגד של עור פטור מציצית אפילו מדרבנן דלא נקרא בגד כלל בשום מקום. ואפילו אם תפור מחתיו בבגד צמר ופשתים פטור דלעולם אולעין בהר עיקר הבגד שהוא העליון בין לקולא ובין לחומרא ואם מקצתו מעור ומקצתו משאר מינים אולעין אחר הרוב ומכ"ש כשכל הבגד הוא של עור רק שעשה הכנפות של בגד דפטור מציצית ואם הבגד משאר מינים והכנפות של עור חייב (סימן י').

(ז) לכתחלה לא יעשה לבגד יותר מן ד' כנפות כדכתיב על ארבע כנפות כסותך ומ"מ אם עשה לה ה' כנפות או יותר חייבת בציצית מדכתיב אשר תכסה בה משמע כל שמכסה בה ומ"מ לא יעשה לה יותר מן ד' ציצית ויעשה בד' כנפות המרוחקים ביותר זה מזה (סג).

(ח) לא יעשה הטלית ארוך פי שנים כקומת איש דלא כיון שאינו ראוי ללבושו כך אא"כ כפלו לאו בגד הוא ופטור מציצית ואם כפלה יתפרנה ויעשה הציצית בד' כנפות כמו שהיא כפולה.

(ט) שיעור אורך הבגד בארצנו כדי שהקטן בן ט' שנים יכסה בו ראשו ורובו וגם הגדול לובשו לפעמים ויוצא בו על פתח הכית ולרחוב (ח"ר) ואינו מתבייש דכפחות

הלכות ציצית כלל יא

מזה השיעור לא מקרי כסוך אשר חכמה בה ופטור מציצית. ומה שנוהגין האשכנזים שלוקחין חתי' בגד קטן אחד מלפניו ואחד מלאחריו ותופרין בהם רצועות ועושין בו ציצית אין יוצאין בזה ועכ"פ לא יברכו עליהם אלא יברכו בבוקר על טלית גדול ויכונו לפטור גם זה וילכו בו כל היום כיון שמכוונים עכ"פ בזה שלא לבטל מצות ציצית כל היום אבל כל ירא שמים לא יסמוך ע"ז כלל אלא יעשה בגד ממש כל מדינה לפי מנהגו (סימן ט"ז). ובצרפת ראיתי שהבגד הנקרא קאמיזאל או וועסט הוא פתוח מלאחריו ועושין בו ציצית בארבע כנפותיו ואשרי להם רק שצריך לזוהר שיהיה רובו פתוח ולכן בטלית קטן שעושין במדינתנו יזוהרו בזה לא כמו שעושין החייטין ט"ק ותופרין אותו מן הצדדין ומניחין בו נקב שמכניסים בו הידים ותופרין למטה מהנקב ומניחין רוב פתוח ומודדין רק מתחת הידים וזה טעות גמור כי אז לא נקרא בת ד' כנפות וקרוב הרבה שהמכרך מברך לבטלה ועכ"פ לא עדיף מבגד שחציו פתוח דחייב בציצית ואסור לברך עליו ואסור לצאת בו בשבת (סימן י'). אלא צריך למדוד אף מה שלמעלה מן הידים והנקב חשוב ג"כ כאלו היה סתום ולכן צריך להיות פתוח הרוב מכל הבגד ואם עשה בו ציצית קודם שיהיה רובו פתוח אע"פ שפתח אח"כ הציצית פסולים דכתוב גדילים תעשה וכו' שבשעה שעושה הציצית צריך להיות בהכשר וכיון שנעשו בפסול הם פסולים וצריך להתירם ולהוציאם ולאחר שפתח הבגד יתלה אותם שם כבגד.

(י) כבר נהגו באשכנזי וספרד הואיל ואין בגדיהם עשויין שיהיו ב' ציציות מלפניו וב' מלאחריו ולכן אין עושין בהם ציצית ובאמת כל הטעמים אינם מספיקים לפוטרו ולכן כתבו הפוסקים דירא שמים יעשה קרן אחד עגולה ואז פטור לכ"ע שהכנפות צריך להיות מרובעים ואם הם עגולים פטור דלא נקרא כנף (סימן י' ונמ"ס ס"ק י"ג).

(יא) מוכתיב על ציצית הכנף משמע שהציצית יהיו ממין הכנף דהיינו אם הבגד של צמר או פשתן יעשה של צמר או פשתים ואם של משי או צמר גפן יעשה הציצית משי למשי וצמר גפן לצ"ג וכתוב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים וסמך ליה גדילים תעשה לך וקבלו חז"ל למדרש סמוכים שהם הציצית יהיו מצמר ופשתים ומשמע דוקא צמר ופשתים אבל לא משאר מינים וקבלו חז"ל דה"ק קרא דאם עושה ציצית מצמר או מפשתים אזי פוטרים בכל מיני בגדים אבל אם עושה ציצית משאר מינים אינם פוטרים אלא במין הכנף ולכן בטלית של משי צריך לעשות דוקא ציצית או מצמר ופשתים או ממשו דוקא ומטעם זה אסור לעשות מקצת ציצית מצמר ומקצתן ממש דשמא הקפידה התורה שיהיו כולם דוקא או מצמר או ממין הכנף. ומטעם זה י"א דבגד שהוא מצמר ומשי דהיינו שהשתי של צמר והערב ממשו או משאר מינים אין לו תקנה כלל דס"ל דצמר היינו תכלת ודוקא בזמן שהיה תכלת שעושין ציצית מתכלת ופשתים או פוטרים כל הבגדים אבל צמר לבד ופשתים לבד אין פוטרים אלא במינה ומ"מ כדיעבד יעשה לה ציצית של צמר ומטעם זה י"א עוד שאם עושה ציצית של משי או שאר מינים צריכין שיהיו צבועין באותו צבע כמו הבגד כדי שיהיה מין כנף דהיינו אם אדום אדומים ואם ירוק ירוקים ואף דלא קי"ל הכי מ"מ ירא שמים יעשה לו בגד לכן וציצית לבנים (סימן ט').

(יב) י"א דאסור לעשות טלית של פשתן אף שעושה ציצית של פשתים דבזמן שהיה תכלת גזרו חכמים שמא יעשה בו תכלת ויכסה בו כלילה. ומ"מ אם אין לו בגד אחר יעשה לו בגד של פשתים וציצית פשתן כדי שלא יחבטל ממצות ציצית (סע). וכבר נחפשו המנהג בקהלתנו לעשות טלית של פשתן וציצית של פשתים עפ"י הגר"א.

אה לדי
העניםציצית
לך על
הלבישה
לפטורלראות
מעלות
הסחר
המכרך
התפללדאם
לכסותהחייב
שמוחד
הצריכין
ללילהבגדים
צבועים
פשתים
אפילוכשום
עיקר
מינים
דפטורכסותך
משמע
ביותרללבשו
כנפותורוכו
כפחות

הלכות ציצית כלל יא

(יג) החוטין של ציצית צריך שיהיו נטוין לשמן שיאמר בתחלת הטויו שהוא טויה לשם ציצית ואם לא טויה לשמן פסולים שנאמר תעשה לך לשם הוכך ואם טוין נכרי פסול ובשעת הדחק שאין לו מי שיטוה לשמן יאמר לנכרי שיטוה לו חוטין לשם ציצית והישראל יסייע ג"כ קצת בטויה וגם יעמוד אצל הטויה ויכוין לשם ציצית ולכן אין לקנות ציצית מהנכרי שמא הוא טוין וא"כ הן חוטין בעלמא אבל מותר לשלוח ציצית מופסקין ושזורין ע"י נכרי כיון שאינו נהנה בחליפין ובמקום דאינו נהנה לא היישינן שיעשה להכשיל וכן המוצא ציצית בשוק והם מופסקים ושזורים כשרים (סימן י"א ועיין בסיון כ').

(יד) צריכין שזורה לשמן שנאמר פתיל חכלת שיהיה טויו ושזור כפתילה ואם לא שזרן לשמן פסולין ואם נתפרקה השזורה ונשאר כדי עניבה כשר (סג).

(טו) אין עושין הציצית מצמר גרוע שאין עושין מהן בגד ואפילו בדיעבד פסול שנאמר ציצית הכנף משמע שיהיו הציצית מדברים שעושין מהן הכנף שהוא הבגד (סג).

(טז) מה"ת אין שיעור לאורך הציצית דציצית משמע אפילו כל שהוא (כ"כ הל"ט אבל לא מלאחי זה בטוסקים הראשונים ואלרבה נרמז"ס משמע דדוקא מנין החוטים והכריכות אין להם שיעור מה"ת אבל אורך החוטין הוא מה"ת וכן משמע בבבליה דומיא דלולב ואיך ולכן כ"ל דעכ"פ כדי עניבה הוא מה"ת [עיין במ"ס פ"ה פ' י"א משנה ט' נתיי"ט ד"ה כל שהוא] ומדרבנן אורך החוטין הוין מה שמונה על הכנף לא פחות מ"ב גודלן במקום הרחב (והוא לפחות חצי אמה כדלכר או ויילכר) ויכול לעשותם ארוכים יותר ואם ירצה יכול לקצרם אפילו אחר שהטיל ובלבד שישאר י"ב גודלן. ויהיה חוט א' ארוך יותר מהם כדי לכרוך בו וקוראין אותו שמש ואם הוא קצר שאינו מספיק לכרוך בו כל הכריכות יכול לכרוך בחוט אחר מהציצית (סג).

(יז) מנין החוטין שבכל כנף ד' (עיין נרמז"ס ריש הלכות לילית וכו"מ סג ונתי"ט ריש פ' התכלת) דכתיב גדילים ואלו כתיב גדיל משמע ב' חוטין דא"א לעשות גדיל פחות מב' חוטין השתא דכתיב גדילים משמע ב"פ גדיל והיינו ד' ולאחר שיכניסם בבגד וכפלים יהיו שמונה מדכתיב פתיל כעין פתילה שהוא כפול ואם פחת או הוסיף פסול.

(יח) לכתחלה קודם שיטיל החוטין בבגד יהיו ד' חוטין נפרדין (ט"ז ס"ק י"ד) כדדרשינן גדיל גדילים ואם היו ב' מחוברין והטילים כך בבגד יהתכם קודם שיקשור ואם לא חתך וקשר אפילו קשר א' פסול דכיון דנעשה בפיסול לא מהני מה שיחתוך אותם אחר כך דהוי תעשה ולא מן העשוי בפיסול (סג).

(יט) קבלו חז"ל דבעינן בציצית גדיל והיינו שיהיה מוכרך כמש"כ גדילים תעשה וגם יהיה בו חוטין נפרדים כדכתיב ציצית כמו בציצית ראשי אך מן התורה אין שיעור כמה יהיה כל אחד אלא אפילו לא קשר רק ב' קשרים למעלה סמוך לכנף דבפחות מב' קשרים לא מקרי קשר (עיין מנחות ל"ט מ"ס ד"ה קשר) ויכרוך אפילו רק ג' כריכות ויחזור ויקשור ב' קשרים זה על גבי זה כשר ועל זה יש לסמוך כשאין לו פנאי לעשות כחוקו ומותר לצאת בו בשבת ולכרך אבל מדרבנן צריך לעשות שליש גדיל וב' שלישים פתיל וכיון שהאורך י"ב גודלן יעשה ד' גודלן גדיל שהם הכריכות וישאר ח' גודלן חוטין נפרדים שכך הוא נוי ציצית ואם כרך רובא כשר אבל כרך כולה פסול (סג).

(כ) כיון דמה"ת אין שיעור לאורך הציצית אלא מדרבנן (והיינו כמו שכתבתי בס"י ט"ז דכדי עניבה עכ"פ הוא מה"ת) ולכן אם לאחר שהטיל בבגד נפסק כל הענף שהם החוטין הנפרדים ולא נשאר אלא הגדיל והוא שעת הדחק שאין לו ציצית אחרים מותר ללכשו ומ"מ לא יכרך עליו ולא יצא בו בשבת לר"ה ואם נשאר גם מן הענף שיעור ד'

גוד
עכ
גוד
דל
או
לל
גוד
ול
שז
ש
רא
ומ
נפ
בש
קו
לא
מו
וב
מ'
ד
מ'
כ
ת
ט
בו
ר
ל
א
ל
ש
ב
ב
א
ה
ל
פ

הלכות ציצית כלל יא

גודלין (ומה שכתבתי שיעור ד' גודלין ונגמורא ופוסקים איתא כדי ענינה ר"ל דמוכח דכרי ענינה עכ"פ הוא פחות מד' גודלין שהרי לר"י שיעור כ"ע הוא וכן הגדיל וכל הגדיל אינו אלא ארבע גודלין ועל כן לרי"ד לומר שהוא פחות מארבע גודלין ולפי שאין לנו בקיאין בכדי ענינה לכן כ"ל דדי בד' גודלין מן הענף אף לר"י) אעפ"י שנפסקו כולם ואין מזומנים לפניו ציצית אחרים או שיתבטל עי"ז מתפלה וכיוצא בו מותר ללבושו ואפ"ה לא יברך אבל בלא"ה אסור ללבושו ופשיטא לברך אא"כ נשארו ב' חוטין שלימים שהם ד' ראשים שכ"א אורך י"ב גודלין ומן הב' חוטין הנפסקים יהיה נשאר עכ"פ מכל חוט ד' גודלין שהוא כדי ענינה ולכן אם נפסקו ב' ראשים אפילו מצד אחד מהקשר אם לא דקדק בשעת עשיית הציצית שיהיו לעולם ד' ראשים אלו מצד א' של הקשר והד' ראשים אחרים לעולם מצד השני של הקשר או אפילו אם דקדק ונפסקו ב' ראשים מכ' צדדים בענין שנוכל לומר שהשני ראשים שנפסקו הם חוט א' וא"כ הרי נפסק חוט א' כולו שלא נשאר בו כ"ע ופסול ומכ"ש כשנפסק חוט א' מה שמונה על הכגד הפסול לכ"ע אפילו בשעת הדחק אבל אם נפסק רק ראש א' כשר אפילו לכתחלה לכ"ע דהא נשאר עכ"פ צד השני וכן אם דקדק בשעת עשייתו שיהיו לעולם ד' ראשים מצד אחד ונפסקו ב' ראשין מצד אחד כשר ומ"מ קודם שיתלה אותם בכגד אסור לתלותם אא"כ כל הד' חוטין הם שלימים שיהיה בו לאחר התליה ח' חוטין אורך כל חוט י"ב גודלין ואם נפסק חוט אחד קודם שתלאן בכגד מותר לקשרו דחשוב כאלו לא נפסק כלל דקשירה הוי חיבור גמור (סימן י"ג וט"ז ע"ז ונמ"א סימן ט"ו).

(כא) גזל צמר ועשה מהם ציצית אע"ג דקנאן בשינוי דמעיקרא צמר ועכשוו חוטין מ"מ אסור לברך עליו דהוי מצוה הבאה בעבירה אבל גזל חוטין ועשה מהם ציצית פסולין דכתיב ועשו להם ציצית וקבלו חז"ל דר"ל להם משלהם (סימן י"ח) ולכן אף השואל בגד מחבירו פטור מלעשות בו ציצית ל' יום דעל ל' יום דרך ב"א להשאיל ויותר מזה הוי כמוכרו לו ואם הטיל בו ציצית אפילו בתוך שלשים יום המברך לא הפסיד (ע"ז ע"ז נ"ט מ"ט ור"א ע"ז) ואם נתן לו כמתנה על מנת להחזיר יעשה בו ציצית ויברך ואם השאיל לו טלית מצויצת שאין דרך ללבוש אלא משום מצות ציצית מברך עליו דמסתמא נתנו לצאת בו ונתן לו כמתנה על מנת להחזיר אבל אם הוא בגד שלובשין אותו והוא מלבוש גמור רק כיון שפתוח רובו עושין בו ציצית ולא נעשה בשביל מצות ציצית וכן אם שאל טלית לעלות לחורה שאינו אלא משום כבוד החורה אין מברכין עליו (סימן י"ד נט"ז ע"ז) אבל אם השאיל לו חוטין של ציצית הוי כשלו שהרי לא הדרי בעיניה (סימן י"ח).

(כב) מותר ליטול טלית חבירו בלא דעתו באקראי בעלמא לברך עליו דניהא ליה לאינש לקיים מצוה בממונו ואם היתה מקופלת צריך לקפלה ולא יוציאנה מבית שמונה שם דאפשר שמקפיד עליו והוי גזל וטלית של שותפין חייבת בציצית דכתיב על כנפי בגדיהם (סימן י"ד).

(כג) יעשה נקב בארך ורחב הטלית לא למעלה מג' אצבעות דהיינו ג' גודלין במקום הרחב (ולא נזקק הקלר דהיינו נראש) דלמעלה מג' גודלין לא מיקרי כנף הבגד אלא בגד ולא למטה מבשיעור מקשר האגודל עד סוף הצפורן (נש"ע י"ט וט"ס ודמס עד הכפורן) דלמטה מקשר אגודל לא מיקרי כנף אלא החת הכנף ואם שינה פסול (סימן י"ח סעי' ט' וסעי' י').

(כד) אם בשעת העשיה הטיל כדן אלא שע"י הקשירה נתקפל הבגד עד שהוא פחות מקשר אגודל או שנקרע הנקב ולא נשאר בו כשיעור כשר דכתיב ועשו להם

א טווח
 ז נברי
 ציצית
 לקנות
 ופסקין
 הכשיל
 אם לא
 פסול
 (ע"ז)
 הלמט
 כריכות
 קד ולכן
 (הוא)
 הרחב
 ה יכול
 מהם
 כריכות
 ונתיים
 פחות
 יכפלם
 ז י"ד
 ד ואם
 אותם
 העשה
 שיעור
 ח מב'
 ויחזור
 בתקונו
 פתיל
 חוטין
 י נסי'
 שהם
 מותר
 עור ד'

הלכות ציצית כלל יא

ציצית על כנפי וכו' לא הקפידה התורה אלא שבשעת עשיה יהיו על הכנף אבל אח"כ אפילו אינם על הכנף כשר (סז).

(כה) תלאן למעלה מג' אצבעות אעפ"י שאח"כ חתך בנקב או שקשר עם החוטין עד שנתקפל הבגד והוא למטה מג' אצבעות פסול דהוי העשה ולא מן העשוי בפסול (סז).
 (כו) לא יטיל הציצית בשפת הבגד שקורין זויס שאין בו חוטין ארוגים משתי וערב ולא מיקרי בגד ולכן צריך לחתוך הזויס כי יש בו מחלוקת אם מצטרף לג' אצבעות (סז).
 (כז) אע"ג דאם נקרע מהנקב לאחר העשיה כשר כדלעיל (סי' כ"ד) היינו דוקא הציצית שנתלו בהכשר אבל אם רוצה להטיל ציצית אחרות פסול עד שיתפור כאשר נבאר בסמוך.

(כח) טלית מצויצת שנחלקה לשנים ונשאר בכל חלק הציצית ועכשיו רוצה לתפרם יחד יש להתיר הציצית מחלק האחד ויחפרם ואז יעשה בו ציצית דא"כ הוי העשה ולא מן העשוי לדעת קצת אחרונים (סימן ט"ז נט"ו) וכ"ש כשנקרע הכנף למעלה מג' אצבעות דצריך להתיר הציצית של הכנף ולחפרו ואח"כ יעשה בו ציצית דתיקף כשנקרע בטל מתורת בגד ונפסלו הציצית לכ"ע אבל שאר הציצית לא נפסלו. (סז).

(כט) אם נקרע כל הכנף כחו' ג' אצבעות י"א דלא מהני חפירה לעשותו חיבור (הגר"ח נסיון ט"ז תמוה דחפירה דהוי כפי חיבור וכו' חז"ל חז"ל נדורה שזכי נס"ח החפירה שזכה חיבור להיות נקרא תמימה) וכ"כ המ"א (ע"ן סימן י' סעיף ג' וסעיף ו') ואפשר דשאני בין חתיכת בגד גדול לחתיכה שהיא פחות מג' (וע"ן נס' כ"ח דפלוס משנה ז' ח' ע"ג נר"ט וכו') וצריך להטיל טלית על הבגד שיהיה הטלית יותר מג' אצבעות על ג' אצבעות ואז יטיל בו ציצית אבל הציצית שהיו בו כבר פסול דהוי העשה ולא מן העשוי ואם נשתתף כל שהוא מחובר מותר לחפרו דחשוב עדיין כמחובר. ומ"מ לא יתפור טלית של צמר בחוט של צמר או טלית של פשתן בחוט של פשתן דהיישנין שמה ישאר בחוט החפירה ויעשה מכנו ציצית וכיון שלא נטוה לשמה פסול ומטעם זה יש לזוהר שלא יתפור אפילו בגד של פשתן בחוט של משי כיון דדרך לתפור בפשתן ומ"מ בשעת הרחק מותר לתפור בשל משי. וט"ז בס"ק ה' כתב דאם נקרע רק מהנקב ולמטה אפילו כולו הוי חיבור ומותר לתפור ובלבד שיעשה בו ציציות אחרות ולכן יש לזוהר כשתופדין סביב הנקב כמו שנוהגין לחיזוק שלא יקרע לא יתפור במין הציצית אלא דוקא בחוט של משי (סימן ט"ז).

(ל) נשים מתרות לטוות ציצית דבפסוק גדילים העשה לך דהרשינן מיניה לשם חובך דהיינו הטויה שהרי מיירי בעשיית הגדילים לא כתיב בני ישראל אבל להטילם בבגד י"א דפסולות דכתיב בני ישראל ועשו וכו' משמע אבל לא בנות ישראל וכדיעבד סמכינן אפוסקים המכשירים גם לתלותן דס"ל מדכתיב כ"י ועשו להם משמע שאחרים יעשו להם דהיינו התלייה ע"כ מרבינן נשים והמיעוט דבני ישראל מוקמינן לפסול נכרי ואפילו ישראל עומד ע"ג ומכוין לשמה אפילו הכי פסול דהא אין הטעם משום לשמה אלא מטעם גזירת הכתוב (ח"ר) וקטן היודע לעשות לשמה יש להכשיר כדיעבד כאשר ואם טוון נכרי נחבאר לעיל (סימן י"ג י"ד).

(לא) לכתחלה צריך שיטיל אותם בבגד לשמן ואם הטיל בלא כוונה ואין לו ציצית אחרים או בשבת שא"א להתיר מותר ללבשו ולא יצא בו בשבת ולא יכרך עליו (סז).
 (לב) מותר להתיר ציצית מטלית ליחנם בטלית אחר אבל שלא להניחם בבגד אחר לא דאסור לבטל מצות טלית זה ואם רוצה לעשות מהטלית בגד שלא יהיה עוד ד' כנפות מותר ליטלן וכן אם נפסק א' מהחוטין אע"ג דעדיין כשרים או שרוצה לעשות בו

הלכות ציצית כלל יא

ציצית יותר יפים מותר להתיך ולהשליכם (ט"ז ולנט) ונ"ל דל"ד להתיך אלא דאם קשה בעיניו הטיחא להתיך מותר לנתקם ואין בזה משום כל תשחית כיון שאינו עושה דרך השחתה (סימן ט"ז ונמ"א) וראיה גמורה מב"ב ג' ב' דבכ"ב נתן עצה להורדום לסחור בהמ"ק לחירוף בתרא משום דמלכותא לא הררי משמע אע"ג דלית ביה תיוהא מותר אע"ג דסתירת אבן מבהמ"ק הוא דאורייתא וכן מצאתי בס"ח סימן חתע"ט לענין יריעה מס"ח ע"ש ורמב"ם בהלכות מלכים פ"ז כ' דשאר השחתות חוץ מאילן הוא מדרבנן.

(לג) ד' ציצית מעכבין זה את זה שכל זמן שאין בה כל הד' ציצית אין בה מצות ציצית ואסור ללבוש והיוצא בה לר"ה בשבת חייב דציצית אינן במילין לבגד ונחשבין כמשא אבל אם יש בה ציצית כשירין נחשבין כבגד (סימן י"ג).

(לד) כיון שבדק הציצית בשעה שלבש אותו מותר לצאת בו וא"צ בדיקה עוד דמוקמינן אחזקה כדלקמן כלל י"ב סימן א'.

(לה) היה יושב בבהכ"נ וראה שנפסל אהר מן הציצית ומחבייש לישב כך בפני רבים בלא טלית אם הוא שבת מותר ללבוש דכיון דא"א לו לעשות בו ציצית בשבת נמצא שאינו מבטל העשה דקום ועשה בו ציצית ואע"ג דעכ"פ מבטל העשה שלובש בגד בלא ציצית מ"מ כיון שאין זה אלא כשב ואל תעשה שאין עושה בו ציצית וגדול כבוד הבריות שדוחה כשב וא"ת וה"ה בחול כשאין נמצא ציצית בעיר אבל כשנמצאין ציצית בעיר בחול שיוכל לתלותו וא"כ בכל רגע שלובש עובר בקום עשה בו ציצית צריך לפושטו וכ"ש דאסור ללבוש ודוקא טלית גדול שאינו נגאי כ"כ הפשיטה אבל אם נפסק ציצית מטלית קטן והוא בבהכ"נ או ברה"ר דנגאי גדול הוא לפשוט בגדיו בריים ולכן אם בחול צריך למחר לילך לביתו או לבית שלפני בהכ"נ ויפשיטנו וכשבת א"צ למחר לביתו והרואה בחבירו שנפסק הציצית בחול יקראנו לבוא לביתו ולא יאמר לו עד שיבא לביתו ואם אינו מחבייש לישב בלא טלית נכון שלא ללבוש אפילו בשבת ואם ידע מע"ש שנפסל אסור ללבוש בשבת דה"ל לחקנו מאתמול (י"ג).

(לו) חיקף כשנודע לו שנפסל א' מציצית והוא יושב בביתו צריך להסירו דבכל רגע עובר בעשה ולכן אסור לתקן הציצית בעוד לבוש בו אלא יסירנו חיקף.

(לז) טליתות של מצוה המיוחדין להתפלל בהם וכן הקיטיל אעפ"י דמדינא מותר לכנוס בהן לבהכ"ס נכון להחמיר אבל אם לובשו תחת בגדיו מותר ומכ"ש דמותר לישן בו ולשמש מטתו ואסור לקשור דבר בציצית בעודן כשירים ואף לאחר שנפסקו אע"פ שאינן טעונין גניזה מכל מקום לא יורקם לאשפה והמודקק לנגזן חבא עליו ברכה (כ"א).

(לח) טלית שבלה אסור לעשות בו תשמיש מגונה (סימן כ"ב) אבל מותר לעשות ממנה בגד אחר (עיין מ"ח סימן ט"ז ס"ק נ') ואם נקרעה הטלית מלמעלה יכול להשים צד התחתון למעלה והעליון למטה ולא הוי הורדת קדושה ומ"מ בלא מקום הפסד ישים חמיד צד א' על הראש (ועיין מ"ח סימן ח' סק"ו נח"ד).

(לט) אסור לכנוס בציצית מגולין בבית הקברות או בד' אמות של מת דהוי כלועג לרש (כ"ג).

(מ) נכון ליהדר שלא יגרוור הציצית על הארץ משום ביוזי מצוה ועוד כי קרוב שיפסלו ולכן יגבהם ויתחבם בחגורו.

(מא) יפריד החוטין זה מזה דציצית הוא לשון בציצית ראשי ר"ל שערות כמו שהם נפרדים ומ"מ אם יבטל עי"ז מלהתפלל בצבור א"צ.

אח"כ
 וטין עד
 (סז)
 ויערב
 (סז)
 ודוקא
 כאשר
 הוצה
 ו"כ הוי
 למעלה
 דחיקף
 חיבור
 שמה
 אני בין
 כ"ג
 ת ואז
 שת"ר
 צמר
 תפירה
 אפילו
 לתפור
 מותר
 נהגין
 לשם
 בבגד
 מכינו
 להם
 וראל
 וטעם
 נכרי
 ציצית
 (סז)
 בבגד
 ד' ד'
 ח בו

הלכות ציצית כלל יא יב

(מב) הלוקח הטלית מצויצת מישראל או מתגר נכרי ואומר שהוא לקחן מישראל נאמן דכיון דהוא תגר וגם אין דרך נכרי לעשות ציצית בבגד לפיכך נאמן אבל מי שאינו תגר פסול שמא הוא עשה הציצית. (וג"ל דאין בכלל זה הטליתים שגנבים לפעמים דיוע שהנכרי לא יעשה ליטת נגד שהעיקר הוא הטלית) אפילו למשכן טלית מצויצת לעכו"ם אסור עיין בש"ע סי' כ' דלטעם שמא יתלוה וכו' נ"ל דליחא בזמנה דאינם השודים על ש"ד אבל טעם דזונה אפשר לחוש ונ"ל דהקונה מתיר הציצית ויקשרם עתה.

(מג) נשים פטורות מציצית מפני שהוא מ"ע שהומ"ג שהרי לילה לאו זמן ציצית ומ"מ אם רוצים ללבוש ולברך יכולין לברך (סימן י"ז) וכן הרין בכל מצות עשה שהומ"ג כגון לולב וסוכה וכיוצא בהן חוץ מתפלין דאם רצו להחמיר על עצמן מותרין בידם דמפני שאינן מחוייבות לא יהיו נזהרין כראוי שלא יפיה ושלא יישן בהם (סימן ל"ט) (דן הקטן עיין לקמן כלל ס"ז).

כלל יב. דין ברכת ציצית (סימן ח')

- (א) קודם שיברך עיין בחוטי הציצית שיהיו הכל שלמין אע"ג דקיי"ל דכל דבר מוקמינן אחזקתו כיון דעשוין ליפסק לפעמים א"א להעמידן לעולם אחזקתן ולכן צריך לבדוק בכל יום ואז אף שהסירן והסיד דעתו מהם א"צ לחזור ולבדוק ומ"מ אם ע"י הכריקה יחבטל מחפלה בצבור או שקראוהו לתורה א"צ לבדוק ומ"מ נכון לעיין קצת מה דאפשר (סג נמ"א יז ט"ס וכן ל"ל שאין החזקה נטבע וכו' וכדלחרינן בנדרות פ' ה' הלוקח).
- (ב) יכוין בהתעטפו שצוינו הקב"ה להתעטף בציצית לזכור כל מצותיו לעשותם (סג).
- (ג) יתעטף בטלית ובשעה שמניח אותו על ראשו להתעטף בו (כ"ח מלאן כל הטיסקים להנרכה אחר העיטוף אבל ז"ל רוקח כשלקח טליתו להתעטף בו חומר נא"י וע' סוכה ל"ט תוספות ד"ה עגור ולכן כ"ל כמו שכתבתי) מברך מעומד ונהגין העולם לברך קודם העיטוף (סג עיין ח"ה) ואם בירך מיושב יצא (מ"א סימן תק"ט) וסדר עטיפתן כדרך בני אדם שמכסין בכסותן ועוסקים במלאכתן פעמים בכיסוי ראש פעמים בגילוי הראש ונכון שיכסה ראשו בטלית ועכ"פ יעמוד כך מעטף בכיסוי ראש כדי הילוך ד' אמות (סימן ח').
- (ד) נזהגין לברך על טלית קטן על מצות ציצית ועל טלית גדול להתעטף ואם היפך יצא ואפילו לכתחלה יכול לברך על טלית קטן להתעטף אעפ"י שאינו מעטף בו וטוב להניח אותו על ראשו ויעמוד כך מעטף כשיעור הילוך ד' אמות ואח"כ ימשוך מראשו ולבישגו. ואם לבש הט"ק בעוד שאין ידיו נקיות או קודם אור היום כשיטול ידיו ימשמש בציצית ויברך או כשלוש טלית גדול ויברך עליו יכוין לפטור גם הט"ק וא"צ למשמש בציצית (סג).
- (ה) הלבוש כמה בגדים של ציצית בלא הפסק יהיה דעתו בשעת ברכה לפטור את כולם וגם אסור להפסיק ביניהם דאו יצטרך לחזור ולברך והיו ברכה שא"צ. ונ"ל דהלבוש טלית קטן שחייב בציצית לכ"ע ודעתו ללבוש תיכף גם הטלית אסור לברך על שניהם כיון דיכול לברך על שניהם ברכה א' אלא-יברך על ט"ק להתעטף ויכוין לפטור גם הט"ג ובדיעבד שהפסיק בשיתה מעט או שהלך לחוץ ושנה מקומו או שהגיה תפלין ביניהם י"א דלא הוי הפסק ולכן אין לברך מספק ואם הפסיק הפסק גדול או שהיה הבית הבנסת רחוק מביחו ומכ"ש כשלא היה בדעתו מתחלה בשעת ברכה עליהם צריך לחזור ולברך (וזה שהט"ו הניח נל"ע עיין מ"א ס"ק ט"ו ולק"מ) ומחזור לחדר מדגי דעתו אף לכתחלה (סג).

הלכות ציצית כלל יב יג

(י) הפושט טליתו ודעתו ללבושו מיד אפילו שינה מקומו ואפילו הלך לבהכ"ס כיון דמדינא מותר לילך בציצית לבהכ"ס לא הוי הפסק כיון שלובש אותו טלית עצמו ואם לא היה בדעתו ללבושו מיד אפילו לא שינה מקומו צריך לברך דהוי היסח הדעת ובסתם אם נשאר עליו ט"ק הרי לא הסיה דעתו עדיין מן המצוה וא"צ לברך ואם לא נשאר עליו ט"ק כבר הסיה דעתו וצריך לברך (מ"א ט"ז ח"ב) (ולפי דברי ר' יוחנן שכתבתי נכ"ל כל שהסיר הטלית שלא לפוך הטלית לריך לברך (וכן נהג הגר"ח) וע' מ"א ס"ק ט"ו. וביאורו נכ"ל סי' ח').

(י) נפלה טליתו בלא מתכוין וא"כ כבר נגמרה מצותה הראשון ולכן אם נפלה כולה אעפ"י שנשאר בידו צריך לברך אבל בנפל רוב טליתו בש"ע פסק דא"צ לברך אבל דעת כל האחרונים דצריך לברך ואם נפלה ממנו בחוץ הפלה י"ח אחר שיסיים הפלה י"ח ימשמש בציצית ויברך (ועיין לקמן כלל כ"ג סימן ה').

(ח) הלך בטליתו בלילה י"א דצריך לברך בשחר כיון דלילה לאו זמן ציצית וי"א דא"צ לברך כיון דכסות זה חייב לעולם אפילו בלילה לדעת מקצת פוסקים וספק ברכות להקל ומ"מ נכון לפטור אותה בטלית גדול (אבל המשומש אין מועיל לדעת זה דחוקא לדעת המסוקים והש"ע דלריך לברך רק כיון שאין כאן דבר שחל עליו הנרכה ולכן כ' דטוב למשמש אבל להמסוקים דא"צ לברך המשומש לא מעלה ומוריד אבל בלבוש קודם אור היום לעיל סימן ד' דזה חייב לברך לכ"ע כיון שפשוט כבר בלילה בזה לריך למשמש כדלעיל).

כלל יג. דין ברכת תפילין (סימן כ"ה).

(א) מ"ע מה"ח לקשור תפילין ביד ובראש כמ"ש וקשרתם לאות וכו' והיו לטוטפות ולכן אחר שלבש הטלית יניח תפילין דמעלין בקדש ויניח תחלה הפלה של יד ואח"כ של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ירך והדר ולטוטפות וכו' וצריך לזוהר שיהיו מונחים כך בחיק הטלית מלמעלה ותפילין מלמטה כדי שיבוא הטלית לידו ראשון ואם נזדמן לו התפילין תחלה אין מעבירין על המצוה וצריך להקדים התפילין ואח"כ הטלית. ודוקא כשרוצה להניח עכשיו תפילין אבל אם עדיין אינו רוצה להניחם ל"ש בזה אין מעבירין על המצוה (סימן כ"ה מ"א סימן ד' ס"ק ד') ואפילו כשהתפילין עדיין מונחים בכיס מ"מ שייך בזה אין מעבירין וכו' ואם בא לידו כיום של תפילין תחלה צריך להקדימן (ועיין כלל ס"ח נכ"ל סימן ג' מדין אין מעבירין על המצוה).

(ב) ולכן צריך לזוהר ג"כ שיהיה מונח בענין שיפגע בשל יד תחלה ומ"מ לא יניח זה על זה דשל ראש קדושתו יותר המורה משל יד ולכן יניחם זה בצד זה (סי' כ"ח נמ"ח) ואם פגע בשל ראש תחלה אע"ג דאין מעבירין וכו' הבא צריך להעביר על המצוה ולהקדים של יד כסדר שכ' בתורה וקשרתם וכו' והדר ולטוטפות (כ"כ הסוסקיס ול"ע שהרי גם בלולב כתיב אחריו תחילה ואפ"ה כיון שבלולב יש ג' מינים נוטלין תחלה וא"כ ה"כ שלא להעביר על המצוה שהוא מה"ח כמו שכתבתי בכלל ס"ח ח"כ לא היה לנו להגיד על קדושת הפסוק ולכן כ"ל דלפי המסקנא נמנחת ל"ו הטעם ג"כ שניח של יד תחלה עזאזל והיו לטוטפות כ"ז שהם בין עיניך יהיו שמים ולכן לריך ג"כ להעביר).

(ג) נוהגין לברך על של יד להניח תפילין ועל של ראש על מצות תפילין וכן נהגו במדינות אלו ויש נוהגין לברך על של יד רק להניח וקאי גם על של ראש ועל של ראש אין מברכין כלל אם מניחן תיכף (שם).

(ד) בכל המצוה צריך לברך עובר לעשייתן ר"ל קודם שעושה המצוה ולכן יברך על של יד אחר שהניחה על היר קודם שמהרק הקשר דקשירתה היא גמר מצוה ובשל

אל
אינו
דומה
ב"ס
על
ציצית
זמ"ג
מפני
הקטן
דבר
צריך
ל"ע
מה
סס
ין כל
סוכה
קודם
ד בני
ונכון
ן ח').
ואם
וטוב
ראשו
משמש
משמש
לפטור
ונ"ל
ד על
לפטור
תפילין
שהיה
צריך
דעתו

ראש קודם שמהדקן על ראשו לאחר שהם מונחים על הראש אבל לא קודם לזה דהוי קודם דקודם (סג).

(ה) אסור לדבר בין תפילין של יד לשל ראש ועבודה הוא בידו שגורם ברכה שא"צ ואפילו המניחן בחוה"מ בלא ברכה אסור להפסיק ולשוח ואפילו לענות איש"ר וקדושה בחול ודאי אסור דגורם ברכה שא"צ ואפילו בחוה"מ יש אוסרין (ח"ר) ואם הפסיק אפילו לאיש"ר וקדושה חוור ומברך דהיינו להמברכין לעולם על ש"ר על מצות צריך לברך כשהסיה על ש"ר לבד להניח וגם על מצות ולהמברכין לעולם רק על ש"ר צריך לברך כשהסיה על ש"ר על מצות ולכן ישחוק ויכוין לשמוע איש"ר וקדושה ואפילו דבר שהוא לצורך תפילין לא יסיה לכתחלה ומכל מקום אם א"א בלא"ה מותר לדבר מה שהוא לצורך תפילין (סד).

(ו) כ"ז שחולץ תפילין אפילו כמה פעמים ביום כשמסיה דעתו מהם שלא להניח חיבה וכ"ש כשחלצן לכנוס לבהכ"ס אפילו הוא בביתו שא"צ לשנות מקומו כלל ואפילו דעתו ללבשן מיד צריך לחזור ולברך דהא אסור לכנוס בהן לבהכ"ס ונ"ל דה"ה כשחולץ שצריך להפיח כיון דאסור להפיח בהן צריך לחזור ולברך אבל אם חולץ בלא שום אונס ודעתו לחזור וללבשן מיד אעפ"י ששינה מקומו א"צ לברך (כ"כ הג"ח וכו"ט וח"ר נכשיטות) ולכן אף שהמ"א כ' דאפשר דבהכ"ס שיה לשאר מקומות לא שבקינן פשיטותא דהני גדולים משום ספיקא דמ"א.

(ז) נשמטו ממקומן וממשמשם להחזירם למקומן המ"א בשם ש"ה כ' דצריך לברך. ונ"ל דהמברך לא הפסיד ויברך ברכה הראויה לאותו תפילין אם של יד או של ראש (סז).

(ח) המניח תפילין ש"י וביד ובתחלה יהודוק קודם שקשר בקשירה גמורה נפסק הקשר והוצרך לעשות קשר אחר ולא הסיה דעתו א"צ לחזור ולברך ואם כבר גמר הקשירה דכבר נגמר המצוה וא"כ לא גרע כשמשט לעיל בסימן ז' וה"ה בקשר של ראש דינא הכי ודוקא אם אין לו רק הפלה ש"י לבד ואין לו ש"ר אבל אם מניח שתיהן וא"פ ברכה זו דלהניח תפילין לכ"ע קאי גם על ש"ר וא"כ עדיין לא נגמר המצוה שביד עליו עד שהניח גם ש"ר ולכן אפילו נפסק אחר שקשר ש"י א"צ לברך (ט"ו והגר"ח).

(ט) מותר לברך על תפילין שאולין ולא על גזולין דהוי מצוה הבאה בעבירה.

(י) נ"ל דהמניח תפילין קטנים בביתו והולך בהן לבהכ"ג וחולץ ומניח בבהכ"ג גדולים מספק לא יברך ויותר טוב לברך בביתו על הגדולים ויניחם ויכוין לפטור הקטנים ויניחם. ואז כיון שמניח אותן שביד עליהן יותר מסתבר שלא לברך עליהן (עין בכלל י"ג סימן ה' נכ"ל סימן ח' שכתבתי שם דזה דומה ממש ליוצא מסיכותו ע"ד לכנס בה מיד ולחנות אל גמלים נסיון רי"ג. וכ"כ הו"ח נסיון ח' ס"ק י"ז שכ"ד מהר"ם).

(יא) ברכת על מצות תפילין יאמר בפתח חתה הוי"ו (כ"כ הו"ח ס"ק ט') והביא ראיה מפסוק מצות ה' ברה דקאי על כל המצות וצ"ע שהרי בהרי"א בדוריות דף ד' דמצות קאי רק על מצוה א' וא"כ גם מצות ה' ברה ר"ל כל מצוה ומצוה היא ברה ועוד שהרי ממקומו מוכרע שהרי כתיב מאירת עינים לא מאירות (עין מהר"ק דף ר"ג ע"ג בחיבתה עלה גזעת חסר ו' וכו' ושם דף ר"ז ע"א בן אשת חתנת חסר ו' דכלילן כחד) כ"כ המ"א וא"ר אבל ה"ט' כ' לברך על מצות ועכ"פ המברכין רק ברכה א' על שניהם ואינן שם מברך בפתח לכ"ע (ח"ר).

הלכות תפילין כלל יד

(יב) נוהגין במדינתנו לברך ולהניח בין תפילין של יד ובין של ראש מעומד והמקובלים כתבו להניח של יד מיושב. ול"נ שגם כוונת הזוהר אינו ר"ל דוקא מיושב אלא דר"ל אף מיושב שהרי סוד תפילין וק"ש הוא א' ובהדיא אי' בזוהר תרומה קל"ט ע"ב מחלוקת שמאי והלל וכו' וכמה דאיזדמן ליה לבר נש הכי יימא ונ"ל דה"ה לענין תפילין.

כלל יד. דין תפילין:

(א) מצות תפילין חמורה מאוד ומי שאינו מניח תפילין מחמת שהמצוה אינה חשובה בעיניו נקרא פושע ישראל בגופו ולכן צריך כל אדם לזוהר שיהיו כתיקונן ולקנותן ממי שהוא מומחה ביותר ובעל תורה ויהיה יודע ומכיר בו שאינו מוסר ממון ישראל ביד עכו"ם דזה פסול לכתוב ויכתוב אותם מי שהביא ב' שערות ואם א"י או עכ"פ יהיה בן י"ח שנים דאז מסתמא הביא ב' שערות ועכ"פ כיון שרוב הסופרים אינם לומדים ומדמין מילתא למילתא ויכול להיות שאינו דומה יפה ולכן אני מתנה לעולם עם הסופר שיכתוב לי תפילין באופן שלא יניף עליהן כחול ר"ל שלא ימחוק שום אות ושלא יצטרך לגרור בסכין וכן ראוי לעשות וגם ראוי לבדוק קודם שיניח הפרשיות בבחים כי הרבה מכשולים ראיתי בעיני (וע' ג"ע סי' ל"ט מי הם הפסולים לכתוב וכל הפסול לכתוב פסול לכל תיקון ע"ע).

(ב) דין כתיבת תפילין ועשייתן אכתוב אי"ה בחיבור מיוחד בדין מצות יחידים כאשר יאריך ה' את ימי ויחזק כחי בלי נדר אך כיון שראיתי שהסופרים אינם מדקדקין ונכשלים בכמה דברים לכן אכתוב כאן מה שישגיח כ"א על התפילין מבחוץ דשם ניכר. כל אחר ידקדק היטיב אם הם מרובעים מרובע גמור כפי יכולת אדם והיינו ארכו כרחבו אבל בגובה אין צריך להיות כארכו וכן צריך לדקדק שיהיה התיחורא שהוא מקום מושב התפילין מרובעין רבוע גמור וכן התפירה תהיה מרובע ריבוע גמור וכ"ז הוא הלמ"מ ואם אינו מרובעין פסולים ואם נתקלקל ריבוע צריך לתקן דאינו דומה לציצית לעיל (כלל י"ח סי' כ"ז) דהתם כתיב ועשו להם ציצית לא הקפידה תורה רק על תחלת עשייתן משא"כ תפילין לעולם צריך שיהיו מרובעין ואע"ג שב' בש"ע יש מי שאומר כ"ע מודים בזה וכן דרך הש"ע כשמוצא איזה דבר שאינו מפורש בשאר פוסקים כותב בשם יש מי שאומר וצריך לדקדק מאד בתפירתן כי מחמת שהסופרים עושים נקבים גדולים קצת נמשך החוט לצדדין ועי"ן התפירות אינן שוות אלא זה נכנס וזה יוצא וראיתי הרבה מה וכן ראיתי סופרים שאם הביח אינו מרובע יש להם מין טיח וטחין עליו והוא כמו סיד ועי"ן נעשה מרובע וזה לא מועיל כלום אלא שהריבוע יהיה מחמת עצמו (ל"ג).

(ג) ידקדק שהשינין יגיעו עד התיחורא ממש ואם לא הגיעו צ"ע ושתהיה תגל השי"ן נראה וראיתי כמה תפילין שהרגל של השי"ן מכוסה ונכנס בתיחורא ויש שאינם מגיעין עד התיחורא ממש וגם צריך לדקדק שהיודי"ן של השינין יגיעו ברגל השי"ן שלא יהיה בו שום הפסק שהרי שי"ן זו הלמ"מ וא"כ כל מה שפסול בס"ת פוסל גם כאן. ומהו שינין של ד' ראשים יש מגדולים שב' שדווקא לא יגיעו היודי"ן למטה כדי שתהא השי"ן שוקע דשי"ן של ד' ראשים הוא נגד השי"ן שנכתב הלוחות שהיה הכתב הלל ומיהו אם אחד נוגע ואחר אינו נוגע פסול ממ"נ (סד).

(ד) הריץ שבין בית לבית של ראש צריך שיגיע עד התפר ואם לא הגיע כשר והוא שיהיה ניכר הריץ כדי שיהיה ד' ראשיה נראין לכל ונ"ל שעכ"פ צריכין שיהיו הד' בחים פרודות זה מזה ולא יהיו מרובקים ולא כמו שעושין הסופרים שמדבקין ע"י דבק רק שלמעלה עושין סימנים כמו הריץ דצ"ע אם להכשיר אפילו כדעכד וכן תפילין של

הלכות תפילין כלל יד

הגר"א היו פרודות (לפי מה דקיי"ל דע"י הדבק נעשה כאלו היה מחובר שהרי נוגעים בכל יום
שהתפילין נעשין מחתיכות קלף רק שדבקין יחד וז"ל אף דדדיעבד כשר אפילו אם אין החרוץ
ונגיע עד למטה ו"ו היכר עכ"פ נעיקן וכשמדבקין הבתים וטחין את כל הבית נטיח או נגלחין
רק שנטוין חוץ גלחין אפשר דזה לא נקרא היכר כ"א שיהיה היכר ונחמת הבית ולכתחלה
מטיח נעיקן שיהיה החרוץ נוגיע עד למטה ול"ע) והסופרים שטולין עור על הר' בתים ורושמיין
בו חריצין בסבין שהיה נראה כר' בתים פסולים דבהר"א א"י בגמרא ובש"ע סעיף מ"ז
דכשטולה עור על של ראש נעשה של יד (יכ"כ לי הגאון בעל בית מואיר) (סז).

(ה) מצוה שיהיו הבתים שהורות ופשיטא שידקדק שהשיץ יהיה שחור די"א שהוא
הלמ"מ ואמנם השחרות יהיה רק מצבע שחור שאין בו ממש כלל וכן אני מצוה להשחיר
תפילין שלי ושל ב"ב והשומעין לדברי. והמשחירין במין גלאנץ שא"א לקלפו אעפ"י
שיכולין להסיר מן הקלף על ידי פירורין דקים מ"מ אין בידי לפסלם אבל מזה שחדשו
סופרי זמנינו שאני קלפתי כל הגלאנץ מן הבית וצורתו כמו ניד שחור ג"ל דפסול (וכדעת
הגאון דק"ק טן הגדפס נטלע ניסוקה והארכתי מאוד בתשובה).

(ו) אם נפסקו אחד מן הי"ב תפירות כשר ושנים פסול אם זה בצד זה אבל ג'
אפילו החוקים זה מזה פסול (ל"ג).

(ז) רצועות שחרות הלמ"מ גלן אם נתישנו ונתלבנו צריך להשחירן ואם השחירן
נברי פסול (סז).

(ח) אם נפסקה רצועה של יד מה שמקיף הורע ותמחה עד אצבע אמצעי ויכריך
עליו ג' כריכות ובשל ראש מה שמקיף הראש והרצועה של צד ימין עד הטבור ושל
שמאל עד החזה אסור לתפור או לקשור. ואם נפסק לאתר שיעור זה מותר לתפור
ולקשור ובשעת הדחק שאין לו רצועות מותר לתפור אף בתוך השיעור ויתפור מכפנים
שיהיה נראה כשלימה ודוקא בנידן אבל בחוטיין פסול וה"ה דלקשור פסול דכתיב
וקשרתם שחיה קשירה חמה ואם אין לו במה לתפור בשל ראש אם נשאר רק מה
שמקיף הראש והקשר וכן בשל יד מה שקושר בקיבורת יניח בלא כריכה (ט"ז) ושיעור
רוחב הרצועה לפחות כאורך שעורה ואם אינו רחב כ"כ מניחן אם א"א למצוא
אחרת (פ"ז).

(ט) אע"ג דכתיב והיו לטוטפות ודרשינן כל זמן שהם בין עיניך יהיו שחים דוקא
ביש לו שניהם אבל אם אין לו אלא א' בין של יד או של ראש או שיש לו מכה בראש
או ביד שא"א לו להניח שניהם מ"מ יניח אותו שיכול ויכריך עליו ברכתו הראויה לו
כדלעיל כלל י"ג אבל אם אפשר להניח שניהם ג"ל דאסור ועיין כלל ס"ח (ועיין
ננ"י סימן כ"ו).

(י) מקום הגחם של יד מרוע שמאל במשך הגבוה ויטה מעט לצד הגוף שכשיכוף
ורועו למטה יהיה כנגד לבו שנאמר על ידכה ומדלא כתיב ירך בלא ה' קבלו חו"ל דכונת
הכתוב כאלו כתיב יד כהה ור"ל ביד שהוא כדה וחש כחה והיא שמאלית ולא יניחנו
בהצי העליון שכלפי בית השחי ולא סמוך לעלנבוגין אלא דוקא במקום שהבשר גבוה
בחצי עצם התחתון ואם יש לו מכה במקום הגבוה יניחנו סמוך לעלנבוגין או על בשר
הגבוה אף מה שהוא בהצי העליון של העצם שהוא ולא יסדך. ודעת הגר"א דכל מקום
הגבוה כשר ושלא במקום הגבוה פסול לגמרי ומקום הגחם של ראש מתחלת עקרי שער
במצחו ולמעלה וצריך שיהיה כל הבית מונח במקום שיער ואם מניח אפילו מקצתו על
המצח במקום שכלו השערות הוא מדרך הקראים דאע"ג דכתיב בין עיניך קבלו חו"ל

הלכות תפילין כלל יד

דהיינו למעלה במקום שיער כנגד העינים והקשר של ראש יהיה מונח מכוון כנגדו בעורף במקום שיער דוקא ואפילו מקצת ממנו לא יהיה מונח במקום פנוי משיער שאין זה נקרא עורף (כ"ז).

(יא) אטר יד אם עושה כל מלאכתו בשמאל מניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם והשולט בב' ידיו מניח בשמאל כל אדם ואם כותב בימינו ושאר מלאכות עושה בשמאלו או להפך אזלינן אחר הוד שכותב בו שהיא נחשבת ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה דכתיב וקשרתם וכתבתם משמע דבאותו יד שכותב יהיה קושר בו ליד שכנגדו ואם אינו יכול לכתוב תלוי באיזה יד שעושה בו שאר מלאכות נקרא ימין (ח"ר) ודוקא כשנולד כך אבל אם הרגיל עצמו אח"כ מחלוקת בין הפוסקים (עיין מ"ח) וגידם שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה (עיין סימן כ"ז נמ"ח ס"ק ג').

(יב) יזהר שלא תוזה הוי"ד מן הבית של יד וכן יזהר שלא יתהפכו הרצועות כדי שיהיה צד השחור לחוץ ומכ"ש הקשר של יד ושל ראש שלא יתהפך ואם נתהפך נכון להתענות או יתן לצדקה (סג).

(יג) ג"ל דאטר המניח תפילין ש"י ממי שאינו איטר אם יכול לתקן הרצועה והוי"ד שתהיה פניה כלפי הבית טוב וא"ל ואין לו תפילין אחרים יניחם כך. וג"ל דאם יכול להוציא הרצועה ולהכניסה מצד אחר כדי שתהיה הוי"ד סמוך ללב אעפ"י שאינו יכול לתפוק הקשר של הוי"ד שתהיה פניה לצד הבית טוב יותר ועכ"פ לא יחבטל ממצות תפילין עבור זה ויניחם כך.

(יד) לא יהיה דבר הוצץ בין התפילין לגופו בין ש"י או ש"ר. ומ"מ אם יש לו מכה או מיהוש בראש ואם יצטרך לגלות הראש יחבטל ממצות תפילין יש להתיר להניח ש"ר על כובע דקה אבל לא על עבה דאז לא יכול להניח על הראש במקום שמוחו של תינוק רופס ויכסה מפני הרואים ומ"מ לא יברך עליה אלא על של יד ואם יש לו מכה ביד מותר להניח על הרטיה אם לא סגי בלא"ה ולא יברך וילבוש עליו בגד אחר כדי שיכסם דהא כתיב לך לאות ולא לאחרים לאות (כ"כ מהד"ח נסה"ת והביאו ג"כ ח"ר) ודוקא על רטיה דאינו רק אלא משום חציצה אבל על בגד אסור אע"ג שילבוש עליו בגד אחר ואם יש לו מכה במקום שהרצועות מונחים מותר להניחם ולברך אע"ג שיש חציצה בין הרצועות (סג).

(טו) אסור להסיר דעתו מתפילין ולא נקרא היסח הדעת אלא שחוק וקלות ראש וליצנות (ובימות דף ח' כתב ת"י דה"ס שינה) וזה אסור מה"ח שהרי ילפינן ק"ו מצוין שאין בה אלא אוזרה א' ק"ו תפילין שיש בה הרבה (אך בתוספת דף ח' ע"א כתב דאינו ק"ו גמור דאורייתא אלא מדרכנן וכו' ע"ס) (סימן ע"ד) ובכל עת שצובר מתפילין חייב למשמש בהן ומשמש החלה בשל יד והמנהג לנשק בשעת משמוש ובשעת הנחתן והליצותן משום חיוב מצוה ומשיאמר וקשרתם ימשמש בש"י וכשיאמר ולטוטפות ימשמש בשל ראש אבל מותר לעשות כל מלאכה בעודן עליו דזה לא נקרא היסח הדעת (סימן כ"ח).

(טז) זמן הנחתן משיכיר את הכירו הרגיל עמו קצת כרחוק ד' אמות ומותר להניחם ולברך עד צאת הכוכבים ואם היו עליו מבע"י אין צריך להסירם אפילו בלילה אם הוא ביחודי אבל בפני רבים צריך להלצן שלא יטעו לומר דמותר להניחם לכתחלה בלילה ואסרו חכמים שמא יישן בהם ואם התפלל מערובי מבע"י אין לו להניחם אח"כ כיון שכבר עשה לילה (סימן ל') ומשבת ו"ט אסור להניחן דמתפילין כתיב וקשרתם לאות

וכל יום
החריץ
בגלגל
לכתחלה
דושמן
י"ף כ"ז
דהוא
השחור
אעפ"י
שחששו
וכדעת
אבל ג'
שחור
ויכרך
ד' ושל
לחפור
ובפנים
דכתיב
ק מה
שיעור
למצוא
דוקא
בראש
יהיה לו
(ועיין
שיכוף
דכונה
ענינו
גבוה
בשר
מקום
יער
חו על
הול

הלכות תפילין כלל יד

ושבת וי"ט א"צ אות שהם עצמם אות שאנחנו עבדיו וזה"מ מחלוקת בין הפוסקים ונודעין במדינות אלו להניחן ועכ"פ ראוי זנבן שלא לברך והגר"א נהג שלא להניחן בחד"מ (עיין בביאורי הגר"א סימן ל"א סק"ד). ויחלוץ קודם ההלל (סימן ל"ח).

(יז) ההולך בדרך וא"א לו להניחן מפני הקור מותר להניחן קודם עלות השחר וכשיגיע זמנו ימשמש בהם ויברך ולא היישינן שמא ישן בהם כיון שהולך ברגליו אבל ביושב בעגלה או בספינה אסור (ובמ"א סימן ל' כ' או דוכנ וכתב ח"ר שוא"ט"ס).

(יח) מצותן שיהיו עליו כל היום אך מפני שצריכין גוף נקי שלא יפיה בהם ושלא ינהג בהם קלות ראש ושחוק ולכן מקילים בזה ואשרי המקיים כדינו. ומ"מ מי שיש לו חולי מעיים או ביום ששחה משקה המשלשל אסור להחמיר ולהניחן (כ"כ המ"א ובתשובת מ"ע סימן ס' לא כ"כ ועיין בהלכות סוכה כלל קמ"ו סימן כ') וחולה שרעתו מיושבת עליו חייב ואם לאו פטור (סימן ל"ח ובמ"א) ודין חתן ושושביניו מבואר בח"א סוף שער ביה הנשים.

(יט) אבל ביום ראשון אפילו אחר הקמורה אסור בתפילין מפני שנקרא פאר ואכל מעולל באפר. ונ"ל דאם אינו יום המיתה יניח בלא ברכה (ומש"כ הט"ז אינו מוכרח ד"ל דנקבר בלתי יוס) ואם מת בחוה"מ מניח תפילין (מ"א סימן תקמ"ח סק"ה) וכן אם מת ביו"ט מניח באסרו חג (ח"ר). ודין אונן ואבל בק"ש ותפלה מבואר הכל בחכמת אדם (כלל קס"ט).

(כ) תפילין שהיו בחזקת כשרות אין חייב לבדקן לעולם ומ"מ נכון לבדקן ונ"ל פעמים בשבע שנים ואם נפלו למים או שמונחים במקום לח צריכין בדיקה תיכף ואם אין לו מי שיוכל לבדוק ולחזור ולתפור יניחם כך בלא בדיקה (סימן ל"ט סעיף ט') ונ"ל בנפלו למים וכיצא בו יניחם בלא ברכה עד שיכרוק והכל לפי הענין ואם אינו מניחן אלא לפרקים צריכין בדיקה פעמים בו' שנים שמא נתעפשו.

(כא) אסור לשנות מקדושה חמורה לקדושה שהיא קלה ממנה ולכן אסור ליקח רצועה משל ראש לתת בשל יד אם כבר היתה בשל ראש אבל בהומנה לכד לא מיתסרא אבל משל יד מותר לתתה בשל ראש דש"ר קדושה יותר משל יד שרובו של שם נכתב עליו דהיינו השין והקשר הוא ד' ואם נפסקה הרצועה של ראש סמוך לקשר יכול להורידה אעפ"י שמוריד קצת מקדושה שהיא מקום הקשר יהיה תלוי למטה אין זה הורדה דעכ"פ באותה חתיכה יהיה הקשר אבל כשנפסקה של יד הוי הורדת קדושה אלא ימעט בכריכות אם א"א בענין אחר ונ"ל דבעני ומכ"ש במקום ביטול מצוה יש לסמוך על א"ר שכ' בשם זקינו שהתיר (סימן מ"ג במ"א ובח"ר) ואפילו חיק שמיחדו לתפילין והניח בו כבר אפילו פעם אחת אסור להשתמש בו דבר אחר ואפילו צר בזה ע"ד לפנותו מ"מ כיון שעשאו לתפילין וגם צר ביה אסור ואפילו קטן שצר ביה אסור (סימן מ"ג) ואפילו נייר שכתב עליו דברי קדושה אסור להשתמש בהמותר לדבר חול ואם התנה עליו מתחלה להשתמש בו מותר. ודוקא חיק של תפילין מיקרי תשמיש קדושה ופשיטא של ס"ח ושאר דברים המיוחדים לכהב"ג אבל חיק של טלית לא מיקרי תשמיש קדושה רק תשמיש מצוה ולכן מותר להניח בו שאר דברים של חול. ונ"ל דאע"ג דנותן לתוכו ג"כ חיק של תפילין מ"מ בשעת הדחק מותר ליתן לתוכו דברים של חול (במ"א סימן מ' ס"ק כ') לא משמע הכי שחייב כ' דגם כ"ס של הטלית מיקרי כליין אך בח"ר ס"ק כ' ג"כ כ"ס רי"ט להקל בשעת הדחק לא מיקרי כליין וא"כ כ"ל דה"ל לענין זה) והמניח ב' זוגות של רש"י ושל ר"ת אסור להניחן בחיק א' רווג א' הוא חול ואם התנה ע"ז מתחלה מותר (סימן ל"ד).

הלכות תפילין כלל יד

(כב) אסור לתלות תפילין ואפילו הרצועות אבל מה שהרצועות תלוין באקראי אין לחוש והבית אפילו באקראי יש להחמיר אבל כשהם מונחים בכיס מותר לתלות הביס (סימן מ').

(כג) אסור להניח שום דבר על הראש כשמונח עליו התפילין אם לא דבר שדרכו בכך כגון הכובע. ודוקא שאינה דוחקת התפילין ואם לאו אף זה אסור (סימן מ"ה).

(כד) אסור להניחן למרגלות המטה או בצדו אפילו הם בכלי חך כלי ואפילו אין לו אשה אבל מותר להניחם מראשותיו. ובלבד שלא יהיה כנגד ראשו שלא יניח ראשו עליהם דאז אסור כמו למרגלותיו ואם אשתו עמו כמטה אפילו אינו רוצה לשמש צריך שיניחם בכלי חך כלי (סימן מ').

(כה) אסור לאכול בהן אכילת קבע אבל אכילת עראי מותר (סימן מ') אבל אסור לישן בהם אפילו שינת עראי שמא יפיה וכן אם אוחזן בידו ואינם כרוכים בידו דהיישנין שמא יפלו ואם הם בנרתיקן מותר אפילו שינת קבע ונוהגין כשנפלו תפילין לארץ בלא נרתיקן להתענות בו כיום וס"ח שנפל לארץ אפילו בנרתיק (סימן מ"ז). ואסור לכנוס בתפילין לבית הקברות או בתוך ד' אמות של מח דהוי לועג לרש ולא למרחץ ולמקומות המטונפים ובמקום שעומדים שם ערומים דאסור לעמוד ערום נגד השם וכ"ש לברכ"ס אבל להשתין בהם מים שלא בברכ"ס במקום דליכא למיחש שמא יפנה בהם מותר לעת הצורך כגון שיחבטל עי"ז מחפלה בציבור ובלבד שיוהר הרבה שלא יבא לידי הפחה ומ"מ לצורך מותר ליקח עביט של מי רגלים בידו אע"ג שתפילין בראשו וראוי ליוהר בזה (סימן מ"ג).

(כו) אם הוא בדרך ואין לו מקום להצניעם והוא צריך לפנות מותר ליחנן בחיקו ובכנרו בענין שלא יהיה שום חשש שיפלו ממנו ואז מותר (סז).

(כז) יוכיין בהנחתם שציונו הקב"ה להניח ד' פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויצאת מצרים על הזרוע שהוא כנגד הלב ועל המוח כדי שנוכח המיד ניסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו ולו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות כרצונו וישעבד לו הנשמה שהיא כמות וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות ומה זכור הבורא ויקיים ולא תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ולכן כתיב בתפילין בין עיניך. (כח) היה צריך לתפילין ומוזהה ואין ידו משגת לקנות שניהם תפילין קודמין שהוא חובת הגוף. ומיהו אם אפשר בשאלה מוזהה קודם ופשיטא שקודמת מלקנות ציצית שאינו אלא חובת טלית (סימן ל"ח).

כלל מו. הלכות מוזהה (י"ד מסימן רפ"ה עד סימן רל"ח) ומעקה:

(א) חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשו ובזרועו וציצית בכנרו ומוזהה בפתחו והמקיים ג' מצות אלו ע"ז נאמר והחוט המשולש וכו' לפיכך כשיצא אדם מפתח ביתו ינשק המוזהה (ובואר הקדוש מפלגי מלוד בזה ה"ל פיקודא לויקבע ב"כ מוזהה לתרע"י ללא יבאי ב"כ דוכרנא דקב"ה לעלמין ודא חיה כגונא דנילית כד"ל ורזיתם ארעו חכמתם חז וכו' כיון דחמו ב"כ האי דוכרנא חידכר גרמיו' לזעבד פיקודא דזארי' וזח וכו' עכ"ל. הרי מוטל בואר כזכר מלית מוזהה לכן זכר האדם מוטל במוזהה) וישים על לבו להשגיח אם היא כתיקונה.

(ב) מ"ע שיקבע מוזהה על כל בית ובית שיש לו ואפילו יש לו מאה חדרים כלם חייבים במוזהה וכן אם יש לחדר אחר כמה פתחים העשויים לבניסה וציצית אעפ"י שרגל

ונוהגין
ם (עין)

השחר
ליו אבל

ם ושלא
שיש לו
וכתובת
מיושבת
א סוף

ד ואבל
ח ד"ל
ם מח
ז אדם

ק ונ"ל
ת ואם
(ו) ונ"ל
מניתן

ליקח
הסרא
נכתב
ד יכול

אין זה
קדושה
לסמוך
והגיה

ו מ"מ
ואפילו
תחלה

ושאר
מצוה
תפילין
ע הכי
החזק
אסור

כאחד מהם כולן חייבין ואפילו אם נחמעטו הדיורין עכשיו וא"צ אלא לפתח אחד כולן
חייבין אבל אם הפתח עשוי רק להכניס דרך שם לפרקים משאות אם יש שם פתח אחר
שחייב כמוזה כדלקמן (סימן כ') אותו פתח שאינו עשוי להכניס ויצאה פטור אבל אם
אינו ראוי למוזה אז אינה אלא כחור והגדולה היא עיקר הפתח (סימן רפ"ו).

(ג) גם שערי הצירות ועירות חייבין כמוזה כדכתיב ובשערך (סע).

(ד) בית השותפים חייב אע"פ דכתיב ביתך המשמע לשון יחיד מ"מ מדכתיב ירט
ימיכם משמע אפילו רבים ודוקא שותפות ישראלים אבל שותפות עם הנכרי וכן חצר
שישראל ונכרי דרים בו פטור ואפילו רובם ישראל שמא יטלוהו הנכרי ויבא לבזון וכן
במקום שמוכרים משקה שקורין שינק שהנכרים מצוים בבית חמוד אם יש לחוש שיגנבוהו
לא יקבע שם מוזה אלא בדרך שא"א להם ליקח אותה (סע).

(ה) אין הבית חייב כמוזה לכ"ע ולברך על קביעתה אלא באלו תנאים. (ה)
שיהא בו ד' אמות על ד' אמות. (ב) שיהיה לו ב' מווחות ומשקוף על גביהם. (ג) שיהיה
להבית תקרה. (ד) שיהיה לו דלתות. (ה) שיהיה הפתח גבוה לא פחות מ"ט ו"א דגם
רחבו צריך שיהיה ד' טפחים (עין סימן רפ"ו נש"ך). (ו) שיהיה עשוי לדירת אדם.
(ז) שיהיה עשוי לדירת כבוד. (ח) שיהיה דירת קבע. ועכשיו נבאר פרטיהם (סע).

(י) אין בו ד' אמות על ד"א לא נקרא בית ופטור ואם ארכו יותר על רחבו ויש בו
כדי לרבע ד' על ד' י"א חייב וי"א דפטור אא"כ שהוא מרובע לפחות ד' על ד' ולכן
יקבענה בלא ברכה או שיברך על פתח אחר שקובע שם ויכוון לפטור גם זה (סע).

(י) אין לו אלא מוזה א' כגון שמצד א' עובר הכותל להלאה מהפתח אם המוזה
מצד שמאל פטור ואם מצד ימין י"א דחייב ולכן יקבענה בלא ברכה ודוקא שהכותל
עובר להלאה מהפתח דאל"כ הוא קצה הכותל במקום מוזה רכל מקום שהכותל כלה
מיקרי מוזה (ט"ו סימן רפ"ו וכן הוא גמולת דף ל"ד נפתחי דקראת דאזרינן עדי כלימא) ואם
יש לו ב' מווחות רק שאין לו משקוף אלא שכופה כמין קשת עליהם או אפילו אין לו
מווחות ג"כ רק הכיפה הולך ומתענגל מהארץ אם יש כגובה י' טפחים לפחות ורוחב ד"ט
חייב ואם רוח הרביעית פתוחה לגמרי אע"פ שיש שם עמודים העשויים לחוק התקרה
פטורה שררי אין כאן פתח כלל (רפ"ו).

(ח) היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה אם התקרה לצד הפתח ויש בו ד'
על ד' חייב (רפ"ו).

(ט) י"א דאפילו אין לו דלתות חייב וי"א דפטור ולכן לא יקבע המוזה עד שיחלה
מקודם הדלת ואם קבעה מקודם א"כ לדעת הפוסט אע"פ שאח"כ תלה בו דלת המוזה
פסולה והוי תעשה ולא מן העשוי לכן אם עדיין אין לו דלת יקבענה בלא ברכה וכשתלה
בו הדלת יחזור ויטלנה ויקבענה והנכון שיעשה או מוזה גם בבית אחר אם יש לו
ויפטורנה בכרכה זו (סע).

(י) כהב"ג פטור שאין בה בית דירה ובהמ"ד י"א דחייב כיון שיושבים שם כל היום
דומה לבית דירה ויקבענה בלא ברכה (סע).

(יא) אם אין עשוי לדירה בקביעות פטור לפיכך סוכת התנן בתנן והתנויות שבשוקים
שאין יושב בהם אלא ביום פטור (ז"ל רמב"ם וז"ל גילת לו תנביתא. הסוכה ח' ב' סוכת ל'
יולרים ע"ש נרש"י) וכן מרפסת שהוא דרך לעליות שקורין (גאנג) והגינה ובית שער
שהוא בית קטן שאצל שער החצר שהשומר יושב שם פטורים כיון שאינן מיוחדין לדירה.
ו"א דמרפסת וגינה חייב מדרבנן ואם בית פתוח לא' מאלו חייבים ואם בית שער פתוח

לכית ולהצר חייב שתי מוזהות א' במקום שפתוח לכית וא' במקום שפתוח לחצר וכן אם הוא בין גינה לבית.

(יב) אם אין עשוי לדירת כבוד פטור לפיכך בית הכסא ומרחץ ובורסקי ובית הטבילה פטורים אבל רפת בקר ולולין של הרנגולים ובית החבן והעצים והאוצרות של יין או שאר משקים אם יש להם שיעור בית חייבין דלא נפיש דהמא כ"כ ובמקום שתינוקות מצויין או לפעמים רוחצין בו או שמשמשין בו יכסה המוזהה (ל"ע מ"ג לענין לנגד בחוכה דינו כבית הכסא כדליתא בש"ע סימן ע"ט וח"כ למה לולין חייבין במוזהה).

(יג) אותן פתחים שהם חלוקים ועמוד באמצע די להם כמוזהה א' אפילו יש בעובי העמוד טפח שעמוד זה אינו אלא לנוי. ודוקא כשרלת אחד לשניהם וכשוה נפתח גם זה נפתח אבל כשיש דלת לכל א' לעצמו כמו שיש לעשירים שער קטן אצל שער גדול כדי שלא יהיה השער הגדול פתוח המיד ומשתמשים המיד בקטן ובגדול רק לפרקים ולכן אם יש ביניהם עמוד טפח חייב ב' מוזהות ואם עומד במקצוע מכ' רוחות בצפון ומערב עיין ט"ז וש"ך (סז).

(יד) ארוכה שבין בית לעליה ועולים לה בסולם ועושים סביב הסולם היקף מחיצות ויש בהם צורת הפתח אם עושין למטה או למעלה חייב כמוזהה ואם עשו למטה ולמעלה חייבין בשניהם (סז).

(טו) מרתף שאין בו פתח עם מוזהות לכנס בו אלא שהמוזהות והפתח הם שוכבי' על הארץ נ"ל הפטורה דלא נקרא מוזהה אלא כשעומדת (כדליתא בקיימין דף כ"ג ע"ב וזה מזהה ויעמוד ונ"ג כ"ג).

(טז) בא לקבעה יניחנה בשפיפת או בכל דבר ויקבענה במקומה ויברך אקב"ו לקבוע מוזהה והקובע כמה מוזהות בבית אחת מברך ברכה אחת לכולן (רפ"ט).

(יז) איזה מקום קביעתה בחוץ הלל הפתח כטפח הסמוך לחוץ כחלילת שליש העליון של גובה השער דכתיב וקשרתם וכתבתם מה קשירת הפילין בגובה של זרוע אף מוזהה בגובה ואם הגינה למעלה מזה כשרה ובלבד שירחיקנה מהמשקוף טפח וי"א דעיקר מצותה מטפח הסמוך להמשקוף עד החלילת שליש העליון ממעלה למטה (עיין סימן רפ"ט בנקה"כ) ואם היה הפתח גבוה הרבה יניחנה כנגד כחפיו אבל לא למעלה מכחפיו בענין שלא יראנה (ומסתברא דזוה לא מיידי תגמירא כ"כ הג"ח) ואם הגיחה למטה משליש העליון פסול וצריך לקבעה מימן הנכנס ואם קבעה משמאל פסול ונ"ל דאעפ"י שצריך להחזירה ולהניחה כדון מ"מ לעולם לא יברך (עיין נ"י) ואין חילוק בין שהוא איטר או לא ואפילו כל בני ביתו איטרים לא אולגין בתריהו דדוקא תפילין שהם חובת הגוף אולגין בתר דידיה משא"כ מוזהה שהיא חובת הבית אולגין בתר ימין של כל העולם (סז).

(יח) שני בתים שלכל אחד יש פתח לרה"ר ובמחיצה שביניהם יש גם כן פתח אולגין בתר היצר ציר דהיינו לאותו בית שחדלת נפתח לחיבו הוא הבית ועושין בימין הכניסה שלו ודוקא במקום ששני הבתים הם שוין בהשמשין אבל אם אחד הוא עיקר השמשו לא אשנחין בהיצר ציר דאפילו חדלת נפתח לשני מ"מ מקום שרוב השמשו בו הוא הבית ונתנן בימין שלו וחדר שבין ב' בתים שקורין (פארדוין) אם יש לו פתח לחצר עושין המוזהות בבתים ככ"א מימן כניסת הבית ואם לאו אוי נחשב כחדר לפנים מחדר (ט"ז ססימן רפ"ט) ואפילו אינו רגיל בפתח א' שפתוח להצר אפ"ה דינו כפתח כדלעיל פימן ב' (סז).

זר כול
ח אחד
כל אם

יב ירבו
ק חצר
ביון וכן
ויגמרוהו

(ח) שיהיה
א דגם
אדם.

יש בו
ד' ולכן

המוזהה
זהכותל
זל כלה
(ז) ואם
אין לו
זב ד"ט
התקרה

ז בו ד'

שחתלה
המוזהה
שחתלה
יש לו

אל האדם

בשוקים
וסת ל
ז שער
לדירה.
ד פתוח

הלכות מוזהה ומעקה כלל טו

(ט) כיצד קובעה ימסמרה במסמרים במוזהה הפתח או יחפור בה הפירה ויקבענה שם ולא יעמיק לחפור טפח בעומק דלא הוי על מוזהה אלא חך מוזהה וצריך לזוהר בזה כשעושה חור בכותל החצר להכניס שם מוזהה שלא יעמיק טפח ואם עשה כן פסולה ואם נתנה לפי שעה א"צ לקבעה במסמרים וכורכה מסופה לראשה דהיינו מאחד כלפי שמע ויניחה בשפוע באלכסון ויהיה ראש המוזהה דהיינו שמע לצד פנים של הכית ושיטה אחרונה לצד חוץ ואם לא קבעה אלא תלאה פסולה ולכן צריך לזוהר שיתחוב מסמר מלמעלה וגם מלמטה כדי שלא תהיה תלויה (ס).

(כ) קבעה במוזהה הפתח בעורה תלושה ואח"כ חיברה לפתח פסולה רתוי תעשה ולא מן העשוי (ס).

(כא) בתים הפתוחים לרחוב הנכרים והם גונבים אותם יש לסמוך בשעת הרחק לקבוע המוזהה אחורי הדלת וג"ל דרוקא במוזהה עצמה ולא בכותל ואם הרחיק טפח מחלל הפתח לכ"ע פסול דלא יהא אלא שקבעה במוזהה עצמה בעומק טפח דפסולה כדלעיל בסימן י"ה.

(כב) מוזהה חובת הדר שאם יש לו בית ואין דר בו פטור ממוזהה ואם דר בו אע"פ שאינו שלו אלא ששכרה מאחר ואפילו שכרה מגברי אם ידור בו לאחר שלשים יום חייב דאז הוי דירה קבע אבל בפחות מל' יום פטור ומ"מ אם רצה לקבעה בתוך ל' יום ולברך לא הפסיד (ועיין כלל י"א סימן כ"א לענין טלית גזולה) ובארץ ישראל לעולם חייב מיד. ומיהו אם יש סכנה בדבר שיאמר הנכרי שעושה לו כשפים פטור (סי' רט"ז).

(כג) ואפילו כשיצא מן הכית אם נשאר הכית ביד ישראל אסור לשללה ואם מקפיד על המעות השני צריך לשלם לו ואם שכר הכית מהנכרי או שהשכירו לנכרי נוטלה ויצא כדי שלא תבא לידי בזיון ואפילו אם ביקש הנכרי שיחגרו לו מוזהה ורוצה לקבעו בפתחו אסור ליחנה לו אם לא במקום חשש משום איבה ושירע משום זה לישראל דאז מותר (ר"פ).

(כד) כשהוא יוצא מפתח ביתו אם הוא דר בעליה ישים אל לבו להשגיח אם יש מחיצה סביב המדרגות שיורד בה כדין מעקה (דלע"ז דל"ז) נספרי הניח הכ"מ בפ"י י"ח מהלכ' רוצה ח"כ למה כאמר נגד פרט לכנס כ"ל דר"ל המקום שעלין וירדו' זו חבל שאר הדלדלי' חייב ללא גרע יומרו) ואם יש לו בור ובאר בחצרו ישגיח שיהיה סביב לו הוליא גבוה י"ט או כיסוי כראוי כדי שלא יפול בו אדם בין שיש בו מים או לא וכן כל מבשול שיש בו סכנת נפשות מ"ע להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה בישראל מ"ע ועבר בלא חשש דמים וג"ל דאין מברכין על עשייתן (דלע"ז דהעושה מעקה מנכד החס נהדיח כתיב ועצית מעקה חבל להסיר המכשולות העיקר הוא ששכר בל"ת כדליתא נספרי חין לי חלל גג מניין לרבות ברות ת"ל לא תשים ודלע"ז דהרמב"ם והש"ע כתבו דעובר מ"ע דהשמר נפשו חין מברכין על עשה ו שאינה מיוחדת על זה חלל הוא כללית והמדקדק ברמב"ם וטור ודלע"ז דה"מ סי' תכ"ג יראה להדיח דכן הוא) ושאר דברים האסורים משום סכנה ביארתי בחלק י"ד שער או"ה כלל ס"ח.

(כה) העושה מעקה לגגו של בית דירה מברך אקב"ו לעשות מעקה (כ"כ הרמב"ם) וג"ל אפילו לדין מברכין לעשות מעקה וכן מוכח בר"ן פסחים ובאבודרהם. ודוקא ביתו או אפילו שותפין אבל בית אוצרות (ומה שק' מוזהה עיין סי' ת"ט סימן תכ"ז) ובקר או בית שאין בו ד"א על ד' אמות אינו נקרא בית דירה ואם יש בה כדי לרבע ד' על ד'

דברים האסורים קודם תפלה כלל טו

דין כדלעיל במוזוה וכן בתי כנסיות ובהמ"ד פטורים שאינם עשוי לדירה. גובה המעקה אין פחות מ"ט ותהיה חוקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול.

כלל טז. דברים האסורים משהאיר היום עד שיתפלל (סימן פ"ט).

(א) מצות עשה להתפלל בכל יום כמש"כ ולעבדו בכל לכבבם ואחז"ל איזו עבודה שהיא בלב זו היא תפלה לדעת רמב"ם הוא מדאורייתא ולשאר פוסקים אסמכתא ולכ"ע מזה"ח סגי בפעם אחת ביום ובאיזה נוסח שירצה ובאיזה זמן שירצה ורבנן תקנו מנין התפלות ונוסחתם וזמנם. ומשהאיר היום הוא זמן תפלה שחרית ואפילו אם עדיין נראין כוכבים בריקע מ"מ נקרא יום כדאיתא בירושלמי ריש ברכות ואע"ג דלכתחלה אסור להתפלל תפלה י"ח עד הנץ החמה מ"מ הצריך לילך לדרך והדבר נחוץ או שאין השירא ממתנת לו וכן שאר דוחק ואונס מותר להתפלל משיעלה עמוד השחר ולכן מע"ה אסור להתעסק בצרכיו אם אין השעה נחוץ לכך וכן לילך לדרך אם אין השעה נחוץ ואסור לאכול ואפי' לשחות קאפפע עם צוקר וחלב וסמכו חכמים דבריהם על פסוק לא תאכלו על הדם ר"ל קודם שתתפללו על דמכם ובוהר מחמיר מאד שאסור לאכול אפילו קם בחצי הלילה ומטעם זה החמירו הפוסקים דאפילו התחיל לאכול קודם עלות השחר דצריך להפסיק אע"ג דבכל דברי דרבנן בהתחיל בהיות א"צ להפסיק הכא שאני כיון שסמכוהו על לאו ולא תאכלו הוי כדאורייתא ודוקא כששוחה בדרך גאווה ותאוה אבל מותר לשחות מים וטע וקאפפע בלא צוקר וחלב ואוכלין ומשקין לרפואה וכל מה שהוא רק ליישב דעתו מותר (סימן פ"ט וע"ג נב"ח) ונ"ל דאפשר הצריך לאכול מפני חולשת הלב מותר וכן הקם קודם היום ולבו חלש וצריך לאכול ועי"ז מחבטל מלימודו מותר לאכול.

(ב) אפילו כשצריך לילך לחבירו לאיזה עסק אסור ליתן שלום לחבירו קודם שיתפלל דשמו של הקב"ה שלום ואינו ראוי להזכיר שמו קודם שתתפלל אפילו אם אינו הולך לבית חבירו אבל צפרא דמרא טב בין בלה"ק ובין בל"א מותר אם פגע בו בשוק אבל אם הלך לביתו אף זה אסור (סג).

(ג) אפילו ללמוד אסור אם לא במקום שהשמש קורא לבהכ"נ או שלומד עם אחרים ואם לא ילמדו מקודם לא יהיה להם פנאי אח"כ ובלבד שלא יעבור זמן התפלה אפילו ללמוד עם אחרים (סד) והמבטל תפלה משום לימוד אפילו לומד עם אחרים כל היום כאלו לא למד (יוקת) ונ"ל דאפילו יש לו שיעור קבוע מה שלומד דליכא למיחש שמא ימשך בלימודו אפ"ה אסור (עיין סימן תל"ט והכא כיון שהזמן קצר חזיר טפי) ולכן מי שהוא בדרך או דר בישוב אפילו בקיץ אע"ג שמצוה להתפלל בשעה שהציבור מתפלל מ"מ כיון שאסור ללמוד קודם שיתפלל מוטב שיתפלל תיכף כדי שלא יחבטל מלימודו ובזמן הזה דעובדי דרכים עפ"י רוב אינם לומדים תורה בדרך והיה מהראוי שימתינו עד זמן שהציבור מתפלל מ"מ כיון שנמשך מזה שעובדים זמן ק"ש ולפעמים גם זמן תפלה לכן יזהרו שתיכף בקומם קודם שיעסקו בשום דבר יתפללו ומכ"ש דבקהלות גדולות מתפללים תיכף משהאיר היום וא"כ לעולם הוא בשעה שהציבור מתפלל.

כלל יז. מקומות שראוי להתפלל בהם וקדושת בהכ"נ ובהמ"ד (סימן ל"ג).

(א) המקומות הראוי להתפלל בהם אינן שוין כי אינו דומה מתפלל במקום מקודש למתפלל במקום חול והמקום היותר מקודש בה"ל הוא בית המדרש שלומדן שם כל היום כדכתיב אוהב ה' שערי ציון וכו' ודרשו שערים המצויינים בהלכה מכל משכנות יעקב הם

הפירה
וצריך
שהיה כן
מאחד
הבית
שיתחוב

תעשה
הרחק
טפה
פסולה

דר בו
שלשים
תוך ל'
לעולם
ר"ט.
ואם
לנכרי
ורוצה
שראל

אם יש
נב"י י"ח
הלדני'
זה י"ט
יש בו
ושמור
תשים
ועצית
סימן
מכריכין
תכ"ג
שער

יב"ס
א ביתו
קר או
על ד'

הלכות בהב"נ ובהמ"ד כלל יו

בתי כנסיות אעפ"י שמתפללין בהם ברוב עם והוא הדרת מלך מ"ט יותר הביב לפני הקב"ה מקום שלומדים בו תורה כי אין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה ומכ"ש במקום שהוא לומד בקביעות אפילו לא ייחד אותו לבהמ"ד מצוה להתפלל בו אפילו רק בעשרה משילך למקום אחר להתפלל ברוב עם (סימן ל'). המקום השני הוא בהב"נ שמתפללין בו חמיד וראוי לבחור להתפלל בבהמ"ד ובהב"נ שמתפללין בו יותר רוב עם ואם יש ב' בהב"נ ילך למקום שהוא יותר רחוק האו יש שבר פסיעות (סג). המקום הג' מהמות אונם או הולי קצת ושאר מניעות שאינו יכול להתפלל בבהמ"ד ובהב"נ מתפלל במקום שהוקבע למנין קבוע אע"ג שלא יחדוהו לבהב"נ. המקום הד' שמתפלל בביתו לפרקים בעשרה. המקום הה' שא"א לו להתפלל בעשרה או שהוא בדרך עכ"פ יתפלל בבית שיש בו חלונות אבל אסור להתפלל בשדה אם לא כשהוא בדרך ומכל מקום בשעת הדיק יהדר להתפלל בין אילנות (סד) (וכו' מתוכן ק' תוספות ויחזק דכתיב לשון גדה והמפרשים כתבו דר"ל לאילנות שגדה ומתי לי שולחתי כן נב"ה. וכו' דהא דדרשו אין יצאה חלה תפלה יצאה להם מולא כתיב וי"ל יחזק לגדה דמתי כ"ו חס לאילנות או לא ולכן דרשו ג"כ לשון תפלה וכו' נגד ד' ס' משמע לאילנות לא מהני ולכן אין לסווד ע"ז חס"כ שאין לו נוקם אחר).

(ב) לא יתפלל אחורי בהב"נ אם אינו מחזיר פניו לבהב"נ ואחורי ב"ה הוא לצד מערב (דהיינו כלל שכנגד חזן הקודש) שאם אינו מחזיר פניו לבהב"נ הקהל משתחוים למזרח והוא למערב ונמצא עיקר הקפידה שישתחוה לצד שהצבור משתחוים וא"כ אם עומד במזרח אדרבה לא יחזיר פניו לבהב"נ. וי"א דעיקר הקפידה שיהזיר פניו לבהב"נ ואע"ג שאינו משתחוה לרוח שהקהל משתחוים. ולכן ראוי להחמיר בדברי שניהן שלא יתפלל אלא במערב ויחזיר פניו לבהב"נ וגם כשמתפלל בשאר צדדים חוץ לבהב"נ יש להחמיר שיהזיר פניו לבהב"נ ואעפ"י שאינו מתפלל לרוח שהצבור מתפללים מ"מ כיון שאינו מתפלל להיפך לוח לן בה. וכו' כשעומד בחצר בהב"נ דניכר לכל אבל אם מתפלל בביתו הסמוך לבהב"נ ופניו כנגד א"י כראוי ואחוריו לכותל ביתו שהוא כותל בהב"נ מותר שאינו ניכר שמתחזיר פניו מבהב"נ (סז).

(ג) אסור לעבור חוץ לבהב"נ בצד שהפתח פתוח בו בשעה שהצבור מתפללים מפני שנראה ככופר כיון שאינו נכנס להתפלל ואם נושא משה או שלבוש חפלין או שיש בהב"נ אחר בעיר או שיש לבהב"נ זה פתח אחר או שרוב מותר (סז).

(ד) מי שיש לו בהמ"ד או בהב"נ בעירו ומתפלל בביתו בלא שום סבה נקרא שכן רע כי כן דרך שכינים רעים שאין אחר הולך לבית חברו (סז). ומצוה לרוץ כשהולך לבהב"נ או לשאר מצוה אבל בבהב"נ אסור לרוץ אלא ילך באימה (סז).

(ה) אף שמצוה גדולה להתפלל בבהב"נ אם יהיה נכשל שם ע"י חברים רעים בדברים בטלים וליצנות וכיוצא בו (אשר מאלו הפלג הוזהר הק' בענין הזה ח"ל פ' תחומה חוץ לחיטוי בני כנישתא וילין דחול ווי ליה דחזי פרוזא ווי ליה דגרע תביעושתא ווי ליה דלית ליה חולקא באלהא דישראל דחזי דהא לית אלהא ולא אשתכח מתון גלית ליה חולקא ניה ולא דחיל מיניה וזכיה קלנא נתקונא עלאה דלעילא עכ"ל) או שלא יוכל לשמוע שם קריאת ס"ה והפלת הש"ץ מוטב שיחפול בביתו בעשרה.

(ו) קדושת בהב"נ ובהמ"ד גדולה מאוד ומוזהרים עליהם לרא ממי ששוכן בהם כדכתיב וממקדשי תיראו ולא בית המקדש בלבד אלא כל מקום המקודש ובהב"נ ובהמ"ד נקראים מקדש מעט כדכתיב ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ובהמ"ד. וכתבו

הלכות בהכ"נ ובהמ"ד כלל יז

הפוסקים דמצוה זו לירא מן המקדש נהגו בבהכ"נ ובהמ"ד מדאורייתא (עיין ס' יראים סימן ע"ד) ולכן אסור לדבר בהם דברים בטילים ואין מחשבין חשבונות אלא של מצוה כגון קופת של צדקה וכדומה ומכ"ש שאסור שם בשחוק וקלות ראש ועליהם נאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי ומראה בעצמו שאין לו חלק באלהי ישראל ובוזר מפליג מאוד בעונשם רחמנא ליצילן וז"ש בוזר כאלו אין לו אלוה.

(י) נוהגים בהם כבוד לכבודן ולרכבן ומדליקין בהם נרות לכבוד (סימן קכ"א).
(ח) אפילו אם נהגו עדיין בקדושתן שנאמר והשימותי את מקדשיכם ולא כתיב בהיפך זאת מקדשיכם אשימם להראות אף כשהן שוממין מ"מ הם בקדושתן ולכן צריך לנהוג בהם כבוד חוץ מכיבוד וריבוץ ואם עלו בהם עשבים חולשים אותן ומניחים במקומן כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם ואם כנאוהו במקום אחר וא"צ עוד למקום זה כ"ז שלא מכרוהו כדן יעשו גדר סביבו שלא יבואו לזלזל שם (ע"ז).
(ט) אפילו בעליה שעל גבי בהכ"נ אסור להשתמש תשמיש של גנאי ובשאר תשמישים מסתפקים הפוסקים ואם בנו מתחלה בית דירה ע"ג בהכ"נ נמצא שלא נתקדש כלל מעולם לעליית בהכ"נ מותר להשתמש שם ובלבד שלא ישחמש בו תשמיש מגונה מאד כמינוף וכיוצא בו וגם בזה שומר נפשו ירחק מזה (והט"ז ע"ז כתב שבענין ע"ז הכנה) ואפילו לבהכ"נ בישבו מהני תנאי אם התנו מתחלה הבנין להשתמש בו. ומ"מ לתשמיש של קלות ראש כגון לאכילה ושתייה וכיוצא בו לא מהני תנאי (ע"ז).

(י) אסור לסתור דבר מבהכ"נ דכתיב ונתתם את מוכחתם וכו' לא תעשון כן לה' אלהיכם וא"כ עושה ע"מ לחקן ולבנות ודוקא במה שהוא מחובר שייך נתיצה ואפי' לעשות גומא בכותל לסמוך בו הטטענדער אע"ג דאינו דרך נתיצה אין נכון. ועיין בחיבורי ח"א כלל פ"ז סימן ט"ו (קכ"ג).

(יא) אין סותרין בהכ"נ אפילו לבנות אחרת בעצים ואבנים שלה שמא יארע להם אונס אלא בונים תחלה החדשה ואח"כ סותרין הישנה וה"ה אם צריכים לסתור כותל אחד דינו הכי ודוקא שהיא חוקה עדיין אבל אם חרבו יסודותיה או נטו כותליה ליפול סותרים אותה מיד ומתחילין לבנות אותה כמורה ביום ובלילה שלא תרחק השעה ותשאר חרב (ואם יש להם נהכ"נ קטע עיין סימן קכ"ג עה"פ אומר וט"ז עתיר וכ"כ ח"ר) ואם גזר השלטון שלא להתפלל בבהכ"נ זו או שדרו חוץ לעיר ונתיישבו בתוך העיר ונשאר הבהכ"נ שממה מותר לסתרה או למכרה וליקח בדמיה אחרת וכן אם אין תקנה שוב לבנות בהכ"נ על אותו מקום מפני נכרים ויש לחוש שיבנו שם בית ע"א דמותר למכרו דודאי ניתא לכ"ע ולרוחא דמלחא ישאירו מקום עזרת ישראל (כ"ל נ"ח וכ"כ ח"ר שכן הוא נמשנת וזה"ש) פנו ויעשוהו גן ירק שאינו מכוער כ"כ (סימן קכ"ג).

(יב) אסור לבנות לבהכ"נ ובהמ"ד כ"א לצורך תפלה או ת"ת ואם היה צריך לקרות את חבירו מבהכ"נ יכנס ויקרא שם איזה פסוקים או איזה תפלה או משנה ואח"כ יקראוהו או ישהה שם מעט כי גם הישיבה בהם מצוה וכ"ש דאסור לבנות בו לקצר דרכו כגון שהיה לבהכ"נ ב' פתחים. ואם לא נכנס בו תפלה לקצר דרכו מותר ואם יכנס בו להתפלל מצוה שיצא דרך פתח האחרת (קכ"א).

(יג) מותר לרוק בהם אך ישפושף תיכף ברגלו וקודם שיכנס יקנה הטיט מעל רגליו ומותר לבנות בו בטקלו וחרמילו (ע"ז).
(יד) אסור לאכול ולשתות ולישן בבהכ"נ אפילו שינת עראי ולצורך בהכ"נ כגון כליל יוה"כ או למצוה אחרת מותר לישן גם לאכול שם ובבהמ"ד אותן אנשים הלומדים

כי לפני
ומכ"ש
פילו רק
בהכ"נ
גם ואם
ום הג'
מתפלל
ל בכיתו
יתפלל
מקום
ע"ז לשח
דכו חן
לח ולכן
ל"ח ח"כ
א לצד
למזרח
עומד
ואע"ג
יתפלל
החמיר
מתפלל
הסמוך
בו נכר
זפלים
ילין או
נקרא
לרוץ
רעים
תחשה
חי ליה
קח ניה
קריאת
ק בהם
בהמ"ד
וכתבו

הלכות בהכ"ג ובהמ"ד כלל יז

שם בקביעות מותרים לאכול ולשחות ולישן אפילו שינת קבע שלא יחבטלו מלימודם אבל
שאר צרכיו אסור ואפילו ליכנס בהם מפני הגשמים אסור ומי שאינו לומד שם בקביעות
אסור אפילו באכילה (סז).

(טו) אין לנשק בניו הקטנים בהם שאינו ראוי להראות אהבת אהרת זולת
אהבת המקום (ל"ח).

(טז) כופין בני העיר זה את זה לבנות בהכ"ג. ומדינא צריך לבנות אותה בגובה של
עיר ולהגביה אותה עד שתהיה גבוה מכל בתי העיר שמשתמשים בהם (לאספיקי בירגיות
ומגדלים וגגות שאין משתמשים) שנאמר לרומם את בית אלהינו ולפיכך מי שהגביה ביתו יותר
מבהכ"ג כופין אותו להשפילו אך עכשיו שאימת מלכות עלינו ויש בלא"ה בתי נכרים
שבעיר שגבוהים יותר מבהכ"ג לכן אין משגיחין אפילו כשכית ישראל גבוה יותר (סי' ק"ז).
(יז) צריך לפתוח חלונות של בהכ"ג כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו וטוב שהיו
י"ב חלונות (סימן ל"ו) והבונה כנגד חלון בהכ"ג שכבר החזיקו בו הקהל בחלונות אין
מספיק לו בהרחקת ד' אמות לפי שהוא צריך אור גדול (ועיין נמ"א ס"ק ד' וענין
מיתת חלונות לחכ"ג סימן ק"ז).

(יח) אין פותחין פתח בהכ"ג אלא נגד הצד שמתפללין בו באותה העיר כגון
במדינות אלו שאנו מתפללין ומשתחוים כנגד מזרח (דהיינו מפני שאנו יושנים כלל מערבי
על ח"ה) ואו יהיה הפתח במערב כדי שישתחוהו מן הפתח נגד ארון הקדש ואפילו אם
היה הפתח מצד א' וחרכה הבהכ"ג ורצו קצת מנהיגים לעשות הפתח כדינה אין האחרים
יכולים למחות אפילו הם הרוב ואעפ"י שמשנים סדר הישיבה יקוב הרץ ביניהם ועושין
בימה באמצע שעמוד עליה הקורא בתורה כדי שישמעו כלם וכשמתפללי הש"ץ יהיה
פניו כלפי הקדש (סז).

(יט) עכשיו שקונים המקומות בבהכ"ג אין סדר לישיבה והאחרונים כתבו שאין
לעשות מקומות בין הבימה לבין אה"ק בענין שתהיה הישיבה אחוריו להיכל. משמע אבל
אם סדר הישיבה פניהם למזרח שרי וכן נוהגין ולא חיישינן למעם שהמסבך בס"ח
ומשתחוה נראה כמשתחוה לאדם שעומד שם שאין כוונתו בהשתחוואה זו רק לכבוד
התורה (סז).

(כ) מותר לעשות מבהכ"ג בית המדרש אפילו אין מתפללין שם רבים כמו עכשיו
אבל לא מבהמ"ד בהכ"ג רק יחיד בכיתו שיתפלל שם בעשרה (ע' נמ"א סי' קנ"ג ס"ק ח').
(כא) אסור למכור דבר שבקדושה להוריד אותו מקדושתו אלא דוקא להעלותו
לקדושה דקיי"ל מעלין בקודש ולא מורדין (עיין כלל ס"ח). ולפיכך אם מכרו כ"ה יכולים
ליקח בדמיו חיבה דהיינו אה"ק. מכרו חיבה יכולים ליקח בדמיו מטפחת של ס"ח.
מטפחת לוקחין נביאים וכתובים. מכרו ספרים לוקחין ס"ח. אבל איפכא להורידו מקדושתו
אסור ואפילו קנו במקצת דמים דבר שקדושתו חמורה אין יכולין לשנות המותר לקדושה
קלה ואמנם לקנות קדושה כיוצא בו בס"ח אסור לכ"ע למכור ישנה ולקנות חדשה ובשאר
ספרים נוהגים עכשיו היתר וצ"ל דמתחלה שקנה הספר דעתו לכך שבאם שיודמן לו יותר
יפה ימכור זה ליקח היפה אע"ג שלא התנה בפירושו ובבהכ"ג לכתחלה לא ימכרו לבנות
אחרת יפה הימנה ויש מחזיקין בבהכ"ג (סז).

(כב) גבו מעות לבנין בהכ"ג או לבהמ"ד או לקנות חיבה או מטפחת ורצו לשנותן
אין משנין אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה משום דכני העיר לא נתנו המעות אלא
אדעתא לעשות דבר זה ואסור לשנותן שלא מדעתן ומ"מ ז' טובי העיר במעמד אנשי

העיר שרי לשנות המעות שהרי נתנו על דעתם. ואם עשו הדבר שגבו אותם בשבילם משני המותר לכל מה שירצו אפילו לדבר הרשות כיון שנעשה בדעת אנשי העיר. ואם כשגבו המעות התנו לעשות הפצם ממוחר הדמים אפילו קנו ומכרו וחזרו וקנו קדושה במקצת הדמים מותר להוריד המותר אבל אם לא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידן. ואם קנו במקצת דמים אלו שגבו עצים ואבנים חלה קדושת הדמים על העצים והאבנים ואסור לשנותן רק לקדושה חמורה (סז).

(כג) ואם הביאו עצים ואבנים לצורך בנין בהכ"נ אם באו ליד גבאי אסור לשנותן אעפ"י שינתו אחרים תחתיהם רק לקדושה חמורה כי אם עפ"י ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וקודם שבאו ליד גבאי מותר לשנותן דהיינו ללוותן ולתת אחרים תחתיהם אבל מ"מ לא יוכל לחזור בהם (סעיף ה' וע"ש נט"ז).

(כד) מוכרים בהכ"נ וכן שאר דברים שבקדושה ואפילו ס"ח להספקת תלמידים או להשיא יתום ואפילו יחומה אע"ג דאינה מצווה על פור"מ משום לשבת יצרה שייך ג"כ באשה (מ"ח סק"ט).

(כה) הא דבהכ"נ נמכר הג"מ של כפרים שאין באים שם אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים ואפילו בנו אותה משל אחרים דמסתמא נתנו להם שיעשו בהמעות מה שירצו אבל של כרכים שבאים שם ממקומות אחרים אפילו בנו אותה משלהם אינו נמכר דמסתמא בנוהו אדעתא דכ"ע וזכו כל העולם ואם ידוע שלא עשו אלא למעט עם כגון הבהכ"נ שעושין להם חברות החייטים וכדומה יכולין למכור אפילו בכרך ואם נתנוהו משלהם וחלו בדעת היחיד שהוא המתעסק ומצוה בבנינים אז יכול היחיד למכור ובלבד שיהיה זה במעמד אנשי העיר אבל א"צ הסכמת זטה"ע וגם לא מצוי איניש דעלמא לעכב. אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שתלו הם בדעת היחיד דשמא יש א' בסוף העולם שאין דעתו נוחה בזה אא"כ הוא רבן של כל ישראל כמר בר רב אשי דמסתמא כל ישראל הקרובים והרחוקים סומכים עליו (מ"ח סז ונס"ק ל"ז כ' גס מ"ג דהאיכא שפעמידים עליהם ראשי מנהיגים והכל נעשה על פיהם אף על כרכים יכולין זטה"ע למכור כשנאווה ושלם).

(כו) הא דכ"ה של כפרים נמכר דוקא אם נמכר בהסכמת זטה"ע והיה במעמד אנשי העיר רצה לומר שמתכו זטה"ע בפרסום אע"ג ששחקו ולא אמרו בפירוש הן או שקיבלו עליהם בני העיר בפירוש במכר זה כל מה שיעשה היחיד יהיה עשוי או רשאים להוציא המעות לכל מה שירצו אבל מכרו זטה"ע שלא במעמד אנשי העיר אני המעות נשארו בקדושתן ואסור לשנותן לקדושה קלה. וה"ה לכל דברו קדושה כגון כל כלי בהכ"נ וספסלים ויריעות דמולתו בחר בהכ"נ גרירי ולכן אם מכרו זטה"ע במעמד א"ה בכפרים מותר להשחמש במעות לכל מה שירצו (סעיף ז') וכשרוצין בני הכפר למכור בהכ"נ ע"פ זטה"ע בלא מא"ה יכולין למכור ממכר עולם והלוקח יעשה בו מה שירצה חוץ ממרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובית הכסא ובגמ' חשיב בית המים ר"ל לכיבוס ואם מכרוהו זטה"ע במא"ה יעשה הלוקח אפילו ד' דברים אלו דפקע קדושה מיניה לגמרי (סעיף ט') ודוקא בהכ"נ ותשמישיו אבל תשמישי קדושה המבוארים לקמן בסיומן מ"ט דכל אלו נקראים תשמישי קדושה אפילו אם מכרו זטה"ע במא"ה בכפרים בקדושתיהו קיימי ואסור להורידן מקדושתן (סז).

(כז) בנו בית סתם אפילו ממעות בהכ"נ מ"מ אין לו קדושת בהכ"נ לכל מילי וכן אפילו בנאוהו לשם בהכ"נ אינו קדוש עד שיתפללו בו אפילו אורחים דהומנה לאו מילתא

יודם אבל
בקביעות

רת זולת

נגובה של
ז' זירכות
ביתו יותר
ז' נכרים
סי' ק"ז).
זב שיהיו
ונות אין
ד' יוענין

עיר כגון
ד מערכי
פילו אם
האחרים
ע ועושין
י' יהיה

בו שאין
מע אבל
ד בס"ח
ק לכבוד

ז עכשיו
ז' ק ח').
הזעלותו
ז' יכולים
ל ס"ח.
קדושתן
לקדושה
ובשאר
לו יותר
ז לבנות

לשנותן
ח אלא
אנשי

הלכות בהכ"נ ובהמ"ד כלל ח

היא אבל מ"מ חייבים לקיים נדרם ולעשותו בהכ"נ ואם לפי שעה הקדישו יקיימו הכל כפי מה שאמרו וכן יחיד שבנה בהכ"נ לא יכול לחזור בו. אבל אם עשה מטפחות לס"ת שלו שיש לו בכחו ואין קוראין בו ברכים כל שלא נשתמש בו לס"ת יכול לחזור בו (ס"ק כ"ח) אבל א"ר ב' דגם כזה אין יכול לחזור אבל השוכרים בית ומתפללים בו אין לו דין בהכ"נ ויכול להיות בית דירה למעלה ובלבד שינהגו בבתיים בנקיות (סימן קכ"ד וכו').

(כח) יחיד בשלו כגון שנתן ס"ת לב"ה לקרות בו י"א דמותר למכרו ולעשות בדמיו מה שירצה. וי"א דבין ס"ת ובין שאר ספרים אסור למסכן אפילו עפ"י זטה"ע במעמד אנשי העיר ואין לו למכור רק ללמוד תורה שיחפרנס בדמיו או לישא אשה אבל אם מתחלה קנה כדי למכרה ומכ"ש אם קנה בחוב מותר למכרה ומ"מ נוהגים עכשיו למכור אפילו ס"ת שנתנו לב"ה לקרות בו ומשתמשין בדמיו והוי כאלו התנה בתחלה שלא תחול עליו קדושת רבים (סעיף י').

(כט) הא השרי למכור ב"ה דוקא כשיש להם ב"ה אחרת (זהונו להמ"ח לעיל סימן י"ח דאסור למכור כשיש להם ב' ב"ה ויירי שגנאו עכשו אחרת ולהט"ו וז"ל דמותרין מיירי סכח שי' להם ב' ב"ה נעיר וזו מותרים למכור ח) אבל אם אין להם רק ב"ה זו אסור למכרה אפילו אדעתא לבנות אחרת דהא אפילו לסותרה אסור עד שיכנו אחרת אא"כ חזו ביה תוהא כדלעיל סימן י"א אבל של ברכים אפילו בנאו אחרת אסורים למכור הראשונה דאין בידן להפקיע קדושתה אבל לסותרה שרי דהא אעפ"כ הקרקע והלבנים והסיד נשארו בקדושתם ואסור למכרם ויש מתירין למכור האבנים וכשבנו אחרת טובה מותר לסתור הראשונה ומותר להשתמש בעצים ואבנים של הראשונה (עיין מ"ג סל"ג וז"ל).

(ל) באהרא דלא שכיחי רבים דאחו מעלמא אע"ג דשכיחי רבים עוברים ושבים לפרקים כיון דלא קביעי בעיר אלא עוברים ושבים דרך עראי נקרא כפר אבל מקום דשכיחי רבים מעלמא שבאים להתפלל שם כגון מקום שסותרים מתקבצין שם תדיר לסחורה או במקום שיש שם חכם גדול שמתקבצים שם רבים הצריכים לתורתו ולדון לפניו מקרי כרך דמסתמא אדעתא דכל העולם בנאוהו אבל אם ברור לן דלא בנאו אלא אדעתא דבני העיר לבדו וגם לא סיעו להם אחרים מקרי כפר (מ"ג מ"א ס"ק י"א ועיין לעיל סימן כ"ה).

(לא) כל דבר שבקדושה שמוחר לשנות נמכר בלא הכרזה שהרי מותר ליתן אף במתנה ואין בו אונאה אבל דבר שאסור לשנותו כגון א' שצויה שבית זה יהיה לעניים שיאכלו הפירות וא"כ אין הציבור יכולין ליתן במתנה לאחר א"כ ה"ה דאין מוכרין בלא הכרזה (ס"ק כ').

(לב) יחיד שבנה בה"נ ונתנה לקהל דינה כבה"נ של קהל אבל אם שיר לעצמו בה שום כח אין לה מכר כ"א עפ"י קהל תל פיו או עפ"י יורשיו (סעיף ז').

(לג) אין דבר שבקדושה יוצא לחולין אפילו במקום שמוחר למכור אלא כשיש דבר אחר שהחול הקדושה עליו ולפיכך בה"נ או לבנים תעצום מבח"נ ישן שסתרו יכולין ליתנה במתנה דהיינו עפ"י זטה"ה כמא"ה דאי לאו דהיה להם הנאה מהם לא היו נותנים לו במתנה נמצא דהוי כמכר והקדושה חלה על המעות לפי שעה ואח"כ מותרים להוציא המעות לכל מה שירצו אבל לעיר רהוקה שלא יהיה להם מהם שום הנאה אפילו עושים בדרך ערמה שהם נותנים להם ב"ה והם נותנים להם מעות במתנה אסור וכן יכולים להתליפם באחרים והם יוצאים לחולין אבל אסור למשכנן או לחשבון או להשאיל אפילו ע"י זטה"ה שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתו עליו ודוקא בדרך שמורידן מקדושתן אבל

הלכות בהכ"נ ובהמ"ד כלל יז

מוחר להשאיל אפילו ס"ח לקרוח בה אפילו משל רבים ליחיד ואפילו אם המיעוט מוחק
אינן יכולים לעכב (סעיף י"ח).

(לד) אם בנו ב"ה חדשה וסתרו הישנה עפ"י זט"ה במא"ה פקעה הקדושה מהישנה
והלה על החדשה ורשאים לשנות הישנה לכל מה שירצו דלא גרע ממתנה אבל בלא"ה
אין כח אפילו לזט"ה במא"ה לעשות בו דבר חול שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתה
עלה (ט"ז ס"ק כ"ז).

(לה) מי שיש לו חנאי עם הקהל שלא יוכל לבנות בה"נ כ"א הוא זרעו אינו יכול
למכור זכותו לאחר. ודוקא שלא קנה זכות זה במעות אלא שהקהל כיבדו אותו משום
כבודו אבל אם קנה הזכות במעות קנאו לכל זכות שבו ובלבד שלא ימכור אלא למי
שהגון כמוהו (ט"ז ס"ק י"ח).

(לו) גבו מעות לבנין ב"ה ובא להם דבר מצוה מוציאין בה המעות עפ"י זט"ה
במא"ה. קנו אבנים ועצים לא ימכרום לדבר מצוה אע"ג דמדינא שרי לא נכון לעשות
כן אבל לפדיון שבויים אעפ"י שכבר התקינו הכל ונתקטו לבנין ב"ה מוכרים הכל ואם כבר
התחילו לבנות אעפ"י שמן הדין מותר מ"מ לא נכון למכור אלא יגבו לפדיון מן הצבור.
(לז) המתנדב קרקע לבנות עליה ב"ה ולא הניחו נכרים ורוצים הקהל לבנות בית
לת"ח והנודר אמר שלא נדר על דעת זה אם אין הנודר דר באותו עיר יכולין לשנות
אפילו לדבר רשות שהרי נתן על דעת בני העיר ואם דר באותו עיר יכול לעכב דעכ"פ
אדעתא דידיה נמי נתן ומ"מ זט"ה יכולים לשנות (סעיף י"ד).

(לח) מי שהשאיל ביתו לב"ה ויש לו מריבה עם א' מהקהל אינו יכול לאסרה עליו
אא"כ יאסרנה על כל הקהל ודוקא שהשאיל תחלה סתם אבל אם התנה מתחלה שכל
זמן שירצה למחות יכול למחות או שלא השאיל להם בפירוש רק שהניחם לכנס לביתו
הרשות בידו לעשות כמו שרצה. ועוד תיקנו הגאונים שאין אדם יכול לאסור הלקו
מכ"ה ולא מספרים ואם אסר אינו כלום (סעיף ט"ו ט"ז).

(לט) כל מצוה שהחזיק בה איזה יחיד ברצון הקהל אין ליתן המצוה לאחר אפילו
יש קצת טעם ולפיכך מי שהיה בביתו ב"ה ימים רבים אין הציבור רשאים לשנותו מפני
החשד שיאמרו שאין ב"ב מהונגין ועוד שאין רוצה לילך למרחוק לבהכ"נ אף שיש שבר
פסיעות. ומיהו אם רוצים מקצתם להתפלל במקום אחר י"א דרשאין כיון שעכ"פ נשאר
קצת גם בביתו. וכן בכבוד ומינוי הבא מומן לזמן אינן יכולין לשנות (סעיף י"ז). אבל
אנשים שהחזיקו לקבור מתים אינם יכולים למחות באהרם שבעשיית המצוה כ"א רוצה
לזכות. ואם יש חבורות כמו שיש בקהלות חברה קדישא ג"ח יכולים בני החבורה למחות
עד שיתן להם כמנהגם (ס"ק י"ח). ואדם שהחזיק במצוה כגון גלילה וכיצא בו ואירע
אונס או עוני ונתנו הקהל לאחר ואח"כ העשיר ורוצה שיחזירו לו המצוה אם בשעה שנתנו
הקהל לשני היה סיפוק ביד הראשון לתת מה שהיה נותן בכל שנה ולא הפיץ בה ונתרצה עם
הקהל לתת לאחר איכר זכותו אבל אם כשנתנו לשני לא היה ביד הראשון סיפוק לתת
מה שהיה נותן ועכשיו רוצה ליתן כמה שנתן חוזר למצותו ואין לשנותו אפילו מע"ה לת"ח
אם לא שיש טענה למעורער וה"ה לפרנס שעבר מחמת אונס ואם עבר משררתו מחמת
עבירה אפילו בשוגג אינו חוזר לשררתו (ס"ט סיון קכ"ג).

(מ) אע"ג דמדינא כלי כסף שנהגו להביאם חמיד לב"ה בתנים אינם יכולים
להוציאם לחולין כבר נחפשת המנהג שנשארים ברשות בעליהם דהוי כאלו התנו עליו
מתחלה ברלעיל (סעיף י"ח).

הכל כפי
ס"ח שלו
ס"ק כ"ח
יין בהכ"נ

זוה בדמיו
במעמד
אבל אם
זו למכור
לא תחול

עיל סימן
יירי סכח
למכרה
חזו ביה
זראשונה
ד נשאר
ד לסתור

ם ושבים
כל מקום
ום תריר
תו ולדון
לא כנאו
ס"ק י"ז

ליתן אף
ה לעניים
רין בלא

לעצמו

א כשיש
גרו יכולין
ז נותנים
להוציא
זו עושים
ן יכולים
לן אפילו
נתן אבל

(מא) ישוב שלא היה להם ס"ח וקראו בס"ח של יחיד ואח"כ קנאו הציבור ס"ח וטען היחיד שכבר החזיק היו חזקה שאין עמו טענה (ומצד הכל חס כל מחמת טענה טענת טענה) ומ"מ אין למעט כבוד ס"ח דיהיד אלא יקראו בכל שבת בס"ח א' (סעיף ק"ט מ"ה).
 (מב) מצא דבר שאין לו סימן בחצר ב"ה זכה בו ולא אמרינן דחצר ב"ה קונה להקדש דחצר קונה מטעם יד ואין יד להקדש (מ"א ק"ד סעיף כ"ג).
 (מג) העושה היכל וכיוצא בבהב"נ ורוצה לכתוב שמו עליו אין הציבור יכולין לעכב עליו.

(מד) אחד בנה ב"ה ורצו הקהל לשתף עמו במעות ולא רצה כדי שיהיה לו ולרעו שם עולם ה"ו שיכלה ורעו (סז).

(מה) המעכב לבנות בהב"נ אפילו יש בהב"נ אחרת בעיר מונע רבים מלעשות מצוה ומ"מ אם הב"ה מכילה אותם אסורים לפרוש. והקהל יכולים לגזור שלא יתפללו חוץ לבהב"נ (סז נ"ח).

(מו) בתים וחצרות שמתקבצים בהם להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה. ועורות וחצרות שלנו שמא כיון שמתפללין תדיר בהם כל זמן שהם נרחקים נעשו קודש. אבל גן ופרדס ואצטבא שסביבה אעפ"י שפתוח לב"ה אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא להשתמש בהן (סימן ק"ד).

(מז) ארון הקודש לא נקרא אלא אם הוא כארגו אבל ארון הבנוי בחומה של בנין או של עץ אין לו דין אה"ק וכ"ש אם הספרים מתקלקלים בהם דמוחר ליטול ויש לו רק קדושת בהב"נ.

(מח) השמישי קדושה כגון תיק של ספרים ומוזות ורצועות תפילין וארגו שנותנין בו ס"ח או חומש וכסא שנותנין עליו ס"ח דלפעמים נותנין עליו ס"ח בלא מטפתח (דל"כ יש לו רק דין נהכ"כ) ויולין שחולין לפני ההיכל (היינו למכה התלמוד שהיו לפעמים כופלין אותו ומכחין ס"ח עליו נקניטות) יש בהן קדושה וצריך לגונן אבל האידנא דלא נרגו הכי הפרוכת לא היו חשמיש קדושה אלא חשמיש דחשמיש ויש לו קדושת בהב"נ וכן הכלונסים שבו תולין הפרוכת. ומותר לעשות מפרוכת מכסה שעל השלחן. ודוקא הדבר שמנחין בהן דבר הקדושה בעצמו לפעמים או שנעשה לכבוד ומונח על הדבר קדושה כגון המכסה שעל הקרשים של ספרים אבל אותו מכסה שהוא לשמור אותו מכסה שעל הקרשים לא היו רק חשמיש דחשמיש (סז).

(מט) היכה שמנחין הס"ח עליו תמיד אין עושין ממנו כסא לס"ח להניח עליו לפרקים דהוי הורדה אבל עושין מתיבה גדולה קטנה ומכסה גדול כסא קטן אבל אסור לעשות ממנו שרפרף (ר"ל כסא קטן) לכסא וכן מותר לעשות מוילן גדול וילון קטן או לעשות ממנו כיס לספר תורה אבל אסור לעשות ממנו כיס לחומש וכ"ש שאסור לכרוך מפה של ס"ח בספר הפטורות או בנביאים. ומכסה שפורשן על שלחן אסור לעשות ממנו לפרוש על העמוד שלפני החון (סז).

(נ) הארון וכל מה שעושים בב"ה מועיל בו תנאי להשתמש בו אפילו חשמיש של חול ונהגו ליהנות אפילו במטפחות ומעילים של ס"ח לשאר הנאות דלכ ב"ד מתנה עליהם ואפילו לא התנו היו כאלו התנו. ומ"מ ראוי לכל אדם כשמתנדב איזו דבר או הגזברים כשקונין להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם אפילו דבר של חול (סז).

(נא) המעילים והמטפחות שעל ס"ח שבבהב"נ שנתנו לקהל מותר להשתמש בכל ספר וספר אבל יחיד שיש לו ס"ח בכיתו כיון שנעשה ע"ד אותו ספר ונשתמש בו

הלכות בהב"נ ובהמ"ד כלל יז

אותו ספר י"א דאסור להניחו על ס"ח אחר ועכשיו נוהגין היתר בזה - דלב ב"ד מתנה עליהם (סז).

(נב) נרות של שעה מבית-עכו"ם אסור להדליק בב"ה ונ"ל ה"ה מן השעוה הנוטף מהם דעדיין הוזהרה עליו (עיין סימן י"א נמ"א ס"ק י"ג ונ"ז סימן תרע"ג סק"י) ומומר לעכו"ם או לחלל שבתות שנתן נר או שעה לב"ה אסור להדליקו דדמי לקרבן אבל אם נתן מעות לכתוב ס"ח בשמו מותר (ועיין בחכמת אדם סוף כלל קמ"ו). ונרות של ב"ה אע"ג דמדינא אין משתמשין לאלו לדבר חול כ"א ללמוד ולקרוא לאורו ומכש"כ דאסור להדליק ממנו נר של חול כבר נהגו להקל לצורך גדול דהוי כלב ב"ד מתנה עליו. ודוקא בנרות שנדרו היחידים אבל מה שלוקחין הנבאים נוהגים ליקח כ"א ממנו לביתו כמוצאי שבת ומשתמש בו תשמיש חול דהוי כלב ב"ד מתנה עליו (סע"ף י"ג י"ד).

(נג) עיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת בימים נוראים כופין אותו לישאר או לשכור אחר במקומו ואם הם י"א ורוצים לצאת שנים ישכרו שניהם אחד בשותפות במקומם ושניהם יפרעו כשזה ואפילו אם אחד עני ואחד עשיר מ"מ יפרעו כשזה שהרי כל אחד מהוייב להעמיד איש במקומו. ושכר החזן על היוצאים כעל הנשארים. ואין חילוק בין אם רוצה לילך זמן ארוך קודם יו"ט או לא כל שלא יחזור כיום טוב. ואם דרים בישוב רק ח' או שוכרין שנים ופורעין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות כי העניים יכולים ללכת למקום אחר והעשירים אינם יכולים להניח ביתם ורכושם. ואם אחד אנוס ממש שאינו רשאי לבוא במדינה פטור אבל אם הוא אנוס מחמת חובת ממון או פשיעה שלא יוכל לבוא צריך ליתן (סימן כ"ה).

(נד) אין כופין לשכור להשלים מנין כי אם בימים נוראים וכגון שאין הסירים כ"א א' או שנים אא"כ מנהג קבוע ומפורסם בעיר לכף לשכור אפילו בחסרון ג' או ד' (סז). (נה) אפילו אין דרים בעיר רק ג' או ד' בעלי בתים ויש להם משרתים ומלמדים למלאות המנין כופין זה את זה לשכור חזן (סז).

(נו) הדרים סביבות הישוב והגילים לבוא לישוב אין צריכין ליתן כלום שאם ירצו ישבו במקומם או ילכו למקום אחר (סז).

(נז) במקום שאין מנין תמיד בבב"נ כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד מנין לב"ה שלא יתבטל התמיד (סז) ואפילו ללומדים ועי"ז יתבטלו מלימודם כופין דומן תורה לחוד (א"ה נ"ט דרי"ט סז).

כלל יח. סדר התפלה מב"ש עד לאחר ישתבח (סימן כ"ח).

(א) תקנו אנשי כנה"ג שקודם התפלה יאמרו שירות ותשבחות להקב"ה ונקראים פסוקי דזמרה ותקנו ברכה לפניהם והוא ב"ש וברכה לאחריהם והוא ישתבח (סימן כ"ז) ולכן אחר שנתעטף בטלית ותפילין וברך כל הסדר יאמר ברוך שאמר בעמידה ומלה במלה והוא שבת גדול מאוד ויאמר כל פסוקי דזמרה בנחת ובנעימה ולא במרוצה דע"ז נאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה. ומומור לתודה יאמר בשמחה וא"א בשבת וי"ט דאין מביאין בהם נדרים ונדבות ותודה באה נדבה ולא בחה"מ של פסח מפני שמביאין עם התודה י' לחמי חמץ ולא בעי"כ מפני שבזמן בהמ"ק אסור להקריב נדרים ונדבות בעיה"כ שממעט זמן אכילתם ומביא קדשים לידי פסול.

(ב) תקנו חז"ל לומר ג' פעמי' תהלה לרוד בכל יום ומצוה זו מכרעת שאם היה שקול נחשב כרובו זכיות ומכרעת שזוהי בן עוה"כ ולכן חייב לכון בה (ודע שכל מקום שכתב

זכור ס"ח
בה טענת
ד"ט מ"ה).
ב"ה קונה
זר יכולין
לו ולזרעו
מלעשות
ז יתפללו
קדושה.
זו קודש.
זה פתוח
זוכה של
ישלן ויש
שנותנין
ז (דל"כ
ס כופלין
הגו הכי
בנ"ס וכן
א הדבר
ז קדושה
זה שעל
גיה עליו
כל אסור
ז קטן או
ז לכרך
לעשות
מיש של
ז עליהם
הגזברים
השחמש
חמש בו

הלכות תפלה כלל יח יט

לריד לבוין ר"ל שיכוין פירוש המלות אבל לא יכוין כוונות ושמות כי בש"ה אכתבו מליכלכים בחטא
 ובלתי ספק המכוון מוקצן בנטיעות ואפילו המומדים כתבי האר"י אינם מנינים רק המלות ולא
 הענין ואפילו א' מאלף לא ימלא שבקי בזה וה' יראה ללבב ופיק חזי מוזן גברא רבא קא מסבד
 מהרש"ל בתשובה האריך בזה הרבה וסוף דבריו לכן אהוני אל תלך בדרך אהם ואין לך עסק
 בנסתרות הנתיהרים בחידושים כאלו הן יודעים ומנינים הוי התורה ולמוסיה וקלאי שידע הגלוי
 מה יפה כח אל ר"ש מוקינן אחר שלמד סתרי הקבלה אמר שהוא מתפלל כתיבוק בן יומיו וכו' ע"כ
 נהג כדרך ויהיה להם מה שלם אל דע שכל המעשה ידו על התחנה וידינו על העלינה
 עכ"ל רש"ל) ועכ"פ צריך לבוין בפסוק פותח את ידך ואם לא כוין בו צריך לחזור ולאומר
 בכונה. ונ"ל שמחוייב לומר מפסוק פותח וכו' עד סוף המזמור כסדר ואם לא נזכר עד
 שכבר אמר מזמורים אחרים ואין לו שהות לחזור מ"מ יאמר אחר התפלה מפותח וכו'
 עד סוף המזמור (הלגש כ' דלריך לומר כסדר וכן מוכח מלשון תר"י שהביא הכ"י בסיון כ"א
 וא"ר כ' דדוקא בק"ש דכתיב והיו כ"ל דלק"מ דכוין שמהו נגו' דלכך תקנו תהלה לדוד ולא הלל
 גדול משום שהוא מסודר עפ"י א"צ וא"כ כ"ל כסדר דוקא).

(ג) ויברך דוד יאמר בעמידה עד לשם הפארתך וא"כ שירת הים יאמר בשמחה
 וידמה בדעתו כאלו באותו זמן עבר הים והאומר בשמחה מוחלין לו עונותיו (סג).
 (ד) יזהר מאוד שיאמר י"ג שבחים שבישתבה מן שיר ושבתה עד ומלכות בלא
 הפסק אבל א"צ שיאמר בנשימה א' (הגר"ח וכן משמע בזהר תרומה דף קל"ג) (סיון כ"ג).
 (ה) כשיאמר הש"ץ ברכו וכו' המבורך יענו ברוך ה' וכו' ואח"כ יאמר הש"ץ ברוך
 ה' המבורך לעולם ועד ואחר שיאמר הש"ץ ברוך ה' המבורך לעולם ועד א"צ לענות אמן
 (ועיין בס"מ סיון כ"ז סק"א נח"א) ואם הש"ץ אמר בלחש ולא שמע ברכו יענה על העונים
 אמן ואם אין שם עשרה בלא הוא אם לא ענה עמהם לא יצא (סיון כ"ז).

כללי יט. דין איך יתנהג בפסוקי דומרה כדי להתפלל יח בצבור (סי' כ"ג).

(א) הרוצה שתקובל תפלתו ידקדק להתפלל עם הצבור דוקא כדכתיב הן אל
 כביר ולא ימאס וכתיב בעת רצון עניחך ואימתי הוא עת רצון בשעה שהצבור מתפלל
 וכל י' נקרא רבים ועיקר התפלה בצבור הוא תפלה יח דהיינו שיחפלו עשרה אנשים
 שהם גדולים ביחד ולא כמו שחושבין הרמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע
 קדיש וקדושה וברכו ולכן אינם מקפידים להתפלל ביחד רק שיהיו י' בבהב"ג והוא טעות
 גדול ולכן חוב על האדם שימחר לבא לבהב"ג שיחזיל עם הש"ץ בכדי שיוכל להתפלל
 כסדר שיאמר מתחלה כל הברכות ופרשת התמיד שהוא בעונותיו עכשיו במקום קרבן
 התמיד של שחר ויתפלל כסדר ויהולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון שם ויש לפניו עד
 ד' מילין מקום שמתפללין בו ויכול לבוא שם בעוד היום גדול ולא יצטרך לילך יחודי צריך
 לילך שם ולאחריו צריך לחזור עד מיל כדי שיחפלו בו ומכ"ש שלא ישכים לילך מעיר
 שמתפללין בו אם לא עפ"י אופנים הנזכרים (כ').

(ב) כשמחפלו עם הצבור אמור להקדים תפלתו עד שיחפלו הצבור ואפילו רוצה
 לצאת חוץ לבהב"ג אמור אם לא שהוא חולה או אנוס או שהצבור מאריכין בפזוטים
 ומחזירא שיעבור זמן תפלה דאז מותר להקדים יותר טוב שילך או לביתו להתפלל (לטס)
 ועיין מ"א סיון ל' ס"ק כ"א).

(ג) אפילו אם הוא חולה ואנוס או שדר כישוב במקום שאין בו טנן יכוין עכ"פ
 להתפלל בשעה שהצבור מתפלל בקהלות אם לא שהוא דחוק וע' לעיל כלל ט"ז סי' ג' (סג).

הלכות תפלה כלל יט

(ד) נתאחר לבא ולא אמר עדיין הברכות יאמר עכ"פ ענטי ואלהי נשמה וברכת התורה כמו שכתבנו לעיל (כלל ח' סימן ח') דאם לא אמרה קודם התפלה יש ספק אם יברך אותם (עיין לעין כלל ה"ב) ואח"כ יאמר ברוך שאמר ואם יראה שאם יאמר כל פסוקי דומרה לא יוכל להתפלל י"ח בצבור ידלג מקצת פסוקי דומרה. ועיקר פסוקי דומרה הוא תהלה לדוד עד ואנחנו ולכן אם אין שהות כלל יאמר רק ברוך שאמר כי היא ברכה ראשונה שנחקנה על פסוקי דומרה ויאמר תהלה לדוד עד ואנחנו וכלל היא ברכה ראשונה שנחקנה על פסוקי דומרה ולעולם אסור לומר ברוך שאמר או ישחבה אא"כ שיאמר איזה מזמור ביניהם וההמון שמתחילים מישחבה מברכין ברכה לבטלה (סימן כ"ג).

(ה) כשיש שהות יותר יאמר ג"כ מזמור הללו את ה' מן השמים ואם יש שהות יותר יאמר ג"כ הללו אל בקדשו וכו' ואם יש שהות יותר יאמר מן אשרי עד כל הנשמה ההלל יה הללויה ואם יש שהות יותר יאמר גם ויברך דוד עד לשם תפארתך ואם יש שהות יותר יאמר גם הודו לה' קראו בשמו עד והוא רחום יכפר וידלג עד אשרי ואם יש שהות יותר יאמר גם מן וישע ה' ושירת הים וכל מה שדילג יאמר אחר התפלה רק שאחר התפלה לא יאמר ברוך שאמר וישחבה כי לא נתקנו רק דוקא קודם התפלה (סג).

(ז) נ"ל דבשבת ידלג המזמורים שמוסיפין בשבת מן למנצח עד יהי כבוד ויאמר כמו בחול כי הם תדירים ואם יש שהות יותר יאמר למנצח ולדוד בשנתו ותפלה למשה והם קודמים לשאר מזמורים (כדליתא בזה) ועוד נ"ל דבשבת מחוייב לומר נשמת והיא נקראת ברכת השיר ומוטב שידלג מזמורים ואם אין שהות כלל יאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד ויאמר נשמת וישחבה ונ"ל דאסור להתחיל בשבת ישחבה אלא דוקא נשמת וכמדומה ששמעתי כן בשם הגר"א שנשמת נקרא ברכת השיר (כדליתא נע"פ) (סג).

(ח) הנכנס לב"ה ומצא צבור מתפללין אסור לו להתפלל י"ח אא"כ יכול לגמור

קודם שיגיע ש"ץ לקדושה ואם לאו צריך להמתין עד שישמע קדושה וקדיש שאחר התפלה וגם קדיש שאחר עלינו לשבח עכ"פ אם לא שכבר שמע במקום אחר קדושה וברכו וקדישים או שידע שישמע אח"כ ולכן בשחרית אם קשה לו הדבר להמתין עד אחר שיגמרו הצבור כל סדר התפלה ואם יתפלל וימתין בשירה חדשה יהיה זמן גדול ולכן נ"ל דיתפלל ויסמוך גאולה לתפלה (אע"ג דנמ"ח נסיון ק"ט כ' דלכתחלה לא יעשה כך להתפלל עם הש"ץ אלא ימתין עד אחר כל התפלה עיין נח"ל שהצריך בזה וכן משמע מכל הסמכים דמוחר ולכן נ"ל דנשחרית מותר לעשות כן להתחיל כדי שלא יהא יזע ויחזק בחמלע נרטיט ק"ג וכו"ג דיש לחוש שיזע לשח) ויאמר עם הש"ץ מלה במלה בחזרת תפלתו ולא יאמר אהה קדוש אלא יאמר נקדש את שמך ובשבת מוסף אם לאיזה צורך צריך להתפלל עם הש"ץ יאמר נעריצך וכל סדר הקדושה כמו שאומר הש"ץ ומסיים עם הש"ץ האל הקדוש ואפילו אם הש"ץ חוזר תפלת מוספין והוא מתפלל שחרית אעפ"כ יאמר סדר הקדושה שאומר הש"ץ כי העיקר היא קק"ק והן שוין לעולם (ועיין כלל ל"ד) ואח"כ

מוחר להתפלל בפ"ע רק שיהיה צריך לדקדק שבשינוע הש"ץ למודים שישחה ג"כ עמו וצריך לדקדק שלא יהיה עומד בתחלת ברכה או סוף ברכה דאו אסור לשוח כמ"ש בכלל כ"ג סימן ד' ולכן יוחר טוב שיחפלה כל התפלה מלה במלה עם הש"ץ רק כשהוא תענית צבור לא יאמר עמו ענינו ואפי' במנחה בח"צ אלא יאמר ענינו בש"ת כדין יחיד (סי' ק"ע).

כלל כ. דין הפסקות לענות אמן וקדיש וקדושה מב"ש עד תפלת י"ח:

(א) התפלה נחלקת לד' חלקים (והם נגד ד' עלויות הידועים לזדעי חן) נגד עה"ז ועולם הגלגלים ועולם המלאכים ועולם העליון שבו שכנית עוזו ונגד גוף ונפש ורוח ונשמה ועי"ז מעורר הקדושה שבכל עולם ועולם בכל בחינה שמקושר בו חלק גופו ונפשו ורוחו ונשמתו ועי"ז עולה תפלתו להיות עטרה בראש הקב"ה דהיינו מברכה ענט"י עד ב"ש הוא נגד הגוף ועה"ז ולכן מברכין הברכות שהם הכל על צרכי גופו והעולם. ומב"ש עד יוצר אור הוא נגד עולם הגלגלים וכנגד הנפש שהגלגלים והנפש המיד מזמרים ומשכחים לכבודו יח' כמו שכתוב ברכי נפשי וכו' וכתוב השמים מספרים וכל מזמור הללו את ה' מן השמים וכו' ולכן נחקן כל פסוקי הזמרה לעורר הקדושה דשם. ומן יוצר אור עד יח' הוא נגד הרוח ועולם המלאכים שהן מקדישין שמו יתברך בסדר קדושה ולכן אנו אומרי' יוצר משרתים וכו' ואז כיון שנתעורר' הקדושה בכל ג' עלויות מתפלל י"ח ועומד לפני מס"ה הקב"ה ככבודו ולכן הוא בחשאי כעומד לפני מלך.

(ב) כיון שכל חלק וחלק יוחר גבוה ולכן הן נחלקין בענין הפסקות דעד ב"ש מותר להפסיק בין ברכה לברכה אפילו לדבר הרשות הצורך קצת ופשיטא לכל דבר קדושה אבל מב"ש עד אחר חתונן אסור להפסיק לדבר רשות אפילו לצורך ועבירה גדולה הוא ר"ל (ג) מב"ש עד יוצר אור מותר לענות אמן על כל ברכה שישמע אבל לא ברוך הוא וברוך שמו ומב"ש שאסור לומר ברוך הוא וברוך שמו כברכה שמוציאו ידי חובתו כגון ברכת שופר ומגילה ובכל הברכות שאחר מוציאו אסור להפסיק ולומר ברוך הוא וברוך שמו (זע"ל מרננה) ובלבד שלא יפסיק בין בא"י למלך מהולל וכן הדין בכל הברכות כמבואר בכלל ה' סימן י"ג. וכן לא יפסיק באמצע פסוק אלא במקום דמליק ענינא ומב"ש דמוחר להפסיק לקדיש ולקדושה וברכו ואם צריך להניח תפילין מותר להניחם ולברך עליהם בין פרק לפרק דהיינו בין מזמור למזמור אבל לא באמצע מזמור אבל הטלית יתעטף ולא יברך עליו עד שיסיים ישחבה ואז ישמש בו ויברך. ואם שמע קול רעמים וברקים מותר לברך אפילו באמצע מזמור כיון שאם לא יברך חיקף לא יוכל לברך עוד ומ"מ אם הטיל מים לא יברך א"י דיוכל לברך אחר התפלה ואפשר דדמי לטלית וצ"ע (עיין נכ"ח) ואם הציבור קוראים שמע ישראל יקרא עמהם פסוק ראשון אפילו באמצע מזמור שלא יהיה נראה שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם הציבור (סי' כ"ד ס"ה).

(ד) מיוצר אור עד י"ח חמיר יותר ואסור לענות עם הצבור כשקוראים ק"ש אלא יעשה הניגון כאלו קורא ק"ש ולא יאמר התיבות ואם שומע קול רעמים וברקים מותר לברך בין הפרקים דהוי מצוה עוברת אבל לא כשהטיל מים ואם הביאו לו טלית יתעטף ולא יברך עד אחר י"ח אבל מותר לענות על ברכו ויאמר ברוך ה' המבורך ואפילו באמצע הפסוק חוץ מפסוק שמע ישראל וכשכמלו' דאסור להפסיק אלא מפני סכנה וכו' וכשאומרים הקהל מודים דרבנן ישחה עמהם ויאמר רק תיבת מודים אנתו לך ולא יוחר ומותר לענות איש"ר עד יתברך ולא יאמר יתברך (ביאורי הגר"א ללא כו"א) וכשמסיים החזן דאמירן בעלמא יענה אמן ושאר אמנים שבקדיש לא יענה שאינו מעיקר הקדיש

הלכות תפלה כלל כ

ועל המברך בתורה יענה ביהל"ו (ואמן כ' המ"ח דיענה ו"ע) ואם קראוהו לעלות לתורה יעלה ויברך אבל לא יקרא הפרשה רק שישמע (מ"ח סימן ס"ו) ובקדושה ישחוק וישמע מהחזן ויאמר עם הצבור קק"ק וכו' עד כבודו וישחוק ויענה ברוך כבוד ה' ממקומו ולא יענה ימלוך שאינו מעיקר הקדושה וכששומע ברכה אסור לענות אמן רק אמן דהאל הקדוש ואמן של שומע תפלה יענה ומ"מ לאחר שסיים ברכת יוצר אור או אהבה רבה מותר לענות אמן כשישמע בין מהש"ץ ובין מאדם אחר שמסיים אותה ברכה דאמן היא מכלל אותה ברכה רק אמן על שאר הברכות אסור לענות ואם צריך להניח תפילין מותר להניחם בין פרק לפרק דהיינו בין יוצר אור לאהבה רבה ובין אהבה רבה לשמע וכו' שמע לוהיה אם שמוע ובין והיה לויאמר. ואם לא היו לו תפילין עד שכבר אמר אמת ויציא אעפ"כ מותר לברך עליהן קודם שסיים גאל ישראל (סימן ס"ו).

(ה) אסור להפסיק בין אלהיכם לאמת ואז דינו כאמצע הפרק (סז).

(ו) אע"ג דמדינא מותר להפסיק אפילו בברכה ק"ש בין פרק לפרק לשאל בשלום אדם נכבד ולהשיב שלום לכל אדם ובאמצע ברכה או אפילו באמצע פסוק חוץ מפסוק שמע שואל בשלום מי שירא ממנו כגון אביו או רבו שלמד ממנו עיקר תורתו או ת"ח מופלג בדורו וכ"ש מלך ושלט ומשיב שלום לאדם נכבד כגון שגדול ממנו בחכמה מ"מ בברכ"ג שאין אנו שואלין בשלום הלילה לשאל או להשיב אפילו מדברי תורה ופסוקי דומרה וכ"ש במי שאין דרכו להקפיד (ס"ו).

(ז) בין גאולה לתפלה חמור יותר דאסור להפסיק כלל אפילו לענות קדיש וקדושה ולכן ימתין בשירה חדשה. ונכון שיאמר מלה במלה כדי שיסיים עם הש"ץ כדי שלא יצטרך לענות אמן כי יש אומרים דאסור לענות אמן ואם לא היו לו תפילין עד שסיים גאל ישראל מותר להניחם אבל לא יברך עליהן עד אחר י"ח ובטלית אסור אפילו להתעטף רגם העטיפה מיקרי הפסק שצריך תיכף כשסיים גאל ישראל לומר ה' שפתי תפתח וכו'. ולי נראה דאפילו בשירה חדשה אסור לענות (אף שהמ"ח ס"ק י"ח כ' דהוה דקדיש ונתתיים ע"ש כ"ל היינו דס"ל דכיון דגאל ישראל הוא סיוס נרטי וכוונת"כ העור והוה לאמן דשימע תפלה דמותר לענות באמצע ברכה אבל לפי מה שכתב המ"ח בסק"ז דדוקא חזן דהאל הקדוש ואמע תפלה וס"כ חזן חילוק בין חזן דגאל ישראל לבאר חזנים דדוקא בקדיש וקדושה ימתין בשירה חדשה דאלו מותר לענות באמצע ברכה. ומה שגרסו בש"ע דנ"ח סעיף ז' טור הוא ע"ס דאדרבה העור ס"ל דאפילו יחיד ענה על ברכתו וכו' אחר ו"ח דענין חזן וכו'.

(ח) הא דחמיר תפילין מציעים משום דלכתחלה אסור לקרות ק"ש ותפלה בלא תפילין ואפילו כשיצטרך להתפלל ביחוד מוטב שיחלל בתפילין מתפלת הצבור (מ"ח סימן ס"ו) דהוי כאלו מעיד עדות שקר שאומר וקשרחם והוא לא קשר ומ"מ אם מתירא שיעבור זמן תפלה יקרא ק"ש ויתפלל וכשיזדמן לידו תפילין יניחם.

(ט) כבר נחבאר לעיל כלל ה' דין י"ב י"ג אם הפסיק באמצע ברכה דאם שהה כדי לגמור את כולה והיה השווה מחמת שהמקום אינו ראוי או שהוא אינו ראוי צריך לחזור לראש. ונ"ל דבק"ש וברכותיה אם לא שהה כדי לגמור הברכות וגם ק"ש דינו כאלו לא שהה כדי לגמור את כולה וחזור רק למקום שפסק.

(י) נוהגין במדינות אלו לומר פיוטים זולת קצת יחידים שאומרים כל הפיוטים או סליחות לאחר שגמר הש"ץ כל התפלה ובמים שאומרים הלל לאחר ההלל. ואם מתפלל במקום שאומרים אל יפרוש מן הצבור ולא כאותן שלומדים בשעה שאומרים פיוטים

ה ג"כ עמו
במ"ש בכלל
הוא תענית
(ס"ו ק"ע).

לת י"ח:

נגד עה"ו
זוח ונשמה
נפשו ורוחו
עד ב"ש
ומכ"ש עד
ומשבחים
ללו את ה'
זור עד י"ח
אנו אומרים
עומד לפני

ב"ש מותר
דושה אבל
הוא ר"ל
לא ברוך
ידי חובתו
ברוך הוא
ל הברכות
ליק ענינא
ד להניחם
בל הטלית
ול רעמים
לברך עוד
שליח וצ"ע
או באמצע
כ"ד ס"ה).

ק"ש אלא
קים מותר
ת יתעטף
או באמצע
וכנה וכו'
לך ולא
בשמיים
ד הקדיש

הלכות ק"ש וברכותיה כלל כא

ופשיטא שלא יבוא לידי שיחה ומ"מ אם שכח איזה פייט וגמר הברכה אסור לומר בן
ברכה לברכה (סימן ס"ח).

כלל כא. דין ק"ש וברכותיה:

(א) מ"ע מה"ח לקרות ק"ש בכל יום שחרית וערבית כדכתיב ודברת בם וכו'
בשכבך ובקומך ותקנו לפנייה ב' ברכות ולאחריה ברכה א'. ברכה ראשונה היא ברכה
יצר אור והיא ברכה ארוכה (סימן כ"ט) ומוסיפין בה בשבת הכל יודוך וכו' ואם דילג
א"צ לחזור מלבד אם דילג לאל אשר שבת ויחזור לאומרה אחר התפלה. ומ"מ נ"ל שלא
ידלג לכתחילה אפילו כדי להתפלל בצבור שהרי כ"ז נזכר בוזהר (תמוז קל"ג) שנוסח
ברכה כך הוא בשבת (עיין סימן יס"ח) וברכה ב' היא אהבה רבה וגם היא ברכה ארוכה
ומ"מ הסדר אינו מעכב (סימן ס') ומצות ק"ש להרבה פוסקים הוא שיקרא פרשת שמע
ופ' והיה אם שמוע שבהם נאמר ודברת בם ופ' ציצית היא לכ"ע מה"ח כדי להזכיר ציצית
מצרים ותקנו להזכיר בזמן ק"ש.

(ב) הטרוד בהצלת ממונו או שמתירא שיעבור זמן ק"ש מותר לקרות ק"ש ואח"כ
יברך הברכות ויחזור לקרות ק"ש ויכוין כקורא בחורה וכן מותר לקרות ק"ש בלא ברכות
כדי שיוכל להתפלל בעמידה ולסמוך גאולה לתפלה כגון שהוא בדרך ומתירא שיעבור
זמן ק"ש יקרא ק"ש וכשיבוא לאושפיזא יאמר הברכות וק"ש כקורא בחורה ויתפלל
(ס' סימן ס"ו) והעוסק בצרכי ציבור אפילו בהצלת ממונו ואין שם מי שישתדל אלא הוא
לא יפסיק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אח"כ אם נשאר עת לקרות. ומ"מ יאמר אח"כ
יצאת מצרים דומנו כל היום וגם בקל יכול לומר אף בשעת העסק שמע ישראל וכו'
ובשכמל"ו דלהרבה פוסקים יוצא בזה (ע').

(ג) זמן ק"ש של שחרית מתחיל משיכיר חבירו הרגיל עמו קצת בריחוק ד' אמות
ואם קרא משעלה עמוד השחר אעפ"י שלא היה אנוס יצא ואם הוא אנוס או שיש
קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה דמפשי ברחמים וצריך להקדים את עצמו מותר
לכתחילה משעלה ע"ה. ונמשך זמנה עד ג' שעות על היום והיינו רביע היום לפי מה
שהוא בין ארוך בין קצר לעולם מחלקין היום ל"ב שעות וחלק רביע ממנו הוא זמן ק"ש
וצריך לדקדק ולזהר מאוד שלא יאחר הזמן כי הוא דאורייתא דכתיב ובקומך ולאח"כ לא
נקרא זמן קימה ואעפ"כ אם בדיעבד עבר זמנה מותר לומר הברכות עד שליש היום שהוא
שעה א' יותר. עבר שליש היום ולא בירך לא יברך עוד הברכות ומחשכין שעות הלל
מע"ה עד צאת הכוכבים (סימן כ"ח).

(ד) ק"ש צריך לקרות באימה וביראה וברתת (סימן ס"ח) וצריך להוציא מפיו
(כדלעיל כלל ה' ס' ט"ז). וקודם שיקרא צריך לכוין שרוצה לקרות ק"ש כדי לקיים מ"ע
דקימ"ל דמצוה דאורייתא צריך כוונה לצאת (סימן ס').

(ה) אסור לרמוז בעיניו ולהראות באצבעותיו ופשיטא לעסוק במלאכה ופשיטא
לשאוף טאבאק בשעת קריאת פרשה ראשונה וגם כפ' ב' אסור ואפילו לדבר מצוה.
והנשוא משא קורא ק"ש אבל לא יתחיל בשעה שטוען או פורק והאומגין וכן בעל הבית
שהיו עושין מלאכה בראש שורת הבנין או בראש האילן קורין ק"ש במקומם וא"צ לירד
(סימן ס"ג).

(ו) מותר לקרות ק"ש בין עומד בין יושב ואם היה יושב אסור להחמיר ולעמוד
דהא דכתיב ובקומך אינו ר"ל בעמידה אלא בזמן שדרך בני אדם לעמוד מטמתם אבל

הלכות ק"ש וברכותיה כלל כא

אסור לקרות כשהוא שוכב דאין זה דרך יראה ואם שכב כבר מטה על צדו ממש ואם היה חולה קצת ושורה לו לשכב על צדו ממש מ"מ מחוייב לנטות קצת על צדו. ואסור לקרות פסוק ראשון ובשכמל"ו כשהוא מהלך אבל רוכב או יושב בעגלה מותר (סז).

(ז) כשהציבור קוראים ק"ש חייב לקרות עמהם פסוק ראשון אעפ"י שכבר קרא (ואם עומד נאמלע פסוקי דזמרה או ברכת ק"ש נחנאל נכלל הקודם) וטוב שיקרא עמהם כל ק"ש ויקבל שכר בקורא בתורה וה"ה בכל דבר, שהצבור עוסקין בו אפילו פיוטים יקרא עמהם אעפ"י שכבר אמר ואל יפרוש מן הצבור (סח).

(ח) ק"ש צריך לקרות כסדר ולכן אם קרא ודילג אפילו חיבה א' צריך לחזור לאותו פסוק ויקרא כסדר ולא מהני מה שיאמר הפסוק אח"כ ואם קרא הפרשיות שלא כסדר שהקדים והיה לשמוע אין צריך לחזור ולקרות כסדר אבל אסור לעשות כן (סי' ס"ז).

(ט) טעה ואינו יודע באיזה מקום עומד צריך לחזור ולקרות כסדר מאותו מקום שיודע שכוראי אמר. היה עומד בכתבתם וא"אם בפ' ראשונה או ב' חוזר לכתבתם שבפ' ראשונה ואם כבר התחיל למען ירבו א"צ לחזור דסירכי' נקט ואול (סיון ס"ד) כ"ש אם מסופק אם קרא ק"ש החוזר וקורא דהוי ס' דאורייתא ואז ג"כ מברך הברכות אע"ג דלגבי ברכות אינו אלא ספק דרבנן דכיון דחקינו הברכות בשביל ק"ש תקנו לקרות ועם הברכות אבל אם יודע שקרא ק"ש אלא שמסופק אם אמר הברכות א"צ לחזור ולברך בדרך כל ספק ברכות (סיון ס"ז).

(י) מלבד מה שצריך לכוין לצאת ידי ק"ש צריך עוד לכוין בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל וגם בשכמל"ו פירוש המלות ואם לא כיון צריך לחזור לראש ולקרות ק"ש לכ"ע אפילו למ"ד מצות א"צ כוונה דעכ"פ צריך כוונה הלב לקבל מלכות שמים (סי' ס"ג).

(יא) יכוין שמע ישראל ר"ל קבלו עליכם ה' שהוא אלקינו שאנחנו מאמינים בו הוא ה' אחד בכל העולמות בשמים וארץ וד' רוחות העולם ולכן יאריך באחד ולא יאמר כמו שאומרים ההמון אֶתְּרַע שדוחקין הרלית כאלו היא בסגול אלא יאמר התיבה בתיקונה רק יאריך בנשימה ואז יכוין ויפסיק מעט ויאמר בשכמל"ו בלחש דוקא ואסור לאומרה בקול רם וטוב שיכוין ג"כ שהוא מוסר עצמו להריגה בשביל אמונה זו. וידמה בדעתו כאלו הוא נשרף עכשיו על קדושת שמו לקיים כי עליך הורגנו כל היום ויחשב לו כאלו עשה בפועל ממש וזאת למודעי שאף שמשלשן זוהר הקדוש בכמה מקומות קשמע שהיויב של מסורת נפש בפסוק זה דוקא בתיבת אחד דו"ל בפ' משפטים ומיוחד להקב"ה בכל יומא למיהוי מיתתי' באחד כגונא דשחיטת בהמה בתריסר בדיקות דסכין ובסכין דאינון אחד וכו' עכ"ל גם בפ' צו ו"ל בכל יום ויום צריך ב"נ לאודרהא בתיוכתא ולממסר רוחי לגביה דיפוק באחד וכו' עכ"ל ובהקדמת תיקונים ז"ל בקיצור והאי איהו רחימו דמרא מאן דמסר נפשי' באחד ברחימו דמארי' וכו' עכ"ל מכל זה משמע שמסירת נפש יהיה בתיבת אחד דוקא אך בלתי אפשרי שיאריך באות ח' דאחד כ"כ עד שיכוין פי' המלה של אחד ולצייר במחשבתו איזה מיתה של מסירת נפש אך בודאי שכוונת הזוהר לממסר נפשו באחד ר"ל אחר שיכוין פי' המלה דאחד וכנ"ל ואחר שישלים תיבת אחד ויגמור מחשבתו הנ"ל או יקבל על עצמו מסירת נפש ולא יחטוף בתות ולא יאריך באלף ויטעים יפה לומר ד' של אחד שלא יהיה נראה כרי"ש (סיון ס"ח).

(יב) אח"כ יפסיק מעט כדי להפסיק בין קבלת מלכות שמים לקבלת שאר מצות ואז יקרא ואהבת וכו' וצריך לקרות בדרוק המלות ובקריאת הטעמים וכדגש וברפה ולדקדק להפסיק בין היום על לבבך ובין היום לאהבה שלא יהיה נראה היום ולא למחר.

לומר ב

בם וכו'
ואם ברכת
ואם דילג
נ"ל שלא
(שנוסח
ה ארוכה
שת שמע
יר יציאתש ואח"כ
א ברכות
שיעבור
ה ויתפלל
אלא הוא
בר אח"כ
דאל וכו'ד' אמות
או שיש
מו מותר
לפי מה
זמן ק"ש
אח"כ לא
ים שהוא
נות הללויא מפז
קיים מ'עופשיטא
ר מצות
על הביה
ג"צ לירדולעמוד
תם אבל

הלכות ק"ש וברכותיה כלל כא

ויטעים יפה העין של נשבע ה' שלא יהיה נראה כה' וא'. ויחזו זיין של תוכרו שלא יהיה נראה כשין תשכרו וכן ז' של זכרתם וידגיש היו"ד של ישראל שלא יהיה נראה אישראל וכן יוד דהויו דלא לשחמע והאו ויפריד בין וזרה לאף ובין חיבה שתחלחה כסוף חיבה שלפניה כגון ככל לבבכם על לבבכם עשב בשרך ואבדתם מזהרה הכנף פתיל אתכם מארץ והם ששים הפסקות שבק"ש שנוכר בכמה מקומות כי הסופי חיבות של אלו עולה במספר קטן ס' והוא עפ"י סוד למה דוקא במ"ק (עשרה עולמות לרמ"ב) וצריך להפסיק בין חיבה שסופה מ"ם וחיבה שלאחריה מתחיל באלף כגון ולמדתם אותם וקשרתם אותם ושמתם את וראיתם אותם וזכרתם את ועשייתם את שלא יהיה נראה כקורא מוחם מה ואפילו במקום שאין שייך טעם זה כגון ועבדתם אלהים אחרים, עיניכם אשר זונים אחריהם, לאלקיעם אני, לאלקיעם אשר, לאלקיעם אני, אלקיעם אמת, וכל אלו הדברים לאו דוקא בק"ש אלא אפילו בקריאתו בתנ"ך ובכל הברכות צריך לדקדק בזה שיהיה ניכר כל אות ואות כי קרוב שיבלע האלף (ע"ה).

(ג) בפסוק ואהבת יכוין לקיים מ"ע אהבת ה' כמו שנחבאר (לעיל כלל ח' סי' ד'). וצריך לאהוב אותו ככל לבבך ר"ל בשני יצריך ר"ל כשיחגבר עליו היצה"ר לפחות אותו לעבירה או מחוייב להתגבר עליו עבור אהבת ה' וינצחנו ויחשוב בלבו איך אעשה דבר זה נגד רצון הקב"ה שאני אוהב אותו ואבגוד בו. ובכל נפשך אפילו נוטל נפשך ובפרשה ב' כתיב ב' פעמים בכל נפשכם הרי ג"פ נגד ג' מיני מסירות נפש שחייב כל א' מישראל כמש"כ ונקדשתי בחוך ב"י וח"ו העובר ולא מסר נפשו ביטל עשה זו וגם עבר על לאו ולא תחללו את שם קדשי וענשו גדול מאוד. וג' מסירת נפש הוא (ח) על ע"ז ג"ע ש"ד אפילו בצניעה ואפילו אם הכוונה להנאת עצמו ולא להעבירו על דת מחוייב למסור עצמו למיתה ולא על הכעילה לבד אלא אפילו על חיבוק ונישוק של כל העריות או נדה שאין בה אלא לאו אפ"ה הדין דיהרג ואל יעבור. וזוה ימלא רתח ופחד הפושעים בנפשותם ומוזנים עם נדות ועריות ועוברים בשאט נפשם על עבירה חמורה כזה שהדין יהרג ואל יעבור (ג) על שאר מצות שבהורה אם הוא בצניעה א"צ ליהרג ומותר לו לעבור אבל אם הכוונה להעבירו על דתו ולא להנאתו וגם הוא בפרהסיא שיודעין בו י' ישראלים חייב ג"כ ליהרג ואל יעבור. ומ"מ אפילו בצניעה ואפילו להנאת עצמו חייב אדם ליתן כל אשר לו ולא לעבור על לאו דאורייתא וזהו ובכל מאודך ככל מסוגך אבל לקיים מ"ע אינו מחוייב לפור רק חומש נכסיו (ג) וחייב כ"א להיות כקי בדענים אלו ביד סי' קנ"ז לעת מצוא ח"ו וכל זה יכוין באומרו פסוק ואהבת וכו' ובודאי יחשב לו כאלו קיים בפועל.

(יד) כשאומר וקשרתם ימשמש בהפליין דכל אימת שנוכר בהפליין צריך למשמש בהם (סימן ס"ח).

(טו) בין פרשה ראשונה לשניה יפסיק מעט ויכוין לקבל עליו עול מצות שהם העונשים וכן בין והיה לויאמר יפסוק מעט ויכוין לקיים מ"ע זכירת יציאת מצרים ולא יפסוק בין אלהיכם לאמת ואח"כ מתחיל ויציב ואסור לחזור לומר עוד הפעם אמת (סג). (טז) צריך לכוין שישמע מן הש"ץ כשהחזר ה' אלהיכם אמת כי בק"ש יש רמ"ה חיבות וג' חיבות אלו משלימין לרמ"ה ואם מתפלל ביחוד יכוין לט"ו וז"ל מן ויציב ונכון וכו' שעולים עם הכולל צ"א כמו השם בכתיבתו וקריאתו (סג).

(יז) אף שהזכיר כבר יציאת מצרים בפרשת יציאת חיקנו אנשי כנה"ג ברכה על הגאולה והוא אמת ויציב שהוא על הגאולה שעברה וכשהחזיר צריך לומר הגוסס של אמת ויציב ובערבית הגוסס של אמת ואמונה. ואם טעה והחליף אם עדיין לא אמר

הלכות ק"ש וברכותיה כלל כא

הברכה בא"י גאל ישראל חוזר ואומר כראוי ואם כבר אמר בא"י יסיים גאל ישראל (סימן ס"ז) וכ"כ בהדיא בר' מנוח.
 (יח) צריך להסמיך גאולה לתפלה ואסור להפסיק ביניהן כלל אפילו בעניית קדיש וקדושה ונכון שיסיים עם הש"ץ דאו פטור מעניית אמן וסמיכת גאולה לתפלה עדיף מתפלה בצבור (סז).

(יט) אסור לומר פסוק שמע ישראל ב' פעמים ואם לא כיון בפעם ראשון אע"ג דעושה איסור מ"מ כיון שלא יצא צריך לחזור ולקרות בלחש (וקי' הט"ז י"ל בק"ל) ונכון שיסיים כל הפרשה ואז יהזור לקרות בלחש (ד"א דאס קורא כל הפרשה מותר עיין בב"י) ואפילו כשקורא על מטתו ק"ש כמה פעמים כדי שישתקע בשניה לא יכפול פסוק שמע ישראל. והעומדים בשעת יציאת נשמה ואומרים וכופלים פסוק שמע ישראל אפשר שיש למחות בידם. ואפשר כיון שידוע שכוונתם כדי שיצא הנשמה באחד הכל יודעין שאין כוונתם לב' רשויות (וכעין זה כ' ה"ג) ופסוק ה' הוא האלהים נוראין לומר ז"פ שהוא שבח למי שדר בו' רקיעים. (ובסמוך ד"ג מדות שזכרנו לומר וכל זאת אט ליה ועיכינו ליה ל"ע שהרי בהדיא פריך ע"ז בסוכה דהוי כשמע שמע ומשני ה"ק ליה עיכנו מיתלת וע"ג בפירוש המעשה לרמב"ם דאין הכוונה שכיוונו כך לא שזמנת אומריו כך ול"ע אס לא כמ"כ ה"ג כיון שכבר נהגו כך לא מחזי כנ' רשויות) (ס"א ובמ"א סימן ס"ג).

כלל כב. דין הכנת גופו ולבושו ומקומו לתפלה (סימן ל"ג).

(א) כשיגיע לההלוח לאל עליון יעמוד ויבין עצמו לתפלת י"ח ויסיר כיוונו וניעו וכל דבר המבלבל מחשבתו וישמור עצמו שלא יגהק ולא יפהק (הוסטטן קודער בןהענין) בתפלתו דסימן רע לו. ואם הוא לאונסו יניח ידיו על פיו שלא תראה פתיחתו ואסור לרוק ואם א"א מבלעו בכסותו ואם הוא איסטגים יהפוך פניו לשמאלו וירוק מלאחריו וכל מה שאסור בתפלה אסור אפילו כשכבר סיים י"ח עד לאחר שפסע ג' פסיעות דכ"ז שלא פסע הוי כעומד לפני המלך (מ"א סימן י"ז).

(ב) לא יעמוד להתפלל סמוך אצל הפתח אלא יכנס שיעור ב' פתחים וישרה שם מעט כדי שתתישב דעתו עליו וכן אחר התפלה ישרה מעט שלא יהיה נראה כמשאוי פשיטא שיוהר שלא ללכת מבהב"ג קודם שיסיימו הקהל תפלתם (ל"ג).

(ג) יקבע לו מקום מיוחד להתפלל שם לעולם כדמצינו באברהם אל המקום אשר עמד שם דהיינו שיקבע לו בהב"ג וגם שם יקבע לו מקום מיוחד לעולם. מיהו כל ד' אמותיו חשוב מקום אחד וטוב כשיכול לקבוע מקום אצל הקיר כדי שיתפלל שמונה עשרה ופניו אל הקיר כדמצינו ביהזקיה המלך דכתיב ויסב את פניו אל הקיר ולא יהיה שום הפסק בינו לבין הקיר וכ"ש שלא יהיה נגד פניו דברים המצויירים על הכותל ואם א"א יסגיר עיניו. ודבר קבוע ומכ"ש כשגבוה י"ט ורחב ד"ט חוצץ מ"מ הספסלים או שטענדער אינם חוצצים (ל"ג) וכ"ז למצוה אבל לא לעכב ואדם אפילו לכתחלה אינו חוצץ (עיין כ"ז בפ"ח סימן פ"ט שהקדש לדרכה כיון דגמס י' ורחב ד' הוי מחילה לעלמו כבר תירץ הגר"א שס"ק ל"א שכ' עיין עירובין ספ"ג וכוונתו דשם דף כ"ז אמרינן מחילת אדרכלין ומחילה שעשי לכתחלה אינו מחילה אך ל"ע דטודאי מדאורייתא הוי מחילה אלא מדרכבנן לא הוי מחילה. ול"ע).

(ד) אסור לעמוד על דבר גבוה כגון כלי או ספסל אע"ג שאינו גבוה י"ט ולא על גבשושית הגבוהה ג"ט דהוי דרך גאווה אבל על עשבים ששומחין ביוה"כ וכיוצא בו ועל

גלא יהיה
 אישראל
 סוף תיבה
 ל' אתכם
 אלו עולה
 להפסיק
 עם אותם
 שותם מה
 שר זונים
 הדברים
 היה ניכר
 סי' ד'
 נות אותו
 שה דבר
 ובפרשה
 מישראל
 על לאו
 ג"ע ש"ד
 ור עצמו
 זה שאין
 נפשותם
 דרג ואל
 אבל אם
 יום הייב
 כל אשר
 ע' אינו
 ג"ז לעת
 למשמש
 שהם
 ים ולא
 (סז)
 רמ"ה
 יב ונכון
 בה על
 שח של
 א אמר

מחצלת מותר ומ"מ ראוי לזוהר שלא יעמוד על שום דבר דמהוי כגאווה ואם המקום גבוה
ג' ויש בו ד' אמות על ד' הוי כעליה וכן אם היה מוקף מחיצות אעפ"י שאין בו ד' על ד'
מותר שאין גובהו ניכר כיון שחלק רשות (ג').

(ה) אסור להתפלל מיושב וכ"ש מושב ואפילו לסמוך על שום דבר אם לא כשהוא
חולה קצת ואם אי אפשר לו להתפלל מ"מ יהררר בלבו שנא' אמרו כלבבכם ואם הוא
בדרך והוא נחוץ לדרך או יכול לעמוד עכ"פ בג' ראשונות וג' אחרונות כדי לקיים הכרעות
והפסיעות מוטב וא"ל יתפלל מיושב ועשה הכרעות מיושב. ואמנם מוטב להתפלל בעלות
השחר וגם מנחה תיכף חצי שעה אחר חצות כדי שיוכל להתפלל מעומד (ג').

(ו) לא יתפלל בצד רבו ולא לאחוריו ולא בפניו כשהוא רבו מובהק שלמד רוב
חכמתו ממנו או גדול הדור. ונ"ל דה"ה אביו אא"כ הרחיק ד' אמות ודוקא כשמתפלל
ביחוד אבל בצבור וסדר ישיבתו כך מותר (ג').

(ז) אסור לאחוז בידו שום דבר בתפלתו רק הסידור שמתפלל בתוכו וירשום
בסידור כל המקומות שצריך בתפלתו כדי שלא יצטרך לחפש. ואם התחיל להתפלל ש"ע
ונתבלבל מותר לילך למקום הידוע לו ליקח משם סידור (סימן ל"ז נ"א ע"ג) ואם נפל
ספר על הארץ ומטריד אותו מותר להגביהו כשיסיים הברכה (ס"ג נ"א).

(ח) אסור להתפלל עד שיכסה לבו וכדיעבד יצא ומי שדרכו לילך בתגורה אסור
להתפלל עד שיחגור אע"ג דכשאר ברכות א"צ לזה. ויחטף בנגדים בדרך שהולך לפני
שר ולכן אינו נכון להתפלל בקאפֿטאן ובגד התחתון או בשלאֿפֿראָק כמש"כ הבין לקראת
אלהיך וישים כובע בראשו כדרך שהולך ברחוב ולא ככובע הקטן שחתח הכובע או
שלאֿפֿמיטץ ופשיטא שלא יתפלל ברגלים מגולים אם אין דרך אותו מקום כך לעמוד
לפני גדולים (סימן ל"ח).

(ט) אם נשמט טליתו באמצע תפלתו יכול להחזירו אפילו נפל רובו אבל אם נפל
כולו אינו רשאי להתעטף דהוי הפסק ואם עוקצתו כינה מותר ליטלה כנגדו שלא יתבטל
מהשבתו אבל אסור ליטלה ביד ואם נטלה ישפשף ידו בכותל או בדבר אחר (סימן ל"ז)
וכן אם נגע במקומות המטונפים דהיינו מקומות המכוסין באדם לפי שיש שם מלמולי ויעה
ובן אם חיכך ראשו או שנגע בצואת האוון או בצואת החוטם אם אין לו מים די בנקין
בעלמא ולכן צריך לזוהר שלא ליגע בהם אלא ע"י בגד (סימן ל"ג) ולענין ברכה על הטלית
כשנפלה ממנו עיין לעיל כלל י"ב ס' ו' ואם יש עליו משא יותר מד' קבין צריך להניחו על
הארץ ופחות מזה יפשיל לאחוריו (ס"ג).

(י) צריך להפוך פניו לצד ארץ ישראל ולק"ק שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם.
ולכן אנו שיושבים במערבה של א"י צריכין להתזויר פנים למזרח ואפילו אם אה"ק עומד
בצד אחר (מ"ח). והיושבים במזרח מחזירין למערב והיושבים בצפון מחזירין לדרום
והיושבים בדרום מחזירין לצפון נמצא כל ישראל מתפללים למקום א' דהיינו נגד ירושלים
ובית ק"ק ששם שער השמים שכל התפלות עולות דרך שם. ולכן נקרא בהמ"ק תל
תלפיות ר"ל תל שכל פיות פונים אליו ואם אינו יודע יכוין לבו לק"ק ואם עומד לצפון או
לדרום והזכירו לו אסור לעקור רגליו להפוך למזרח אלא יעקם פניו למזרח ואם א"א
או שעומד פניו למערב יכוין לבו לק"ק ולא יעקור רגליו (ט"ז סימן ל"ד) וכן אם מתפלל
במקום שיש צורות במזרח אסור להתפלל לאותו צד אלא לצד אחר אף שאינו מזרח
ואם תלום שם בנגדים המצוירים יעצים עיניו. ולכן אין נכון לצייר צוירים ככה"כ אלא
למעלה מקומת אדם (סימן ל"ט).

הלכות תפלה כלל כב

(יא) יכוין רגליו זה אצל זה ויכוף ראשו מעט למטה ויסגור עיניו שלא יסתכל בשום דבר וכשמחפלת בסידור לא יגביה עיניו מן הסידור כי המחפלת בעינים פתוחות ומסתכל בשאר דברים מקדים עליו מלאך המות (ט"ו ור"ל שאינו זוכה לראות האכילה נשעת מיתתו רק המה"ט) ויניח ידיו על לבו הימין על השמאל ועמוד באימה ויראה כי השכינה נגד המחפלת וישים אל לבו אף שבלא"ה מלא כל הארץ כבודו מ"מ עכשיו עומדת לנגדו ורוצה לשאול כל צרכיו ואין ביד שום נברא מלאך או מזל או כוכב למלאות שאלתו כי אם ברצונו י"ת ותפלת כעני בפתח בלב שלם (סימן ל"ה) ויוציא המלות מפיו בלחש כדי שישמע מה שהוא אומר אבל יזהר שיהיה בלחש שאפילו העומד סמוך לו לא ישמע קולו כמש"כ בהנה שפתיה נעות וקולה לא ישמע ואפילו בר"ה וי"כ ואפילו מתפללים כולם בסידורים כי אין הטעם משום שלא יבלבל בלבד אלא טעמים אחרים דתפלה צריכה דוקא בלחש (סימן ק"ח).

(יב) מי שאינו מבין לה"ק וכן הנשים מוטב שיחפלו בלשון שמבינים רק שיחפלו בלב שלם (סז).

(יג) אין עומדים להתפלל מחוך דין ולא מחוך פלפול שלא יהא לבו טרוד בה ומ"מ אם עסק והתחילו הצבור להתפלל יחפלת עמהם (ל"ג מ"ח סק"ה). ואם לומד עם אחרים לכתחלה אסור להתחיל אבל אם התחיל כבר ויש לו שהות עדיין להתפלל א"צ לפסוק (ק"ו).

(יד) העוסק בצרכי צבור לש"ש א"צ להפסיק ולהתפלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואפילו אם עבר זמן תפלה א"צ להתפלל מנחה שתיים לתשלומין כיון שהיה פטור בשעת חובתה (ל"ג מ"ח) (סז ל"א כ"ט) נ"ד ס"ט"ו ונ"ח ס"ח סק"ה).

(טו) טוב ליתן צדקה קודם התפלה דכתיב אני בצדק אחזה פניך (ל"ג).
 (טז) המשחין לא יחפלת עד שישהה כדי הילוך ד' אמות והמתפלל לא ישתין עד שישהה הילוך ד"א. הרוקק מחמת טיול לא יחפלת עד שישהה כדי הילוך ד"א אבל אם נודמן לו רוק מותר (ל"ג).

(יז) אם נשאר אדם יחידי מחפלת בכה"כ אם הוא בכה"כ שכשרה או אפילו בעיר בתפלת ערבית שמחפלים כלילה חייב חברו להמתין עליו עד שיסיים תפלתו כדי שלא תתבלבל מחשבתו. וטוב להחמיר להמתין אפילו ביום ובעיר. ואם חברו מאריך בתחנונים ובקשות או שהתחיל להתפלל בשעה שלא יוכל לסיים תפלתו עמהם אינו חייב להמתין שהרי מוכח מלחא דאדעתא דהכי נכנס שאינו מפקד (ל"ג).

(יח) שכור אם אינו יכול לדבר בפני המלך אסור להתפלל והיו כאלו עובר כו"ס ואם עבר והתפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו ואם עבר זמן תפלה משלים אותה בתפלה שאחריה כדין שוגג ואונס (לקמן כלל כ"ז) ואפילו התחיל לשחות אחר שהגיע זמנה שהיה סבור שיהיה לו שהות אח"כ מ"מ מיקרי אונס אבל אם יכול לדבר בפני המלך אע"ג דמדינא כיון ששתה רביעית יין בבת אחת אסור לכתחילה להתפלל מ"מ אם מרגיש בנפשו שכבר פג יינו מותר להתפלל לכתחילה. ולכן אין אנו נוהרים בינות שלנו שאין חוקים שמחפלים אעפ"י ששתו רביעית ויחר (סימן ל"ט).

כלל כג. דין הכריעות בתפלת י"ח (ק"ג).

(א) התפלה הוא דומה לשואל בקשה ממלך כ"ו שמתחלה צריך לכתוב ולהשתחוות ולסדר שבתו ואח"כ שואל צרכיו ואח"כ כשרוצה לפטור כורע ומשתחוה עוד ומוטל רשות

קום גבוה
ד' על ד'

א כשהוא
אם הוא
הבריעות
לל בעלות
(ד).

למד רוב
שמחפלת

ורשום
פלל ש"ע
ואם נפל

דה אסור
ולך לפני
לקראת
כובע או
לעמוד

אם נפל
א יחבטל
סימן ל"ג
שולי ויעה
די בנקין
ל הטלית
הניחו על

ד ארצם.
ד"ק עומד
לדרום
ירושלים
דמ"ק תל
לעפון או
אם א"א
מתפלל
טו מורה
כ"ג אלא

הלכות תפלת י"ח כלל כג כד

לפטור ממנו וכן ג' ברכות ראשונות הוא סידור שבחו של מקום ולכן צריך לברוע ולהשתחוות בתחלת ברכה ובסוף ברכה דהיינו כשמתפלל ברכה ראשונה שהיא אבות ובסוף אותה ברכה במגן אברהם ומאחה חונן עד שומע תפלה הוא מבקש צרכיו וב' אחרונות רוצה ליטול רשות לפטור ולכן צריך לברוע ולהשתחוות ג"כ בתחלה ברכת מודים ובסוף ברכה שהיא בא"י הטוב שמך.

(ב) כשיאמר ברוך יכרע בכרכיו וכשיאמר אתה ישחה במהירות בפעם א' עד שיתפקקו כל חוליות שבשרדה (ר"ל שמחת הכריעה בלטיס הקשרים של חוליות) ולא יכרע בגופו וראשו נשאר זקוף אלא יכוף גם ראשו ולא ישחה יותר מדאי דהיינו שיהיה פיו נגד חגור של מכנסיים שזה הדרך יהודיא. וזקן וחולה שצער לו הכריעה כיון שהרכין ראשו ויכיר שהפין לברוע אלא שמצטער דיו.

(ג) כשרוצה לומר ה' יזקוף בנהח שלא ידמה כמשא וכן במודים כשיאמר מודים יכרע וישתחוה ועמוד כך בהשתחויה עד ה' ואז יזקוף.

(ד) אסור להוסיף השתחויות באמצע התפלה בתחלת ברכה או בסופה ולא דוקא כשיאמר ברוך אלא אפילו כשיאמר אתה חונן או השיבנו וסלח וכן בכל י"ח ברכות ואפילו כשמתפלל ובאמצע תפלתו מגיע הש"ץ למודים וצריך הקהל לשחות ולומר מודים דרבנן וצריך גם הוא לשחות עם הקהל מ"מ צריך לדקדק שלא ישחה בתחלת ובסוף ברכה אלא יאמר מתחלה איזה תיבות מתחלת ברכה ואז כיון שהוא אמצע ברכה מותר לשחות.

(ה) המתפלל בכית שיש בו פסילים וצלמים אסור לשחות לאותו צד ואם עומדים במזרח דפוך פניו לצד אחר בתפלתו וכיון נגד ירושלים.

כלל כד. הין תפלת י"ח והזכרת משיב הרוח וטל ומטר ויעלה ויבוא:

(א) קודם התפלה צריך לומר פסוק ה' שפתי תפתח ואסור להפסיק בפסוקים אחרים הנדפסים בסידור כגון כי שם ה' אקרא ואפילו לומר פסוק זה קודם ה' שפתי אסור דאסור להפסיק בין גאולה לתפלה אם לא במוסף ובמנחה מותר לומר פסוקים קודם ה' שפתי כי פסוק זה שייך לתפלה (ק"ח).

(ב) ברכה ראשונה נקראת אבות שמזכירין בה אבות וצריך לומר הרכה לבין בה פירוש המלות כי מצד הדין אם לא כיון באבות צריך לחזור ולהתפלל אך בזמנה"ז בעוה"ק קרוב הדבר שגם בפעם ב' לא יכוין ולכן אין חוזרין. עכ"פ נשמע מזה גודל החיוב ועכ"פ נ"ל אם נזכר קודם שאמר בא"י בסוף ברכה יחזור לומר מאלקי אברהם זכו' (ק"ח). ובעי"ת אומר זכרנו ואם לא הזכיר וסיים הברכה אין צריך לחזור.

(ג) ברכה ב' נקראת גבורות שמזכירין בה גבורותיו של הקב"ה שהוא מדהיה מתים וכו' ולכן תיקנו בה ג"כ להזכיר בה כימות הגשמים משיב הרוח וכו' שהגשם הוא ג"כ מגבורותיו של הקב"ה ומתחילין להזכיר במוסף של שמיני עצרת עד תפלה מנחה של י"ט ראשון של פסח חוץ הש"ץ שהוא פוסק במוסף (ק"ח) ואם טעה היחיד ולא הזכיר במוסף של פסח א"צ לחזור (דכ"א לדעת הג"י אכילו לכתחילה אין מזכירין). ואם אידר היחיד להתפלל עד אחר שהתפלל הש"ץ מוסף לא יאמר משיב הרוח (מ"ח סימן תכ"ח) ובעי"ת אומר מי כמוך ואם לא אמר אינו חוזר.

(ד) אסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"ץ קודם התפלה משיב הרוח ומוריד הגשם ולא כמו שנוהגין שמכריזין רק משיב הרוח שזה לא נקרא הזכרה שהרי ביש

הלכות תפלת י"ח כלל כד

מקומות אומרים גם בימות החמה משיב הרוח ואם לא הכריזו אסור לצבור להזכיר עד שישמעו מן הש"ץ חזרת התפלה ונ"ל שאם אמר א' בקול רם בתוך תפלתו מוריד הגשם אף שאסור לעשות כן שהרי לא שמע מן הש"ץ מ"מ מותרים השומעים להזכיר בתפלתם (סג).
(ה) אפילו מי שמתפלל בביתו או הדרים בישובים צריכים להמתין עד זמן שידעו שכבר הכריז הש"ץ בקהילות אבל הבא לכה"כ ומצא ציבור שמתפלל יתפלל ויזכור אעפ"י שלא שמע דמסתמא הכריזו כבר (סג).

(ו) במדינתנו אין אומרים בימות החמה משיב הרוח וכו' ואם טעה והזכיר רק שלא סיים מוריד הגשם א"צ לחזור ואם אמר מוריד הגשם יחזור לאתה גבור. (וכ"ל דלס התחיל רב להזיע מכלכל חיים א"ל לחזור ואם סיים הברכה חזר לראש התפלה) ואפילו היה באותו זמן עצירת גשמים בכל אותה המדינה ומתפלל ומתענים על הגשמים אעפ"כ צריך לחזור דאין שייך להזכיר שבתו של מקום בדבר שהוא קללה בשאר מקומות ואם לא סיים הברכה רק שאמר בא"י יסיים למדני חוקיק וה"ז כאלו עדיין באמצע ברכה וחזור לאתה גבור כדלקמן סימן ח'.

(ז) אם בימות הגשמים טעה ולא הזכיר מוריד הגשם אם לא סיים הברכה יאמר במקום שנוכר ואם סיים ולא התחיל אתה קדוש יאמר משיב הרוח וכו' ואח"כ אתה קדוש אבל אם כבר התחיל אתה קדוש צריך לחזור לראש התפלה כי ג' ברכות ראשונות נחשב כברכה א' (סג).

(ח) כלל גדול בדברים שמתחזרין אותו כגון משיב הרוח וטל ומטר בימות החמה אם לא סיים הברכה חזר לתחלת ברכה וזה הדין אפילו בדברים שאין מתחזרין אותו כגון ועלה ויבא בר"ח ערביה ועל הניסים וכיוצא בו ולא דוקא לתחלת ברכה אלא למקום הראוי ואם כבר אמר בא"י ולא סיים הברכה יאמר למדני חוקיק כדי שלא תהיה לבטלה וא"כ הוא כאלו לא סיים הברכה וחזור לאותה ברכה ודוקא בדברים שמתחזרין אותו אבל בדברים שאין מתחזרין אותו תיכף כשאמר בא"י יסיים אותה ברכה ולא יחזור (ז"ל ריטנ"א בתענית י"ג נ"ס ר' יונה שאפילו אמר בא"י וסיים כקורא בתורה למדני חוקיק כדין כל שרצה לברך ונפלו פירות ופיו וכיוצא בו ונחלף אל סיים ברכתו וחרר לאומרה כראי אף במקום שאין מתחזרין שאין זו חזרה ואין כן דעת גדולי הספקים אלא כל שהתחיל בתענית חזרם ונחלף ואיך כדרכן במקום שאין מתחזרין אותו אבל במקום שמתחזרין אותו עשה כן וחזר לדינו עכ"ל) ודוקא שטעה והזכיר כגון משיב הרוח או טל ומטר בימות החמה אבל אם טעה ולא אמר מה שצריך לא נ"מ בזה דאם נזכר כשאמר בא"י יסיים כדין ויזכיר תיכף קודם שמתחיל האחרת.

(ט) אם נסתפק בימות החמה אם אמר אם לא מוקמינן אחזקה כל למ"ד יום דמסתמא אמר כמו שרגיל וכן בימות הגשמים אם נסתפק מוקמינן אחזקה כל ל' יום דמסתמא לא אמר ואם אמר צ' פעמים רב להושיע משיב הרוח וכו' וכן בימות החמה אמר צ' פעמים רב להושיע מכלכל חיים כמנין התפלות שיש בשלשים יום ג' תפלות בכל יום וא"כ כבר רגיל לומר כפי הרגלו ולכן אם חזר ומסתפק א"צ לחזור דמוקמינן אחזקה וכן ראוי לעשות בומה"ז שמתפלל בעו"ה בלא כוונה ומצוי להסתפק בכדי שינצל מברכה לבטלה (סימן קי"ד).

(י) ברכה ג' נקראת קדושת ה' שהיא אתה קדוש וחזתם האל הקדוש ואם טעה וסיים המלך הקדוש א"צ לחזור (א"ה נ"ס כ"ג ססי" ק"ח) ובעי"ח מסיים המלך הקדוש ואם טעה וסיים האל הקדוש אם נזכר בתוך כדי דיבור ואמר המלך הקדוש יצא ואם

ד' לברוך
ז"א אבות
צרכיו ובג'
בת מודים

גם א' עד
ולא יברך
שיהיה פיו
יבין ראשו

מר מודים

זפה ולא
י"ח ברכות
מר מודים
לת ובסוף
וע ברכה

ע עומדים

יבוא:

בפסוקים
ה' שפתי
פסוקים

לבוין בה
ה"ז בעו"ה
זכ ועכ"פ
י" (ק"ח).

זיה מתיס
הוא ג"כ
ה של י"ט
לא הזכיר
אם אידר
מן תפ"ח

ז ומוריד
דרי ביש

לאו צריך לחזור לראש התפלה וה"ה אם מסופק אם אמר צריך לחזור לראש התפלה ואין שייך כאן תקנה הג"ל שיאמר צ' פעמים כי איך יאמר הברכה (תקפ"ג) והגאון מוהר"ר אבלי פאסוועליר נ"י אמר כאן דין מחודש שאם טעה בליל ר"ה ולא אמר המלך הקדוש אינו צריך לחזור כדן טעה ולא הזכיר יעלה ויבא בליל ר"ה שאינו צריך לחזור מחמת שאין מקדשין את החדש בלילה א"כ גם בליל ר"ה הדין כן שאין צריך לחזור עכ"ל הגאון הג"ל.

(יא) ברכה ד' אהה חונן ובמוצאי שבת וי"ט אומרים בה אהה חוננתנו ואם טעה ושכח וסיים הברכה אע"ג דלא התחיל עדיין ברכה שלאחריה אינו צריך לחזור (ל"ד).

(יב) ברכה ט' היא ברכת השנים והיינו כדן עלינו וצריך להזכיר בה בימות הגשמים ותן טל ומטר לברכה ומתחילין בתפלת ערביה של יום ס' שאחר תקופת תשרי ויום התקופה הוא בכלל ס' יום וכדיעבד היינו אם התפלל ושכח טל ומטר מונין מעת לעת (פ"ח). ולפ"ז כיון דאין תקופת תשרי נופלת אלא בג' שעות או בט' שעות בלילה או ביום לעולם א"צ לחזור בתפלת מעריב ראשונה כיון שעדיין לא נשלם ס' יום מעת לעת וכן אם התקופה נופלת ביום א"צ לחזור אפילו בתפלת שחרית להתפלל קודם ג' שעות ביום וכשנופלת בט' שעות כיום ומתפלל מנחה קודם ט' שעות ג"כ א"צ לחזור ופוסקין לומר בי"ט של פסח (ק"י).

(יג) אם לא אמר ותן טל ומטר אם נזכר קודם שהתחיל ברכה שאחריה שהוא תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואח"כ תקע בשופר ואם כבר התחיל תקע ונזכר קודם שומע תפלה א"צ לחזור אלא שואל בשמע קולנו שהיא ברכה שומע תפלה ואם סיים גם שומע תפלה ולא התחיל רצה אומר ותן טל ומטר ואח"כ רצה ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל רצה אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים ואם עקר רגליו חוזר לראש שבת טל ומטר ונזכר קודם שומע תפלה בענין שאומרה בשומע תפלה אם מהענה יקדים לומר טל ומטר ואח"כ ענגו דוה חמור טפי שהרי אם שכח טל ומטר חוזר משא"כ בענגו (סג).

(יד) טעה בימות החמה ואמר טו"מ אם נזכר אפילו לאחר כדי דיבור יתחיל מתחלת ברכת השנים ואפילו לא חזר לתחלת הברכה רק שחזר ואמר ותן ברכה וכו' וסיים הברכה יצא כנ"ל ואם כבר אמר בא"י יסיים למדני חוקיך כדי שלא יהיה לבטלה ויחזור לתחלת ברכה כדלעיל סי' ח' ואם כבר סיים כל הברכה ואפילו גמר כל הי"ח רק שנוזכר קודם שעקר רגליו נ"ל דא"צ לחזור רק לברכת השנים ואם כבר עקר רגליו חוזר לראש התפלה ואם מדינה אחת כמו ספרד בכללה ואשכנז בכללה צריכים מטר ויש שם עזירה גשמים וטעה יחיד ושאל גשמים א"צ לחזור (סימן קי"ז סעיף ג') ול"ד לסימן ו' דשם שאני כדאיתא שם אבל לכתחלה לא יאמרו אותה בברכת השנים רק כמנהג שהוש"ץ קובע תפלה בברכת שומע תפלה וכבר נדפס בסידורים אבל לא יאמר רק ותן טל ומטר אלא דוקא בנוסח התפלה וגם זה לא יאמר הש"ץ רק לצורך גדול. ובשבת ור"ח וי"ט מוזכרין י"ג מדות ואומרים מומורי תהלים של מטר כדאיתא בסידורים (ל"ד).

(טו) כל מקום שנכתב עקר רגליו י"א דחיקף כשמיים יהיו לרצון ואין דעתו לומר תחנונים עוד הוי כעקירת רגליו (מ"ח נסיון תכ"ט) ולי נראה דעקירת רגליו ר"ל עקירת רגליו ממש.

(טז) ברכה י"א השיבה שופטנו וחותרם מלך אוהב וכו' ומעית הותרם המלך וכדיעבד יצא (תקפ"ג).

הלכות תפלת י"ח כלל כד

(יז) ברכה י"ב ולמלשינים ואל יאמר ומלכות זדון אלא והודים מדורה העקר שהם אפיקורסי ישראל ואל יאמר וכל עושי רשעה אלא וכל הרשעה. ברכה י"ד שהיא ולירושלים בט"ב אומרים בה במנחה נחם ואם לא אמר אומרה בשומע תפלה וחוחם רק בשומע תפלה ולא מנחם ציון ואומרה אחר עננו דעננו חריר וכל ההדיר קודם ואם לא אמר יאמר במודים קודם ועל כולם ואם לא אמר יאמר אחר שים שלום בלא חתימה ואם לא אמר כלל א"צ לחזור (תקכ"ו).

(יח) ברכה ט"ז נקראת שומע תפלה ואם מתענה יאמר כאן עננו ומסיים שומע תפלה אפילו בת"צ וא"ל אמר כיון שסיים הברכה אינו חוזר ואומרה ומ"מ יאמרנה קודם אלקי נצור בלא חתימה (תקס"ה).

(יט) ברכה זו היא כוללת ולכן יכול להתפלל בו כל מה שצריך אך שלא יתבטל עי"ז מלענות קדושה ולכן יותר טוב לקבוע תפלות הצריכים לו קודם יהיו לרצון כדי כשיצטרך לענות קדושה או ברכו יכול לומר יהיו לרצון תיכף ונכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביהוד על צרכיו ופרנסתו ושלא ימוש החורה מפיו וזרעו וזרעו ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ה' באמת ושלא ימצא פסול ח"ו בזרעו וכל מה שיודע בלבו שצריך לו (מוצאת ר"י ל"ס) ונ"ל דאם אינו יודע לדבר צחות בלה"ק יאמרנה אף בלשון אישכנו רק שיהיה מקירות לבו ויותר טוב מלאומרה בלה"ק בלא כונה דהא תפלה היא בכל לשון אבל בשאר ברכות אם רצה להוסיף צריך שיהיה דוקא מעין אותה ברכה כגון שיש לו חולה בתוך ביתו יוסיף בברכת רפאנו ואפילו באמצע הברכה רק שישאל דוקא בלשון יחיד ויתחיל בתחילה הברכה ואח"כ יוסיף (וע"ז נט"ז סיון קי"ט עד מדין סוספה) ובשלוש ראשונות ואחרונות אסור להוסיף שום דבר ודוקא צרכי יחיד אבל צרכי צבור מותר ולכן נוהגים בכל המקומות לומר פיוטים אפילו בג"ר ואחרונות (קי"ג).

(כ) דילג ברכה א' מאתה חונן עד שומע תפלה או ששינה בה בענין שצריך לחזור אין צריך לחזור אלא מאתה ברכה שטעה בה ומשם יגמור כסדר דוקא אבל לא מהני שיכלול אותו ברכה בשומע תפלה דהא צריך להתפלל י"ח כדאמרין חמני סרי תיקון (ודלג כפ"ח בסיון קי"ט סעיף ג' ודבריו תמוהים) ודוקא שטעה אבל אם דילג במזיד חוזר לראש.

(כא) המתנמנם בתפלתו או מסיכה אחרת ואינו יודע באיזה ברכה עומד אם בג' ראשונות חוזר לראש התפלה ואם בג' אחרונות חוזר לרצה דג"ר ונ"א נחשבים כברכה א' אבל אם עומד באמצעות נ"ל דמתחיל מברכה שיודע בודאי שלא אמרה אבל מה שמסתפק א"צ לחזור וצ"ע.

(כב) ברכה י"ז היא רצה ונקראת עבודה שמתפללין בה על העבודה שהחוזר ובר"ח וחה"מ אומרים בה יעלה ויבא ואם שכח או אפילו אם מסתפק בחוה"מ בין בערבית ושחרית ומנחה ובר"ח בשחרית ומנחה אם סיים כבר הברכה של המחזור או אפילו רק בא"י מסיים המחזור שכינתו לציון ואומר יעלה וכו' ואח"כ מודים ואם התחיל כבר במודים עד שלא עקר רגליו חוזר לרצה ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה אבל בר"ח ערבית בין שר"ח יום אחד או ב' ימים אם שכח וסיים הברכה המחזור שכינתו או אפילו שאמר רק בא"י א"צ לחזור לפי שלא היו מקדשין החודש בלילה (סיון תכ"ג וסיון ח').

(כג) שכח יעלה ויבא בשחרית ולא נזכר עד אחר שהתפלל מוסף א"צ לחזור ולהתפלל שחרית (סיון קכ"ז מ"א ס"ק ג').

ש התפלה
(ג') והגאון
אמר המלך
צריך לחזור
צריך לחזור

ואם טעה
(ל"ד').

בה בימות
ופת תשר
מונין מעת
נות בלילה
יום מעת
ל קודם ג'
א"צ לחזור.

יהיה שהוא
זכר קודם
ואם סיים
נזכר עד
זר לראש.
גנה יקדים
משאל'

זר יתחיל
ברכה וכו'
ה לבטלה
ה"ח רק
רגליו חוזר
יש שם
לסימן ו
ק כמנהג
ד רק וכו'
ובשבת
ח' (ד').
נתו לומר
ל עקירה

ם המלך

הלכות תפלת י"ח כלל כד

(כד) ברכת י"ח מודים אנחנו וכו' וכורע בתחלה וסוף כמו שכתבנו כלל כ"ג
ובחנוכה ופורים אומר בה על הניסים בכל התפלות ובעשיית אומר וכתוב. ובכל זה אם
טעה ולא הזכיר כיון שסיים הברכה או שאמר רק בא"י א"צ לחזור ואינו מזכיר עוד.

(כה) ברכה י"ט נקראת ברכת כהנים לפי שהש"ץ מתחיל ברכה זו אלהינו וכו'
ואומר ברכת כהנים וזהו מתקון שלמה המלך ע"ה וא"א או"א רק בזמן שראוי לב"כ ולישא
כפים (רמ"א סימן קכ"ז סעיף ב') (וכ' בשו"ת מה"ר"ם שם) שלא לומר א"ח בנית אבל וטעמו
מפני שהאבל אינו נושא כפיו לכך א"ח אללו א"ח. וכ' ע"י בספר דגול מרכבה ח"ל ולעכ"ל תימה
דא"כ לפי דברי רמ"א נסימן קכ"ח דאבל כל יב"ח אינו נושא כפיו א"כ לא יאמר אללו א"ח וכן
כאבל ומתפלל בכה"כ לפני העמוד לא יאמר א"ח לכן כראי לפענ"ד דלא כשכנה"ג דמה נזכר
שהאבל אינו נושא כפיו הלא אם עלה לא ירד ואפילו אם לא עלה עדיין אם קראוהו לעלות עובר
בגשה אם אינו עולה וא"כ לא גרע ומנחה בזה"כ ובתענית אף שאין בו כ"כ מ"מ אומרים א"ח
הואיל ואם עלה לא ירד כמזכיר רמ"א סימן קכ"ט סעיף ב' עכ"ל ד"מ) ובזמן שהש"ץ אומר
ברכת כהנים דהיינו שהרית ומוסף ובתענית צבור גם במנחה אומרים שים שלום ובערבית
ובמנחה של כל יום אומרים שלום רב ובעי"ת אומרים בספר חיים ואם לא אמר כיון
שסיים הברכה או רק בא"י אינו חוזר ונ"ל דבזה ראוי לומר בספר תיקף כשסיים המברך
את עמו ישראל בשלום קודם יהיו לרצון כיון שכבר גמר התפלה. (דהא לר"ת לעולם אומרים
בסוף ברכה אפילו ברכה שאין מחזירין אלא דהחולקים סוגרים כיון דא"ל לחזור א"כ הוי הפסק
באמצע תפלה מה שאין כן כאן). ואם אמר בשחרית שלום רב או במנחה שים שלום יצא.
(כו) לאחר שסיים המברך את עמו וכו' נכון שיאמר תיקף יהיו לרצון וכו' כי פסוק
זה שייך ל"ח ואח"כ יאמר אלהי נצור וכל מה שרוצה להתפלל ויחזור לומר יהיו לרצון
וטוב לקצר בהחתונים כדי שיוכל לפסוע ג' פסיעות קודם שיענה קדושה (קכ"ג).

(כז) אם צריך לענות קדיש וקדושה מותר לענות אף כשלא אמר עדיין יהיו לרצון
אך אם אפשר יאמר מקודם יהיו לרצון כי י"א דאסור לענות קדיש וקדושה קודם
יהיו לרצון (סד).

(כח) לאחר שסיים כורע ופוסע ג' פסיעות בכריעה א' כעבר הנפטר מרבו ויפסע
ברגלו שמאלית תחלה כדי שיהיה נראה שאינו ממחר לפסוע ושיעור הפסיעות אלו
לפחות כדי שיתן עקב בצד גודל ולא יפסיע יותר מג' פסיעות ולא יפסיע פסיעות גסות
ויפסיע ברגל שמאל תחלה פסיעה קטנה ובשל ימין פסיעה גדולה ואח"כ בשמאל כדי
שישוה רגלו השמאלית להימנית (א"ח סימן כ"ח אך הוא כ' תחלה ימין) (קכ"ג).

(כט) אחר שפסע ג' פסיעות והוא עדיין בכריעה זו קודם שיוקף יהפוך פניו
לשמאלו ואומר עשה שלום במרומוי ואח"כ יהפוך פניו לימינו ויאמר הוא יעשה שלום
עלינו ואח"כ ישתחוה לפניו ויגמור ויוקף ויאמר יה"ר שיבנה וכו' (סד).

(ל) במקום שכלו הפסיעות יעמוד ולא יחזיר פניו לצבור עד שסיים הש"ץ תפלתו
שלא יחשדוהו שדילג בתפלתו ולא יחזור למקומו עד שמגיע הש"ץ לקדושה או לפחות
כשתחיל הש"ץ התפלה והש"ץ יעמוד כדי הילוך ד' אמות קודם שיחזור למקומו להתפלל
בקול רם וכן יחיד המתפלל בקול רם וכן יחיד המתפלל יעמוד במקום שכלו פסיעותיו
כשיעור זה קודם שיחזור למקומו וכשאומרים פיוטים יכול לחזור כשמחיל הש"ץ להתפלל
(כ"י נסימן קכ"ג).

(לא) בשעת הדחק כגון שהוא בדרך במקום שירא שיפסיקוהו עוברי דרכים או
שירא שיעבור זמן תפלה או חולה מתפלל ג' ראשונות ואח"כ אומר מעין י"ח והיינו

שאומר נוסח זה הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, וחסלת לנו להיות גאולים, ורחקנו ממכאובנו, ודשננו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבין, והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידך, וישמחו צדיקים בבנין עירך ובחקן היכלך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא אתה תענה ברוך אתה ה' שומע תפלה. ואח"כ יאמר ג' אחרונות וצריך להתפלל מעומד אבל כמוצאי שבת וי"ט שצריך לומר הבדלה וכן בימות הגשמים שצ"ל טל ומטר אין מתפללין הביננו (ק"י) ומ"מ בחולה או שעת הדחק גדול יכול להתפלל אף בימות הגשמים או במ"ש ולקצר בכל ברכה כדלקמן כלל כ"ה ס' א"ב. וזו נוסחה יאמר תחלה ג' ראשונות כדרכו ואח"כ במ"ש יאמר אתה הונחנתו למדע תורתך וחברילנו ה' אלהינו בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה והננו מאתך וכו' ובחול יאמר אתה הונן לאדם דעת חננו מאתך דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת, השיבנו אבינו לתורתך וההזירנו בתשובה שלימה לפניך בא"י הרוצה בתשובה, סלח לנו אבינו כי מוחל וסולח אתה בא"י חנון המרבה לסלות, ראה נא בענינו וגאלנו מהרה כי גואל חוק אתה בא"י גואל ישראל, רפאינו ה' ונרפא כי אל מלך רופא נאמן אתה ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל, ברך עלינו את השנה הזאת ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה וברך שנתינו כשנים הטובות בא"י מברך השנים, תקע בשופר גדול לחרותינו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל, השיבה שופטינו כבראשונה ומלוך עלינו אתה ה' לברך וצדקנו במשפט בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט, ולמלשנים אל תהי תקוה וכל אויבך מהרה יכרתו ותכניעם במהרה בימינו בא"י שובר אויבים ומכניע זדים, על הצדיקים ועל החסידים ועלינו יהמו רחמך ושים חלקנו עמהם לעולם ולא נכוש כי כך בטחנו בא"י משען ומבטח לצדיקים, ולירושלים עירך ברחמים תשוב ובנה אותה בקרוב וכסא דוד מהרה לתוכה תבין בא"י בונה ירושלים, את צמה דוד מהרה תצמיח כי לישועתך קוינו כל היום בא"י מצמיח קרן ישועה, שמע קולנו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו כי אל שומע תפלות אתה בא"י שומע תפלה, ואח"כ אומר ג' אחרונות ומסיים המברך את עמו ישראל בשלום יהיו לרצון וכו' עושה שלום וכו'.

כלל כה. דין אסור הפסקה בתפלה בדבור והילוך והנצרך לנקבים:

(א) אסור להפסיק בתפלה י"ח בדבור אם לא משום חשש סכנת נפשות וגם בזה אם יוכל להנצל על ידי שיקצר כל ברכה וברכה כגון שיאמר סלח לנו אבינו כי מוחל וסולח אתה בא"י וכו' וכן כולם או אם אפשר שיברח משם מוטב שיקצר או שיברח אבל משום הפסד ממון אסור (ק"ד).

(ב) כבר נתבאר לעיל כלל ג' ס' כ"ה דהנצרך לנקבו אסור להתפלל ואימתי שצריך לחזור ולהתפלל אפילו בדיעבד ואם נתעוררה תאוה לו באמצע תפלתו בין לגדולים או לקטנים אסור לצאת אם יכול לעצור עצמו עד שיגמור י"ח ואם א"ל לו לעמוד עד אחר תפלה נ"ל דאם יכול לקצר כל ברכה וברכה כדלעיל סימן א' יקצר ואם לאו מותר לו לצאת ולפנות רק שלא יפסיק בדבור (כנ"ל דכ' הנ"ח וז"ל דמוטב לקצר מלחו ממקומו ח"כ ה"ה הכח) (סימן ל"ב).

(ג) הנה צריך להפסיק לעצור עצמו אם אפשר וא"ל אם מתפלל בביתו ילך לאחוריו ד' אמות ומפיה וממתין עד שיכלה הריח וחוזר למקומו (נ"ח וז"ל נ"ס רוב פוסקים ללא כש"ע וכן נשמע בגמרא לפי גירסתו שלנו דגרסינן ונתחיל ממקום שפסק ונראה דל"ג נח"ד וחוזר

הלכות תפלה כלל כה

ומתפלל אלא וחרב ובלתי שגח קמוס גרסינן חחר להתפלל ומדקדמין חחר כיון שלא מתרחק לכן כ' רש"י דר"ל לחקוק שפסק אך מיה שג' ח"ר דכן הוא בסמוך ס' כ"ד כלל דלא יוכח מידיו ואומר רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך הרפתנו וכלימתנו הרפה וכלימה נהיינו רמה ותולעה במוותינו ומתפלל ממקום שפסק. ואם מתפלל בצבור דא"א לו להרחיק ד"א כיון דאז ניכר הבושה אינו אומר רבון וטוב שיהרהר בלבו (סימן ק"ג ועיין ח"ר).

(ד) יצא ממנו רוח לאונסו ממחין עד שיכלה הריח ומתחיל ממקום שפסק (בסימן ק"ג גמ"ח ס"ק ח' כ' דאפילו שזה כדי לגמור כולה אין לריך לחזור לראש דהא אם חלה ומתפלל עיד וכו' שיהי כ"ז שלא כלה הריח אסור להתפלל כדאיתא ס' סימן ע"ט וכ"כ רמ"א כחן להדיח בטג"ה וכ"כ בש"ע סימן ק"ד סעיף ה' ואפשר דכוונת המ"ח שיש אחר שכלה הריח מותרין ע"ד).

(ה) אם באמצע תפלתו מטפטפים טיפות מי רגלים ממנו לאונסו אם הבגד העליון לא נתלכלך אפילו בק"ש א"צ לפשוט בגדיו כיון שהמ"ר מכוסים אבל אם גם הוא נתלכלך בק"ש צריך לילך ולהסיר בגדיו או עכ"פ לכסות המקום המלוכלך בבגד אחר אבל בתפלה שא"א לזוז ממקומו יתפלל כדרכו כיון דאין איסורו אפילו לק"ש ולתורה אלא מדרבנן ומ"מ בשעה שמטפטף צריך להפסיק. ומ"מ לכתחלה אסור להתחיל להתפלל אך מי שיש לו חולי המטפטף תמיד וא"כ לעולם לא יוכל להתפלל יתיר עכ"פ שיתחיל להתפלל בשעה שאינו מטפטף אעפ"י שיטפטף באמצע התפלה רק בשעת הטפה יפסיק וכל זה שלא נפלו מ"ר על הארץ אלא שנבלעו בבגדיו.

(ו) אבל אם נפלו על הארץ או שהשתין חינוק בבהב"נ ישחוק עד שיביאו לו מים או ירחיק ד' אמות דכל זה לא מיקרי הפסק אבל אסור להפסיק בדיבור להביא לו מים כיון דאיסור מי רגלים אינו אלא מדרבנן (עיין גמ"ח סימן ע"ח דלרש"א ח"ג להרחיק כלל) ואם מתירא שמא ישרה כדי לגמור את כולו וא"א לו להרחיק ד"א כגון שא"א לו לעבור נגד המתפלל מותר להתפלל כיון שכבר עוסק בתפלה ויסמוך על הרשב"א (סימן כ' סעיף כ"ז וכ"כ הס"ח ע"ס). ואם מי רגלים שותתין על בשרו פוסק עד שיכלו מלשותת ואפילו נפלו על הכתונת והם טופח להטפוח כיון שהם מכוסים. ואם הם מגולים בק"ש צריך להסיר בגדיו אבל בתפלה שאסור לזוז ממקומו מתפלל כדרכו (סימן ע"ח).

(ז) נ"ל דאם חינוק טינף בבהב"נ באמצע תפלה אם יש לו בגד לכסותו אסור להפסיק ואפילו לזוז ממקומו ואם אין לו או שעכ"פ יהיה ריח רע ירחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח או יצא לבית אחר ואם גם אחרים עומדים שם ומתפללים ואינם יודעים מזה נ"ל דאם א"א בענין אחר להודיע להם אלא בדיבור מותר להפסיק בדיבור להצילם מאיסור דאורייתא ומוטב שיעשה הוא איסור קל דהיינו איסור דרבנן להפסיק בתפלה משיעשו אחרים איסור דאורייתא להתפלל במקום מטונף (עיין גמ"ח סימן ח').

(ח) ש"ץ המתפלל וצואה בבהב"נ או בבית שמתפללים שם אפילו הצואה לאחרי צורך לשחוק עד שיוציאנה שמאחר שהוא מוציא רבים וא"א שלא יהא מן הקהל בחך ד' אמות של הצואה ובעיני דעת שומע ומשמיע אך בפסוקי דזמרה מותר לומר כדרכו שהרי עכשו אינו מוציא אחרים בזה (סימן ע"ח).

(ט) העומד בתפלה ונסתפק באיזה דין איך יתפלל כגון ששכח איזה דבר בתפלה מותר לילך ממקומו למקום מיוחד ולעייין שם בספר (כן עשוהו ידגרי תר"י וזמ"ח ס' סימן כ"ו) דלא גרע מהשתין חינוק בסימן ו' ואם מותר לשאול הדין צ"ע ונ"ל דמותר.

הלכות תפלה כלל כה כו

(י) בתפלה אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישחוק ויכוין למה שאומר הש"ץ ונחשב כעונה לענין שיצא ומ"מ לא הוי הפסק ואפילו קראוהו לעלות לתורה אסור להפסיק ואם הפסיק צ"ע אם חוזר לראש (סימן ק"ד נמ"ז ס"ק ח') ונ"ל דדינו כמו בסמוך בסימן י"א.

(יא) אם הפסיק בדבור במוזר חוזר לראש ואם לא חוזר והשלים התפלה מחזירין אותו (נמ"ז וס"ח) ואם בשוגג כגון שנכשל בלשון או שסבר שמוותר להפסיק וכן במקום שמוותר להפסיק כגון משום סכנה חוזר לתחלת ברכה שהפסיק בה ואם הוא בג' ראשונות חוזר לראש ובג' אחרונות חוזר לרצה ונ"ל דבדעיבד אם לא חוזר לתחלת ברכה כיון שסיים הברכה אינו רשאי להזכיר וכ"ש אם כבר השלים תפלתו (ועיין בסמוך סימן י"ג).

(יב) ואם הפסיק כדי לגמור כל ה"ח מרישא לסיפא בין שהיה ההפסק בדבור או מחמת דבר אחר אם היה באונס ופשיטא אם המקום אינו ראוי שיהיה שם טיטף וכיוצא בו חוזר לראש ואפילו לא הפסיק בדבור אלא בשהיה לבד אבל אם ברצונו שחק או אפילו דיבר בשוגג דינו ככסוף סימן י"א (סימן ס"ה נמ"ז ס"ז).

(יג) נ"ל דה"ה הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה דינו כאלו שח ככל מה שנחבאר (ועיין לקטן כלל כ"ח סימן י"ב).

(יד) הא דאמרין דאם הפסיק בג"ר או בג"א דחוזר לראש דוקא כשסיים כבר הברכה אבל אם הפסיק באמצע ברכה אינו חוזר אלא לתחלת אותה ברכה כגון שהפסיק באתה גבור חוזר לאתה גבור וכיוצא בו כן נ"ל דכל באמצע לא נקרא חזרה אלא היקון הלשון.

כלל כו. דין לישוב ולעבור נגד המתפלל:

(א) אסור לישוב בתוך ד' אמות של המתפלל מכל צדדיו ומלפניו טוב לזוהר להרחיק כמלא עיניו מפני שנראה כאלו חביו מקבל עליו מלכות שמים והוא אינו מקבל ואם עוסק בעניני תפלה אפילו בפרק אזהרו מקומן או אם הוא איש הלש וצער לו לעמוד אפילו אינו עוסק אלא בשאר דברי תורה אפילו אינו מעניני תפלה מותר לישוב כיון שעוסק בדברים קדושים אבל הרחוק לא מהני ואם ידוע שהיושב הוא חולה וא"א לעמוד אפילו אינו עוסק בתורה מותר (נש"ע סי' ק"ג).

(ב) אפילו אם ישב קודם שעמד זה להתפלל צריך לקום ודוקא במקום שיש רשות למולם להתפלל כגון במזן קטוע ופשיטא בכהכ"נ אבל בכיתו אם ישב כבר אינו צריך לקום שזה בא בגבולו ומ"מ מידת חסידות הוא אפילו בניתו לעמוד (ס).

(ג) אסור לעבור נגד המתפלל מלפניו בתוך ד"א שלו אבל מן הצדדין מותר בין לעבור בין לעמוד ונ"ל דמלפניו לא מהני כמה שעוסק בתורה או בדברי תפלה והטעם כדי שלא יתבלבל מחשבת המתפלל ול"נ דהטעם משום דהמתפלל השכינה כנגדו ואסור להפסיק בניו לשכינה ומטעם זה המתפלל ובני אדם מתפללין אחוריו אסור לפסוע הפסיעות אחר י"ח עד שיגמור האחרון אפילו אם האחרון התחיל להתפלל אחריו ולא נקרא בא בגבולו ואפילו אם האחרון מאריך בתפלתו דאדרבה זה שפוסע הוא בא עכשיו בגבולו (ס"ז ס"ז).

(ד) נ"ל אם המתפלל עומד בצד א' מדבר שהוא קטוע גבוה ורחב ד' כדלעיל כלל ט"ז סימן י"ז מותר לישוב בצד השני והא מפסיק רשות אבל לעבור מצד השני אפשר אם אינו גבוה כ"כ שלא יוכל להסתכל בצד השני אסור ויותר נ"ל דגם זה מותר שדרי חוץ לד' אמות מותר אעפ"י שמסתכל (עיין ראש ס' ת"ה סי' ד' ונגמור דף כ"ז ע"ה).

כלל כו. דין תפלת תשלומין ומוספין ודין ספק התפלל:

(א) אסור להתאחר להתפלל שחרית רק עד שליש היום שהם ד' שעות כפי אורך הימים שאם היום ארוך ט"ז שעות מחלקין אותו ל"ב חלקים והם שעות זמניות וכן אם היום קצר מחלקין ל"ב חלקים שתפלת השחר הוא נגד קרבן תמיד ולעולם לא איהרו אותו מלהקרב לאחר שליש היום וחשבינן מעלות השחר (סימן פ"ט).

(ב) עבר אפילו במוזד ולא התפלל בד' שעות יכול להתפלל עד חצות ונ"ל דדוקא עד חצות. עבר חצות היום ולא התפלל אין לו תשלומין ולא נקרא מוזד אלא כשיושב בטל ואינו מתפלל (נ"ט מ"ח ס"ג).

(ג) אבל אם טעה שהיה סבור שיש לו עוד זמן להתפלל או שהיה סבור ואפילו התחיל לשהות אחר שכבר הגיע זמן תפלה שהיה סבור שהיה לו שעות אח"כ אעפ"כ מקרי אונס או שהיה טרוד בצורך ממונו שלא יבא לידי הפסד דזה נקרא צורך מצוה אע"ג דלכתחלה אסור לבטל תפלה בזמנה משום הפסד ממונו ונ"ל דאפילו היה טרוד לקנות ולמכור סחורתו כל זה מקרי אונס (כן מוכח מהראיות שהביא בת"ד והביאם הגר"ח. וכן כ"ל עוד ראיה מודעת ריש כלבים הלכה אדם מישראל שלא התפלל שחרית וכו' או מקנה שהיה עושה לרכיז וכו') ומשלים אותה תפלה בתפלה הסמוכה לה כגון שלא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים לא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' ואם הוא ש"ץ יוצא במה שחזר התפלה בקול רם. לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים. ודוקא באלו שהיה אונס אבל אם ביטל בידים לא מהני תשלומין (סימן ק"ח).

(ד) כשמתפלל ב' צריך שיכוין שהתפלה הראשונה לשם הוב שהוא זמנו והשניה לשם תשלומין מה ששכח ובריעבד שטעה והתפלל ראשונה לשם תשלומין יצא דהא אין כאן היכר איזו היא לתשלומין וכן אם טעה בראשונה כגון שלא אמר טל ומטר ונזכר לאחר שהתפלל התשלומין מתפלל תפלת של הובת שעתא אע"ג שמתפלל אותה אחר התשלומין (סימן ק"ח נ"ח ס"ק ב').

(ה) יזרח מאוד שתיכף לאחר שסיים תפלת ההוב בעוד שעוסק בתפלתו יתפלל התשלומין ולא יפסיק בנידון רק באמירת אשרי דהיינו כשמתפלל שחרית או מנחה שתיים יאמר בין תפלה לתפלה אשרי וגם תחנון ולא ישהה יותר ויתפלל תיכף תפלת התשלומין (ח"ר סימן ק"ח ס"ק ד') ואם מתפלל ערבית שתיים לא ישהה בין תפלה לתפלה רק כדי הילוך ד' אמות (סג) ופשיטא דאסור במלאכה ואפילו ללמוד כי י"א דאפילו בריעבד אם לא התפלל תיכף לא יכול עוד להתפלל ובריעבד שלא התפלל תיכף או שלא נזכר עד אחר שהתפלל שעה או שתיים יסמוך על הפוסקים ויכול להתפלל אעפ"י שאינו עוסק עכשיו בתפלה. ומ"מ נ"ל דאסור להתפלל תפלת תשלומין רק עד חצות היום שמשם ואילך אינה זמן תפלת שחרית וכן במנחה דוקא כל זמן שמוחר להתפלל מנחה (סג ע"ן נכ"ח סימן ח').

(ו) טעה ולא התפלל ערבית ולא נזכר או שעבר ולא התפלל לתשלומין עד חצות היום וכן טעה ולא התפלל שחרית ועבר זמן מנחה ולא התפלל תשלומין לא יכול עוד להשלים בתפלה האחרת דאין תשלומין אלא בתפלה הסמוך כגון מערבית לשחרית ומשחרית למנחה וממנחה למעריב אבל אם טעה ולא התפלל שחרית אעפ"י שכבר התפלל מוסף יכול להשלים במנחה דזה מקרי תפלה הסמוכה (סג).

(ז) כשמתפלל תפלת התשלומין אינו מתפלל רק תפלת י"ח אבל ק"ש וברכותיה אין להם תשלומין.

(ה) זמן הפלה מוסף תיכף אחר שחרית ואין לאחריה יותר מעד סוף שבע שעות ואם התפלל אחר ז' שעות נקרא פושע ואעפ"כ יצא שזמנה כל היום ואפילו התפלל כבר מנחה יכול להתפלל מוסף ואם לא התפלל מוסף עד שהגיע זמן מנחה קטנה יתפלל מנחה תחילה ומ"מ בצבור נוהגין להקדים לעולם מוסף למנחה ואם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהן יתפלל של מוסף דמנחה יש לה תשלומין (רפ"ו וע"ג נב"ח).

(ט) לא התפלל מוסף כל היום אין לה תשלומין בערבית דהיאך יאמר את מוסף יום פלוני הוה כיון שכבר עבר היום (סימן ק"ח).

(י) טעה ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל ערבית ב' של שבת אע"ג שבאה לתשלומין של חול מ"מ כיון שעכשיו הוא שבת מתפלל אותה ג"כ של שבת ומ"מ אם טעה והתפלל השניה שהיא לתשלומין של חול יצא (מ"ח ס"ג י"ג) ונ"ל דאם הקדים של חול לשל שבת לא יצא שהרי יש כאן היכר שהקדים התשלומין ואם נחבין בראשונה לשם שבת פשיטא דלא יצא (סג).

(יא) טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במ"ש ב' של חול ואומר אתה חוננתנו בראשונה שהיא הפלת חובה אבל לא בשניה שבאה לתשלומין דהבדלה א"צ לומר אלא פעם א' ואינו דומה לסימן י' ומ"מ אם הבדיל בשניהן או לא הבדיל בשניהן או אפילו הבדיל בשניה ולא בראשונה רק שנחבין בראשונה שהיא הפלת חובה רק ששבת בה הבדלה יצא אבל אם נחבין בראשונה שהיא לתשלומין ולא אמר בה הבדלה ובשניה נחבין להפלת חובה ואמר בה הבדלה כיון שגילה דעתו בתפלתו וגם אמר הבדלה שמוכח שהתפלל הפלת חוב אחר התשלומין צריך לחזור ולהתפלל לתשלומין. אך י"א דא"צ לחזור ולהתפלל (סג).

(יב) טעה ולא התפלל מנחה בערב ר"ח מתפלל ערבית ב' ומוזכר בשניהם יעלה ויבא כמו בסימן י' ואם אמר באחד מהן יעלה ולא אמר בשניה דינו שזה כמו בהבדלה בסימן הקודם לזה דגם ביעלה ויבא בר"ח בלילה א"צ לחזור (ט"ו ומ"ח סג).

(יג) טעה ולא התפלל ערבית בר"ח מתפלל שחרית ב' ומוזכר בשניהן ר"ח ואם לא הזכיר בשניה שהיא לתשלומין דערבית א"צ לחזור כיון דאפילו אם היה מתפלל בערבית ושבת א"צ לחזור א"כ לא יזוה חמור התשלומין מאלו התפלל בזמנה וכן אם טעה ולא התפלל מנחה בר"ח ור"ח הוא ב' ימים ומתפלל ערבית ב' השניה לתשלומין של מנחה אפילו לא הזכיר בה ר"ח א"צ לחזור כיון דאפילו בעיקר ההפלה דערבית א"צ לחזור בשביל יעלה ויבא ק"ו מה שהוא עכשיו לתשלומין (פ"ח דלא כמ"ח וכ"כ נדנרי מ"ח חינו מוכרחים).

(יד) זה הכלל לעולם אולינן בתפלת תשלומין לקולא כגון שלא התפלל תפלת שחרית של שמיני עצרת ומתפלל מנחה ב' ועכשיו צריך לומר משיב הרוח ושבת ולא הזכיר בתפלת התשלומין משיב הרוח א"צ לחזור כיון שבאה לתשלומין תפלה שלא היה מוזכר בה. (טו) טעה והתפלל ערבית עם הצבור מבט"י ונזכר שלא התפלל מנחה כיון שהיה שוגג או שסבר דמותר להתפלל ערבית קודם מנחה מתפלל אח"כ לתשלומין ואם הוא ר"ח מוזכר בה ר"ח (מ"ח סק"ו).

(טז) טעה ולא הזכיר יעלה ויבא כמנחה של ר"ח ואם כן אף כשיתפלל ערבית לתשלומין לא ירויח כלום שהרי כבר עבר ראש חודש ואינו מוזכר עוד וכן אם טעה במנחה של שבת והתפלל י"ח ולא הזכיר של שבת וא"כ לא ירויח במה שיחזור ויתפלל י"ח בערבית הכריע בש"ע שם שיכול להתפלל בנרבה אך כבר כתבתי בסימן הסמוך כיון

בתפלה נרבה צריך שיהיה בטוח שיכוין בה מרישא לסיפא ובמה"ז אפשר שאין מצוי איש כזה.

(יז) ספק התפלל או לא חוזר ומתפלל ומתנה ואומר אם לא התפללתי תהא לחובתי ואם התפללתי תהא לנדבתי ואם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל ונזכר שכבר התפלל אפילו באמצע ברכה פוסק. ונ"ל דכיון דצריך להתנות דבאם לאו תהיה לנדבתו ולכן בשבת וי"ט דא"א להתפלל תפלה נדבה התפלה הוא במקום קרבן ובשבת וי"ט אסור להקריב קרבן נדבה וכן במסופק אם התפלל מוסף של ר"ח שהיה שעיר הטאת וחטאת אינו באה נדבה (עיין סימן ק"ד) אפילו בספק התפלל אסור לחזור ולהתפלל ועוד נ"ל דבזמן הזה אסור להתפלל נדבה שהרצועה להתפלל בנדבה צריך שיהיה מזכיר את עצמו וריו וזהיר ואמיד בדעתו שיכול לכוין בתפלתו מראש ועד סוף אבל אם לא יכול לכוין יפה קרינן ביה למה לי רוב זבתיכם כדאיתא בכל הפוסקים ובש"ע שם וידוע שבזמננו אפילו אחד מאלף לא ימצא ולפ"ז נ"ל דגם בספק התפלל אסור לחזור ולהתפלל דא"א לו להתנות (עיין לקמן כלל כ"ד נ"ח סימן ג' מה שכתנתי שם עפ"י פוסקים מאזנים ותרזה שהיא הנכון).

כלל כח. דין מעות בתפלת שבת וי"ט ור"ח (סימן רס"ז).

(א) אומרים ויכולו בתפלה ערבית להעיד שהקב"ה ברא עולמו ומ"מ אם לא אמר א"צ לחזור. ודוקא שכבר סיים ברכה מקדש השבת אבל קודם לזה חוזר לויכחו (סימן רס"ח).

(ב) טעה והתחיל אתה חונן בין בערבית שהרית ומנחה וכן לכל הברכות של חול כיון שהתחיל בה אפילו חיבה אחת גומר אותה ברכה ומתחיל תפלת שבת אבל במוסף פוסק אפילו באמצע ברכה אפילו באתה חונן דבשאר תפלות מדינא היה ראוי להתפלל י"ח אלא דלא אטרחהו רבנן ולכן כל ברכה שהתחיל גומר אבל במוסף דמדינא א"צ להתפלל רק שבע ברכות ולכן פוסק (ח"י הסכמת המסקים) ודוקא שכבר אמר אתה חונן אבל אם אמר רק חיבת אתה בערבית ומנחה ומוסף דר"ח ושבת דגם תפלת שבת מתחיל אתה אע"ג דכוונתו היה לומר אתה חונן כיון שלא אמר עדיין חיבת חונן מסיים קדשת או אחד או יצרת אבל בשחרית אם היה כוונתו לומר אתה חונן אע"ג שלא אמר רק אתה כיון שגם חיבת אתה לא שייך לתפלה זו וגם כוונתו היה לשל חול גומר אותה ברכה של אתה חונן ומתחיל ישמח אבל אם ידע שהוא שבת ושלא בכוונה התחיל חיבת אתה יאמר ישמח משה דלא גרע מאלו התפלות בשחרית אתה קדשת דיצא (סי' רס"ז).

(ג) טעה והתחיל תפלת שבת זו כוון שנתפלל בערבית ישמח משה וכיצא בו אם נזכר באמצע פוסק ומתחיל בתפלה הראוי ואם סיים הברכה מקדש השבת יצא חוץ ממוסף שאם התפלל תפלה אחרת ולא הזכיר מוסף דלא יצא (ס).

(ד) טעה והתפלל במוסף תפלת שחרית צריך לחזור כיון שלא הזכיר מוסף אבל אם הזכיר מוסף אפילו התפלל כל תפלת חול רק שאמר בה ונעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא בין בר"ח ושבת וי"ט (זה שאין' המ"ח בסימן תפ"ו י"ל דלא' ל"י ולא י"ח משא"כ הכא) ונ"ל דאם טעה ולא הזכיר של מוסף בקדשת היום או יאמר בעבודה כשיאמר והשב את העבודה יאמר ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבן מוסף דכיון שא"צ לקבוע ברכה בפ"ע אע"ג דלכתחלה צריך להזכיר בקדשת היום מ"מ בדיעבד שסיים הברכה א"צ לחזור אלא יזכיר בעבודה וצ"ע. אבל אם נזכר קודם שעקר רגליו

צריך לחזור לקדושת היום (כדמזמזע בירושלמי שהניח הרא"ש נפ' מי שמתו דדוקא בעבודה) ויזכיר מוספין במקומו כדאיתא לעיל כלל כ"ד סימן י"ג. ואם נזכר קודם שהתחיל רצה יאמר ונעשה לפניך קרבן מוסף כדן בכל הדברים שחייב לחזור קודם שהתחיל בכרכה אומרה (סז).

(ה) טעה והתפלל מוסף קודם לשחרית יתפלל אח"כ שחרית ותפלה ראשונה יחשב במקום מוסף (רפ"ו נמ"א סז ונ"ל הטעם שהרי התמידין אין יעבדין המוספין).

(ו) טעה והתפלל של חול בשבת או ביו"ט אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לא עקר רגליו מתחיל בקדושת היום וא"צ לחזור לראש ונ"ל דאפילו נזכר קודם מודים לא מהני שיאמר יעלה ויבא ויזכיר קדושת היום דלכתחלה צריך לומר ברכה לקדושת היום ומ"מ בדיעבד שהזכיר קדושת היום בעבודה יצא כיון דמן הדין גם בשבת וי"ט ראוי ל"ח אלא דלא אטרחוהו רבנן ולכן בדיעבד יצא (סימן רס"ח).

(ז) בימות החמה טעה והתפלל של חול בשבת והזכיר גשם ובכרכה השנים הזכיר ג"כ גשם ולאחר שסיים הכרכה נזכר שהוא שבת חוזר לראש וא"צ להזכיר עכשיו הכרכות של חול שהתפלל וכן אם לא הזכיר משיב הרוח אלא שבכרכה השנים הזכיר טל ומטר אם לא סיים ברכת השנים א"כ כיון שהתחיל הכרכה צריך לומר כתיקונה ומתחיל בך עלינו ומסיים וחוזר לשל שבת אבל אם כבר סיים הכרכה א"צ לחזור לתחלת הכרכה דכיון דאין דינו כאלו הוא באמצע ברכה ואם כן אדרבה הוי כאלו לא התחיל לגמרי ולכן מתחיל בשל שבת (כנ"ל דלא כמו שראיתי בנ"ה בסיומן קי"ו סק"ז בשם סלק"ט ע"ד).
(ח) אם נסתפק אם התפלל של שבת או יו"ט חוזר לראש דמסתמא אמר כמו שהוא רגיל ונ"ל דבר"ה וי"כ אם יודע שאמר ובכך חן ומסתפק אם סיים המלך הקדוש א"צ לחזור דמסתמא אמר כשיגרא דלישנא.

(ט) כ"ט אם טעה וסיים מקדש השנת וחזר בו תוך כדי דיבור וסיים מקדש ישראל והומנים יצא אפילו לא היה סבור שהוא יו"ט (סימן תכ"ו נמ"א).

(י) יו"ט שחל בשבת מסיים מקדש השבת וישראל והומנים ואם חתם מקדש ישראל והשבת והומנים או שלא חתם בשל שבת אלא רק מקדש ישראל והומנים אע"ג שהזכיר של שבת באמצע או שלא חתם רק מקדש השבת לכך או אפילו שאמר מקדש השבת וישראל ולא אמר והומנים כל זה לפרי חדש מיקרי שינוי מטבע בכרכה וצריך לחזור ואם לא עקר רגליו חוזר לאתה בחרתנו ואם עקר רגליו חוזר לראש (סימן תפ"ו) ול"נ דא"צ לחזור דכל ברכה שמוזכר בה ב' דברים וסיים באחד מהן כן שהחם במה שהוא עיקר הכרכה ובין שחחם במה שכלל בה יצא.

(יא) אם מסופק אם חתם גם בשל שבת נ"ל דלכ"ע א"צ לחזור (דכ"ה יש אומרים דאביי טיחזי ח"כ לחזור עיין פ"ח סז וגם הו"א כ' דנמקדש ישראל לכך יצא וזע"ג דלא נחזק דכ"ו להלכה עיין ח"ר מ"ו בספק יש להקל וכ"ש לפי מה שכתבתי בנ"ה) (סי' ב').

(יב) ר"ח וחז"מ שחל בשבת ולא חתם במוסף אלא מקדש השבת יצא לכ"ע דכיון דאינו קובע ברכה לעצמה בערבית ושחרית ומנחה לא המיר כולו האי (פ"ח סז).

(יג) טעה והזכיר מאורע שאר ימים בתפלה אם בשוגג אינו חוזר ואם במזיד דינו כמפסיק בדברים בטלים (לעיל כלל כ"ה סי' י"ח) ואם נזכר באמצע ברכה כגון שהתפלל של שבת כ"ט וכיוצא בו פוסק אפילו באמצע ברכה ואם סיים תפלתו חוזר לראש.

(יד) טעה בערבית של שבת ולא הזכיר בה משיב הרוח וכיוצא בו או אפילו לא התפלל כלל ומכיון כשאומר הש"ץ ברכה א' מעין שבע מראש ועד סוף מלה במלה יצא

הלכות תפלה כלל כח כט

משום התפלה ערכית רשות הקילו בה ואח"כ יאמר עושה שלום ופוסע ג' פסיעות ודוקא עם הש"ץ אבל לכתחלה אסור להתפלל ברכה אח' מעין ז' ובדיעבד צ"ע אם יצא (סימן רס"ח) ושבת וי"ט כיון שהש"ץ אינו מזכיר של יו"ט צריך לחזור ולהתפלל (ח"ר ס).

(טו) טעה בשמיני עצרת ואמר את חג הסוכות הזה נ"ל דאם כבר עקר רגליו אינו חוזר.

(טז) טעה במוספין והזכיר של יום אחר וכן בסוכות שאמר ביום א' דחוח"מ מה שאינו שייך כלל לאותו יום כגון שאמר ביום הרביעי אם לא סיים הברכה יתחיל מפ' הקרבנות ואם סיים הברכה א"צ לחזור (דכא אפילו לא אמר המסוקים של קרבנות רק שאמר ונעשה לפיך קרבנות המוספין ולא וזה שהזכיר של יום אחר כיון כדון בסעי' י"ג).

(יז) טעה בר"ה ולא אמר ובכן תן כיון שסיים כדן יצא דלא נזכר בגמ' ואם סיים בא"י מקדש ישראל יום הוצרן ולא אמר מלך על כל הארץ נ"ל דא"צ לחזור. ובמוסף שאומר פסוקי מלכות צ"ע ונ"ל דא"צ לחזור.

(יח) יו"ט שחל להיות במוצאי שבת ואמר באתה בחרתנו ותודיענו ואם לא אמר אין מחזירין אותו.

כלל כט. דין חזרת הש"ץ (סי' קכ"ז) ודין מי שראוי למנוחתו לש"ץ (סי' כ"ג).

(א) הש"ץ חוזר התפלה וצריכין הכל לשמוע ולענות אמן על כל ברכה וברכה ואם אין ט' שומעים ועונין הרי כל הברכות שמברך הם לבטלה ועונשו גדול מאוד ולכן צריך כל אדם לשחוק ואפילו ללמוד אסור בשעת חזרת הש"ץ וי"א שמחוייבים לעמוד בשעת חזרת הש"ץ ואם יש רק ט' השומעים וא' מהם ישן יש לזוהר להקיצו כדי שישמע וה"ה כשמתפלל ימתין עד שיסיים ובדיעבד אם א"א מצטרף ודוקא א' (סימן כ"ה).

(ב) צריך לעמוד במקומו כדי הילוך ד"א קודם שיחזור למקומו ואח"כ יחזור וצ"ל אדני שפתי תפתח אבל יהיו לרצון אינו חייב לאומרו שדורי יאמר בקדיש תתקבל צלותהון אבל הנכון שיאמר.

(ג) כל מקום שיחיד חוזר ומתפלל מחמת טעות בתפלה גם ש"ץ חוזר בתפלה החזרה חוץ מאם שכח יעלה ויבא בר"ה שחרית אין מחזירין אותו אם כבר סיים כל התפלה ואם נזכר קודם שסיים יתחיל רצה וה"ה בשחרית של שבת וי"ט ודוקא בשחרית שיש ב' דברים א' שהרי יתפלל מוסף וזכיר בו קדושת היום ועוד שהיא טורח הצבור אבל בשאר תפלות לעולם חוזר (סימן קכ"ז).

(ד) ואם טעה בתפלה שהתפלל בלחש אם טעה בג' ראשונות חוזר כמו יחיד ובשאר הברכות אפילו בג' אחרונות אינו חוזר מפני טורח צבור אלא סומך על התפלה שיתפלל בקול רם ואפילו בג' ראשונות אם לא נזכר עד שסיים תפלתו א"צ לחזור (סימן קכ"ז) והסומך על הטור אפילו בג' ראשונות ואינו חוזר לא הפסיד (ח"ר ס).

(ה) בתענית צבור הש"ץ אומר בין גואל ישראל וכן רפאנו עננו ומסיים העונה בעת צרה כצ"ל (לפי מה שכ' הכלנו שיש בו ס"ג חיימת) ואם שכח והתחיל רפאנו ונזכר קודם שהתם ברכת רפאנו אומר עננו ואח"כ רפאנו ואם לא נזכר עד שאמר בא"י אף שלא אמר עדיין רופא חולי אסור לאומרו עוד אלא יאמר עננו בשומע תפלה כחיד ויחתום בא"י שומע תפלה (ח"ר נטסאחזמיניס ללא כמ"ח) ואם שכח גם בש"ח או אחר שסיים המברך את עמו ישראל בשלום יאמר עננו בחיימת ברכה העונה בעת צרה ואם אמר עננו קודם ראה נא צריך לחזור ולאומר אחר ראה נא (סי' קי"ט) דאסור לשנות הסדר שתיקנו חז"ל.

(ו) ש"ץ שנחלש באמצע תפלה ולא יוכל לגומרה יעמוד אחר במקומו ומתחיל מתחילת ברכה שטעה זה אם באמצעות ואם היה בג' ראשונות מתחיל לראש ובג' אחרונות מתחיל רצה ולכן בר"ה ויו"כ שלפעמים נחלש הש"ץ באמצע הפיוטים ועומד אחר תהתיו צריך לזוהר שיתחיל העומד מתחילת ברכה מאתה בחרתנו ולא יחזור לומר הפיוטים ואם בג"ר או אחרונות דינו כמו שכתבתי (סימן קכ"ז) ואם נשתתק בברכת יוצר אם אחר שענו הקהל קדיש כברכה אהרת דמי (סימן כ"ט) ומתחיל השני לאל ברוך וכו' ונ"ל דדין זה הוא במקום שהש"ץ מוציא הצבור אבל לדין א"צ.

(ז) ש"ץ שהוא כהן ובאמצע התפלה נודע שמת אחר כנתיים הסמוכים אם אפשר לסתום הפתחים וחלונות של בהב"ג או של בית שהמת שם ואעפ"י שיש עוד טומאה דרבנן (עיין בחכמת אדם כלל קכ"ט סימן ה') א"צ להודיע להש"ץ עד שיגמור הפלתו (ועיין בי"ד סימן שע"ב) אבל אם א"א לזוהר בזה צריך לצאת אפילו באמצע תפלה (מודברי הש"ך בי"ד סימן שע"ב ושמוע לכאורה דכנתיים הסמוכים לאהל המת אין בו חלא איסור דרבנן וכבר הז"ו ע"ז המ"א בסיון שמ"ב ס"ק ב' דאם יש חור טכח לכ"ע הוי דאורייתא ע"ש שהצריך בראיות ברורות וכדליתא בש"ס וברמב"ם. ול"כ ג"כ הש"ך לא כיון לזה ע"ש רק שהלשון אינו מוזקק וללא כח"ר בסיון קכ"ז שנוטף אחר הש"ך).

(ח) ש"ץ צריך שיהיה הגון ואיזה הגון שיהא ריקן מעבירות ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו ושיהיה עניו ומרוצה לעם שיסכימו לתפלה ויש לו נעימה שמוטף הלב וקולו ערב ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים וזה בשאר ימות השנה (ט"ז) אבל בחענית צבור צריך עוד שיהיה רגיל כדי שלא יטעה ומטופל בבנים קטנים ואין לו עושר ויש לו יגיעה בשדה שמתוך כך יתפלל בלב שלם ולא יהיה בכניו וב"כ וכל קרוביו והנלוים עליו בעל עבירה אלא יהיה ביהו ריקן מן עבירות וטוב שיהיה ג"כ זקן ממש (תקע"ט) וראוי לש"ץ שיהיו בגדיו ארוכים שלא יראו רגליו ויכנס לבה"כ ראשון ויצא אחרון וראוי להדר אחר צדיק בן צדיק כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו' וראוי שלא יהיה בו מום.

(ט) אם אין מוצאין מי שיהיו בו כל המדות האלו יבחרו הטוב שבצבור בחכמה ומע"ט. ואם יש כאן עם הארץ וקולו נעים והעם חפצים בו וכן י"ג שנה המבין מה שאומר ואין קולו נעים הקטן הוא קודם (סז).

(י) אין ממנין אלא מי שנחמלא זקנו ואעפ"י שלא נחמלא זקנו כל שניכר בו שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות זקנו כשר הלכך בן כ' שנה אעפ"י שאין לו זקן ממנין אותו או אפילו רק בן י"ח שנים ויש לו זקן מעט כשר (סז) וכ"ז מפני כבוד הצבור ואפילו אם רצו הצבור למחול על כבודם אין ראוי להם לעשות כן לכתהלה ובתענית לא מהני נחמלא זקנו רק שיהיה לו זקן ממש (סז נמ"ח). ודוקא להיות ש"ץ קבוע או לעיתים ידועים אבל באקראי משהגיע ל"ג שנים יכול לירד לפני התיבה ואפילו אם מינהו הקהל שיהיה הוא מוכן להתפלל באם שלא יהיה החון כבה"כ אין איסור כלל שהרי אפשר שלא יבוא לידי כך ואם אין שם מי שיוודע להיות ש"ץ כ"א בן י"ג שנה ויום אחד מוטב להיות הוא ש"ץ משיחבטלו לשמוע קדושה וקדיש (ט"ז סז) אבל פחות מ"ג שנים אין לירד לפני התיבה כלל אפילו להתפלל ערבית ואפילו יגיע ביום השבת לכלל י"ג שנים אם מתפללין ערבית מבעוד יום דהא עדיין לא נכנס לכלל י"ג שנים עד הערב אבל כשמתפללין כלילה מותר כיון שמתחיל היום שגולד בו שזה נקרא כבר בן י"ג שנה ויום אחד. ויש מקומות שמקילין בזה אפי' קודם י"ג שנים להתפלל ערבית כיון שאין מחזירין התפלה וא"א קדושה.

ודוקא
(סימן)

רגליו

מ"מ מה

ל"מ מ"פ

ש"מ

ס"מ סיים

במוסף

אמר

(ג')

ה ואם

צריך

בשעת

ג' וה"ה

ד' וע"ל

לחתרון

תפלה

ים כל

ג' חרית

הצבור

י' יחיד

תפלה

(סימן)

העונה

ונזכר

י"א אף

ביחוד

ש"מ סיים

ע"ג עגנו

חז"ל.

(יא) כל אלו הדברים היינו שלא למנותו לכתחלה אבל אין מעבירין אותו מפני זה. וכשיוצא עליו שם רע עתה והוא קלא דלא פסיק (עיי' בלחן בעזר סימן י"ח ע"כ) קרא קלא דל"פ) אפילו יחיד יכול למחות להעבירו. וכל שכבר העבירוהו ועמד כך ימים ושנים בהסבמת הקהל ורוצים למנותו הוי עכשיו כתחלת קבלה ואפילו המיעוט יכולין למחות (סע).

(יב) מי שעבר עבירה בשוגג כגון שהרג נפש בשגגה וחזר בתשובה מותר להיות ש"ץ דלא מקרי אין פרקו נאה אלא דוקא שהיה מועד לעשות דברים שאינן מהוגנים אבל מי שבא לידו שגגת מעשה ומתחרט ה"ז צדיק גמור לכל דבר. ואם עשה במזיד ועשה חשובה מחלוקת בין הפוסקים אם זה נקרא פרקו נאה ורמ"א כ' רפסול. ואם עבר באונס לכ"ע מותר (סע).

(יג) ש"ץ שמארץ בתפלתו כדי שישמעו שקולו ערב ה"ז מגונה ואם מחמת ששמח לבו על שנתן הודאה להש"י חבא עליו ברכה רק שיתפלל בכבוד ראש ועמוד באימה וביראה ומ"מ כל שמארץ בתפלתו לא טוב עושה מפני טורה הצבור (סע) וכ"ש החונים המנגנים ומאריכים בנגונים עליהם נאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאחיה (סע).

(יד) פוחח והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולים לא ירד לפני התיבה. סומא או גר מותרים לירד לפני התיבה.

(טו) ש"ץ קבוע יורד לפני התיבה ולא ימחין עד שיאמרו לו אבל שאינו קבוע יסרב מעט אבל לא יותר מדאי אלא פעם ראשונה מסרב ופעם ב' מכין עצמו כמו שרוצה לעמוד ובפעם ג' ירד ואם האומר לו הוא אדם גדול אינו מסרב לו כלל דאין מסרבין לגדול (סע).

(טז) אם טעה ש"ץ וצריכים להעמיד אחר תחתיו אותו שמעמיד תחתיו לא יסרב (סע).

(יז) אין מסלקין חזן מאומנותו אא"כ נמצא בו פסול ואפילו נשבע שלא ילך עוד בדרכים אלו עד שישוב בתשובה שלימה. אבל אין מסלקין אותו משום רגון בעלמא כגון שיצא עליו שם שנתפס עם זונה או שמסר אדם ומ"מ יש להושיב ב"ד על כך אבל אם באו עדים בזה מעבירין אותו. וש"ץ שהוא שוחט לא יתפלל בנגדים הצואין ומסריחין ואם אינו רוצה להחליף בגדיו כשעת התפלה מעבירין אותו וטוב שיחליף בגדיו תמיד כשהולך בין הבריות שלא יהיה בכלל המשניאים. וש"ץ המגבל פ"ז או שמרנן בשירי נכרים שמנגנן בהם לע"ז ממחין בידו ואם אינו שומע מעבירין אותו. וש"ץ שקבלוהו לכל ימי חייו שהוקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים אעפ"י שאין קול בנו ערב כקולו אם ממלא מקומו בשאר דברים בנו קודם לכל אדם ובלבד שלא יהיה קולו משונה ואין הצבור יכולין למחות בידו דמסתמא ע"ד כן קבלוהו שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר תחתיו וא"כ בנו קודם שבכל המנויים בניהם קודמין חוץ מחכם הממונה להרביץ תורה או לדין (סע).

(יח) אפילו יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפלוני יהיה חזן אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה וכן הדין בכל המנויים אבל אם קבלו לזמן ונשלם הזמן לא מקרי הסכים עליו דעכשיו הוי קבלה חדשה ועכשיו הולכים אחר רוב פורעי מס אפילו פסולי קורבה בניהם ויש מקומות שממנין י"א או י"ג אנשים והכל לפי מנהג המקום. והמ"א כ' דהא יחיד יכול למחות זה דוקא בזמניהם שהיה הש"ץ מוציא הרבים י"ח בתפלתו דאין נעשה שלוחו בע"כ משא"כ עתה שכלם בקיאים רק הש"ץ הוא לפיזטים אעפ"י

הלכות תפלה כלל ל

שאומר קדיש וברכו אין כ"כ קפידא. ואפילו למ"ד יחיד יכול למחות אבל בא בטענות פסול אין יכול למחות דיש לחוש לפגמו (סז).

כלל ל. דין קדיש וברכו ומודים ודין צירוף ואם יצאו מקצתן ופריסת שמע:

(א) תקנו אנשי כנה"ג. לומר בכל יום קדיש וקדושה וסמכו על פסוק ונקדשתו בתוך בני ישראל וכל דבר שבקדושה אין פחות מ' ולכן א"א קדיש וקדושה וברכו בפחות מ' גדולים ואפילו בשעת הדחק אסור לצרף קטן וכן לענין קריאת התורה (א"ר) וחרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הן כפקחין ומצטרפים ובלבד שיבין מה שעונים אבל מי שאינו שומע ואינו מדבר ה"ה כשוטה וקטן (כ"ה ונפ"ח סז) וצריכין שיהיו כולם במקום א' והעומד בתוך הפתח ממקום סגירת הדלת ולחוץ הוא כלחוץ ואינו מצטרף ואם מכניס ראשו ורובו לפניו מצטרף עמהם וה"ה אם עומד אפילו אחורי בהב"נ כיון שמכניס ראשו ורובו לפניו מצטרף (כ"כ הב"י וז"ל שם א"ח דמראה פנים לחוד מהני וכמע"כ נש"ע ל"ל דכוונתו ג"כ שמכניס ראשו ורובו לשם דאל"כ קשה מ"ש מחלל גדולה שהרי גם שם מואס זא"ז חע"כ דוקא כשוכניס ראשו ורובו) ולכן כשיש בית ולפנים הימנו הדר אם אינו פרוץ במילואו המתפלל שם הוי כאלו מתפלל ביחודי ובתשובה רב"ז סימן תר"נ מצאתי שכ' שזה דוקא לענין צירוף אבל שיהיה כמתפלל עם הצבור אם אין להדר פתח אחר רק דוקא דרך הבית הגדול חשוב כמתפלל עם הצבור ולענין לענות קדיש וקדושה ק"ל דאפילו מדיחה של כחול אינה מפסקת ואם מפסיק טינף או ע"ז י"א דאסור לענות ונ"ל דאיש"ר וקדושה יענה דהוי רק פסוקים אבל ברכו לא יענה (סימן כ"ה).

(ב) כל דבר שדינו כיו"ד כתפלה וקריאת התורה ונשיאת כפים וקדיש וברכו והתחילו ב' ויצאו מקצתן גומרין אותו ענין אעפ"י שלא נשארו י' אבל לא מתחילין מה שהוא ענין אחר ומ"מ הוציא עושה עבירה ועליו נאמר ועובי ה' יכלו אה"כ נשארו עשרה. ולפיכך אם התחילו יוצר אור ב' וקודם שהתחיל הש"ץ תפלה בקול רם יצאו מקצתן לא יתחיל שהוא ענין בפני עצמו אבל אם כבר התחיל אפילו רק באבות יגמור כל התפלה וגם הקדיש שלאחר וכן לציון דשייך לתפלה שהרי אומרים התקבל צלותהון וכו' אבל אין קורין בתורה שהוא ענין בפ"ע (סימן כ"ה) ואם התחילו לקרות ב' ויצאו יגמרו הקריאה אבל לא יוסיפו מו' קרואים ואין אומרים מפטיר שהוא ענין בפ"ע (א"ר רס"י קכ"ח) ונ"ל דג"כ אין הכתנים נושאים כפיהם שהוא ענין בפ"ע ואם התחילו הכתנים בנ"כ ויצאו יגמרו אבל הקדיש שאחר עלינו אין אומרים שאינו אלא מנהג ובערבית אם התחילו ברכו ב' יאמר הקדיש שלאחר ק"ש דשייך לק"ש וברכותיה דהכל שייך לברכו אבל לא קדיש שאחר התפלה ואפילו שהתחילו כבר התפלה ב' שהרי מותר להתחיל אף בלא י' (סי' כ"ה וע"ש נט"ו נשכ"ח) ונ"ל דה"ה אם אמרו פסוקי דומרה וישתכח ויצאו לא יאמר קדיש ופשיטא ברכו שהוא ענין בפ"ע. כללו של דבר לעולם לא יגמרו או יאמרו קדיש אלא על דבר שהיה צריך להתחיל דוקא ב' ואם יש עשרה ביחד רק שאחד מהם מתפלל ש"ע או שהוא ישן מצטרף עמהם.

(ג) אם התפללו כ"א וא' ביחוד ואח"כ נודמנו יחד אסור לומר קדיש וקדושה שכבר פרה מהם חיוב זה ולכן צריך לזוהר מה שנוהגין לפרוס על שמע ולומר קדיש וברכו שיהיה עכ"פ אחד שלא התפלל עדיין דאל"כ איך יאמר ברכו ואין א' שיבדך אבל אם יש א' שצריך להתפלל אזי נוהגין לפרוס על שמע אפילו מי שכבר התפלל אבל יותר טוב שזה שצריך להתפלל יפרוס ע"ש (ס"ט) ובערבית אין נוהגין לפרוס על שמע כיון

מפני
אין
ד כד
שיעוט
להיות
וגנים
מזוהר
ואם
שמח
אימה
זונים
ומא
קבוע
כמו
דאין
לא
עוד
בגון
אם
יחזק
ביד
זירו
לכל
אם
אין
פלל
ועה
ברי
קרי
זול
ו"א
לתו
פ"י

הלכות תפלה כלל ל

שא"א רק ברכו לכד בלא קדיש. ויש נוהגין גם בערביה לפרוס על שמע לכד בערביה
 דשבת ויו"ט אין פורסין על שמע דמסתמא הכל באים קודם ברכו גם בשבת ויו"ט בשחרית
 ובכ"ו וה' בשחרית אין לפרוס ע"ש שישמעו מן העולים בחורה (ולענין אס עקלמן כגד קראו
 בתורה עיין לקמן בדין קריאת התורה).

(ד) כשיאמר החזן קדיש לא יאמר פסוק ועתה יגדל ומכ"ש במקום שאסור
 להפסיק ויענה איש"ר וכו' עד יחברך בכל כחו בכל כוונתו ובכל איבריו ר"ל שיאמרנה בכל
 לב ונפש ולא רק כמוציא בשפתיו ולכו כל עמו וגם לא יענה בקול גדול שלא יגביה קולו
 יותר מהאומר קדיש כמ"ש דאין העונה אמן רשאי להגביה קולו יותר מהמברך (א"ר).
 ומטעם זה יש להזהיר להקורא בס"ח שעונה אמן בקול שלא יגביה קולו יותר מהמברך
 ויכוין לשמוע מש"ץ עד דאמירן בעלמא ואז יענה אמן (כ"ז).

(ה) בקדיש חייב לברוע ה' פעמים א' כשיאמר יתגדל ויתקדש ב' כשיאמר איש"ר
 ג' כשיאמר יחברך ד' כשיאמר שמיה דקוב"ה ה' כשיאמר ואמרו אמן. והגר"א בכיאותיו
 סימן כ"ז סק"י כ' שאין לברוע כלל בקדיש ע"ש. ועוד נהגו לברוע ולפסוע ג' פסיעות
 ואח"כ אומר עושה שלום כמו אחר תפלה י"ח (סג). ויש לומר דקודשא ולנוח באתנחתא
 ואח"כ בריך הוא לעילא וכו' (י"ח נאס סג"מ) ובכיאורי הגר"א סק"ח הבריע ש"ל דקוב"ה
 ולנוח באתנחתא ואח"כ לעילא וכו'.

(ו) מצוה יותר לענות איש"ר מקדושה וברכו ואם יש ב' בתי כנסיות ילך ויענה
 קדושה דשם ישמע גם קדיש שאחר התפלה ואסור להפסיק באיש"ר כשישמע קדושה
 ולהפיק צ"ע (מ"ח ר"ס כ"ז).

(ז) אסור לומר קדיש רק אחר פסוקים או תפלה או לימוד (סימן כ"ז) ודוקא
 כשהיו י' בשעת אמירת הפסוקים והלימוד אבל אם לא היו שם י' אעפ"י שאח"כ באו י'
 אסור לאומרו עד שיאמרו עכ"פ ג' פסוקי' (מ"ח סי' רל"ד וסי' ס"ט וכ"כ א"ר סי' כ"ה וסי'
 תקפ"ח נאס כלטו ללא כט"ו נסי' נ"ה) ואסור לומר ב' קדישים זה אחר זה אם לא בהפסקת
 מזמור אבל ב' בני אדם מותרים לומר קדיש בחד וכשם שאסור להרבות בברכות כך
 אסור להרבות בקדישים וא"א קדיש דרבנן כ"א על תורה שבע"פ ולא אחר פסוקים ולכן
 אומרים ברייתא דר"ח בן עקשיא וכו' ואפילו ב' הלומדים אומרים קדיש כשיש י' אפילו
 מי שלא למד מותר לומר כמו בפריסת שמע (סימן ס"ט).

(ח) כשיאמר הש"ץ ברכו עונין אחריו ברוך ה' וכו' ואם לא שמע מהש"ץ ברכו
 רק שמע מהקהל שעונים עונה אחריהם אמן ואחר שעונים הצבור ברוך וכו' לעולם ועד
 יענה הש"ץ ג"כ ברוך וכו' ולא יענה אמן אחר הצבור שאומרים ברוך וכו' לעולם ועד וכן
 הצבור אין עונים אמן אחר שסיים הש"ץ ברוך וכו' לעולם ועד (וע' כלל י"ח סי' ה') (כ"ז).
 (ט) ישמע מהש"ץ נקדש עד קדוש וכו' ואז יענה קק"ק ואח"כ ישמע מהש"ץ
 לעומתם וכשמסיים יאמרו עונה ברוך וכו' ואח"כ יאמר הש"ץ וכדברי וכו' עד לאמר ואז
 יענה ימלך כן הוא המנהג הנכון וכן נהג הגר"א אך לא נוהגין כן ולא יחטוף לענות
 מקודם שסיים הש"ץ. ויגביה עצמו מעט למעלה וגם יסתבל מעט למעלה בשעה
 שאומרים קדושה (קכ"ה).

(י) כשיגיע הש"ץ למודים חייבים הכל לשחות עמו כמו השתחויות שבי"ח ואומרים
 מודים דרבנן והוא מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' וכו' וכשיאמר ה' יזקף עצמו ומסיים
 בלא שם רק ברוך אל ההודאות וכשיאמר ברוך ישחה ג"כ ונ"ל דכשיאמר אל יזקף
 (ועיין בכיאותיו הגר"א) וי"א כל הגוסס בשחה (קכ"ז).

הלכות קריאת התורה כלל לא

(יא) יש לזוהר שיכוין לומר קדושה שביוצר וקדושה של ובה לציון בצבור די"א דאסור לומר ביחוד (כ"ט).

(יב) הבא לבהב"נ או שסיים תפלתו והצבור עונין איש"ר או קק"ק כל זמן שלא סיימו מותר לענות עמהם רק לא יאמר חיבת אמן כי אסור לומר אמן רק תיכף אחר שסיים הברכה או הקדיש אלא יתחיל יהא שמיה וכו' (ועיין כלל ו' סימן ד') (סימן קכ"ד).

כלל לא. דין קריאת ס"ת וכבוד ס"ת וספרים:

(א) קריאת התורה בצבור הוא מתקנות משה רבינו ע"ה ותקנות עזרא (סי' קל"ה) חוץ מקריאת פ' זכור שהוא דאורייתא ולכן בני הכפרים צריכים לקבץ עשרה או לבוא לעיר לשמוע פ' זכור ובשעת הדחק יש לסמוך על מה שישמע בפורים פ' ויבא עמלק (מ"א סימן תרפ"ט).

(ב) אסור לצאת בשעה שקורין בתורה אלא בין גברא לגברא אם צריך הרבה אבל לדבר אסור אפילו בין גברא לגברא ואפילו להורות או לפרש איזה דבר אסור. ואפי' בשעת קריאת הפטרה אסור דכתיב ובפתחו עמרו כל העם ר"ל ששתקו (סי' קי"ז).

(ג) מותר לישב בשעת קריאה אפי' העומדין על הבימה כיון שהס"ח מונח במקומה ומ"מ בשעה שהמברך אומר ברכו שהוא דבר שבקדושה ראוי לעמוד. ובשעה שמגביהין אותה ומכ"ש כשנושאין אותה מחוייבין לעמוד עד שתגיע למקומה ואעפ"י שאינו רואה אותה ויש מחמירין לעמוד בשעת הקריאה וכן עשה מהר"ם. (ועיין בניאורי הגר"א סימן קמ"ז סק"ט) (סז).

(ד) אסור לאחוז ס"ת ערום בידים אם לא ע"י בגד המפסיק.

(ה) הקורא בתורה צריך לקרות עם המקרא מלה במלה בלחש ולא יקראו שנים אלא או שיקרא העולה והש"ץ ישתוק או להיפוך דתרי קלא לא מישתמעו ומ"מ צריך העולה לקרות עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אלא שיקרא בנחת שלא ישמע לאזניו ומ"מ אם משמיע לאזניו ליכא למיחש דהא גם בתפלה תקנו בלחש ואפ"ה משמיע לאזניו ה"נ כן. ואם אין שם מי שבקי בקריאה ומעמידין א' מי שמקרא לקורא לא יאמרו שניהם בכת אחת אלא לאחר שגמר המקרא המלה יאמר הקורא. וכבר נתבאר לעיל כלל כ' ס"ד שאם עלה לס"ת במקום שאסור להפסיק אזי לא יקרא עם המקרא רק ישמע ממנו (סימן קמ"ח).

(ו) הקורא וכן החזן הקורא צריכין לעמוד ואפילו לסמוך עצמו בשעה שקורא בתורה אסור ואם הוא בעל בשר מותר לסמוך מעט ובדיעבד שקרא מיושב יצא.

(ז) נוהגין שהגבאי או הקונה מצות עומד אצל ס"ת וזה נקרא סגן כדי שיהיו ג' היינו שהסגן כביכול במקום הש"ץ שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה. והקורא במקום משה והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל (סז).

(ח) אין הצבור רשאים לענות אמן עד שתכלה מפי המברך ואין הקורא רשאי לקרות עד שיכלה אמן מפי הצבור ואפי' יש מאריכין באמן שהרי צריכין כולם לשמוע (סז).

(ט) העולה למגדל עולה בפתח שהיא לו דרך קצרה ממקומו וירד מהמגדל בדרך אחר שהיא לו כדרך ארוכה ואם ב' הדרכים שוין עולה בפתח שהיא לו דרך ימין וירד בפתח שכנגדו וכן הדין בחזן כשמולך הס"ת (סז).

(י) הקורא בתורה צריך לאחוז בידו העמודים של ס"ת ולא ילך משם עד שיעמוד שם זה שקוראין אחריו (סז). והמנהג להמתין עד שיחזיל השני הברכה ומפני

שבהליכה לא יוכל לשמוע הברכה נוהגים המדקדקים להמתין עד שיסיים השני
הברכה האחרונה.

(יא) צ"ע אם כולם שמעו קריאת התורה ויש איזה ב"א שלא שמעו אם מותר
לקרות עוד הפעם בשבילם. ול"ד לפריסת שמע בסיון ס"ט דהתם כל יחיד מחויב באותה
ברכה אבל הכא החיוב רק שישמע קריאת התורה וחכמים הקטו שיברך משום כבוד
הצבור וי"ל דלא תיקט אלא בשביל הצבור חייבין בקריאה אבל לא בשביל יחידים וצ"ע.
(יב) קודם הברכה פותח ורואה מאיזה מקום יקרא ומברך בעת שהס"ת פתוח
ברכת אשר בחר בנו וכדי שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה יעצים עיניו אבל לא ידפוק
פניו לצד אחר ואם טעה והתחיל ואמר אשר נהן אם נזכר עד שלא סיים הברכה יאמר
אשר בחר ואם כבר סיים כל הברכה יברך לאחריה אשר בחר וכו' ואחר הקריאה גוללו
וסוחמו ומברך וא"צ לכסות בסודר רק בעת שאומרים קדיש אחר הקריאה וצריך שיברך
בקול רם כדי שישמעו ויענו והמברך בלחש ולא שמעו קרוב להיות ברכתו לבטלה
(סיון קל"ט).

(יג) הגולל ס"ת יעמידנו על החפר שמו יקרע נחמת התודוק שמהדק ולא יקרע
אלא החפר ומי שנוחנין לו להגביה הס"ת וגם לגלול אם א"א לעשות שניהם יגביה שהוא
עיקר הגולל ויתן לאהר לגלול אבל אם נתנו להושיט המעילים ולגלול גלול ויתן לאהר
להושיט (סיון קמ"ז).

(יד) המפטיד לא יתחיל בברכות עד שנמר הגולל כדי שלא יהיה הגולל טרוד
לשמוע הברכות (סז).

(טו) כשמתפלל בבית אסור להביא לשם ס"ת לקרות בו אבל אם יחדו לו מקום
אפילו רק ליום א' מותר ואם הוא אדם חשוב או חולה יש מחזירין בכל ענין. וי"א דוקא
אדם חשוב וחולה מותר (ר"ח) ובפ' זכור יש להקל אפילו אינו חשוב או חולה (סי' קל"ה)
ונ"ל דאפשר גם בפ' פרה (עיין ו"א סיון תרפ"ה).

(טז) ביום שיש ב' ס"ת מנהגנו להוציאם כא' אבל לא יפתח השניה ולא יסרו
המפה עד שיגוללו הראשונה (דברי המ"ח בסיון קמ"ז ס"ק י"ז עיין בכלל ס"ח נכ"ח סיון ב'
זכריו ל"ג) ואין מסלקין הראשונה עד שכבר דגיתו הב' על השלחן ומניחין אותה קודם
קדיש וביום שיש בו ג' ס"ת מניחין שלשתם כדי שיאמרו קדיש על כולם (סיון קמ"ז) ולא
נהגו כן רק שיאמרו הקדיש בשעה ששתייהן מונחות על השלחן.

(יז) מ"ע מה"ת לקדש את הכהנים כדרכיב וקדשתו וקבלו חו"ל שר"ל לכל דבר
שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליתן לו מנה יפה ראשון (כן פי' הרמ"א נגדוים)
ומ"מ אם רצה הכהן לחלוק כבוד למי שגדול ממנו הרשות בידו (סיון ר"ח) אבל לענין
לקרות בתורה בברכ"ג תקטו חו"ל שאין הכהן יכול למחול אלא דוקא כהן קורא ראשון
ואחריו לוי ואחריו ישראל כדי שלא יבוא הדבר לידי מחלוקת שב"א יאמר אני גדול
ואקרא ראשון (סיון קל"ח) ואמנם זה שייך דוקא בברכ"ג דמסתמא יש שם רבים ולכן
אפילו במקום מנין מצומצם ג"כ לא פלוג רבנן ובסעודה דמסתמא ליכא רבים ולכן אפילו
יש שם כסעודות מילה וחתונה לא פלוג רבנן ויכול הכהן למחול על כבודו ואע"ג דאם
כהן נושא גרושה וכיוצא בו חייבין הב"ד לכופו שאני התם דמחלל קדושתו אבל דברים
שלא ניתן להן אלא משום כבודו בידו למחול על כבודו (ועיין נט"ז סי' קכ"ט ס"ק ל"ט
וה"א סז וס"ג גיטין ס"ה סי' כ"ב). ומטעם זה מותר להשתמש בכהן אם מחל ע"ז (ססי'
קכ"ח). ועיר שכולה כהנים אם ישראל א' ביניהם אותו ישראל קורא ראשון מפני דרכי

הלכות קה"ת כלל לא

שלום ואם יש ג"כ לוי קורא כסדרן כהן לוי ישראל ואח"כ שאר הכהנים ואם אין שם ישראל כדי סיפוקם או שאין שם ישראל כלל קורא כהן אחר כהן וה"ה בעיר שכולם לויים (ועיין בש"ע סימן קל"ה סעיף י"ב בט"ז וי"ח).

(יח) ומטעם זה מפני המחלוקת לכן המנהג הפשוט שאפילו כהן ע"ה קודם לקרות לפני הכם גדול ישראל ואפילו אינו יודע לקרות כלל אין מדקדקין בכך ואע"ג שארז"ל כל ח"ה שמקדים לכהן ע"ה חייב מיתה שמבזה התורה היינו בימיהם אבל בזמנינו כיון שכן המנהג אין כאן ביוזי (סי' קל"ה. ח"ל יש"ש גיטין סי' כ"א כל ירא שמים יזכר שלא יהיה סגן לקרות לכהן ע"ה לפני ת"ח אם יכול לקרות נמי כהן חזר. וכהן בעל עבירות או שכוף ראש ופוסקס נראה פשוט אף לאותן דס"ל שעולה לדוכן ע"מ אין ראוי להקדימו ולקרותו בערה קודם ת"ח ואין ח"ה גדול מזה אלא בנזקים סככה עכ"ל).

(יט) אם ס"ה פתוח והכהן קורא שמע או ברכותיה במקום שאסור להפסיק לכתחלה אין לקרותו וקורין ישראל במקומו ואין ממתניין עד שיסיים מפני כבוד הצבור דכיון שאינו ראוי להפסיק אין כאן פגם דהכל יודעים שהוא מפני שאסור להפסיק ובדיעבד אם קראוהו המנהג שמפסיק מפני המחלוקת. ומ"מ לא יקרא עם החזן רק שישמע ממנו ואפילו שהה כדי לגמור את כולה מתחיל ממקום שפסק כדלעיל כלל ה' סימן י"ב ומכ"ש שלא יפסיק לומר לחזן למי שבירך (סי' ס"ז נמ"ז ס"ק ח') אבל אם עומד בפסוקי דומרה מותר לקרותו ואם עומד בתפלה אפילו קראוהו אסור לעלות וכן תענית בה"ב וכיוצא בו שקורין ויחל אם אין הכהן מתענה ילך הכהן מבהב"ג ומ"מ אם אינו רוצה לצאת וכן בכל דבר שמנהג לקנות במעות כגון מי שיקרא ראשון בתחלת התורה בראשית כיון שכבר נתקן מנהג זה לכבוד התורה אם אין הכהן רוצה לצאת קורין ישראל במקומו (סימן קל"ה) ודוקא בתענית בה"ב דידוע דיש הרבה שאינן מתענין א"כ ליכא פנמא ונ"ל בתעניות הבתובים שהכל מתענים ואירע שהכהן מחמת חולי אינו מתענה יש בו משום פגם וצריך לקרות הכהן כן נ"ל (וכן משמע מלכרי הנ"י בסימן קל"ה והנ"י סמ"ח נס"י תקס"ז ס"ק ט') ואפילו בבה"ב דוקא במנחה אבל בשחרית כיון שבלא"ה קורין בתורה אעפ"י שקורין ויחל אין לחוש ומ"מ בדיעבד אם קראוהו לעלות יעלה אפילו במנחה (סי' תקס"ז נמ"ז נס"י הנ"ל ס"ק ח') ונש"כ הט"ז שם שיש חשש נזכר לנזלה כ"ל דלימא דהנזכר היא עמוס כבוד הלטר) אם היה הכהן אבל ואין שם כהן אחר מותר לקרותו בשבת דהוי מילי דפרהסיא ומ"מ טוב יותר שיצא מבהב"ג (קל"ה).

(כ) אם כבר התחיל הישראל לברך וכבר אמר בא"י הוי התחלה ולכן אעפ"י שבא כהן א"צ הישראל להפסיק אבל אם אמר רק ברכו לא הוי התחלה ומ"מ כדי שלא יתבייש הישראל יעמוד שם בתיבה עד שישלימו כהן ולוי ואז יקרא וכן אם היו כהן ולוי בבהב"ג וקרא בכהן שני במקום לוי שסבור שאין שם לוי אם כבר התחיל בא"י אינו מפסיק (ע).

(כא) נוהגין שאין קורין כהן או לוי למנין ד' אפילו ע"י הפסק ישראל אבל אחר שנשלם המנין יכולים לקרות כהן או לוי ובמדינתנו אין נוהגין לקרותו אלא לאחרון או מפטיר אבל בתענית לא יעלה למפטיר שהוא ממנין הקרואים אא"כ אין שם ישראל היודע להפטיר ומותר לקרות כהן אחר כהן לאחרון ולמפטיר ובמקום דחק ולצורך קורין כהן אחר כהן בהפסק ישראל ואומר החזן אעפ"י שהוא כהן וכן בלוי אחר לוי ע"י הפסק ישראל ומ"מ אין מנהגינו כן וכי"ט אם קראו כהן חמישי יעמוד שם ויהיה המפטיר חמישי והוא מפטיר ואם א"א כיון שעלה לא ירד (עס ח"ד).

השני
מותר
מאותה
כבוד
וצ"ע.
פתוח
ידפוך
יאמר
גוללו
שיברך
בטלה

יקרע
שהוא
לאחר

טרוד

מקום
דוקא
(קל"ה)

יסירו
יוון כ'
קודם
(ולא

דבר
דריים)
לענין
ראשון
גדול
ולכן
אפילו
דאם
יבדים
ק' ל"ט
(סס')
דרכי

הלכות קה"ת כלל לא

(כב) אם קרא החזן כהן או לוי ואינו שם לא יקרא אחר בשם אלא יעלה מעצמו משום שלא יאמרו שרבהן ההוא הוא פגום ומ"מ לכן של הכהן מותר לקרות בשמו דאין כאן פגם דאם האב פגום א"כ גם הבן אינו כהן אבל לאכיו של זה לא יקרא בשם דיש פגם ד"ל שהאב נשא הללה וא"כ הבן אינו כהן (מ"א ס"ק י"ח) ואם מתפלל מותר לקרות אחר ההכל רואין שהוא משום שעומד בתפלה (סג).

(כג) הקורא בתורה ונשתחק העומד יתחיל ממקום שהתחיל הראשון אפילו לא שדה כדי לגמור כולה (כל"ל נו"א ס"ק ז') דאם יתחיל ממקום שפסק ולא יברך א"כ פסוקים הראשונים נתברכו לפניהם ולא לאחריהם והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם ואפילו בזמנ"ו שהש"ץ קורא דינא הכי דמה שהש"ץ קורא חשוב כאלו העולה קורא. ודוקא שנשתחק אבל קרא מקצת פסוקים ודיבר אפילו דברי חול לא הוי הפסק וא"צ לחזור ולברך (ק"י).

(כד) אין קורין בתורה פחות מ' פסוקים דהיינו ב' קורין ג' ג' וא' קורא ד' חוץ מ' ויבא עמלק בפורים שאין בו אלא ט' פסוקים דא"א בענין אחר ולכן כ"א קורא ג"פ. ובדיעבד בשאר ימות השנה אם קראו רק ט' פסוקים יצא דלא גרע דיעבד בשאר ימות השנה מלכתחלה בפורים אבל אם קראו פחות מט' פסוקים כגון שקראו שנים ג' ג' והשלישי קרא רק ב' פסוקים צריך השלישי לחזור ולברך לפניה ולקרות ד' פסוקים ומברך לאחריה דכל שקרא פחות מג"פ הוי ברכתו לבטלה ואינו נחשב לקריאה כלל ומ"מ בחול ובמנחה בשבת דאסור להוסיף על מנין הקרואים לא יקרא אחר אותן הפסוקים אלא זה שקרא פחות הוא יקרא ואם הכהן או הלוי קרא פחות מג"פ צריך זה שקרא כ"פ לחזור ולקרות מפסוק שקרא תחלה ויקרא כסדר י"פ וצ"ע ואם קרא השני או הג' פסוק א' למפרע כיון שעב"פ קרא ג' פסוקים אעפ"י שבין הכל לא קראו רק ח' פסוקים יצא כמו בר"ח (קל"ז).

(כה) אם קראו בין כולם י' פסוקים אלא שדלגו פסוק אחד באמצע בחול ובמנחה בשבת דאין קפידא רק שיקרא י"פ א"צ לחזור אבל בשבת דע"כ צריך להשלים כל הסדר ולכן אם דילג אפילו חיבה א' (מ"א סימן רפ"ב) אפילו כבר השלים מנין הקרואים ואפילו כבר התפלל מוסף צריך לחזור ולקרות אותו פסוק שדילג ושנים עמו ויברך לפניה ולאחריה ובשבת א"צ שיקרא זה שקרא תחלה בטעות כיון דמותר להוסיף על מנין הקרואים (סימן קל"ז).

(כו) פרשיות המועדים דינם כמו מנחה בשבת שהרי כבר קראו הפרשיות בשבתות שלהן ואפילו בקרבנות המוספין שקורין למפטיר או בתה"מ סוכות אם דילג פסוק א' דינו הכי אבל אם טעה במוספין ולא קרא כלל או שביום א' דחזה"מ קרא ביום ב' לכד או ביום ב' קרא ביום ג' לכד וכיוצא בו ד"ל דשמא היום יום ג' או ד' צריך לחזור ולקרות בברכה (סג מ"א) ובפרשה פרה אם לא סיים כל הפרשה כמו שתקנו אם כבר גלל הס"ח נמצא שהסיח דעתו מלקרות עוד חזור ומברך לפניה ומתחיל הפרשה אף מה שקרא כבר וגומר ומברך לאחריה אבל אם לא גלל רק שביד באחרונה א"צ לברך לפניה כיון דברכה אחרונה היה בטעות לא הוי היסח הדעת (ט"ו וכן כ"ל דלא כח"ד עיין בסמוך).

(כז) הא דאמרינו דאם קרא ב' פסוקים צריך לחזור ולברך לפניה ולאחריה היינו דוקא שנוכרו אחר שקראו כבר איש אחר או שגללו כבר הס"ח אבל אם עדיין לא קראו לאחר רק שביד ברכה אחרונה א"צ לברך לפניה אלא קורא פסוק אחד ומברך לאחריה (כ"כ הט"ו ס"ק ד' וכן כ"ל שהרי כ' הט"ו נסיון ק"ן ס"ק ג' דאם טעה וביד ב"א כיון שדעת

היה לשנות עוד מיד ח"ל לברך בתחלה ה"ה הכח שהרי זה כשניכר תחלה דעתו היה לקרות כתיקון חכמים ג"פ חלל זה סטר שכבר קרא ג"פ וחזרה עמש לשם וכדלעיל סימן כ"ג ודלא כח"ר (כן כ"ל) ואפילו אם כבר קראו אחר רק שלא התחיל לברך עדיין ונזכרו יקרא הראשון ואם לא קראו למפטיר ג"פ דינו כשאר קרואים (שם נח"ר).

(כח) לכתחלה לא יקרא בתורה השני מה שקרא כבר הראשון דלמה יברך השני עוד הפעם ואפילו אם ירצה להוסיף על מה שקרא ראשון וכדיעבד אם הוסיף השני אפי' רק ב' פסוקים עולה מן המנין ואם לאו אינו עולה מהמנין חוץ מנסוכות שקורין בפרי ההג שקורא הב' מה שקרא כבר. ובשמחת תורה שנוהגין לקרוא פרשה א' להרבה ב"א דהיינו בשביל שב"א רוצה לזכות במצות התורה ביום השלמחה ה"ל כאי אפשר בענין אחר (שם).

(כט) הקורא לא ישיר בפרשה פחות מג' פסוקים (פרשה היינו פתחה או סתומה אבל לא מה שהעולם קורין ס' דהיינו שני שלישי והוא טעות גמור) משום היוצאין שמא יצא א' מבה"ב ויאמר שהעולה אחריו לא יקרא אלא ב"פ הנשארים וכן לא יסיים עם הראשון ב"פ אחר הפרשה דאז יתחיל השני ב"פ סמוך לפרשה ושמה יכנס א' בבהכ"ג ויאמר שזה שקרא לפניו לא קרא אלא ב"פ ואפילו המפטיר לא יתחיל ב' פסוקים לאחר הפרשה כגון שיש פרשה בסוף של ה' פסוקים אלא יקרא כולה ומ"מ בדיעבד אם כבר בירך ב"א א"צ לחזור ולקרות וגם הקורא אחריו אין צריך לקרות למפרע דדוקא לכתחלה חששו משום הנכנסים והיוצאין אבל לא בדיעבד אבל אם קרא אותו שלפני אחרון עד ב' פסוקים צריך האחרון להתחיל פסוק א' למפרע דא"א לקרות ממה שאינו מענינו של יום (מ"א סי' קל"ח וכ"כ ח"ר) ומ"מ פרשה שאינה רק ב"פ מותר לשיר בתחלה ולהפסיק שם. ותמיד יתחיל ויסיים בדבר טוב ולא בדבר רע וטובות או רעות עובדי כו"ם לא מקרי טובה או רעה בדבר זה ולא יסיים במי שעשה מעשה רע וכן מי שהוא עור או פסח וכיוצא בו לא יקראנו לאותו פרשה שלא יתבייש.

(ל) בירך על התורה והזכירותו שלא הראו לו פרשת היום בין שכבר התחיל לקרות או לא אם הוא בפרשה אחרת לגמרי או אפילו באותו סדר אלא שצריך לגלול ממקום למקום צריך לחזור ולברך אבל אם פרשה זו הראו לו לקרות ג"כ מגולה לפניו א"צ לחזור ולברך דדעתו על כל מה שמגולה (ט"ז) וג"ל דכיון דדעתו על כל מה שמגולה לפניו ולכן אפילו הראו לו מסדר שבוע העבר כיון שגם מסדר של שבוע זו מגולה לפניו דכיון דדעתו על כל מה שמגולה א"צ לחזור ולברך (כן משמע מט"ז סי' ק"מ ס"ק ד' שכ' שהראו לו ס' אחרת וכו' והולך לגלול וכו' משמע אפילו ס' אחרת לגמרי דוקא כשצריך לגלול) ג"ל דאם טעה ובירך על של חובת היום במוספין יקרא תחלה המוספים ואח"כ פ' היום (שהרי נסימן תרפ"ד תוס' נט"ז שם על רמ"א וכ"כ המ"א נסימן ק"מ. ונתייזן דיקן י"ל דגם רמ"א מודה דזמן ייזר זה דומה לתפילין של יד וש"ר).

(לא) כל חיבה שהיא קרי וחיוב הלכה למ"מ שתהא נכתבת כך ונקרית בענין אחר וכן הנקודות והטעמים הכל הוא הלכה למשה מסיני ולכן צריך שיהיה הקורא בקי בדקדוק הטעמים וכ"ש בנקודות ומ"מ אם טעה בנינות או בניקוד שאין הענין משתנה עי"ז אין מחזירין אותו אבל אם משתנה הענין כגון חלב חלב יעשה יעשה אם ואם אהרן הן מחזירין אותו ומ"מ אם אין באותו מקום מי שידע לקרות כדן קורין ומברכין ומפטירין או שמקרא לו אחר (סימן קט"ג עיין בטור וכו' נסס המדרש הקובל לאהרן כ"ן ול"ע שהתם' נע"ז דף כ"ג ובהג"א נס' כמה אזה הביאו זה והתם קאי על הלומד בדרך לימוד

הלכות קה"ת כלל לא

אבל בקריאה שזכרין עליו מכלן ול"ע). ונ"ל דכל זה דוקא בשלא בירך עדיין ברכה אחרונה או אפילו בשבירך לענין שצריך הקורא לקרות אותו פסוק עוד הפעם אבל כשכבר גמר הקריאה להוציא ס"ת ולחזור ולברך נ"ל דא"צ (שהרי הטור כ' דל"ל לחזור אפי' לאהרן הן וכ"כ נב"ח ונהי' דלכתחלה מחזירין היינו אס' אין כאן חשש ברכה אבל לחזור ולברך סמכין על הטור). (לב) אין קורין בתורה אלא כשהיא כתובה כתיקונה כדן ס"ת המבואר בהלכות ס"ת ואפילו כתובה בהלכתה ונמצא בה ג' טעויות אסור לקרות בה עד שיגיהנה כי היא מוחזקת במוטעה (י"ד סי' רע"ט) ונ"ל דה"ה בנמצא בה ג' אותיות נפסקים. ואם נקרעה בה יריעה כל זמן שלא תפרה אסור לקרות בה ואפילו לא נקרעה אלא תוך ב' שיטין ונ"ל דה"ה אפילו בשיטה א' ואם תפרה או שדבק עליה מטלית אפילו יותר מג' שיטין כשרה וכן אם היה נקב והגיה עליו מטלית וכתב מקצת אות על המטלית ומקצתו על היריעה פסול (י"ד סי' רע"ט ונש"ך כ' שס' דלא כרמ"א שס') דבענין תורת ה' תמימה ומ"מ נ"ל דוקא לכתחלה אין לקרות בה אבל אם באמצע הקריאה נמצא שנכתב על המטלית אין להוציא אחרת כיון שהט"ז מכשיר אפילו לכתחלה (עיין נ"ד). וכן אם נקרעו התפירות מן יריעה אחת שהרי זה כאלו אינו אחת אא"כ נשאר שם ה' או ו' תפירות או רוב היריעה נשארת תפורה.

(לג) אם נמצא טעות בס"ת הכריעו האחרונים (עיין מ"א סי' קמ"ג וביאורי הגר"א) דבמקום שאין מנהג קבוע אם נמצא טעות באמצע הקריאה אפילו לא קרא עדיין ג' פסוקים יקרא הטעות בע"פ (ואע"ג דדברים שנכתב אסור לאמרן נע"ס כיון שז"ל אלא את ה' או תיבה ה' שאין לו משמעות כלל לבדו לא מקרי דברים) וישלים ג"פ ומברך באחרונה ומוציאין אחרת ומשלימין כגון הקרואים ואם הוא פחות מג"פ סמוך לפרשה דאסור להפסיק או שהוא שלישי בחול או בר"ח וחזה"מ רביעי דאסור להוסיף (וני' דנחת וסירת היס' חו' פסוקים האחרונים שנותרה נ"ע ח"ר) ישלים הפרשה בס"ת הפסול ולא יוציא אחרת ויברך אחריו אבל בשבת האחרון כיון שמותר להוסיף מותר להפסיק שיקרא אחר בס"ת הכשר ואפילו היה האחרון כהן מותר לקרות אחריו כהן או ישראל (ח"ר) אבל במקום שנקבע מנהג עפ"י רמ"א אוי אם קרא כבר ג' פסוקים או אפילו שהחזיל תיבה א' בפסוק הג' יגמור אותו ויברך אחריו ואם הוא ב"פ סמוך לפרשה יקרא עד הפרשה אבל אם לא החזיל עדיין פסוק ג' יפסוק ולא יברך אחריו ומוציאין אחרת ואינו מברך לפניו וגומר קריאתו בס"ת הכשר אפילו לא נודע הטעות עד אחר שקראו אחר הטעות איזה פסוקים א"צ שיחזילו בשניה למפרע כי כל מה שקראו קודם שנודע הטעות יוצאין בדיעבד (מ"א) ואפילו נודע כבר שס"ת זו פסולה ושכחו והוציאוה וקראו בה מה שקראו קראו ויוציאין (ח"ר) ונ"ל דיש לנהוג כמש"כ הט"ז והמ"א דאם נמצא הטעות בשביעי לאחר שקרא ג"פ אוי ישלים הפרשה וגם הוא מפטיר ולא יאמר קדיש לאחר השביעי אלא לאחר הפטירה ואם כבר אמרו קדיש אוי יקרא המפטיר ג"פ בס"ת הפסולה ולא יברך על קריאת התורה אבל כשמוציאין ב' ס"ת ונמצא הטעות בשניה כיון דהוא חובת היום דינה כמו בכל קריאות ומוציאין ס"ת אחרת אם נמצא הטעות קודם שקרא ג"פ (עיין נמ"א סי' קמ"ג ס"ק ד' ונסי' רפ"כ ס"ק ט"ז) ואם לאחר שקראו שבעה וכבר בירך באחרונה ועדיין לא קראו כל הסדרה מצא טעות באמצע הסדרה נראה לי דלכ"ע צריך להוציא אחרת שהרי על כרחך צריכין להשלים כל הסדרה וקראו בשניה בברכה ויכולין להוסיף כשאר שבתות. אם נמצא הטעות לאחר הברכה בתחלת הקריאה נ"ל דאין צריך לחזור ולברך (עיין נ"ד סימן רע"ט נט"ז).

הלכות קה"ת כלל לא

(לד) הא דמוציאין אחרת דוקא שנמצא טעות גמור כגון רהבה במקום רחבו ירדנה ירדנו הוא והיא כשב כבש וחמשתיו חסר י' בין ה"ו לוא"ו אע"ג דנוכל לקרות כאלו כתיב ביו"ד כיון דדרשינן מיניה של חמשיית הרבה הוי כטעות גמור וכן מאין יבמי דצ"ל חסר יו"ד דדרשינן מיניה מרכתיב כאן חסר י' ופסוק וזרע אין לה כתיב מלא י' ולכן דרשינן עיין עליו וכן בכל דבר שס"ת נפסלה בה אבל משום חסירות ויתרות כגון אבותינו חסר ו' וכתוב מלא וכיוצא בו א"צ להוציא אחרת דאין אנו בקיאים בלא"ה כ"כ בחסירות ויתרות שאפשר שגם בספר שיוציאו יש בו מלא במקום חסר ואם חסר תיבה או אות שבו דאי חסר כגון אבותינו ונחסר א' מהאותיות או שנכתב ב' אותיות או תיבות שבו דאי א' מיותר הוי טעות (ח"ר) ור"מ בתשובת נ"ב מ"ת כ' שנמצא אשר תקראו אותם שצ"ל אחם חסר ו' דדרשינן אפילו מזידין וכו' א"צ להוציא אחרת משום דס"ת שלנו איננו בקיאים בחסר ויתר נמצא ה"ה בכל אלו א"צ להוציא משום חסירות אא"כ נרגש במבטא כגון והנה תומם בבטנה שאם כתב מלא באל"ף צריך להוציא אחרת שנרגש במבטא משא"כ כשכתב מלא י' א"צ דאינו נרגש ואם כתב מגרשיהם במקום מגרשיהן או להיפך א"צ להוציא אחרת (מ"א נ"ג) והח"צ חולק ונ"ל כדבריו דדוקא בחסירות ויתרות אין בקיאים אבל אם חסר אפילו קוצו של י' פסולה ונ"ל דפשיטא אם נכתב גרשם גרשן דפסול (עיין נ"ע נ"ג) ונ"ל דלצ"צ ה"ה בגרשם בן לוי דלפעמים נכתב בנו"ן ולפעמים כמ"ם אבל בגרשם בן משה נ"ל לכ"ע הוי טעות ואם אין כאן ס"ת אחרת ישלים ז' קרואים ונ"ל דאין להרבות ברכות במקום פלוגתא ויגמור כל הסדרה עם זה שנמצא הטעות כאמצע קריאתו ויברך אחר גמר כל הסדרה ברכה אחרונה עכ"ל ואם הומש א' שלם בלא טעות כיון שאין אחרת אפילו לכתחלה נותר לקרות באותו חומש חובת היום אבל לא יוציאנה למנחה שאינה חובה כ"כ.

(לה) אם נדבקה אות לאות אם נשתנה צורת האות לגמרי צריך להוציא אחרת אבל אם לא נשתנה לגמרי בענין דמהני לגרור ביניהם בין שנדבקה בראשה או באמצעיתה או בסופה כיון שא"צ לעשות מעשה בגוף האות קי"ל כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ודינו כאילו היה כבר נגרר ואפילו בשבת שא"א לגרור מכה איסור שבת מ"ט כיון שאינו מחמת הספר אלא איסור שבת רביע עליו א"צ להוציא אחרת (ט"ז) נ"ג הנ"ל נס' ל"ג ומש"כ הט"א נס' קמ"ג ועיניו הרשנ"א וכו' כוונתו דלא היה לו לנ"ל לכתוב דכדאי הוא הרשנ"א חלף הטעם דלא קי"ל כרשנ"א נזה דלא מכשיר חלף בסופה כדאיתא נס' ל"ג חבל סנא ז' עכ' הרשנ"א חתיב ככ"ע) (ג) וביתור אות או תיבה צ"ע אם שייך גם בזה כל הראוי לבילה וכו' ובנ"א כתבתי בשם א"ר דגם בזה אמרינן הראוי לבילה ונ"ל דמ"ט כיון דאינו אלא משום דכדאי רשב"א לכן לא יקראו אלא ז' קרואים והו' יהיה מפטיר ומ"מ נ"ל דביתור אות דוקא ביתור אות מתחלת התיבה או בסופה כגון ויאמר וכיוצא דבזה שייך ראוי לבילה דבחול היה גורר האות אבל אם הוא באמצע תיבה כגון ויאמר שאם היה מגרר האות היתה נחלקת התיבה ופסול בזה לא שייך ראוי לבילה. ונ"ל דאם נטף שעוה על אות או תיבה כיון דהעיקר דתיבה א' מותר לקרות בע"פ כשר וא"צ להוציא אחרת (דע"כ אין שום פסול לס"ת שהרי נתמליין כשר כדאיתא נמ"א נסיון ל"ג ואי ח' ה"ל שלף כסדין וא"כ ה"ל כל הראוי לבילה וכו' ואיסור שנת רביע עליה וע' נהל' שנת במלכות עותק נכ"א סי' ב'). (לו) לאחר שגמרו הפרשה בשבת וי"ט אומרים קדיש ואח"כ קורין המפטיר אבל במנחה שבת ותענית צבור במנחה שהמפטיר הוא ממנין הקרואים אין אומרים קדיש עד לאחר שהכניסו הס"ת בהיכל דכשלמא בשבת וי"ט דאומרינן אחר המפטיר אשרי וא"כ

הלכות קה"ת כלל לא

הקדיש שלפני י"ח קאי על אשרי שלעולם צ"ל קדיש קודם שמונה עשרה אבל במנחה בשבת ות"צ שאומרים אשרי קודם הקריאה וא"כ אין כאן הפסק וההפטרה שייך לקריאה ואינו הפסק לכן אומרים אחר מפטיר (סיון רפ"ה ורל"ג) ובמנחה שבת במקום שאין ס"ח אומרים אחר ובא לציון ואני הפלתי ואח"כ קדיש ומתפללין ש"ע.

(לו) סומא אע"ג די"א דאסור לקרות לתורה שהרי אסור לקרות אפילו אות א' שלא מן הכתב מ"מ כבר נהגו כאוחז הפוסקים דבומה"ז שהש"ץ קורא מותר לקרות. ומ"מ סומא עם הארץ ראוי שלא לקרותו ומ"מ גם כזה אין מודקדק דמסתמא יכול לקרות עם הש"ץ (קל"ט סעיף ג' נמ"ח).

(לח) מי שהמיר אביו אם הוא גדול שכבר הורגל לקרותו בשם אביו יקראו בשם אביו שלא לביישו ואם לא הורגל אזי יקראו בשם אביו אביו ושחוקי קורין בשם אביו אמו ויותר נכון לקרותו כמו שקורין לגר בן אברהם (סז) ויכולין לקרות ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב ואין מניחין אלא בשביל עין הרע. ונהגו שאם צריכין לקרות שניהם אין קורין השני בשמו אלא אומרים יעמוד מפטיר או ששי וכיוצא בו (קמ"ח).

(לט) קטן שרגיע לחינוך ויודע לחתוך האותיות בטוב מנהגנו שאין קורין אותו אפילו לאחר שהשלימו מנין הקרואים ואפילו אין שם כהן אלא קטן אין קורין אותו דמצות עשה וקדשתו אינו אלא בגדול אלא קורין אותו למפטיר ואפילו בד' פרשיות אבל להיות הוא מקרא אינו יכול עד שיביא ב' שערות (סיון רפ"ג נמ"ח).

(מ) נוהגים לקרות שבעה ולגמור עמהם הפרשה וחוזר וקורא עם המפטיר מהן שקרא השביעי ולפי שאין המפטיר ממנין העולים בשבת וי"ט ואינו קורא בתורה אלא מפני כבוד התורה ע"כ מפסיקים בקדיש בין קריאת השבעה למפטיר ובשבת וכי"ט מותר להוסיף ובחול דאסור להוסיף לפיכך המפטיר הוא השלישי ואם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא א' מאותם שכבר עלו אם לא אמרו עדיין קדיש יפטיר מי שעלה בשביעי ולא יאמרו קדיש אחריו רק אחר ההפטרה ואם כבר אמרו קדיש אזי זה שעלה למפטיר צריך לחזור ולקרות בתורה ויברך בתחלה וסוף אבל כשיש מי שיודע להפטיר לא יפטיר מי שעלה כבר (רפ"ג) ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע יכול אחר לאומרה אבל לכתחלה אסור לעשות כן (רפ"ד). ואמנם הגר"א הגהג בקהילתנו לאחר שתיקן לכתוב נביאים וכתובים על קלף ובגלילה כס"ח ואם כן הוא מוציא כל הצבור בקריאת ס"ח ולכן אפילו לכתחלה העולה הוא מברך בתורה ומברך ברכת הפטרה תחלה וסוף והקורא בס"ח הוא קורא ההפטרה.

(מא) אם טעו וסיימו הפרשה עם הששי ואמרו קדיש א"צ לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הששי דק"ל מפטיר עולה למנין שבעה (רפ"ג).

(מב) חייב לנהוג כבוד גדול בס"ח ומצוה ליהדר לה מקום ולכבד המקום הרוא ולחדרו ביותר ולא ירוק כנגד ס"ח ולא יעלה ערותו ולא יפשוט רגלו ולא יחזיר אתורו אא"כ גבוה ממנו י"ט אלא ישב לפניו בכבוד ראש וכיראה ופחד שהוא העד הגאמן על כל באי העולם ויכבדנו כפי כחו (ג) (רמב"ם ו"א ע"ד י"ד ס' רפ"ג) ובשעה שמוציאין ומכניסין הס"ח מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוותה עד מקומה וכן המגביה ודגולל ילכו ללוותה.

(מג) בשאר ספרים ראוי לו להחמיר שלא ישב בשוה להן ועכ"פ יהיה מונח על איזה דבר אבל בס"ח נ"ל דאפילו מונחת באה"ק והאה"ק עומד על ספסל אסור לישוב על הספסל ועכ"פ בעינן גבוה ג"ט ואם הס"ח מונח על כלי אחר ולא על הספסל שיושב עליו צריך שתהיה גבוה ממנו טפח (לח כ"ד כ"ד שכ' ט"ז רק מעידת חסידות) (ד) ואסור

הלכות קה"ת כלל לא

להניח ספרים ע"ג קרקע ואפילו על המדרגות שלפני אה"ק. ומ"מ אם המקום דחוק מותר לישב בשוה עם ספרים בשעת הרחק.

(מד) אסור לתלות ס"ת אפילו כשעומדת באה"ק ותולה האה"ק אסור וג"ל דאפילו כשאה"ק מחובר ביתידות לכותל אסור. (ה)

(מה) אין זורקין כתבי קדש ואפילו הלכות ואגדות ואסור להפוך אותם על פניהם ואם מצאו הפוך צריך להפכו.

(מו) אין להשתין מים בפני ספרים ולעת הצורך עכ"פ יהיו מונחים גבוהים י"ט. (ועיין נכ"ל כלל ג' סי' ג').

(מז) אין לקנות מפות ומעילים שנשתמש בהם הריוט לתשמיש קדושה ומ"מ בדיעבד שעשה מותר (סי' קמ"ג ועיין ח"ר) וכ"ש מדברים שנשתמש בהם לע"ז רבוה אפי' בדיעבד אסור וצריך למכרן ולקנות אחרת ואפילו נר של בהכ"ג או ללמוד בו אסור לעשות אפילו משעוה הנוטף מנרות של ע"ז.

(מח) אסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגין בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה אבל אם השמש זורחת על הספר שלומד בו מותר להגין בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להנאתו (ס"ח סי' תתק"ד ול"ע דזה סותר למ"כ נסי' תתק"ג) וכן להניח ספר תחת ספר שלומד בו כדי להגביה יש להתיר ואם מונה ספר אחד לכ"ע מותר להניח ספר אחר עליו (סי' קכ"ד נמ"א ס"ק י"ד). לא ישרטט קונטרס על הספר שהקונטרס עדיין אין בו קדושה אבל לכתוב עליו מותר ואיני קונטרס או שום דבר אחר בספר ופשיטא לכתוב בו השבונות ולא ינסה בו הקולמוס וצריך למחות בקושרי ספרים שמדבקין בלוהות הספרים כתבי קודש והמאבד כ"ק עובר בלאו דלא תעשון כן לה' אהיכם (מ"א ע"ס ס"ק ט').

דין הורדה מקדושה לקדושה יתבאר בכלל ס"ח.

(מט) מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ס"ת ואפילו ירש מאביו מצוה לכתוב לו משלו שנאמר ועתה כתבו לכם השירה הזאת וקבלו רז"ל שר"ל התורה שנכתבה בה השירה ואפילו יש לו הרבה ס"ת אינו רשאי למוכרו ואפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הרחק אם לא ע"י שאלה למ"ץ (י"ד סי' ר"ע).

(נ) י"א דבזמ"ז המ"ע הוא לקנות מקרא משנה גמרא ופוסקים והם קודמין לכתובת ס"ת דדוקא בימיהם שהיו לומדים בע"פ מחוץ הס"ת אבל בזמננו יותר טוב ללמוד בספרים הנדפסים. וי"א דעכ"פ איכא ג"כ מ"ע שיכתוב לו ג"כ ס"ת וירא שמים יוצא ידי כולם אם ידו משגת ואם אין ידו משגת ויבוא עי"ז לידי ביטול תורה שאין לו ספרי גמ' ופוסקים נ"ל דלכ"ע הם קודמים לס"ת דבודאי תלמוד תורה חשוב יותר מכתובת ס"ת שהרי מוכרין תורה ללמוד תורה וג"ל דהספקת לומדי תורה קודם לכתובת ס"ת ודלא כהרמון שחושבים שכתובת ס"ת מצוה שאין למעלה ממנה ובוה לבד קונים העה"ב ואינם נותנים להספקת לומדי תורה כלל והם בחשך ילכו ומכ"ש שמפורים בשעת נתינת הס"ת לברכנ"ס בסעודות וריבוי נרות הוצאות מרובות ואלו ישמעו לדברי הכמים בודאי יותר טוב לפזר לעניים. לומדים.

כלל לב. דין נשיאת כפים ותחנון ולמנצח (סימן קכ"ח).

(א) מ"ע מה"ח שיברכו הכהנים את העם שנאמר כה תברכו ואין נשיאות כפים בפחות מי' וכהנים מן המנין מדכתיב כה וכו' בני ישראל וילפינן מהא דכתיב ונקדשתי בתוך ב"י והתם ילפינן דאין פחות מי' (כ"כ הר"ן במגילה וע"ש בר"ן עכ"ל א"כ אסמכתא וכו')

הלכות נ"כ כלל לב

ע"ג אם כוונתו ג"כ על נ"כ ומדאורייתא אפילו נפחות מ"ו וז"ע) וכל כהן שאין לו מדברים המעכבים ואינו עולה לדוכן עובר בעשה ואינו עובר אא"כ שאומרים לו ליטול ידיו לדוכן או לעלות או כשהש"ץ קורא כהנים אבל בלא"ה אינו עובר שנאמר אמור להם ות"א כד ימרון להון ואינו עובר אלא כשלא בירך עדיין באותו יום אבל אם כבר עלה לדוכן פ"א באותו יום אע"ג שמוחר לעלות לדוכן אפילו בצבור א' אפילו כמה פעמים ביום מ"מ אינו עובר בעשה.

(ב) ברכת כהנים אינו אלא בלה"ק ובעמידה ובנשיאת כפים ופנים כנגד פנים ובקול רם לא גדול ולא קטן אלא בינוני וכ"ז הוא מן התורה ודרשו מן הפסוקים שזהו שאמר בתורה בה תברכו (עיין ח"ר שר"ל שהראה הקנ"ה למשה הא"ל נשאין כפייה למעלה כמו שאמרו על החדש הזה לכם).

(ג) ששה דברים מונעין נ"כ הלשון והמומין והעבירה והשנים והיין וטומאת ידיים וכ"ז אינו אלא מדרבנן (ואפילו יין שלמדו מדסמך כגשג ברכת כהנים לכזיר לומר מה מיר חסיר ביין אף כהן מנכ"ד מ"ו אינו אלא אסמכתא כדאיתא בהדיא בתענית כ"ז). הלשון כיצד, העלגים שאין קוראין האותיות כתיקונן או שהוא כבר פה וכבר לשון שאין דבריו ניכרים לכל והקורא לשבולת סבולת (רמב"ם ר"ל שקורא לשון ימין שמאל כסמך) ומ"מ במדינות רוסיא שרגילים הרכה בזה אינו מעכב (ט"ז).

(ד) המומין כיצד, מי שיש לו מום בפניו או בידיו שהם עקומות או עקושות ומי שריריו יורד על זקנו או שעניו זולפות דמעות וסומא אפילו בא' מעיניו לא ישא כפיו מפני שהעם מסתכלין בו ואם הוא דש בעירו שרגילים ומכירים אותו שיש בו מום ואפילו אינו עירו רק שבא לשם להיות סופר או מלמד ומשרת כיון שהיה שם למ"ד יום חשוב דש בעירו ומותר אבל אם בא לעיר באקראי אפילו שהיה שם ל' יום אסור (פ"ח ח"ר דלא ככ"ח) ומ"מ ג"ל בזה אם היה בבהב"ג בשעה שקוראין כהנים ועקר ברצה יעלה וכן אם היו ידיו צבועות לא ישא כפיו ואם רוב העיר מלאכתן ככך מותר ואם מנהג המקום שהכהנים משלשלים הטלית על פניהם ומכניסים ידיהם תחת הטלית מותר בכל המומין דאז לא יסתכלו אבל אם אין המנהג כן אעפ"י שרוצים הכהנים עכשיו לשנות מנהגם אסור דמ"מ כיון שרואים שמשנים מנהגם יסתכלו בהם.

(ה) עבירה כיצד, כהן שהרג את הנפש אפילו בשוגג כ"ז שלא עשה תשובה אסור דכתיב ובפרשכם כפיכם וכ' ידיכם דמים מלאו אבל אם הרג בשוגג ולא מת מיד ד"ל דמת אח"כ מחמת שהרוח בלכלתו וכ"ש אם מל תינוק ומח דאיכזב ג"כ לשם מצוה מותר. וכהן שהמיר ועשה תשובה מותר ופשיטא אם אנסו אותו. וכהן שנשא גרושה או חלוצה לא ישא כפיו ואין נודגין בו קדושה אפילו לקרות לתורה ראשון ואפילו גרשה או מתה פסול עד שידור הגאה על דעת רבים מהנשים שהוא אסור בהן (עיין מ"ח ס"ק ל"ט) וכן אם נטמא למח שאינו משבעה קרובים פסול מכל מעלות כהונה עד שישוב ויקבל עליו שלא יטמא עוד למתים ומי שיש לו בת שזנתה או שהמירה דמסכתא ג"כ זנתה אין מחויבים לקדשו לפתוח ראשון שהיה לו להרגילה מקטנותה שלא חזנה אבל מ"מ נושא כפיו וכ"ש אם כהן הוא עו פנים ורשע בשאר עבירות שמוחר לישא כפיו. החלל דהיינו הגולד מגרושה או חלוצה אינו נושא כפיו (מ"ח ס"ק ס"ג).

(ו) השנים כיצד, קטן שהוא פחות מ"ג שנים או שידוע בודאי שלא הביא עדיין ב' שערות (עיין ח"ר וולף כמ"ח דהא אינו אלא מדרבנן) אינו נושא כפיו בפני עצמו אבל עם כהנים גדולים נושא ללמוד ולהתחנך אבל מי שהביא שתי שערות במדינתו שאין

הלכות נ"כ כלל לב

נ"כ אלא בי"ט מותר לישא כפיו אפילו בפ"ע דאין זה אלא אקראי אבל במדינות שנושאין בכל יום לא ישא בפ"ע עד שיגיע לשנים שראוי למלאות זקנו.

(ז) היין כיצד, שחה רביעית יין בכח אחת לא ישא את כפיו שחה בכ' פעמים או שנתן לחובו מעט מים מותר ואם שחה יותר מרביעית אעפ"י שהוא מזוג ואפילו שחאו בכמה פעמים אסור עד שיסיר יינו מעליו ואפילו שחה שאר דברים המשכרים כגון י"ש ומי דבש פלוגתא בין האחרונים ולכן ראוי שלא ישתה קודם נ"כ שום דבר המשכר (ח) ועכ"פ בכהן שחלש לבו ולא יוכל לישא כפיו אם לא יטעום דבר מותר לקדש על רביעית יין שיתן לחובו מים או שישחה בכ' פעמים ומכ"ש הלענין קידוש א"צ לשחות רק מלא לוגמיו ומכ"ש דמותר לקדש בכהאי גוונא על מי דבש או שיטעום מעט י"ש כדי שלא יבטל מ"ע. (ט)

(ח) טומאת ידים כיצד, כהן שלא נטל ידיו אסור וי"א דאפילו נטל ידיו שחרית אעפ"כ צריך לחזור וליטול ולברך וי"א דכל שלא נגע במקום מטונף ולא הסיח דעתו מותר לסמוך על הנטילה דשחרית ואפילו אם נטל אינו מברך וכן נהגו ולכן לא מקפידים ג"כ על הפסק שבין נט"י לנ"כ יותר מהולך כ"כ אמה ולכן כל כהן יזהר בעצמו שלא יגע ולא יסיח דעתו ויחזור ויטול ידיו עד הפרק דהיינו חיבור היד לזרוע ואם א"א לו ליטול ידיו עכשיו כגון שאין לו מים מותר לסמוך ע"ז ולישא כפיו אבל כשנגע במקום מטונף דצריך נט"י מדינא אסור לו לישא כפיו עד שיטול ידיו אלא שנהגו שאף בזה אין מברכין ענט"י. והלוי יצוק המים ואם אין שם לוי יצוק בכור פטר רחם ואם אין שם בכור יטול הכהן בעצמו. ואם הלוי חכם והכהן עם הארץ כתב המ"א שיש בזה מחלוקת אבל ע"ה וא"ז כתבו להדיא דאפ"ה צריך הלוי ליצוק על ידיו.

(ט) כהן שהוא אבל בתוך שבעה כגון קובר מתו ברגל מדינא ולמנהגנו בתוך שלשים על שאר קרובים או כל יב"ח על אביו ואמו אסור ויצא מבהב"נ ואפילו אין שם כהן אלא הוא ומ"מ אם לא יצא מבהב"נ חייב לעלות ואם הוא אונן יזהר מאוד לצאת דאפשר שאפילו הוא בבהב"נ אסור לעלות ונ"ל דאם נודע באמצע נ"כ שמח לו מח ונעשה אונן א"צ להודיע לו עד שגמור דאינו אלא מדרבנן כיון שאינו בשמחה (לא נמלא דין זה דאונן כרמ"ס ושאר פוסקים אלא שמהר"ם טיקטין כ"כ וכבר השיגו מה"א נס"ק ס"ד) אבל כשנודע שיש שם טומאת מת צריך שיצא אפילו באמצע שהרי נ"כ אינו דוחה טומאה (כדליתא בהדיא ביהושעלמי ריש פרק מי שמש ונב"מ גבי חכידה כה"ק ועיין לעיל כלל כ"ט) ואם יש גוסס שם נ"ל דמותרים לכנוס לנ"כ (עיין ב"ד סי' ע"ג).

(י) אסור לכהנים לעלות לדוכן במנעלים שמא תפסוק לו רצועה ויקשרנה בעוד שחביריו מברכים ויאמרו שהוא בן גרושה אפילו במנעלים שאין להם רצועות אסור דלא פלוג רבנן. ונכון שיצניעם תחת הספסלים שלא יהיו מגולים ואם הם מחוברים עם המכנסיים לכ"ע מותר.

(יא) אין נ"כ אלא ביום דומיא דעבודה ובשעת הפלה. ודוקא בשחרית ובמוסף ובנעילה ביה"כ אבל לא במנחה ביה"כ שמתפללין בעוד יום גדול כמו שאר ימים וגזרו מנחה יזה"כ אטו מנחה של כל השנה ואז אסור לנ"כ דשכיחא שכרות אבל במנחה של שאר העניות כיון שאין בהם נעילה מתפללים סמוך לחשיכה ואינו דומה למנחה של שאר ימים ולכן נ"כ. ובמדינותינו המנהג שאין נ"כ אלא ביו"ט בין שחל בחול או בשבת ויש מקומות שאינם נ"כ אפילו ביו"ט שחל בשבת והוא טעות. ואף שנהגין כן משום שחוששין שאין נ"כ אא"כ שטובלין לקריין ואינן רוצין לבטל עונתן אין כדי בזה לרחות מ"ע

הלכות ג"כ כלל לב

ומוטב שיהיו ג"כ אף ששמשו ולא יכולין לחזור ולטבול וכ"ש מה שחושבין שהוא איסור גדול לשמש ובאין עי"ז לחטא והוא טעות שאין בו איסור כלל רק שהחמירו על עצמן.

(יב) כל כהן שאין רוצה לעלות לדוכן יצא קודם רצה מבהב"ג ועמוד שם עד אחר שקרא החזן כהנים ואז מותר לכנוס. ומ"מ נוהגים שלא לכנוס לבהב"ג עד שיגמרו ג"כ שלא יאמרו שהם פגומים אבל הפסולים א"צ לצאת דאין כוננתו על הפסולים ואפילו אמרו לו עלה אינו עובר (מ"א סק"ד).

(יג) סדר ג"כ כך הוא. ימלו ידהם קודם רצה ובדיעבד אף לאחר רצה (ח"ר) עד חיבור היד עם הזרוע וקודם הנטילה יחלצו מנעליהם או אם אפשר שלא יגעו במגעלים או מותר לחלוץ אף אחר הנטילה ולכתחלה כשמתחיל הש"ץ רצה כל כהן שבבהב"ג נעקר ממקומו לעלות לדוכן ובדיעבד עכ"פ קודם שמיים הברכה ואף אם לא יגיע שם עד שמיים הש"ץ רצה או מודים (ח"ר) שפיר דמי (וכ"ל ראה לדגריי מסוטה ל"ח דפרק על ש"ן והא לא עקר ומשני דכייז מרחא ופא התם אינו הולך לדוכן עד אחר מודים) אבל אם לא עקר רגליו עד שמיים רצה (ח"ר) אפילו מחמת אונס כגון שהיה עומד בחפלה שוב לא יעלה ואינו עובר בעשה במה שהש"ץ קורא כהנים כי אין כוננתו רק על הפגומים משא"כ על האנוסים ומ"מ אם עלה לא ירד (מ"א סק"י רדנ"ז) (ולא מהגי שיטת קל"ת כמו גבי ש"ן נסעיף כ' דהתם זוקא חס אין שם כהן שלא יתטל כ"כ דלא כפ"ח ואם אין שם כהן אחר והוא עומד בחפלה בחמת ימיו קל"ת כדי שזיכל לישא כפיו ואם לא עקר מרחא ל"ע חס אינו עובר כשקרא הש"ן כהנים ח"כ אפשר דחוב לעלות) דכתיב וישא אהרן וכו' וירד מעשות ר"ל לאחר שנשא כפיו גמר מעשות ש"מ שנ"כ בעוד העבודה בידו (ג) ולא מקרי עקירה אלא מה שעוקר רגליו לצורך ג"כ אבל מה שבא לבהב"ג לא מקרי עקירה ומ"מ אם עקר רגליו מביתו כדי לעלות לדוכן הוי עקירה (ומש"כ המ"א ס"ק י' נש כ"כ דחס היה ביתו סמוך לבהב"ג כ"ל דל"ד חלא דהעיקר חס היה העקירה לילך לבהב"ג להתפלל או רק לנ"כ).

(יד) לאחר שאמרו מודים דרכנ עם הצבור אומרים ירמי"א שחאה ברכה זו שצוינתו לברך את עמך ישראל ברכה שלימה ולא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם ומאריכים בחפלה זו עד שיכלה הש"ץ ולך נאה להודות כדי שיענה הצבור אמן גם על ברכתם וי"א עד שייסימו הצבור אמן כדי שיהיה הברכה תיכף לחפלה זו.

(טו) עומדים בדוכן פניהם כלפי היכל ומ"מ אפילו במקום שאין שם ס"ח יש ג"כ ואחוריהם אל העם ואצבעותיהם כפופים עד שהש"ץ מסיים ברכת מודים ואז החזן אומר בלחש או"א עד מלח כהנים ואז אומר בקול רם כהנים ומסיים עם קדושך כאומר בלחש כך נוהגין במדינות אלו. והגר"א הנהיג כדעת הפוסקים שהחזן א"א כלום אלא שאיש אחר קורא כהנים ומ"מ הקריאה אינו מעכב ואז מחזירים הכהנים פניהם כלפי העם ואם אין שם אלא כהן א' אינו קורא לו כהנים דכתיב אמור להם משמע לשנים ומ"מ מחוייב לעלות לדוכן ומכך אלא ד"א דיהידי אינו אלא מדרבנן מדכתיב להם וי"א דאפ"ה חייב מה"ח אלא שהפסוק ממעט רק הקריאה ואם יש עמו קטן אף שהוא פחות מבן י"ג יקרא כהנים דהא יש נוהגין לקרות אפילו יחיד (עיין ס"ח וז"ר).

(טז) בעוד שפניהם כלפי היכל מתחילין לברך ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה לאפוקי אם כולם שונאים לכהן או שהכהן שונא לעם לא ישא כפיו (מ"א ס"ק י"ט) ובאמצע הברכה מחזירין פניהם כלפי העם (כי י"א שיאמרו כל הברכה ומניין להיכל וי"א להיפך לכך הכריעו האחרונים ללחש ודי שניהם).

הלכות נ"ב כלל לב

(יז) מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם ומגביהים יד הימנית מעט למעלה מהשמאלית ופושטים ידיהם וחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות ה' אורים דהיינו שמדבקין יחד ב' אצבעות וא"כ בין ב"א לב"א אור א' ובין האצבעות לגודל אור א' וא"כ בכל יד ב' אורים ואור בין גודל לגודל ולכן צריך לזוהר אף שמגביה קצת ידו הימנית שלא יבטל האור שבין גודל לגודל ולא יגעו ב' גודלים זה לזה כדי שיהיה אור ופורשים כפיהם כדי שיהיה תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים ולא זקופים כשזה למעלה.

(יח) לאחר שסיימו הברכה עונין הצבור אמן ואז החזן מקרא להם מלה במלה ולא יקריא בע"פ אלא מתוך הסידור כדי שלא יתבלבל דכתיב אמור להם וקבלו חז"ל דר"ל שאחר יקרא להם מלה במלה. ונוהגין במדינות אלו שאפילו תיבת יברכך מקרא להם אע"ג דכזה ל"ש טעות וכשסיימו הכהנים וישמרך עונין הצבור אמן וכן אחר פסוק ב' בויוונך וכן בפסוק ג' בשלום.

(יט) אלו תיבות שהכהנים הופכים בהם לדרום וצפון יברכך וישמרך אליך ויחנך אליך לך שלום שתיבות אלו הם לנוכח ולא ינגנו כב"כ אלא נגון א' שלא יתבלבלו.

(כ) ואח"כ מתחיל הש"ץ שים שלום ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל ואומרים רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ומאריכים בחפלה זו עד שיסיים הש"ץ ברכת שים שלום כדי שיענו הצבור אמן על שניהם ולכן בר"ה ויו"כ שמאריכין אחר ב"כ בניגונים ופיוטים לא יתחילו לומר הרבון עד לבסוף כדי שיסיימו עם הש"ץ הברכה ואם אינם יכולים להאריך כ"כ יאמרו אדיר במרום וכו' עד שיסיימו כאחד.

(כא) אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם עד שיתחיל הש"ץ שים שלום ואינם רשאים לכוף אצבעותיהם עד שיהוו פניהם ואינם רשאים לעקור משם עד שיסיימו הצבור לענות אמן על ברכת שים שלום.

(כב) כשמחזירין פניהם בין בחפלה ובין בסוף לא יחזירו אלא דרך ימין דהיינו אם עומד ופניו למזרח יחזיר פניו לדרום ואח"כ למערב ואחר נ"כ שעומד ופניו למערב יחזיר פניו לצפון ואח"כ למזרח.

(כג) כשירדו מן הדוכן לא יגעו במנעליהם ואם נגעו יטלו ידיהם.

(כד) אין הש"ץ רשאי לענות אמן אחר ב"כ והאידנא שמתפללין מתוך הסידור ולא היישינן שמא יתבלבל מותר לענות אמן אחר ב"כ דהיינו בסוף כל פסוק דלא מיקרי הפסק שזהו צורך חפלה אבל אחר ברכת אקב"ו לא יענה דאין זה מהתפלה (ח"ד) אבל מ"א ס"ק כ"ט כ' דגם אמן זה הוא צורך חפלה ופשיטא שלא יאמר המקרא הרבון שאומרים הצבור שלא יבא לדי טעות אפי' אם אין הש"ץ מקרא א"א אחר מ"מ לא יאמר.

(כה) לכתחלה משתדלין שיהיה הש"ץ ישראל וכשהחזן כהן יעמוד ישראל אצלו ויקרא כהנים ויקריא לכהנים ב"כ והחזן עומד ושוק ומתחיל שים שלום.

(כו) אם הש"ץ כהן אם יש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו ולא יאמרו לו לעלות או ליטול ידיו דאז צריך לעלות אבל מה שקורין כהנים כיון שלא עקר ברצה אסור לעלות דאין כוונת הקורא רק על מי שאינו עומד בחפלה. ואם אין שם כהן אלא הש"ץ כיון שמתפללין מתוך הסידור ול"ח שמא יתבלבל שלא יוכל לסיים שים שלום ולכן כדי שלא יתבטל נ"כ יסמוך על הנטילה שנטל קודם החפלה ויעקור רגליו מעט ברצה ויאמר עד ולך נאה להודות ואז יעלה לדוכן ויקריא לו אחר ואח"כ תזור ומסיים שים שלום.

איסור

מן.
שם עד
שיגמרו
ואפילו

(ח"ד)

א יגעו
כל כהן
גם לא
יה ל"ח

(זוידים)

עומד

דק על

שיטת

שם חזן

ח ל"ע

יורד

מיקרי

ומ"מ

שם סיה

(ג"כ).

בה זו

עולם

על

יש

החזן

אמור

אלא

כלפי

שנים

ו"א

פחות

של

דכחן

העם

ללח

הלכות נ"כ כלל לב

(כו) אין המקרא שקרא הבהנים רשאי לקרות כהנים עד שיכלה מפי הצבור אמן שעונים אחר ברכת מודים ואין הבהנים רשאים להתחיל ברכת אקב"ו עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הקורא ואין המקרא רשאי להתחיל חיבת ימרכך עד שיכלה אמן מפי הצבור שעונים אחר ברכת אשר קדשנו ואין הבהנים רשאים להתחיל בחיבה עד שתכלה החיבה מן המקרא ואין הציבור עונים אמן עד שתכלה ברכת מפי הבהנים.

(כח) כהן שנשא כפיו והלך לבהכ"נ אחרת יכול לישא כפיו פעם אחרת. וכהן שלא התפלל עדיין והצבור הגיעו לנ"כ נושא כפיו ואח"כ מתפלל. ואם מתירא שיעבור זמן תפלה ילך לחוץ ויתפלל ואם אמרו לו לעלות הייב לעלות אף שיעבור זמן תפלה תתפלל דרבנן ונ"כ מו"ח ואם מתירא שיעבור זמן ק"ש יקרא עכ"פ פסוק ראשון.

(כט) בשעת נ"כ לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עניהם כלפי מטה כמו בתפלה והעם יכונו לברכה ויהיו פניהם נגד פני הבהנים ולא יסתכלו בהם כדי שלא יסיחו דעתם אבל ראיה בעלמא מותר דדוקא בזמן המקדש שהיו מברכים בשם המפורש והשכינה היה שורה על ידיהם היה אסור אפילו ראיה בעלמא משא"כ בזמננו וס"מ נוהגין גם עכשיו וכו' למקדש ואין רואין בהם כלל וגם הבהנים לא יסתכלו בידיהם ע"כ נהגו לשלשל הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית וכן עיקר (א"ר ג"ס רנ"ז) ויש מקומות שנהגו שידיהם בפנים מן הטלית שלא יסתכלו העם בהם.

(ל) עם שאחורי כהנים אינם בכלל הברכה אבל מלפניהם ובעדיהם דהיינו צדדין שלפניו אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת אבל צדדים שלאחריהם כגון אותם העומדים בכותל מזרח והארון הקודש בולט קצת והכהנים עומדים לפניו אינן בכלל הברכה ולכן צריך לזוהר שילכו ממקומם למקום הפנוי שיעמדו עכ"פ בצדי הבהנים ואם א"א לזו ממקומו הוי כאנוס וה"ז בכלל הברכה.

(לא) בשעה שמברכין אין לומר שום פסוק אא ישחקו וכוונת לברכה אך כשמנגנין וישמוך ויהונך שלום נוהגין לומר הרבון שהוא טוב למי שחלם לו חלום רע ויכוון שיסיים עם הבהנים כדי שהצבור יענו אמן גם על תפלתו. ומה שנוהגין העולם שאומרים ב"פ הרבון ובחיבת שלום אומרים יה"ר נ"ל שמי שחלם לו באותו הלילה עכ"פ יותר טוב שיאמר גם הפעם הג' הרבון (עין א"ר). ובמקום שאין עולין לדוכן וחלם לו חלום שלבו דואג לא יאמרנו לשום אדם אלא בשעה שהש"ץ אומר שים שלום יאמר רבון הג"ל ויסיים עם הש"ץ ואם לא גמר עדין הש"ץ יאמר אדיר במרום וכו'.

(לב) בהכ"נ שכולה כהנים אם אין שם אלא י' כולם עולים לדוכן למי מברכין לאחיהם שבשרות אבל נשים וטף לא חשיבי לברכה לחודיהו אבל הם בכלל הברכה ומי עונה אחריהם אמן נשים וטף ואם יש יותר מעשרה החזירים מעשרה יעלו ויברכו והעשרה עונים אחריהם אמן דאע"ג דאם העונים ישראלים סגי אפילו בפחות מי' אבל כיון שהעונים כהנים לא חשיבי בפחות מעשרה.

(לג) אסור לדבר בין תפלת י"ח לתפלת אפים (שיטה תקונת ב"ס דף נ"ט ע"ג ד"ס לא שניק למיכפל על אסוהי וק' וכי מעמוד חלבו כל הזים לשמור חלם זהיתה תשללתו עד שהמטיק בדבור לאחר תפלת י"ח וזו אפילו אם יסול על פניו לא תקונל תפלתו כי הנפילת אפים הוא גמור כתיקון של י"ח כידוע לזדעי חן). וכבר נהגו ליפול בשחרית לצד ימין ובמנחה לצד שמאל. והגר"א כתב שהעיקר לעולם על שמאל ונ"ל דאף שנוהגין כרמ"א אם מתפלל בבהכ"נ ובבהמ"ד אסור לשנות משום לא התגודדו. מ"מ נ"ל דבמנחה אפילו המנח תפילין יפול על שמאלו אפילו כשמתפלל ביהוד. ונפילת אפים הוא מיושב ואם א"א אף

בעמידה ואין נ"א אלא במקום שיש ס"ח. והיושב בחצר בהב"נ או בעזרה שלפני בהב"נ ופתח בהב"נ פתוח היו כאלו יש שם ס"ח וה"ה בשעה שהצבור אומרים תחנון אפילו הוא בחדר הסמוך לבהב"נ. א"א תחנון כלילה ולא בבית האבל ואפילו אחר שילך לביתו א"צ לאומרו דתחנון הוא דוקא סמוך לתפלת י"ח אבל והוא רחום יאמר אח"כ בכיתו ונוהגין שאפילו והוא רחום אין אומרים אח"כ בכיתו אפילו באבל (סיון קל"ח נט"ז סק"י) וכ"ז דוקא בבית האבל א"א תחנון שלא להגביר הדין אבל כשהאבל מתפלל בבהב"נ או בבית אחר אין הציבור נגררין אחריו ואומרים תחנון (ח"ל נשס כ"ג) במילה ובחתן א"א תחנון ובמילה בתפלת מנחה אוליגן אחר המנהג (קל"ח) ובא"ר הכריע דאם מתפללין מנחה בבית התינוק קודם הסעודה או באמצע סעודה א"א תחנון אבל לאחר ברכת המזון אומרים תחנון. ונ"ל דכל זה כשמתפללין אצל התינוק אבל כשמתפללין בבית אחר אעפ"י שהבעל ברית שם אומרים תחנון אפילו קודם הסעודה (וכ"מ מלשון כל הספיקים שכ' חלל התינוק ואל תתם ו"ש בשחרית ואפילו מתפללין במקום אחר וי"ש מנחה מליט כוונתו כי נ"א ס"ק י"ח נשס חג"מ נשצט שחרית ח"ל חז כרחמים ונמנחה אומרים לדקדק) ומ"מ נ"ל פשוט דבעל ברית וסנדק ומוהל א"א לעולם במנחה אפילו לאחר ברהמ"ז דיו"ט שלהם הוא.

(לד) ואומרים אשרי ולמנצח ואפי' בימים שא"א תחנון מלבד בר"ה והנוכה ופורים שני ימ"ם ופורים קטן ג"כ ב' ימים וע"פ וערב יוה"כ וט"ז בשבט וט' באב וט"ו באב ויש אומרים שט"ו באב אומרים למנצח (וע' נפ"מ ח"ת). ואל ארך אפים ביום שאומרים למנצח אומרים אל ארך אפים וכשאין אומרים למנצח א"א ג"כ א"א. ובית האבל יש מחלוקת אם אומרים למנצח לטעם משום דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה וכו' א"א למנצח ולטעם שמה"ד מתוח אומרים והמנהג שלא לומר (וע' נפ"מ ח"ת סי' קל"ח ס"ק י"ד נט"ז). (לה) ואומרים עלינו לשבח וצ"ל באימה ויראה ברתת וזיעה כי כל צבא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולן עונין ואומרים אשרי העם שכבה לו והושע תיקנו בשעה שכבש ירחו והתם שמו למפרע ע' עלינו ש' שלא שם ו' ואנחנו מורעים ה' הוא אלקינו.

כלל לג. דין תפלת מנחה (ל"ג רל"ג).

(א) תפלת המנחה תיקנו נגד חמיד של בין הערבים וזמן שחיטתו כשר אחר הצות דיום. ומ"מ עיקר זמן הקרבנות היה בט' ומחצה ולכן זמן תפלת מנחה לכתחלה מט' שעות ומחצה ולמעלה והרצוה לאכול או לעשות מלאכה ויש לחוש שמא ישכח להתפלל מותר לכתחלה להתפלל מנחה גדולה והוא משש שעות ומחצה. וכבר כתבתי שחושבין השעות זמניות בין היום ארוך או קצר מהלקין אותו ל"ב חלקים וגם כזה מחלוקת אם מחושבין מעמוד השחר עד צאת הכוכבים או מהנץ החמה עד שקיעתה ונמשך זמנה לכתחלה עד שעה ורביע קודם הלילה. וכדיעבד או בשעת הדחק מותר להתפלל עד סמוך לצה"כ דאף על גב דבעיר נראה שהוא כמעט לילה הרבר ידוע שבשרה עדיין הוא יום רק מחמת גובה הבתים נראה כלילה.

(ב) לכתחלה יזהר שלא להתחיל דבר שצריך שהיה מרובה אפילו סמוך למנחה גדולה כגון לכנוס לסעודה גדולה דהיינו סעודת חתונה וברית ופדין הבן וסעודת יו"ט וכיוצא בו וכן בירידים שטרודים בקניית ומכירת סחורה לא יתחילו לעסוק במו"מ עד שיתפללו מנחה מו' שעות ומחצה ולמעלה ומ"מ אם התחילו א"צ להפסיק אם יש שהות ביום עוד להתפלל וכן לזוהר שלא להתחיל אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה

הלכות תפלת מנחה כלל לג

והעולם נהגו להקל במקום שהשמש קורא לברכ"ג בסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה ואפילו בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה אבל ס"ג סמוך למ"ק לכ"ע אסור ולא מדעי לסמוך על קריאת השמש ויש להחמיר בס"ג אפילו סמוך למנחה גדולה וכשיגיע זמן מ"ק צריך להפסיק אע"ג שעוד היום גדול אם יודע שתמשך סעודתו עד הלילה שמו ישכח וכ"ש במקום שיש לחוש שמו ישחבר.

(ג) אם נמשכה תפלת מנחה עד הלילה לא יאמרו תחנון דעד הצות תגבורת דינים אבל באשמורת הבוקר כיון שהוא אחר הצות אומרים. וכן צריך לזוהר שלא להמשיך מנחה עד לילה שאז אין אומרים תתקבל כיון שהוא יום אחר (סימן רכ"ד נמ"ח) אבל בין השמשות אומרים וכן תחנון (ט"ז סי' קל"ח).

(ד) מי ששהה ולא התפלל מנחה בע"ש ויו"ט וכבר קיבלו הקהל שבת ויו"ט לא התפלל מנחה באותו ברכ"ג אלא ילך לחוץ ברכ"ג והתפלל של חול (ואע"ג דלענין מלאכה נגזר אחר הנינו כדליתא נס"י רס"ג סעיף י"ב י"ג ל"ל דתפלה קיל טפי דמן הדין גם בשבת רח"ל להתפלל י"ח רק מפני כבוד השבת לא אטרחוכו רבנן וכיון שלא קיבל עדיין שבת אוקמוהו אדנין וזה מסולק ק"י הפ"ח נס"י רס"ג סס"י ט"ז) ואם כבר קיבל שבת עמהם לא יוכל להתפלל של חול אלא יתפלל ערבית שחיים של שבת.

(ה) ואם בא לברכ"ג סמוך לקבלת הצבור שבת אעפ"י שלא יוכל לגמור תפלת מנחה קודם שיקבלו שבת אין בכך כלום הואיל והתחיל בהיתר (סי' רס"ג).

(ו) כבר ביארנו בכלל ז' דגם להתפלת מנחה ומעריב צריך נט"ו אע"ג שאינו יודע שום לבלוך ואפילו עומד מלימודו או מחוך סעודתו ודוקא שהמים מוזמנים לפניו ואם עשה צרכיו צריך לחזור אחר מים ואעפ"כ א"צ לברך ברכת ענט"י ואם מתורא שיעבור זמן תפלה לגמרי או שלא יוכל להתפלל בצבור או ינקה ידיו בכל מידי דמנעי (וכאן מתוקן מה שהק' הט"ז נס"י רל"ג דברי הש"ע אהדדי נס"י ל"ב דנסי' רל"ג עיירי להדיח נסתם ידים כדכתב אף על פי שא"י שם לבלוך ולכן דוקא במוזמן המים לפניו אבל נס"י ל"ב עיירי בעשה לרכיו ולכן פסק דלריך לחזור אחר מים).

(ז) הבא לברכ"ג ומצא שהצבור כבר מתפללין ואי אפשר לו לגמור קודם שיאמר הש"ץ קדושה ואם ימתין עד אחר קדושה ומורים וקדיש כמו שהר"ן בכלל י"ט סימן ח' יעבור זמן תפלה יתפלל עם הש"ץ מלה במלה כמו שנתבאר שם. וכן אם רוצה להתפלל מעריב עם הצבור ואם ימתין עד אחר חזרת הש"ץ יצטרך להתפלל ערבית ביחוד יתפלל מנחה עם חזרת הש"ץ (סי' כ"ט ונמ"ח).

כלל לד. דין תפלת מעריב בחול ושבת:

(א) אם בא לברכ"ג והצבור מתחילין להתפלל מעריב והוא לא התפלל עדיין מנחה יתפלל בעוד שהצבור אומרים ק"ש וברכותיה ואח"כ ישהה עכ"פ כדי הילוך ד' אמות ויתפלל תפלת י"ח של מעריב עם הצבור וכשיגיע זמן ק"ש יקרא ק"ש וברכותיה אבל לא ימתין להתפלל מנחה כשמתפלל ציבור מעריב דוה לא הוי תפלת בצבור כיון שאינו שוין (ותויה על ה"ח סי' ק"ט ס"ק ב' ש' שיתחיל קודם קדיש כדי להתפלל בנצטר דתפלה בנצטר עדיף מאי"ר מלבד מה שהג"ע עליו א"ר דאינו מוכרח קשה הוא אפשר לקיים שניהם ויעשה כמו שכתבתי להתפלל בעוד שהצבור אומרים ק"ש וברכותיה והתימה שה"ח בעליו כ"כ נס"י רל"ז ס"ק ג').

(ב) מצות עשה מן התורה לקרות ק"ש ערבית שנאמר וכשכבדך. ותקנו ב' ברכות לפניה וב' לאחריה וגם תקנו תפלת ערבית נגד הקרבת איברים ופדרים וזמן ק"ש של

הלכות תפלת מעריב כלל לד

ערכית משעת יציאת ג' כוכבים בינונים ואם מסופק צריך להמתין עד שהוא ודאי לילה וכל אדם יחמיר על עצמו דאף שהציבור מקדימין מ"מ תיכף ביציאת כוכבים יקרא כל ג' פרשיות ק"ש בלא ברכות ולא יסמוך עצמו על ק"ש שקורא לפני מטחו אפילו אם מנהגו לקרות כל ק"ש דשמא חחטפנו שינה ושמא ישכח לכיין לצאת ידי ק"ש דכיון דק"ש הוא מ"ע דאורייתא קי"ל דבעי כוונה לצאת. ואשרי האיש המתפלל מעריב בזמנו בציבור (סימן רל"ה).

(ג) אם הציבור מקדימין להתפלל יתפלל עמהם וחוזר וקורא ק"ש בלא ברכות כמו שנתבאר סימן ב'. ואם הציבור כבר התחילו ק"ש ואינו יכול לגמור ק"ש וברכותיה יתפלל עם הציבור ואח"כ יאמר ק"ש וברכותיה דאף על גב דאינו סומך גאולה לחפלה מכל מקום כיון דבערבות בלא"ה אין סומכין גאולה לחפלה שהרי מפסיקין בברכת יראו עינינו טוב יותר להתפלל בצבור ואם יכול לקרות קריאת שמע וברכותיה ולדלג ברוך ה' לעולם ידלג ויתפלל עם הצבור ויאמר ברוך ה' לעולם עם הברכה של יראו עינינו אחר התפלה (סי' רל"ו).

(ד) אם הצבור מקדימין בקיץ להתפלל קודם שעה ורביע לצאת הכוכבים לפי השבון שעות זמניות מוטב שלא יתפלל עמהם ויתפלל בזמנו ביחידות ואפילו כדיעבד צריך לחזור ולהתפלל. ומי שרגיל להתפלל בלילה וטעה והתחיל ברכות קריאת שמע עם הצבור מבע"י יגמור כדי שלא יברך לבטלה ובלילה יקרא קריאת שמע בלא ברכות ויתפלל (רל"ה).

(ה) לכתחילה מצותה מיד בצאת הכוכבים ואם אין לו פנאי כגון שלומד עם אחרים זמנה עד הצות. עבר ואיחר אפילו כמוד קורא עד עלות השחר ואם היה אנוס או שכור או הולך וכיוצא בו קורא לאחר ע"ה קודם נץ החמה ואז לא יאמר רק ק"ש וב' ברכות שלפניה ואמת ואמונה אבל השכיבנו לא יאמר דלאחר ע"ה אין זמן שכיבה ואם היה אז אנוס באותה שעה לצאת לדרך מקום גדודי חיה ולסטים או שאר דברים כדלעיל כלל כ"ג סימן ג' לא יקרא או ק"ש פעם ב' לצאת בה ידי חובת ק"ש של יום שמאחר שעשה לאותה שעה לילה א"א לחזור ולעשותה יום אלא צריך או להמתין לקרות ק"ש של יום עד אחר הנץ החמה (סימן כ"ח).

(ו) חצי שעה קודם זמן ק"ש אסור להתחיל לאכול אבל טעימה בעלמא מותר ואם התחיל צריך להפסיק ויקרא ק"ש בלא ברכות דדוקא בק"ש שהוא מן התורה צריך להפסיק אבל לברכות וכן לחפלה שהוא מדרבנן א"צ להפסיק ולאחר שגומר סעודתו קורא ק"ש וברכותיה ומתפלל. ודוקא שכבר התחיל לאכול א"צ להפסיק לחפלה אבל אם לא התחיל לאכול אף על פי שכבר נטל ידיו צריך להפסיק ואם כבר ביד ענט"י יאכל המוציא ויפסיק דאכילה המוציא לא חשיב כהתחיל לאכול (ח"י) אבל אם התחיל קודם לחצי שעה אין צריך להפסיק ואם יודע שחמשך סעודתו עד הלילה אפילו התחיל קודם צריך להפסיק וכן הדין בכל דבר שהוא מן התורה אם התחיל בהיתר דהיינו חצי שעה קודם הזמן א"צ להפסיק ואם התחיל באיסור דהיינו פחות מחצי שעה צריך להפסיק אבל במצוה שהיא מדרבנן אפילו התחיל באיסור א"צ להפסיק (סי' פ"ט מ"א ס"ק ט"ו ונסי' רע"ז ס"ק"ו ונסי' תל"ח ונסי' תרכ"ב ונסי' רל"ה) חוץ מתפלת שחרית דאפילו התחיל לאכול קודם עלות השחר צריך להפסיק כיון דאסמכותה אקרא דלא תאכלו על הדם כדלעיל כלל ט"ז. וכשיגיע הזמן אסור להתחיל ללמוד כשלומד ביחידות אבל בצבור מותר וחצי שעה קודם אפילו ביחיד מותר כדי שלא יבטל מלימוד כ"ב.

זה קטנה
לא מדני
שיגיע זמן
לה שמא
תגבורת
הר שלא
ל"ב כ"ח
ח"ט לא
ין מלחם
שבת ר"ז
זה חזית
תפלל של
דר תפלה
אינו יודע
פניו ואם
שיעבור
זה מתוק
תם יום
די בעש
שיאמר
סימן ח'
להתפלל
דר תפלה
ין מנהג
אמת
אבל לא
אינו שון
לה נלמד
בשה כמו
ס"ק ג'
ברכות
ק"ש של

(ז) אחר מעריב אין אומרים תחנון. ומי שהוצרך להתפלל חיכה אחר מנחה מעריב עם הציבור ולא יכול לומר תחנון נ"ל שלא יאמר תחנון אחר מעריב כיון שכבר עשאו לילה ובא"ד כתב שיאמר אחר מעריב אם הוא עדיין יום (וג' כלל ל"ג סי' ג').

(ח) מעריב של שבת י"א דאפי' הנהגים להתפלל מעריב בזמנה מותרים להתפלל בליל שבת מבע"י ובלבד שיהיה מפלג המנחה ואילך דכיון דמצותה להוסיף מחול על הקודש וכבר קבל שבת עליו הוי כלילה. ומ"מ צריך לקרות קריאת שמע בלילה בזמנה ולכן יזהר להתחיל ולאכול חצי שעה קודם צאת הכוכבים ומ"מ אם תאב לאכול מותר לאכול אף בתוך חצי שעה כיון שכבר קרא קריאת שמע עם הציבור ומ"מ יזהר לקרות אחר אכילה (סי' רס"ז נמ"ז וס"ר עס). ומ"מ הנהג כן יזהר להתפלל מנחה קודם פלג המנחה שלא יהיה ב' דסתרי.

(ט) בשבת לא יסיים שומר עמו ישראל אלא יסיים הפורים סוכת שלום וכו' ובדיעבד יצא (ח"ר עס נעס כל טו).

(י) טעה כלל שבת במעריב בענין שצריך לחזור ולהתפלל ע' לעיל כלל כ"ח סי' י"ד.

(יא) הש"ץ אומר ברכה אהת מעין שבע ואפילו בשבת שאחר יו"ט או יו"ט שחל בשבת אומרים אותו ואין מזכירין של יו"ט. ודוקא במקום שיש מנן קבוע אבל כשמתפללים באקראי בעלמא אפילו בבית החנים או אבל א"א אותו וכשקובעין על איזה ימים כמו על הידירים מקרי קבוע (ט"ו סי' רס"ח) וי"א דלא מקרי קבוע אלא במקום שיש ס"ת ואם הל' י"ט ראשון של פסח בשבת אין אומרים אותו דלא נתקן אלא משום מוקין ובפסח הוא ליל שמורים ובעשרת ימי תשובה אומר המלך הקדוש ואם אמר האל הקדוש אם נזכר קודם שסיים יתחיל מן המלך הקדוש ואם סיים הברכה חוזר לראש (ח"ר הלכות ר"פ) ופ"ה כתב דאינו צריך לחזור וצריך עיון (ועיין נכסות ח"ס).

(יב) מנהג בכל ישראל שאומרים אחר קבלת שבת קודם תפלת עריכת פרק כמה מדליקין והטעם עיין בש"ע סימן ר"ע. ויום טוב שחל להיות בשבת או שבת אחר יום טוב וכן בשבת חול המועד אין אומרים אותו.

כלל לה. דין קריאת שמע שעל מטתו (ר"ט).

(א) בלילה כשהולך לשכב צריך לקרות קריאת שמע לפחות פרשה ראשונה ויש קורין כל ג' פרשיות. ולכתחלה יקרא או יושב או עומד ואם כבר שוכב יטה על צדו ויקרא ויאמר יושב בסתר ופסוקי דרחמים כמו שנרפס.

(ב) צריך לברך ברכת המפיל ולא היישינן שמא לא יוכל לישן רק ליזדר שלא יאכל וישחה ולא יפסיק אחר הברכה ולכן אם צריך לשמש מטתו יקרא עכ"פ פרשה ראשונה של קריאת שמע ויברך ברכת המפיל אחר התשמיש.

(ג) יש מברכין ברכה זו קודם קריאת שמע ויש מברכין אחר קריאת שמע.

(ד) הישן ביום אינו צריך לברך ברכה זו אף על גב שגראה שהוא ברכת הנהגן מ"מ אי אפשר לברך ביום דהיישינן שמא לא יוכל לישן אבל בלילה אפילו לא ישן כלל לא הוי לבטלה דיש אומרים דחקנו אותו על מנהג העולם כמו ברכות השחר כן נראה לי. ועוד כיון דאסור לישן ביום כדאיתא בש"ע סימן ד' א"כ לא שייך לתקן ברכה ע"ז ואפילו למי שצריך לישן כדאיתא בש"ע סימן רל"א מ"מ לא פלוג ועוד דלא שייך לומר המפיל חבלי שינה וכו' דדוקא בלילה דאיברא לשינתא מה שאין כן ביום שאדם מגרד בעצמו השינה. וקודם שישן ביום יאמר ויהי נועם וכו'.

הלכות ק"ש על המטה כלל לה

(ה) צריך לזהר מאוד להרגיל עצמו לשכב על צדו דוקא. ואיסור גדול לשכב פרקדן דהיינו ששוכב על גבו ופניו למעלה וטוב שירגיל עצמו לשכב על צד שמאל. ויהרהר בחזרה עד שישן ואז נגע לא יקרב באהליו. ויש קוראין פרשה ראשונה כמה פעמים עד שישקע כשינה וראוי שלא לכפול פסוק ראשון דהיינו פסוק שמע ישראל. וראוי לכל אדם להתורה קודם השינה וז"ל הוזהר הקדוש פרשה וישב כד אויל ב"נ בכל יומא בעי ליה לאסתמרא מחוכי בכל יומא ויומא כד אתי ליליא בעי לאסתכלא ולמברק בכל מה דעבד כל ההוא יומא בגין דייחוב מינייהו ויסתכל בהו חריר בגין דייחוב קמיה מאריה כד"א והטאתי נגדי חמיד וכו' ועוד רבות כהנה בזהר הק' פרשה נשא וז"ל ח"ח בשעתא דבני נשא דמיכין וטעמין טעמא דמותא ונשמחא סלקא לעילא קיימא באתר דקיימא ואתבחנת על עובדהא דעבדת כל יומא וכחבין לה על פתקא מ"ט בגין דנשמחא סלקא לעילא ואסהידת על עובדוי דב"נ ועל כל מלה ומלה דפסיק מפומיה בגין דההוא מלה דאפיק ב"נ מפומיה סלקא ובקעא רקיעין וקיימא באתר דקיימא עד דאויל ליליא ונשמחא סלקא ואהיד לדהיא מלה ואעיל לה קמיה מלכא הה"ד משוכבת חיקך שמור פתחי פיך וכו'.

דין איך יתנהג בתשמיש המטה מבואר בחיבורי חכמת אדם כלל קב"ח:

כלל לו. הלכות נט"י לסעודה ודין איזה דבר חייב בנט"י (קכ"ח).

(א) כיון דידים עסקניות הן ונוגעים בכל דבר וכזמן שהיה נוהג טומאה וטהרה והכהנים אכלו תרומה היו צריכין ליטול ידיהם קודם אכילת תרומה לפי שמוזהרים מלטמא אותה ולכן גזרו נט"י אפילו בסתם ידים לתרומה וכדי שיהיו רגילין הכהנים בזה גזרו ג"כ על כל האוכל פת שאסור לאכול עד שיטול ידיו ברביעית מים וכל המזולזל בנט"י נעקר מן העולם ומצוה זו מסייעה שמי שזהיר בה ואין שאר מעשיו מעכבים היא מסוגלת שיהיה עשיר ושלמה המלך ע"ה וב"ד תקנו נט"י לסעודה.

(ב) ה' כללים נאמר בדין נט"י (ח) איזה דבר חייב בנטילה (ג) שיהיה הכלי כשר לנטילה (ג) שיבאו המים מבח גברא (ד) שיהיה המים ראויים לנטילה (ה) כיצד דין הנטילה. ונבאר פרטיהם: דבר שחייב בנטילה כיצד, לא הצריכו נטילה אלא לפת שמברכין עליו המוציא שהוא חיי נפש שא"א להיות בלעדו אבל לפת שאין מברכין עליו המוציא כגון אלו שמברכין עליו בורא מ"מ אם אינו קובע סעודתו עליו אינו צריך נטילת ידים אבל כשקובע סעודתו עליו וא"כ הוא דומה לפת וצריך לברך המוציא צריך ג"כ נט"י. (ג) ומטעם זה האוכל פת פחות מכביצה כיון די"א דאינו מקבל טומאה יטול ידיו ולא יברך משום ספק ופחות מכזית יש אומרים דא"צ נטילת ידים (ט"ו והגר"ח) וי"א דדינו כפחות מכביצה (ל"ח מ"ז ח"ר) ואם הפת הוא טפל לד"א מבואר בכלל נ"ו סימן ג'. (ד) דבר שטיבולו במשקה והוא עדיין לח ואפילו אם אינו נוגע במקום המשקה כשהיה נוהג טומאה וטהרה היה צריך נטילת ידים מדינא אך עכשיו העולם נודגין להקל בזה אבל כל ירא שמים יזהר בזה ויטול ידיו ומבח ספק לא יברך. ואין קרוי משקה אלא ז' אלו והם סימנם י"ד שה"ט ד"ם דהיינו יין דם בהמה ועוף אבל לא של דגים (ומיירי שלדיך לאכול משום רמזה נחולי ש"ס ט סכנה) שמן הלב טל דבש מים ואפילו אינו מטביל אלא קצה א' צריך נט"י.

(ה) מיני מרקחת שמטנגים בדבש נ"ל דיש חילוק דאם קנה הדבש ועדיין הוא מעורב בשעוה והתיכו ע"מ כן כדי לטגן בו א"כ מעולם לא היה עליו שם משקה וא"צ